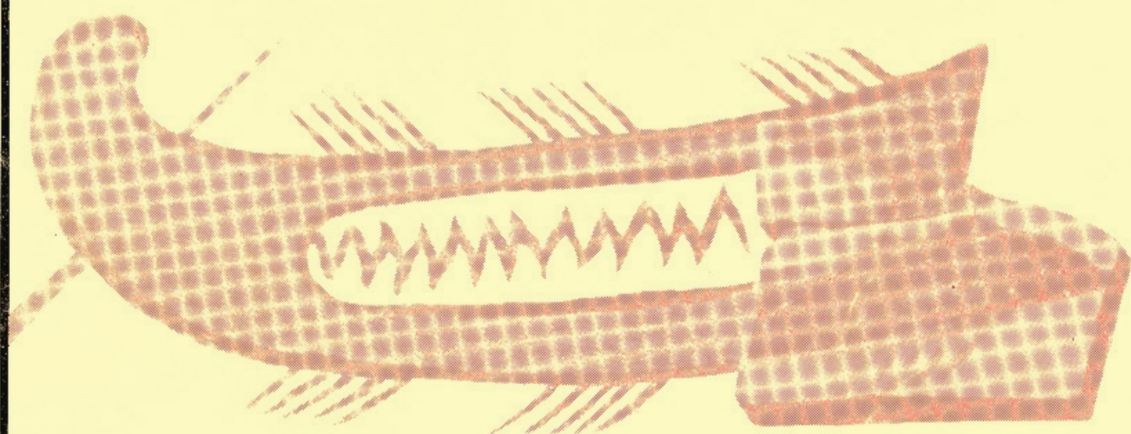

Ἰλαρὰ καὶ τραγικὰ σχόλια γιὰ τὸ θάνατο
τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας καὶ τῆς Παιδείας

Προϊστορικὸ πολύκωπο πλοῖο (παράσταση σὲ ἀγγεῖο τῆς Ἰωλκοῦ).

«ΑΤΛΑΝΤΙΔΑ»: Τὸ φοβερὸ συμβάν
τοῦ καταποντισμοῦ τῶν Ἑσπερίδων

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό

Κυδαθηναίων 29, Πλάκα,
105 58 Αθήνα
Τηλέφωνα: 32.23.957 ή 98.23.655

Τα γραφεία του Περιοδικού
λειτουργούν πρωινές ώρες
9.30-13.30, καθημερινά.

Ίδιοκτήτης — Εκδότης — Διευθυντής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Αχιλλέως-Μουσών 51, Π. Φάληρο

Φωτοστοιχειοθεσία — Εκτύπωση
Soligraf
Σόλωνος 20-Καλλιθέα-τηλ.: 9 427 427

Τιμή τεύχ. δρχ. 180
Έτήσια συνδρομή δρχ. 2.000 —
— Οργανισμών δρχ. 3.000 —
— Φοιτητών δρχ. 1.000
— Έξωτερικού δολ. 50

Διαφημίσεις δεν δημοσιεύονται.
Τα χαρτόγραφα δεν επιστρέφονται

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
άρθρων του ΔΑΥΛΟΥ
υπό τόν όρον ότι θα αναφέρεται
ρητά ή πηγή τους

Όλες οι συνεργασίες, τα βιβλία
και τα ταχυδρομικά έμβάσματα
στη διεύθυνση:
Δημήτρη Λάμπρου, Μουσών 51 —
17562 Παλαιό Φάληρο, Αθήνα

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
που αλλάζουν διεύθυνση,
να το γνωστοποιούν στο περιοδικό.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 3266:

Η άριστοκρατικότητα του Πολιτισμού

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 3267:

Προβλήματα του παρόντος: Γλώσσα και Πραγματικότητα
Α. Ν. ΖΟΥΜΠΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3267:

Βίβα λά μονέρτε: Όλέ.

Σ.Γ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3273

Ξανά ή γλώσσα

ΔΕΙΝΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3283:

ΑΤΛΑΝΤΙΣ: Συσχετισμός και έρμηνεία παναρχαίων
κειμένων

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3307:

Η Έλληνικότητα της Φυσικομαθηματικής Έπιστήμης
ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 3315:

Έλληνες - Γραικοί - Ρωμαίοι

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛ

ΣΕΛΙΣ 3312:

Η νομική αντιμετώπιση της όμοφυλοφιλίας στην άρ-
χαιότητα

ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3321:

Τό έννομον έγκλημα της άμβλώσεως

ΚΩΝ. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΣΕΛΙΣ 3324:

Η πνευματική κατάσταση του καιρού μας

KARL JASPERS

ΠΟΙΗΣΗ:

Κ. Μιχαήλ, Λούλα Κωνσταντινίδου, Χρήστος Κατσι-
γιάνης, Τάκης Γιαννόπουλος

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ:

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ: σ. 3271 • ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ: σ. 3277
ΔΙΗΓΗΜΑ: σ. 3329 • Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΙΔΕΩΝ: σ. 3332

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΤΕΥΧΟΣ:

Νεώτερα για την «Υπόθεση του Άλφαβήτου»

Ἡ ἀριστοκρατικότητα τοῦ Πολιτισμοῦ

Ἔργο τῶν ἀρίστων καὶ ὄχι τῆς μάζας εἶναι ὁ Πολιτισμός. Οἱ λίγοι, οἱ πρωτοπόροι τοῦ Πνεύματος, τῆς Τέχνης, τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Παιδείας, τῆς Γλώσσας, τὸν παράγουν καὶ τὸν προάγουν κατ' ἀποκλειστικότητα. Προϋπόθεση τῆς δημιουργίας του εἶναι ἡ σπάνια ἱκανότητα – ἐπίκτητη ἢ ἐγγενής, ὅπως θέλετε – τοῦ ἐκλεκτοῦ νὰ προσθέτῃ στὴν ὑπάρχουσα δομὴ ἀξιών καὶ ἐννοιῶν νέες. Ἡ κοινὴ σκέψη, ἡ συνήθης ἀναζήτησις, ἡ δημώδης ὁμιλία, ἡ τρέχουσα πνευματικὴ, καλλιτεχνικὴ καὶ ἰδεολογικὴ παραγωγὴ δὲν εἶναι δημιουργία ἀλλὰ ἀναπαραγωγὴ ἢ συντήρησις – ἂν δὲν εἶναι διαστρέβλωσις ἢ παρακμὴ. Ὁ ἐκλεκτὸς ἀνασκάπτει τὸ χέρσο πνευματικὸ ἔδαφος στὴν αἰχμὴ τῆς ἱστορικῆς πορείας καὶ καλλιεργημένο πιά τὸ δωρίζει στοὺς πολλοὺς, πού τὸ ἐκμεταλλεύονται ὡς ἄπλοι παθητικοὶ ἀποδέκτες. Ὁ νεολογισμὸς «λαϊκὸς πολιτισμὸς» τῆς προϊούσας μαζοποιητικῆς καὶ λαϊκίστικης ἀξιολογίας τῶν δύο τελευταίων αἰώνων εἶναι ἀπατηλός, γιατί δὲν ἔχει περιεχόμενο. Ὁ «λαός» δὲν δημιουργεῖ ἀξίες οὔτε γλῶσσα πού τις ἐκφράζει – ἐκτὸς ἂν δεχθοῦμε ὅτι ἀξίες ἀντιπροσωπεύουν ἡ ἀπροσωπία, ὁ ἐμπειρισμὸς, ἡ κοινοτυπία καὶ ἡ ὁμαδικότητα. Καὶ ὠρισμένα πράγματι ἀξιολογικὰ στοιχεῖα πού ἀποδίδονται στὸ «λαϊκὸ πολιτισμὸ» δὲν εἶναι δημιουργίες τῆς ἀπρόσωπης πολλότητας, ἀλλὰ ἀτομικότητων, πού γιὰ διαφόρους λόγους ἔμειναν ἀγνωστες – καὶ τὰ δημιουργήματά τους χωρὶς πατρότητα.

Πρέπει ὁ λαϊκισμὸς νὰ ὑποταχθῇ πιά στὴν πραγματικότητα πού ἐκφράζει ἡ ἔως τώρα δογματικὰ ἀπαγορευμένη λέξις καὶ ἐννοία «ἀριστοκρατικότητα». Δὲν μπορεῖ νὰ κἀνῃ ἀλλιώως. Ἡ ἀνηλεὲς καταδίκωσις τοῦ ἀρίστου ἐν ὀνόματι τῆς ἀπάτης τῆς ἰσότητος, ἡ ἐγκληματικὴ ἐκμηδένισις τοῦ ἐκλεκτοῦ, τῆς παιδείας του καὶ τῆς γλώσσας του

ἐν ὀνόματι τῆς «δημοτικότητος» καὶ τῆς «δημοκρατικότητος», ἡ ἔσχατη περιφρόνησις τοῦ προσώπου ἐν ὀνόματι τῆς «κοινωνίας» καὶ ἡ ἀντίστοιχη ἀποθέωσις καὶ παγκυριαρχία τοῦ ὄχλου ἐν ὀνόματι τῆς «προόδου» ἐκπόρνευσαν καὶ κατέστρεψαν καὶ τὴν «κοινωνία», καὶ τὴν δημοκρατία, καὶ τὴν πρόοδο, καὶ τὴν γλῶσσα, καὶ τὴν παιδεία, καὶ τὸν ἴδιο τὸν ὄχλο. Ὁ τελευταῖος μὴ μπορῶντας ἐξ ὀρισμοῦ νὰ παραγάγῃ νέα γλῶσσα καὶ ἀξίες νέες, ἔφθασε σὲ σημεῖο νὰ μὴ μπορῇ πιά νὰ συντηρῇ οὔτε τίς παλιές. Καὶ κατάντησε στὴν ἀποκτήνωσις, στὴν ἐξαγρίωσις καὶ στὴν ἐξαχρείωσις. Οἱ ὀχλαγωγοὶ καὶ ὀχλοκράτες λαϊκιστὲς, πού ἐπέβησαν σὰν καβαλλάρηδες πάνω στὴ μάζα γιὰ νὰ τὴν ἐκμεταλλεύωνται καὶ νὰ τὴν τυραννοῦν, καταλαβαίνουν ὅτι τὸ ἄ-λογο πού ἱππεύουν δὲν «τραβάει» πιά, καθὼς δὲν ἀνεφοδιάζεται μὲ τοὺς εὐεργετικούς χυμούς, πού μόνο τὸ Πρόσωπο μπορεῖ νὰ τοῦ μεταγγίσῃ. Ἡ μαζοκρατία βρίσκεται μπροστὰ στὸ δίλημμα, ἢ νὰ ἀναστήσῃ τὸν δολοφονημένο ἀπ' αὐτὴν ἀριστοαὐτοκτονῶντα ἢ ἴδια ἢ νὰ ἐπιμείνῃ στὶς ἀντιαριστοκρατικὲς ψευδαισθήσεις καὶ αὐταπάτες τῆς πεθαίνοντος πάλι καὶ ἡ ἴδια μέσα στὸ θανάσιμο σφιχταγκάλισμα μιᾶς φονικῆς ἀπόλυτης βαρβαρότητας. Δὲν ἔχει ἄλλη ἐπιλογὴ ἀπὸ τὸν ἐκούσιο ἢ τὸν βίαιο θάνατο.

Ὅσοι δὲν ἔχουν μαζοποιηθῇ, ὅσοι διατηροῦν μὲ χίλιες θυσίες τὴν πνευματικὴν ἐνέργεια τῆς ἀτομικότητος μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι τῆς λαϊκίστικης καὶ κτηνώδους ἀπροσωπίας, ἃς ἐτοιμάζονται. Ἡ ἱστορία θὰ τοὺς καλέσῃ ἢ τοὺς καλεῖ ἤδη νὰ ἀναλάβουν τὴν εὐθύνῃ πού φύσει μόνο σ' αὐτοὺς ἀνήκει, τὴν εὐθύνῃ τῆς διασώσεως καὶ τῆς προαγωγῆς τοῦ Πολιτισμοῦ.

Δ.Ι.Α.

Α. Ν. ΖΟΥΜΠΟΣ*

Προβλήματα του παρόντος: Γλώσσα και πραγματικότητας

Κάποτε κάποιος Λατίνος Λόγιος έγραφε ότι: «είμαι έξ' εκείνων, οί όποίοι θαυμάζουν τούς άρχαίους, χωρίς όμως νά παραμελῶ καί τά άγαθά τών χρόνων μας»· τὸ πανάρχαιο τοῦτο δίδαγμα, καί χωρίς, νομίζω, αντίρρηση, σάν λογικό άξίωμα, εύρίσκει τήν πραγματική του θέση καί στόν σύγχρονο κόσμο· ή ελληνική γλώσσα, ὅπως καί κάθε γλώσσα, ρέει συνεχῶς καί κατὰ τήν πορεία της «παρασύρει» καί «παρασύρεται», δηλαδή αλλοιώνει καί αλλοιώνεται συνεχῶς, αλλά στο σύνολό της θά πρέπει νά διατηρεῖ πάντα τήν ταυτότητά της· δηλαδή πρέπει νά διατηρεῖ στο άκέραιο τήν ληξιαρχική πράξη τῆς γεννήσεώς της· αλλοίμονο εάν χάσωμε τήν πατρότητα τών λέξεων· οὔδεις αποδέχεται ότι ή γλώσσα πρέπει νά μείνει στατική καί άκίνητη· τοῦτο αν γίνει, θά σημαίνει ότι ὁ λαός μας ξεμεινε ξαφνικά άφωνος, αλλά καί άνέκφραστος, δίχως άτομική παρουσία, δηλαδή δίχως προσωπική καί πνευματική περιουσία, κι ἔτσι θά περιορισθεῖ μόνο νά φυλλομετρᾷ «τούς θησαυρούς τών παλαιῶν σοφῶν άνδρῶν, οἷς ἐκεῖνοι κατέλιπον».

Ἡ πορεία τῆς Λατινικῆς γλώσσῆς μᾶς παραδίδει άργότερα τήν Γαλλική καί Ἰσπανική γλώσσα, ά μέσου τών αἰώνων· ή εξέλιξη εἶναι πάντα προῖον μιᾶς πορείας, καί ή πορεία ἔχει μὲν αἰώνια διάρκεια, αλλά συγχρόνως ἔχει καί στατική άρχή· επομένως κάθε λέξη ἔχει άρχή, πού σημαίνει γέννηση καί πορεία μέσα στο

* Ο κ. Α. Ν. Ζούμπος εἶναι καθηγητής τῆς Φιλοσοφίας καί πρώην Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν.

Βίβα λά μουέρτε. Όλέ.

Γιά τὸ κλείσιμο πενταετίας άπ' τήν άνελλιπή, κατὰ μήνα, έκδοσιν τοῦ «Δαυλοῦ», γιά νά τό... γιορτάσουμε, δημοσιεύουμε δυό, άνάλογα τῆς χαρμοσύνης, άνατριχιαστικά αποσπάσματα --- ΒΟΓΓΑ ΠΑΙΑΝΑ, Η ΧΩΡΑ ΜΠΑ-TAPEI, πανηγυρίστε, γραιοκύλοι, δείτε τα οί γονέοι:

Πάνος Δ. Μπάρδης (University of Toledo, Ohio, USA), Δαυλός/56:

«Ὁ διάλογος περὶ τήν καταγωγή τοῦ ελληνικοῦ αλφαβῆτου μοῦ ἐπροξέ- νησε μεγάλην έντύπωσιν.

»Πρῶτον: διατί μερικοί ἐκ τών εκπαιδευτικῶν ιδυνόντων μας άποδοκιμά- ζουν καί χλευάζουν τὰ ἔθνικά κίνητρα άλλων Ἑλλήνων; (...) Χρειαζόμεθα πε- ρισσότερους ἑλληνομάχους; (...).

»Δεύτερον: άφού οὔτε οί ὁπαδοί οὔτε οί ἐχθροί τῆς φοινικικῆς θεωρίας δέν ἔχουν άπολύτους άποδείξεις, διατί, αν καί εἶναι ἐπιστήμονες, προτιμοῦν μερικοί ιδύνοντες νά επιβάλλουν άπλῶς άντιπατριωτικάς ύποθέσεις καί νά κάμνουν πλύσιν ἐγκεφάλου τών μαθητῶν; Δέν δά ήτο ελληνικότερον καί ἐ- πιστημονικότερον νά αναφέρουν καί μερικούς άρχαίους κολοσσούς καί νε-

χρόνο· τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι θὰ χάσει τὴν καταγωγή της, ὅτι θὰ χάσει δηλ. τὴ ρίζα της, γιὰ νὰ μπορεῖ αὐριο ὁ κάθε «Ληξιαρχος» νὰ ἀνοίγει τὸ ἀπέραντο βιβλίο τῶν αἰώνων καὶ νὰ βρίσκει τὴ ληξιαρχικὴ πράξη τῆς γεννήσεώς της· ταυτότης τῆς λέξεως εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ της, ποὺ δείχνει τὴ ρίζα της καὶ τὴν καταγωγή της· δὲν εἶναι ἐπίσης δυνατόν νὰ ἀπλοποιήσουμε τὴν γλῶσσα χάριν εὐκολίας, γιὰ νὰ τὴν κάνουμε δῆθεν βατὴ στὸν λαό, κακοποιώντας ἔτσι τὴ ρίζα της καὶ καταργώντας στὴ συνέχεια τὰ διάφορα ἢ ἢ τὰ ο, μικρὰ ἢ μεγάλ· ἄς πάρουμε ἓνα παράδειγμα: τὶς λέξεις «φορά» καὶ «φωρά»· τὸ ἓνα σημαίνει τὴ γνωστὴ «μιὰ φορά» κ.τ.λ., τὸ ἄλλο σημαίνει «κλοπὴ»· σήμερα λέμε ὁ τάδε «ἐφωράθη καπνίζων», ὅπως ἔγραφε γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ παλαιοῦ καιροῦ ὁ Γυμνασιάρχης τῆς ἐποχῆς στὸ αἰτιολογικὸ τῆς ἀποβολῆς· καὶ ἐρωτῶ, ἐὰν τὸ *φωράω*-*ω* γραφεῖ μὲ ὀμικρον, θὰ πεῖ ἄλλο πράγμα, θὰ πεῖ «φωράω τὸ ροῦχο μου»· καὶ ὁ παθητικὸς ἀόριστος *ἐφωράθη*ν πῶς θὰ δικαιολογηθεῖ; Κάποτε ρώτησα κάποιον «νεωτεριστὴ» γιὰ τὴν «καταγωγή» τοῦ «ἐφωράθη» καὶ μοῦ εἶπε ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸ «ὄράω-ω»· περιττὸν νὰ πῶ ὅτι οἱ Λατῖνοι πῆραν ἀπὸ τὸ «φωράω», ποὺ σημαίνει κλέπτω κι ἔκαναν τὸ *fur-furis* (πρβ. *φῶρ-φωρός*), ποὺ σημαίνει κλέπτης καὶ *furtum*-*i* ποὺ σημαίνει κλοπὴ· καὶ οἱ Ἱταλοὶ πῆραν κι αὐτοὶ τὴ δική τους καὶ δική μας ρίζα κι ἔκαναν τὴ λέξη *il furto*, ποὺ σημαίνει κλοπὴ· θὰ μπορούσα νὰ πῶ πολλὰ τέτοια παραδείγματα· ἐπίσης καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα· λέμε ὅτι ὁ λαὸς κάνει τὴ γλῶσσα του, τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ λαὸς πρέπει νὰ μεταποιεῖ πάνω σὲ κανόνες καὶ σὲ ῥίξες τὶς λέξεις φροντίζοντας νὰ ἀποδίδει σωστὰ τὴ συνέχεια, ποὺ σημαίνει ῥίζα καὶ καταγωγή¹· ὑπάρχει σήμερα καὶ μιὰ ἄλλη ἐκδοχὴ· λέμε πρέπει νὰ μάθουμε τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ· καὶ τοῦτο εἶναι ὀρθὸ καὶ λογικὸ, γιὰτὶ πράγματι ὁ λαὸς κάνει τὴ γλῶσσα του· ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσω, ποιὸς λαός; Αὐτὸς ὁ λαὸς ποὺ γιὰ

ῥωτέρους εἰδήμονας, οἱ ὅποιοι δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν φοινικικὴν παράδοσιν (...).».

Προσδέτω πῶς ὁ διακεκριμένος Καθηγητὴς Κοινωνιολογίας ἀναφέρει δεκατρεῖς (σὲ πλαίσια ἐπιστολῆς!) καίριες παρατηρήσεις (μὲ συγκεκριμένες βιβλιογραφικὲς παραπομπές) --- ὅχι καὶ νὰ μᾶς πᾶδει καμμία ὑπερκόπῃσι ἢ «ἐλληνικὴ ἐπιστήμη»...

Παραμιπτόντως:

- **Καλά ... Ἐλπίδα δὲν ὑπάρχει καμμία;**

- **Πῶς! Μιὰ: Νὰ καταγγελοῦν τὰ ἄνω ... «στερομένα σοβαρότητος» ἀπ' τὴν «ἐλληνικὴ ἐπιστήμη τῆς γλωσσολογίας». Ἡ ὅποια, σημειωτέον, ΠΛΕΥΡΟκοπούμενη, δὲν προλαμβάνει νὰ ... φυσάει διασῶρες --- «καυθεῖς ἀπροσδοκῆτως εἰς τῶν χειλῶν», ὅπως θὰ ἔλεγε καὶ ὁ ... Μπόστ!**

Μανόλης Ἀνδρόνικος, «Ἀνατριχιαστικὴ ἀποκάλυψη» -- «Τὸ Βῆμα» 9/11.

κακή του τύχη δεν έμαθε τη γλώσσα από το «βιβλίο», και γι' αυτό ίσως φταίει βέβαια η εκάστοτε πολιτεία, και την έμαθε με το «αὐτί»; αυτή τη γλώσσα, η οποία έφτασε παραποιημένη στο στόμα του, *αὐτή είναι η γλώσσα του λαού*; 'Αλλά τέλος πάντων ὁ ἄλλος δὲν εἶναι λαὸς ποὺ γράφει σωστὰ καὶ ποὺ ἔτυχε νὰ μάθει τὴ γλώσσα στὸ σχολεῖο; γιατί ἡ πολιτεία δὲν σκέφτηκε νὰ ἀνεβάσει τὴ βάση πρὸς τὴ κορυφή κι' ὄχι νὰ κατεβάσει τὴν κορυφή πρὸς τὴν βάση; Ἡ συχνὰ πυκνὰ ἀκούεται ἡ ἔκφραση : «Νὰ εἴμαστε κοντὰ στὸ Λαό». Θὰ ἐρωτήσω κι' ἐγὼ μὲ τὴ σειρά μου: καὶ οἱ ἄλλοι τί εἶναι; Δὲν εἶναι λαός; Εὐτυχῶς ποὺ τὰ ἐπαναστατικὰ συντάγματα καὶ τὰ μετέπειτα δὲν ἐχώρισαν τοὺς Ἕλληνες σὲ εὐγενεῖς καὶ μὴ· ἐκεῖνο ποὺ πρωτεύει σήμερα εἶναι νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἱστορικὴ ὀρθογραφία τῶν λέξεων, καὶ ἡ τυχὸν ἀλλοίωση δὲν θὰ πρέπει νὰ μεταβάλλει τὴν ταυτότητά της: ὅπως ἀκριβῶς τὸ πατρῴνιο δείχνει τὸν γεννήτορα, ἔτσι καὶ ἡ ὀρθὴ γραφὴ δείχνει τὴ «ληξιαρχικὴ τῆς πράξης»· ὄχι ἐκπτώσεις στὴ γλώσσα χάριν κέρδους, τοῦ ὁποιοῦδήποτε κέρδους· ἂς ρίξουμε μιὰ ματιὰ στοὺς Γάλλους, θὰ δοῦμε πόσα ἄφωνα γράμματα ἔχουν καὶ κανεῖς δὲν σκέφτηκε, μιὰ ποὺ δὲν προφέρονται, νὰ τὰ καταργήσει· γράφει ὁ Γάλλος «*ils aiment*» καὶ βλέπουμε ὅτι τὰ τρία τελευταῖα γράμματα δὲν προφέρονται· κι ὅμως τὰ γράφει. Γιατί; Διότι ἀπλούστατα εἶναι τὰ λείψανα τοῦ Λατινικοῦ *amant*.

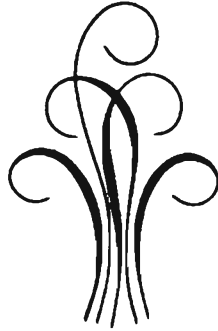
Θὰ μπορούσα νὰ γράψω κι' ἄλλα, πλὴν ὅμως δὲν εἶναι θέματα τοῦ χώρου μου, ἀλλὰ ἡ γλώσσα, ὅπως καὶ κάθε γλωσσική συνέχεια τὸ λόγο· καὶ πάνω σ' αὐτὰ δίνει ὁ λαὸς κάθε ἐποχῆς τὰ διανοήματά του.

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν πρέπει νὰ «πολιτικοποιήσουμε» τὴ γλώσσα: ν'

«...Τὴν Κυριακὴ, λοιπὸν, τῆς 5ης τοῦ Ὀκτώβρη στὰ «Κυριακάτικα» παρουσίασαν ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ μιὰ μικρὴ ταινία-ἔρευνα κάποιου συντάκτη ποὺ σταματοῦσε στοὺς δρόμους τῆς Ἀθῆνας ἀνύποπτους περαστικούς, νέους καὶ νέες, ὠριμούς καὶ ὠριμες, ὑπερώριμους καὶ ὑπερώριμες, τέλος πάντων χαρακτηριστικὸ δείγμα γιὰ δημοσκόπηση ἢ σφυγμομέτρηση, νεοελληνιστὶ «γκάλοπ», τῶν γνώσεών τους γιὰ τὴν πολιτιστικὴ μας κληρονομιά. Τὸ ἐρώτημα φαινόταν ἀπλό, ἀπλοῖκό θὰ τὸ ὑπέθετε κανεῖς, ὅμως ἀποδείχτηκε **τραγικὰ εὐστοχο**· αὐτὸ ἔκανε τὴν «ἀνατριχιαστικὴ ἀποκάλυψη». Τὸ ἐρώτημα ἦταν: **Τί εἶναι ὁ Παρθενῶνας;** Ὅλοι ὅσοι ρωτήθηκαν, δέκα-δεκαπέντε δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιος, ἐκτὸς ἀπὸ ἓναν τελευταῖο νέο, ὅλοι λοιπὸν, ὄχι μονάχα ἀγνοοῦσαν **τί εἶναι ὁ Παρθενῶνας**, ἀλλὰ

καὶ ἔδωσαν τὶς πιὸ ἀπροσδόκητες ἀπαντήσεις μὲ τὸ πιὸ ἀπερίγραπτο (κυριολεκτικὰ) ὕφος. Ἄν ἀπαντοῦσαν «δὲν ξέρω», θὰ ἔλεγα πὼς ἀποκαλύφθηκε ἡ ἀγνοία τῶν Νεοελλήνων, ἡ ἀδιαφορία τους (...). Ἀνατριχίασα ἀπ' ὅσα ἔβλεπα καὶ ἄκουγα (...). Ἀναρωτιόμουν: **τί προκάλεσε τὸ ἀνατριχίασμα τῆς ἀποκάλυψης;** Τὸ ὅτι εἶμαι ἀρχαιολόγος ἢ ὅτι σὲ ὅλη μου τὴ ζωὴ ἤμουν καὶ δάσκαλος;».

ἀγαπᾶμε τὴ γλῶσσα μας, καὶ τὴν παλαιὰ καὶ τὴν καινούργια, καθὼς καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ πνεύματος κάθε ἐποχῆς, ποὺ γράφτηκαν καὶ γράφονται· δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν «Καθαρευουσιάνοι» καὶ «Δημοτικιστές», ἀλλὰ Ἕλληνες, ποὺ ξέρουν νὰ γράφουν τὴ γλῶσσα σωστά καὶ σύμφωνα μὲ τὸ «τυπικό» τῆς ὁποίας δὴποτε ἐποχῆς ποὺ χρησιμοποιοῦν.

→
 "Οχι, κ. Ἀνδρόνικε. Τέτοιο πέσιμο ἀπ' τὰ σύννεφα Δασκάλου, δὲν δικαιολογεῖται μὲ τίποτε...

"Ὅσο γιὰ τὰ πεντάχρονα τοῦ «Δαυλοῦ» (μπαίνει στὸν ἕκτο χρόνο, μὲ τὸ ἐπόμενο τεῦχος), τί νὰ εἰπῶ, ἴσως καὶ ματαιοπονεῖ. Τί ἄλλο σὲ χῶραν ποὺ οἱ σοφοί της (ἂν δὲν εἶναι σοφοὶ οἱ ἀκαδημαϊκοὶ Δάσκαλοι, ποιοὶ εἶναι;) ὄχι μόνον δὲν προβλέπουν τὴν ἐγκελευδική της καταπόντισιν, μὰ καὶ περιμένουν νὰ τοὺς... «ἀποκαλυφθεῖ» --- ὅταν εἶναι ἀργὰ πιά ... Ἄ, ὁ αὐτοκτόνος τῆς Πρέβεζας:

...σὰν τὸ μπουκάλι ποὺ ἀμολοῦν οἱ ναυαγοὶ στὴν τύχη
 κι ὅταν φθάσει τὸ μήνυμα, δὲν εἶναι πιά καιρὸς...

Ζήτω ὁ δάνατος, δὰ εἰπῶ --- ὁ δικός μου.

Σπ. Γ. Γ. Παναγιωτάτος

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

Ὁ ἐγκληματίας τοῦ πνεύματος καὶ τὸ συνένοχο δῦμα του

Πολὺ συχνά, φίλε ἀναγνώστη, μοῦ τριβέλιζε τὸ μυαλὸ ἡ ἀπορία ἂν ὁ σύγχρονος διανοούμενος, ὁ κύριος αὐτὸς ὑπεύθυνος τῆς ἀπίστευτης σημερινῆς παρακμῆς τοῦ Πολιτισμοῦ, συνεργεῖ συνειδητά, ἐνεπιγνώστως, στὴν πνευματικὴ ἐντροπία τοῦ καιροῦ μας. Μὲ ἐνδιέφερε πολὺ νὰ ἀντιληφθῶ, ἂν ὁ προδότης τῆς ἀποστολῆς του ἐπιστήμων, ὁ δειλὸς δάσκαλος, ὁ νεροκουβαλητῆς τῆς ἐξουσιαστικῆς ἰσχύος τεχνολόγος, ὁ πράκτωρ τῆς διαστρεβλώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου παρελθόντος ἱστορικός, ὁ καταστροφέας τῆς γλώσσας λογοτέχνης ἢ δημοσιογράφος, ὅλοι ὅσοι, τέλος πάντων, θέσει διαπράττουν τὴν σωρεία τῶν ἐγκλημάτων κατὰ τοῦ πνεύματος, εἶναι ἐκ προθέσεως καὶ προμελέτης κακοποιοὶ τῆς ἀλήθειας ἢ ἄγονται παθητικῶς μέσα στὸ ρεῦμα τῆς ὀρμητικῆς προοιῶσης νοητικῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν τί συμβαίνει γύρω τους καί, συνεπῶς, χωρὶς νὰ συναισθάνωνται τὸν βαθμὸ τῆς ἐνοχῆς τους στὰ τεκταινόμενα. Καὶ θεωροῦσα σημαντικὴ μιὰ ὀρθὴ ἐκτίμηση τῆς καταστάσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου, γιατί μολονότι σ' ἓνα ἐγκλημα ἡ ὑπαρξὴ ἢ μὴ συνειδητότητας ἐκ μέρους τοῦ ἐγκληματία δὲν τροποποιεῖ τὸ ἀποτελέσμα τῆς διαπράξεώς του,* ἔχει ἐν τούτοις ἀπόλυτὴ ἀξία ὅχι μόνον στὴν ἐπιμέτρηση τῆς ποινῆς ἀλλὰ σὲ κάτι πολὺ σημαντικώτερο, στὴ διάγνωση τῶν ἀτομικῶν ψυχοπνευματικῶν διαδικασιῶν, προὐδὸν τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ὑπὸ κρίσιν πρᾶξις.

Συνήγαγα τὸ συμπέρασμα, ὅτι σ' ἓνα κοινωνικὸ ἢ ἱστορικὸ ἐγκλημα οἱ διαδικασίες ποὺ τὸ γεννοῦν δὲν εἶναι πιά ἀτομικὲς ἀλλὰ κοινωνικές, ἐπίσης, ἢ ἱστορικές. Ὁ καταστροφέας π.χ. τῆς γλώσσας θὰ ἦταν ἀπολύτως ἀνίκανος νὰ τὴν καταστρέψῃ ὡς μεμονωμένα ὄντων ἄτομο – ἂν δηλαδὴ ἡ γλῶσσα ὡς κοινωνικὴ, ὁμαδική, πραγματικότητα διήνυε τέτοια ἱστορικὴ φάση ἀκμῆς, ποὺ νὰ καθίσταται ἄτρωτη στὶς ἐξωτερικὲς προσβολές. Ὁ δολοφόνος τῆς γλώσσας γίνεται ἐπικίνδυνος ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἡ ὁμαδικὴ ἰσχύς τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου εἶναι κατώτερη τῶν προϋποθέσεων βιωσιμότητάς του: Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἡ γλῶσσα ἦταν τόσο ἰσχυρὴ κοινωνικὰ καὶ ἱστορικὰ, ὥστε ὅχι μόνον κατέστρεφε ὡς παρείσακτα σώματα τίς εἰσβολές ξένων γλωσσημάτων, ἀλλὰ ἐξελλήνιζε γλωσσικὰ καὶ τίς ἐξ ὀρισμοῦ ξένες ἐννοιες, ὅπως π.χ. εἶναι τὰ ὀνόματα μὴ Ἑλλήνων ἢ οἱ ὀνομασίες ἄλλων χωρῶν. Στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα ἡ ὁμαδικὴ πραγματικότητα τῆς γλώσσας εἶναι τόσο ἀσθενής, ὥστε ὅχι μόνον δέχεται καὶ πολιτογραφεῖ ἀτόφια καὶ ἐντελῶς ἀνεξελλήνιστα τὰ ξένα πράγματα καὶ πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ ἀφελληνίζει τὰ ἑλληνικὰ προσδίδοντας σ' αὐτὰ ξενικὰ γλωσσικὰ ἐνδύματα.

Ὅ,τι συμβαίνει στὴ γλῶσσα, ἰσχύει ἀπολύτως καὶ στοὺς ἄλλους τομεῖς τοῦ Πολιτισμοῦ, τὴν Ἐπιστήμη, τὴν Παιδεία, τὴ Σκέψη, τὴν Τέχνη: Ἡ ἱστορικὴ ἐξασθένηση τῶν πνευματικῶν αὐτῶν δραστηριοτήτων γεννᾷ τὴν ἐπικτητὴ

ἀνοσολογική ἀνεπάρκειά τους καὶ αὐξάνει τὴν προσβλητότητά τους ἀπὸ τὰ θανατηφόρα μικρόβια τοῦ Σκοταδισμού. Καὶ αὐτὴ ἡ διαλεκτικὴ σχέση πνεύματος καὶ Σκότους, Πολιτισμοῦ καὶ Βαρβαρότητας, Ψεύδους καὶ Ἀλήθειας, Προόδου καὶ Παρακμῆς, παρέχει τὴν ἀκριβέστερη δυνατὴ εἰκόνα τῆς σύγχρονης πνευματικῆς καταστάσεως ὅχι μόνο τοῦ τόπου αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος. Γιατὶ ὁ κλονισμὸς τῆς πνευματικῆς υἱείας καὶ ἰσχύος εἶναι φαινόμενο πὺν καλύπτει πὰ ὁλόκληρη τὴν Ὑφήλιο.

Θὰ ἀντελήφθῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι τὸ τεθὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος ἀρθριδίου πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως συνειδητότητος ἢ μὴ στὴν ἐνοχὴ τοῦ διανοοῦμενου τοποθετεῖται πάνω σὲ μιὰ νέα πολὺ εὐρύτερη βάση. Τὸ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέροντος ζητούμενο πὺν ἀναφέρεται στὶς διαδικασίες πὺν γεννοῦν τὸ ἐγκλημα κατὰ τοῦ Πολιτισμοῦ, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συντελεστές: Τὸ δράστη καὶ τὸ θῦμα ἢ, ἀλλιῶς, τὸν προδότη διανοοῦμενο καὶ τὸν ἴδιο τὸν Πολιτισμὸ (δηλαδή καὶ τὰ ἄτομα – φορεῖς του, ἐμένα, ἐσένα, φίλε ἀναγνώστη, πὺν ἰσχυρίζομαστε ὅτι δεχόμαστε τὴν δῆθεν ἀπρόκλητη ἐπίθεση τῶν σκοταδιστῶν καὶ τὴν πληρώνομε μὲ τὴν πνευματικὴ δολοφονία μας...). Ναί, ἡ συνειδητότητα

τοῦ καταστροφέως τῆς ἀλήθειας δὲν εἶναι μεγαλύτερη ἢ μικρότερη ἀπὸ ἐκείνη τοῦ ὑφιστάμενου τὴν καταστροφή. Εἶναι ἴσες, ἢ πὺν συγκεκριμένα ἡ δική μου ἀνοσολογικὴ ἱκανότητα, ἡ πνευματικὴ μου υἱεία, εἶναι τόση, ὅση δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν προσβολὴ τοῦ προδότη. Ἀνεξάρτητα τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἀντισώματα ἐμοῦ τοῦ θύματος δὲν ταυτίζονται μὲ τὰ ἀντιγόνα τοῦ δράστη, ὅμως ἡ ἀποδυνάμωση τῆς ἀντιστάσεώς μου βαίνει παράλληλα πρὸς τὴν ὑπουλότητα τῆς προσβολῆς τοῦ ἱστορικοῦ ἐγκληματία – κι ἔτσι οἱ δύο, μαζὶ καὶ ἀξεχώριστοι, συναπαρτίζουν τοὺς δύο ἀπαραίτητους συντελεστές τῆς καταπτώσεως.

Δὲν φέρεῖ, λοιπὸν, μεγαλύτερη εὐθύνη, ὡς πρὸς τὸ ἐγκληματικὸ ἀποτέλεσμα, ὁ ἐνεπὶγνωστος πράκτωρ τῆς πνευματικῆς ἐντροπίας ἀπὸ ἐμένα, τὸν ἀσυναίσθητο ἀλλ' ἀπολύτως ἀπαραίτητο συντελεστή της. Ἀπλῶς ἡ μεταξὺ μας διαφοροποίηση ὡς πρὸς τὴν προμελέτη τοῦ ἀποτελέσματος μοῦ παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ διαγνώσω τὶς ἱστορικὲς λειτουργίες πὺν ἄγουν στὸν Νέο Πολιτιστικὸ Μεσαίωνα, ὅπου μπῆκε καὶ πορεύεται τυφλὰ ἡ ἀνθρωπότητα.

Μετέωρος

ΔΕΙΝΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

Ξανὰ ἢ γλῶσσα...

Ἐὰν ἐπιλάβωμαί σου Ἱερουσαλήμ, κολληθεῖ ἡ γλῶσσα μου

Β. Δ. Φόρης : «*Μαρτυρία γιὰ τὸ γλωσσικό*»

Τὸ Βῆμα, 9/11/86

Μαν. Ἀνδρόνικος : «*Ἀνατριχιαστικὴ ἀποκάλυψη*»

Ρωμιοσύνη — ἡ ἐκ τῶν «σιγαθεισῶν»...

*Σοὺ Ρωμιοσύνη ἀνάβαθ, ποὺ ρεύεσαι σαπίλα,
ποὺ γουρουνίζεις τῆς θρωμιάς κι ἡ ἀνασαιμιὰ σου ἀπόζει.
Ποῦ, πνέμα, ζέχνεις παρακμή, ποὺ χνώτος θανατίλα,
ποὺ θνήσκει ὁ χῶμας σου ἀχαμνὸς κι ὁ πόντος σου πεθαίνει
κι ὁποῦ σὲ πάει κατὰ χαμοῦ ὁ χαλασμένος αἷμας.*

Παν. Ἀνδρόνικος: «... τὸ ἀνατριχίασμα τῆς ἀποκάλυψης τὸ προκάλεσε (...) τὸ ὅτι σείστηκε πρόρριζα [Δ. Δ.: α) προσοχή: «σείστηκε», δὲν γκρεμίστηκε καὶ β) «πρόρριζος» ἴσον σύσσωμος] ἡ ρομαντικὴ μου πίστη πῶς μέσα σ' ὅλον αὐτὸ τὸ χαλασμὸ οἱ Ἕλληνες κρατᾶμε κάποια σπέρματα, ποῦ, μόλις βρεθεῖ τὸ πρόσφορο χῶμα, θὰ δώσουν καρπούς...».

Δεινίας Δικαῖος: Παραιτούμενος καὶ ἐνός, ἔστω, δείγματος «πρόσφορου χῶματος» (δὲν θὰ ἐννοεῖτε, ὑποθέτω, τό... Ἀλβανικὸ ἔπος, κ. Ἀνδρόνικε) συχωρεμένα! Συχωρεμένη:

α) ἡ καθυστερημένη πρόρριξη σείσεις,

β) ἡ «ρομαντικὴ πίστι» — μᾶλλον ἀσύμπτωτη μὲ τὴ δασκαλωσύνη ..., καὶ

γ) ἡ πανεπιστημιακὴ ψήφος (ἄν...) ποὺ ἔφερε (κατὰ τὸ μερτικὸ τῆς): καὶ σιγαθεῖσες τὶς λοιπές «Ρωμιοσύνες» (αἰτιολογημένα ἀφοῦ ἐπέβαλε ἔγκυρη μόνη αὐτὴ τῶν ... καμακισμάτων «μὲ τὸ καμάκι τοῦ ἡλίου» — ἃς ὀφτεται ἡ πολιτικὴ...), καὶ προδομένο τὸν Ἕλληνα: νὰ τρώει στὴ μάπα, σὰν τοῦρτα τῶν ἀδελφῶν Μάρξ, τοὺς νταλαρισμοὺς «νάτην πετιέται, γίνεται θεριό, καμακώνει τὸ θεριό...»

Ὅμως ἡ παράκλησις παραμένει, κ. Ἀνδρόνικε: Φροντίστε παρακαλοῦμε νὰ «πιάσουν» γρήγορα οἱ σεισθεῖσες ρίζες τῆς «ρομαντικῆς σας πίστεως»! Γιατί σὲ ποιά μολόχα θὰ κρατηθοῦμε τώρα ποὺ μᾶς πλακώσανε τὰ μεγάλα ζόρια: καὶ νὰ «κουκουλώνουμε» τὶς λοιπές «Ρωμιοσύνες» (ὅσες γράφονται ποίησις, μὰ λειτουργοῦν κέντρα, βούκεντρα, θούριοι ἐγερτήριοι — κακὸ τοῦ κεφαλιοῦ τους), καὶ νὰ διασύρουμε «κινδυνολόγον» τὸν Ἐξαρχόπουλο (μαζί μὲ τοὺς ...καθαρευουσινάνους τῆς «ἄτιμης καθαρεύουσας», ποὺ διαβάζεται ἴδια τώρα)...

* * *

Στὸ «Βῆμα» τῆς ἐννάτης Νοεμβρίου λ. ἔ., καὶ ὑπὸ τὸν τίτλο «*Μαρτυρία γιὰ τὸ γλωσσικό*», ὁ κ. Β. Δ. Φόρης ἀνακαλεῖ ἀπ' τὰ χίλια ἐννιακόσια ... σαράντα τρία, σπέσιαλ διασκευασμένες στὰ καθ' ἡμᾶς, «κοψοχολιαστικὲς διαπιστώσεις κι ἀπόψεις». Πρόκειται γιὰ ἀπόσπασμα ὁμιλίας «ποὺ ἐκφώνησε στὴ συνεδρίαν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὁ τότε καθηγητὴς τῆς ψυχολογίας καὶ ἀκαδημαϊκὸς Νικόλαος Ἐξαρχόπουλος», καὶ ποὺ ὁ κ. Φόρης χρησιμοποιεῖ ἔχοντας τὴν ψευδαίσθησι πῶς κατηγορεῖ — ἐνῶ, ὀλοφάνερα, ἀπολογεῖται.

Τὸ συνεχές αὐτὸ μεγάλο ἀπόσπασμα ὁ κ. Φόρης τὸ παραθέτει, χωρὶς νὰ ἐξηγῇ τοὺς (διαφανεῖς, πάντως) λόγους ποὺ τὸν παρακινοῦν. Τοῦτο ἐλπίζοντας νὰ «πιάσει στὸν ὕπνο» τό...μαχαίρι, ὥστε νὰ φάει τὴ γροθιά ὄχι στὸν ἀθήρα, μὰ στὴ ράχι... Φυγομαχῶν εὐφυῶς,

άλλως άρκείται (και τὸ δηλώνει) σὲ «κάποια πληροφοριακά και μόνο στοιχεῖα...» (οἱ ὑπογραμμίσεις πάντα τοῦ Δ.Δ.).

“Ας μὴ λέμε πολλά: ὁ γνωστὸς και συμπαθητικὰ (ἀκόμα) θορυβῶδης γλωσσολόγος, μᾶς λέγει χωρὶς νὰ τὸ γράφει: «Βλέπετε; και τὰ σημερινὰ κοψοχολιαστικά τῶν ἐχθρῶν τῆς δημοτικῆς (ἔτσι, φοβοῦμαι, μᾶς ἔχει διορίσει...) μετροῦνται ἀπὸ ἀφελῆ καὶ ἀνόητα σκόπιμα, ἕως κακόβουλα — ὕπουλα, καταχθόνια, σκοταδιστικά... Ἐναγνώριστε τοὺς αἰώνιους νεο-ελληνικοὺς κασσανδρισμοὺς — εἶδατε μόλις, διαψευδόμενον ἀπ’ τὰ πράγματα, ἔναν...Μα-θουσάλα σαράντα τριῶν ἐτῶν... Ἐναγνώριστε τοὺς καλοθελητές, ποὺ ὑπολογίζουν, ἐπιπροσθέτως, εἴτε νὰ δημιουργοῦν ἐντυπώσεις περὶ τὸ δνομά τους εἴτε νὰ ὑπονομεύουν τοὺς σημερινοὺς ἐπιτελικοὺς τῆς θριαμβεύουσας δημοτικῆς, σᾶς κοψοχολιάζον σκοτεινά, ἀδικα, βρώμικα... Ὅμως ἔχουν γνῶσιν οἱ φύλακες, μὴ θορυβεῖσθε, μὴ ἀνησυχεῖτε. Τὰ πάντα βαίνουν καλῶς στὸ χῶρον, κατὰ τὸ πρόγραμμα, μὴ γνοιάζεστε, μὴ δίνετε πίστι, μὴ βάζετε σκοτούρα»— σιγὰ τὸν πολυέλαιο, μὴ βάλε σκοτούρα ὁ Ἑλληνας γιὰ τὴ γλώσσα (νὰ ἦτανε βίντεο)...

* * *

Τὸ τμήμα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἐξαρχόπουλου, λοιπόν, εἶναι συγκλονιστικό. Τόσο στὴν οὐσία του, ὅσο και στὸ ὅτι αὐτὰ ποὺ ὁ ἴδιος («οὗτος ἐκεῖνος») ἔβλεπε πρὶν σαράντα τρία χρόνια, ὁ σημερινὸς ἐπιστήμων, και δὲν τὰ βλέπει (στὴ σημασία και βαρύτητά τους) και τὰ στηλιτεύει διαψευσθέντα δῆθεν ἀπ’ τὸν Καιρὸ — κασσανδρισμόν, κινδυνολογίαν...

Τὸ πρόβλημα ὑπάρχει στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἐν ἀπολογητικῇ ἀμηχανίᾳ γλωσσολόγος κ. Φόρης, φερόμενος ἐξ ἐκστάσεως σὲ χῶρους πολὺ πέραν ὧν πιθανῶς «παίζει στὰ δάκτυλα», στὸ ἀπόσπασμα ποὺ παραθέτει διαβάζει ὄχι ὅσα ὁ «Ἐξαρχόπουλος λέγει», ἀλλ’ ὅσα ὁ «Φόρης ἐπιθυμεῖ». Πῶς; Μά, κατὰ τὸν πόθο του λογαριάζοντας τὸ προφητικὸ κείμενον ἐπιχείρημα, ὄχι στὴν Ἐντασι ποὺ, καθ’ ὃ λόγος, τὰ ἐπὶ ἐέρουσ στοιχεῖα του, ἀναλυόμενα, δὲν ἀνασκευάζονται, ἀλλὰ στὴν Ἐκτασι (διάστασιν - πρᾶγμα - γεγονὸς), ποὺ ἡ συσχέτισί τους πρὸς ἄλλες Ἐκτάσεις (διαστάσεις - πράγματα - γεγονότα) δίδει «ἀποδεικτικές ἀναλογίες» — μὲ τὴ γνωστὴν εὐγλωττία τῆς... ράβδου στὴ γωνία: Τὸ ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν πέθανε, ἐνῶ σαράντα τρία χρόνια, μπροστά, τὴν κλαῖμε, κατὰ τὸν κ. Φόρη εἶναι... ἐπιχείρημα, ἡ Ἑλλάδα δὲν θὰ πεθάνει, θαρσεῖτε, ἀδίκως σᾶς κοψοχολιάζουν... Ἀνάλογον «ἐπιχείρημα» δὲν θὰ ἔδινε, βέβαια, ὁ παπποὺς μου, ποὺ παρ’ ὅτι ζοῦσε ἐνενηντὰ ὀκτὼ χρόνια πέθανε ἀπροσδόκητα στὰ ἐνενηντὰ ἐνια. Θὰ τὸ ἔδινε ὅμως ἡ πτῶσις μου ἀπὸ ἀεροπλάνο πᾶνω ἀπ’ τὴν Καμάρα τοῦ Γαλέριου: ἐφορμῶν καθέτως θ’ ἀποδεικνυόμουν ἢ στούκας, ἢ ...ἀερογάμης (πουλί).

* * *

Θαρρῶ ἔχουμε πιά τὸν λόγο, χάριν τοῦ ὁποῖου ὁ κ. Φόρης δὲν βλέπει τὰ ... ἀείμνηστα «ἀείμνηστον» — τί συνειρμός: μπροστά μου οἱ ἀείμνηστοι Δράκος τῆς Καλογραΐδας, Χατζηχρήστος και λοιποὶ μάκαρες¹...

Ἐχουμε, ἐπαναλαμβάνω, τὸ λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ κ. Φόρης δὲν εἶδε σωστὰ τὴν καίρια φράσι τοῦ παλιοῦ καθηγητοῦ και ἀκαδημαϊκοῦ²: “Αν εἶχεν ἐγκαιρῶς ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκστάσεώς του, ἔτσι ποὺ νὰ εἶχεν ἐπισημάνει στὸν ἀδαμάντινο λόγον τοῦ Ἐξαρχόπουλου τίς λέξεις-κλειδιά, ἀν εἶχε συνειδητοποιήσει τὴν διεισδυτικότητα τοῦ ξέχωρα δουλετῆ νοῦ, τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐπιτελικοῦ (ποὺ εἶναι...), νὰ βλέπει πέραν τῆς ἐποχῆς του, θὰ εἶχεν ἰδεῖ: και τὰ σαράντα τρία χρόνια νὰ λυώνουν, κἀντιο σὲ ὑπερώαν, και τόν... ἐνεστώτα τοῦ βαθυστόχαστου καθηγητοῦ αἰτιολογημένον ἀπόλυτα— καθὼς μόνον ἐκεῖνος τὸν συνειδητοποιοῦσε και ἐξέθετε³.

* * *

“Ὅχι περισσότερα, κ. Φόρη. Μόνον τὸ φαρμάκι κόμπρα ποὺ ἔχω στὰ χεῖλη: τί θὰ γίνει μὲ τὴ Μεγάλῃ Σύγχυσι; Αὐτὴν ποὺ φέρει τὸν περίπου ἀστοιχείωτο σημερινὸν Ἑλληνα (και

ἀναφέρομαι στὸν ...ἐπιστήμονα, στὸν «μορφωμένο»!) νὰ καταγγέλλει «καθαρεύουσα» (μπαρὴ, φευκτέαν, καταδικαστέαν) κάθε λέξιν ποὺ δὲν εἶναι «τῆς κουζίνας» (μάρτυρές μου οἱ σταφιδασμένες, ἀνυμέναιες πιά, τοῦ ραφιοῦ, δίδες Ἀμιλλα, Ἀρωγή, Εὐδοκίμης) — ἐξαιρετέον, εἰδεχθῇ, τὸν ποὺ τὴν γράφει; Καὶ πῶς ἔγινε ἡ σεμνὰ πικρὴ καὶ θυμώσοφῃ αὐτογνωσία τοῦ «ἄνθρωπος ἀγράμματος ξύλον ἀπελέκητο» τῆς νιότης μας, νὰ ὑποβιβάζεται σήμερα στὴν ἑπαρσί τῆς ἀνεπιγνώσιας, ποὺ βγάζει ἡλίθιους ὄσους

μασώντας τὸν ἐνεστώτα φλόμον τούτης τῆς χώρας, διαπιστώνουν ἀποδρῶντα τὸν μέλλοντά της — μήτε ἀχνάρι τοῦ «πάει», στοὺς ὀριζόντους, μήτε τοῦ «ἔλα» βαυκάλημα;...

Ἔχ, κ. Φόρη! Δὲν αὐταπατώμεθα ἐμεῖς ἐδῶ, τίποτε δὲν εἶναι νὰ σωθεῖ, κανεὶς νὰ γλυτώσει... Ἀπλῶς, μὴ καταπατητὲς (παρατημένοι ἀπ' τὸ περισσό), ὑπερασπιζόμεθα τὸ χῶρο μας ἀπ' τοὺς καταπατητὲς —μά-ται-α...

Ἔχ, κ. Φόρη! Εἰκοσιπέντε χιλιοστὰ (0,025 μὲ τὸ διαστημόμετρο!) πάνω σας, ὁ Μανώλης Ἀνδρόνικος συμφωνεῖ ἀνάποδα μαζί σας — θὰ καταλάβουν ἀμέσως τὰ λόγια του ὅσοι εἶδαν τὰ «Κυριακάτικα» τῆς ὀθόνης τους τῆς 5ης Ὀκτωβρίου: «*Τὸ ἐρώτημα ἦταν*», γράφει ὁ κορυφαῖος ἀρχαιολόγος, «*τί εἶναι ὁ Παρθενῶνας*; Ὅλοι ὅσοι ρωτήθηκαν, δέκα-δεκαπέντε, δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιος, ἐκτὸς ἀπὸ ἓναν τελευταῖο νέο, ὅλοι λοιπὸν (...) ἀγνοοῦσαν τί εἶναι ὁ Παρθενῶνας!!!» — βίβα λὰ μουέρτε, τὰ ὑπόλοιπα εἶναι ... χειρότερα, ὁλέ.

Ἄντάξει, κ. Ἀνδρόνικε, εὐχαριστοῦμε καθέτως γιὰ τὴν συμπαράταξι ὀριζοντίως— μ' ὅλο πού, καθῶς μιλάμε γιὰ γλώσσα, ὑπάρχει φόβος νὰ ἰδοῦμε ἐπιφυλλίδα στὸ «Βῆμα» γιὰ τὴν ... ἑτερότητα γλώσσας - Παρθενῶνος!...

Ὅα κλείναμ' ἐδῶ, μὰ εἶναι καὶ τὰ παρεμπίπτοντα: Ἀλήθεια, κ. Ἀνδρόνικε, αὐτὴ ἡ «Ἀνατριχιαστικὴ ἀποκάλυψη» τοῦ τίτλου σας, πῶς ἔγινε νὰ ὑπονοεῖ τόσον... ἀπροσδόκητα πράγματα γιὰ σᾶς; Ἀλήθεια, ἐξ ἀποκαλύψεως, κ. Ἀνδρόνικε, περιμένετε νὰ μάθετε πῶς ὁ Ἕλληνας οὔτε τὸν Παρθενῶνα δὲν ξέρει; Ἔχ, κ. Ἀνδρόνικε, ἔχ, ἔχ... Μαζὶ μὲ ὅλο τὸν κόσμον ταπεινοὶ κι ἀνάξιοι θαυμασταὶ σας ἐμεῖς, πῶς ἔγινε νὰ ἔχουμε γράψει χρόνια πρὶν τίς «σιγαθεῖσες Ρωμιόσυνες» μας; Πῶς ἔγινε νὰ ἔχουμε ρίξει τέτοια γροθιά στὸ ἴδιο μας δοξαπατρί ('Ἑλλάδα τὸ λένε τοῦτο τὸ μέρος...) τὸν λύντισιο στοῦρνο στὸν μέλιγγα προκαλοῦντες, ἐλ-πίζοντες, ἱκετεύοντες;

Πῶς ἔγινε, σεῖς ποὺ ἀνατριχιάσατε τὴν Οἰκουμένη μὲ τίς ἀθάνατες Αἰγές σας, νὰ μὴν ἀπαντᾶτε στὸν κ. Φόρη;

—Μά...πῶς! Ἀπάντησα δυόμισυ πόντους —μόλις τὸ εἶπατε σεῖς.

—Ἀφῆστε με μένα. Σεῖς θ' ἀπαντήσετε;

—Μὰ δὲν εἶπαμε, ἀπάντησα ἤδη —καλὸ καὶ τοῦτο μὲ σᾶς!

1) Τὸ κάποιο σκῶμμα, ἐδῶ, ὡς συνεκτιμᾶται μὲ τὴν διαβεβαίωσι πῶς δὲν θὰ σκεπτόμουν νὰ κοντράρω τὸν κ. Φόρη στίς ἐπιστημονικὲς ἐργασίες του, στὸν τομέα του. Τοῦτο, ὅχι ἐπειδὴ τρέφω τυχὸν σεβασμὸ στὴν «ἀρμοδιότητα» [στὴ χώρα μου (Κάτω Βόλτα) δὲν εἶναι ἡ ἀναρμοδιότης ποὺ καπελώνει τὴν ἀρμοδιότητα —τὸ εἶπα], μὰ ἐπειδὴ διαθέτω τὸν αὐτοσεβασμὸ ποὺ ἀπαιτεῖται γιὰ νὰ ἀπέχω: Ὁ κ. Φόρης, αὐτοβούλως, ἐνθους, βγήκε στὸ στίβον ποὺ ὁ λόγος πέφτει σὲ ὄλους — ἀκόμα καὶ στοὺς ἀπέχοντας... Δὲν εἶναι συνεπῶς ὁ ἐπιστήμων ποὺ κοντράρεται, μὰ τὸ «δημόσιον πρόσωπον». Αὐτὸ σὲ τελευταίαν ἀνάλυσι, εἶναι ποὺ πάει στὴν κόντρα — ποτὲ ἢ κόντρα σ' αὐτό! Ὁ κ. Φόρης ἤλθε... (ἄκου, «κόντρα» ὁ Ἀμαζόνιος...!)

- Ἐπιμένετε;
 - Σὰν Ἰνδιάνος ἀπ' τῇ Βεργίνα.
 - Κύριε Φόρη, τηλέφωνο καὶ μπάστα κι ἴσαμε δῶ καὶ ντούκου, ποὺ νὰ πάρει ὁ διάολος!
- Ἄκόμα κι ἂν εἴμαστε μεῖς (ποὺ παίζουμε) «μὲ τὰ μεγαλύτερα ρέστα...».

[Ἡ ἐργασία ἀφιερώνεται (χαιρετισμὸς ἀπ' τὰ παιδικὰ) στὴν Κικὴ Δημουλᾶ].

2) «Γι' αὐτὸν τὸ λόγο δὲν ἀπομακρυνόμαστε ἀπ' τὴν ἀλήθεια, ἂν ποῦμε ὅτι τὴ ρευστότητα καὶ τὴν ἀστάθεια τοῦ χαρακτηῖρα πολλῶν ἀνθρώπων τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, τὴν αὐθάδεια καὶ τὴν ἀτασθαλία τους» (σημ. Δ.Δ.: ἀσχημία, ἀπρέπεια, ἀμεθοδία, τσαπατσουλιά) «ποὺ τελευταῖα ἄρχισε νὰ παίρνει τρομαχτικὲς διαστάσεις στὴν κοινωνία μας, πρέπει νὰ τίς ἀποδώσουμε κατὰ μεγάλο μέρος καὶ στὴ γλωσσικὴ ἀστάθεια καὶ ἀναρχία ποὺ ἐπικρατοῦν στὴ χώρα μας...» («Ἡ ἀντιδικία τῶν Τόνων», 1944).

Σημειῶν ἰδιαιτέρως: τὴ φράσιν μεταφέρει ἀπ' τὴν καθαρεύουσα τοῦ Ἐξαρχόπουλου ὁ κ. Φόρης. Οἱ λέξεις-κλειδιὰ εἶναι οἱ τρεῖς ὑπογραμμισθεῖσες — «τελευταῖα», «ἀρχισε», «καί».

3) Ὁ γράφων, μαθητὴς τότε, ἀδυνατοῦσε τὸ πέραν τῆς καταπλήξεως: «Γιατὶ στὴν τάξι μου ἀπορρίπτονται οἱ μισοὶ στὰ γλωσσικὰ μαθήματα; Γιατὶ ὅλοι ἀδυνατοῦν νὰ γράψουν γράμμα στὴ νόνα τους;» (Ἡ κάποια δική μου ἐπίδοσις ἦταν μᾶλλον μεπλάς: ὅλοι μὲ θεωροῦσαν, βάσιμα φαίνεται «ψώνιο»).

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ

Δολοφονία τῆς γλώσσας ἴσον δολοφονία τῆς Ἑλλάδος

Τὰ δικά μας προβλήματα δὲν γεννιοῦνται μόνο, ὅπως στὶς ἄλλες χώρες, ἀπὸ τὶς ἀδλιότητες, ποὺ γι' αὐτές, πολλὲς φορές, εὐδύνονται οἱ θεσμοί.

Τὰ δικά μας προβλήματα εἶναι γεννήματα τῶν ἱστορικῶν ἐξελίξεων καὶ ἔχουν, ὅπως πάντα, κέντρα ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, ἀπὸ ὅπου ξεκινοῦν. Ἔτσι ἡ ἐπισώρευση καὶ τῶν προβλημάτων (π.χ. βία στὰ γήπεδα, ἐμπρησμοί, φόνοι στοὺς δρόμους, ναρκωτικά, ληστείες κ.ἄ.), ποὺ ὁμως διασκορπίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τοῦ σύγχρονου Αἰόλου τῆς πληροφόρησης, μόνον οὐκ ὁτις προκαλεῖ καὶ ὑποβαθμίζουν τὸ πραγματικὸ δικό μας τεράστιο πρόβλημα ποὺ συνδέεται μὲ τὴν ὑπαρξή μας. Γι' αὐτὸ ἡ ἀντίδραση ἡ δική μας, καθὼς ἐντοπίζομε τὸ πρόβλημα στὸ γλωσσικόν, εἶναι μεγάλη καὶ ἐντονη. Καὶ εἶναι περὶ ἐργον ὅτι, ἀντὶ νὰ μᾶς ἐνισχύσουν οἱ «ταγοί», ἀντίθετα οἱ λουφάζοντες «Φοινικιστές» ξεπηδοῦν ὑβρίζοντες καὶ νιαουρίζοντες σὰν γάτες ἐναντίον μας ἀπ' τὰ ἀπόρρητα κεραμίδια μερικῶν ἐφημερίδων.

Ποιῶν ἐπιτέλους συνεργοὶ εἶναι οἱ κύριοι αὐτοί;

Μιὰ ἐφημερίδα, ἡ «Α», κάνει μιὰ ἔρευνα καὶ ζητᾷ ὑπεύθυνες ἀπαντήσεις ἀπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς χώρας.

Τὸ ἐρώτημα, βασανιστικόν, ὅπως λέγει, εἶναι: «Ποῦ ὀφείλεται ἡ σημερινὴ κρίση καὶ ποιά ἡ διέξοδος;» Πρῶτο πρόσωπο, ποὺ ἀπευδύνονται οἱ συντάκτες τῆς, ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος.

Ὁ τ. Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καὶ ἀκαδημαϊκὸς μὲ τὴν ἐμπειρία ποὺ ἀπέκτησε μέσα ἀπὸ ἀγῶνες πνευματικὸς καὶ πολιτικὸς συνοψίζει κάποια στιγμή μέσα σὲ μιὰ ἀπάντηση ὅλη τὴν τραγικότητα, ποὺ σὰν φοβερὴ ἀπειλὴ ὑψώνεται στὸν ὀρίζοντα:

Ἑρώτηση: Κι ἔτσι φθάνομε σ' ἓνα μεῖζον πρόβλημα: Εἶπατε προηγουμένως πὼς ἡ λύση γιὰ τὸν τόπον αὐτὸν βρίσκεται στὴν Παιδεία. Πῶς ὁμως θὰ παιδεύσουμε ἐκείνους ποὺ θ' ἀναλάβουν τὴν Παιδεία;

Πρόεδρος: Ποιὸς θὰ φυλάξει τοὺς φύλακες... Πρέπει νὰ γίνῃ μιὰ τεράστια προσπάθεια. Νὰ ἀγκαλιάσουμε μὲ στοργὴν τὸ δάσκαλο. Νὰ τὸν τονώσουμε ἠθικά καὶ ὑλικά. Καταργοῦν τὰ Ἑλληνικά στὴν Ἀμερική, στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Ρωσία; Ἔστω! Μὰ νὰ τὰ καταργοῦμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες; Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐθνικὸ μας κεφάλαιο! Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ βγαίνουν οἱ καλύτεροι φιλόλογοι τῶν ἑλ-

ληνικῶν τουλάχιστον ἂν ὄχι τῶν λατινικῶν. Καὶ μαθαίνουμε ἐμεῖς πλέον τὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τοὺς ξένους. Ἀπὸ τὸ Καϊμπριτζ καὶ τὸ Ὁξφορντ! Νὰ πεῖς ὅτι χρειάζονται γι' αὐτὸ μηχανήματα ποὺ κοστίζουν; Τίποτε δὲ χρειάζεται! Χρειάζονται ἐλάχιστα χρήματα καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον. Ἀγάπη γιὰ τὸ ἀρχαῖο κείμενο. Παιδεῖα ναί! Γιὰ νὰ πᾶμε στὴ ρίζα τῆς κρίσης, ἡ ὁποία ἦταν τὸ ἀρχικὸ σας ἐρώτημα.

* * *

Κι ἓνας δάσκαλος ἀπὸ τὴν Δράμα, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ συνεχίζουν νὰ παλεύουν ἐναντίον τῶν δολιοφθορέων, ὁ Γιάννης Στόγιας, γράφει:

«... Ὁδυνηρὸ τὸ φαινόμενο ποὺ παρατηρεῖται στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο νὰ ὑποφέρουν μικρὰ παιδιὰ, ἐπειδὴ ἐμεῖς οἱ μεγάλοι θέλουμε νὰ τὰ θυσιάσουμε ὅλα στὸν κομματικὸ βωμό... Στὰ τελευταῖα 15 χρόνια τὰ βιβλία εἰδικὰ τοῦ Δημοτικοῦ ἄλλαξαν πολλὰς φορές... Ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα συνέχεια ἀλλάζει. Ἔτσι ἔχουμε:

1. Στὴν ἀρχὴ ἦταν ἡ καθομιλουμένη.
2. Ὑστερα ἦρθε ἡ καθαρεύουσα.
3. Ἐπανῆλθε ἡ καθομιλουμένη.
4. Καθιερώθηκε ἡ δημοτικὴ.

Καὶ αἰσιῶς φθάσαμε σὲ δημοτικὴ χωρὶς πνεύματα καὶ τόνους καὶ ποιὸς ξέρει τί μᾶς περιμένει ἀκόμα... Νὰ ὑπῆρχε καὶ κανένα κέρδος ἀπ' ὅλα αὐτά; Ἀντίθετα παρατηρεῖται μιὰ μαζικὴ καὶ κατακόρυφη πτώση σ' ὅλο τὸ γλωσσικὸ μάθημα. Τὰ παιδιὰ σήμερα δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ διαβάσουν οὔτε νὰ ἀποδώσουν τὰ νοήματα, ἰδίως ὅταν παρεμβάλλονται μονοτονικὲς λέξεις... Κάτω ἀπὸ τὴν πίεση αὐτῶν τῶν μεθόδων... οἱ δάσκαλοι ἀγωνίζονται νὰ περισώσουν ὅ,τι ἀπέμεινε, πρὶν ὅλα σωριαστοῦν σὰν χάρτινος πύργος μέσα σὲ μιὰ γενικὴ γελοιοποίηση...

Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ λυπᾶται κανεὶς ἐκείνους τοὺς γονεῖς ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε τὴν πνευματικὴ ἄνεση ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τὴν χρονικὴ ἐκείνη εὐχέρεια, γιὰ νὰ βοηθήσουν τὰ παιδιὰ τους (ὅπως εἶναι κυρίως σὲ ἀγροτικὲς καὶ ἐργατικὲς περιοχές, ὅπου γίνεται ἐμφανὲς ἡ ἀδυναμία τῶν παιδιῶν αὐτῶν)».

Καὶ ὁ Γιάννης Στόγιας συνεχίζει καὶ παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Α', Β', Γ', Δ', Ε' τάξης, ποὺ ἂν τὰ διαβάσει κανεὶς, πρέπει νὰ εἶναι ἠλίθιος γιὰ νὰ μὴν καταλάβει πρὸς τὰ ποῦ σκοπεύουν οἱ «Φοινικιστές».

«Θὰ εἶμαι σκληρὸς ἀπέναντι στοὺς συντάκτες αὐτῶν τῶν βιβλίων – λέγει – εἶναι ἐγκληματικὴ ἡ παράλειψη κειμένων σχετικῶν μὲ τὴν πατρίδα καὶ τὴ θρησκεία μας. Γιατί, ὅπως λέει καὶ ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης, ὅταν μοῦ πειράζουν τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκεία, θὰ φωνάζω, θὰ ἐνεργήσω καὶ ὅ,τι θέλουν ἄς μὲ κάνουν».

Καὶ ὁ δάσκαλος Γιάννης Στόγιας ἀπ' τὴ Δράμα τελειώνει λέγοντας:

«Ἐπειδὴ δώσαμε κάποιο ὄρκο, αὐτὴ ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ σιωπήσω. Ἄν ὑπάρχουν σήμερα Ἐξάρχεια, φταῖμε ἐμεῖς ποὺ τὰ δημιουργοῦμε. Ἄν ὑπάρχουν σήμερα δέκα πέντε χρονῶν παιδιὰ Πάνκ, φταῖμε ἐμεῖς...

Μέσα στὰ βιβλία δὲν ὑπάρχουν οὔτε πρότυπα, οὔτε ἰδανικά.

Ἡ ἐκπαίδευση ἀντὶ νὰ οἰκοδομεῖ, γκρεμίζει. Μακριὰ ἀπὸ ἐπικίνδυνες σκοπιμότητες, ὅποιος μπορεῖ νὰ κάνει κάτι, γιὰ νὰ μὴν καταποντιστεῖ ὁλόκληρη ἡ ἐκπαίδευση, ἅς τὸ κάνει.

Ἄν σήμερα ἀφήσουμε ἀνέγγιχτο τὸ μικρὸ ἀπόστημα στὸ σῶμα τῆς κοινωνίας, αὔριο θὰ εἶναι πολὺ ἀργά. Καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὴν πατρίδα μας ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὰ παιδιὰ μας.

Ἄς ἀναλογιστοῦμε ὅλοι μας τὶς εὐθύνες».

Αὐτό, ναί, αὐτὸ εἶναι τὸ δικό μας ἰδιαίτερο πρόβλημα. Αὐτὴν τὴν ΒΙΑ ποὺ χώνεται σὰν σ κ ο υ λ ή κ ι μέσα στὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν ἀπὸ τῆς Ἱστορίας μας, ἀθλίους ὕβριστές, ποὺ ἐμεῖς μὲ μιὰ λέξη τοὺς ὀνομάσαμε «Φοινικιστές», αὐτὴν τὴν ΒΙΑ θεωροῦμε ὡς τὴν χειρότερη, γιατί αὐτὴ χτυπάει τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, τὸν Ἕλληνα, τὴ ζωὴ, τὴν ἐλευθερία, τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μας.

Ἑρινὺς

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗΣ

Τοῦ Νάρκισσου ποιητῆ

Ἄλλοπαρμένος, τάχατες, στοχαστικὸς
καθὼς τοῦ χτέος οἱ ἔρμοι ἀγιογράφοι
στὴν ἀσκησι, στὴν ἀθλησι, στὸν παιδεμό
μονάζεις καὶ πιστεύεις πὼς ἀγιάζεις
σὰ νηστευτὴς ἀλλόκοσμος πνευματικὸς
– ὁλάκερος ἓνα ... κομπὸ γενάκι! –
προφήτης, ποιητής, ἀπόστολος λαῶν
ποὺ τὸν ἑαυτὸ σου σὰ Θεὸ θαυμάζεις.

Καμμιὰ φορὰ ρίχνεις τὰ μάτια χαμηλά:
κάτω ἀπ' τὰ πόδια σου στέκουν οἱ ἅγιοι,
λίγο πιὸ κάτω ἐκεῖνος ὁ ἔρμος Παλαμᾶς,
ποὺ μέριασε, ἂν θυμᾶσαι, νὰ περάσεις.
Πιὸ κάτω ἀκόμα εἶναι τὸ κόμμα ποὺ σὲ ὕμνεϊ
– τ' ἀθῶο πλῆθος ποὺ ἄθελα σὲ βλέπει –
καθὼς σοῦ καίει τὰ πολλὰ λιβανωτά
καὶ σοῦ ζαλίζει τ' ὁμορφο κεφάλι.

Κι ὅμως δὲ λάθεψε ὁ γέρο - Παλαμᾶς.
Ποῦ νὰ ἔξερε ποιὸ δρόμο ἐσὺ θὰ πάρεις.
Εἶδε πὼς ὁ Θεὸς σοῦ χάρισε πολλὰ.
Ποῦ νὰ ἔξερε μ' αὐτὰ τί θ' ἀγοράσεις;

Κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὶς 5 Δεκεμβρίου:

ΔΑΥΛΟΣ

**Η ΕΤΗΣΙΑ
ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ
ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ**

**Ἀνέκδοτα
Ποιήματα**

1986/Β'

Ἑκατὸ σαράντα ἑξή ανέκδοτα ποιήματα ἑκατὸ (100) ζώντων ποιητῶν μας, ἀνθολογημένα χωρὶς καμμία ἀπολύτως ἐπιρροή — προσωπική, τίτλων, φήμης, τεχνοτροπίας, ἰδεῶν, συμφέροντος — μεταξύ 1900 περίπου ποιημάτων ἑκατοντάδων ποιητῶν, ποὺ ὑποβλήθηκαν πρὸς κρίσιν.

ΑΛΖΑΝΑΣ, ΒΑΣ. Ι.

Γεννήθηκε το 1916 στην Κρήνη. Πτυχιούχος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών (Τμήμα Πολιτικών και Οικονομικών 'Επιστημών) διευθυντής του 'Εθνικού 'Ιδρύματος Προστασίας Κυφαλάων (1954-1979) και 'Επιθεωρητής του 'Υπουργείου 'Υγείας και Πρόνοιας (1979-1983). Έχει γράψει ποιήματα, δοκίμια, μελέτηματα και έχει εκκινήσει μεταφράσεις. Κυρίως ασχολήθηκε με την άρτια ελληνική λογογραφική ποίηση και την νεοκλασική κλασική λογοτεχνία. 'Εξέδωσε αρκετά έργα σε 'Ιδιωτικούς τόμους. Συμμετείχε σε φιλολογικά περιοδικά, διακρίσεις: 1. Βραβείο του -Συνδέσμου 'Ελλήνων Λογοτεχνών- (1972), 2. 'Σκακός της 'Ακαδημίας 'Αθηνών (1972), 3. Βραβείο της 'Ακαδημίας 'Αθηνών (1973) 4. Κρατικό βραβείο λογοτεχνίας (1985), 5. Μετάλλιο χρυσό της πόλεως Καρπίνου (1982).

Ύπηρχε τόσο φέγγος...

Υπήρχε, λοιπόν, τόσο κοντά μου, αυτό το ξαίσιο φέγγος, κι εγώ δεν τό ελγα υποκτεινεί ποτέ; Ύπηρχε, εκεί κοντά μου, αυτή η εξίσια λάμψη, κι εγώ πλανιόμουν μές στα κύματα του σκότους; αυτό τό νέφος που έκρεμόταν πάνω μου, ήταν, λοιπόν, κατάμεστο από άστρα ξωθιά, κι εγώ έβράδιζα.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ

Γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1913. Σπούδασε 'Ιατρική στην 'Αθήνα και στο Λονδίνο. 'Ανατρήθηκε διδάκτορας της 'Ιατρικής, 'Εργάστηκε στη Λευκωσία διπλωμα κρισιμότητας σχολαίων, υπηρεσιών Λευκωσίας και καθηγητής, 'Υπενεργή στην Παιδαγωγική 'Ακαδημία Κύπρου και σε γυναικεία. Διεύθυνε από το 1960 το περιοδικό -Παιδαγωγική Κύπρος-, την έκδοση έκδοση -Παιδαγωγική Κύπρος- και το -'Υγεία- του 'Υπουργείου 'Υγείας Κύπρου. Εργαζόταν στο -'Ελληνικό Παιδαγωγικό 'Ομιλίου Κύπρου-. Πρόεδρος της 'Εθνικής 'Εταιρείας 'Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, αντιπρόεδρος της 'Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, της -Παιδαγωγικής 'Εταιρείας Κύπρου-, της -Βιβλιογραφικής 'Εταιρείας Κύπρου- και άλλου. 'Εργαζομαι, κατά λόγο, δράματα, κριτικές, ιστορικά και λογογραφικά μελέτηματα και μεταφράσεις πολλά βιβλία. Βραβεύτηκε από την 'Ακαδημία 'Αθηνών, 'Υπουργείο Παιδείας Κύπρου, 'Υπουργείο Πολιτισμού 'Επιστημών και διάφορες λογοτεχνικές 'Εταιρείες και περιοδικά. Συγγραμμικά έργα μου είναι τα βιβλία: -Λογική Λόγος- (τόμ. Α' και Β', Λευκωσία 1985), -Παλιός Λόγος- (I, II, III, IV, Λευκωσία 1971-1974), -Αρματωμένος Λόγος- (Λευκωσία 1974) -'Εκλογή από της Ιατρικής 'Εργασίας 1943-1976 (Λευκωσία 1976) και άλλα.

Άλλα 'Επεισόδια

Κι' η συντροφιά χαρούμενη μιλούσε για κάποιον ξεπαγλω ούρανο και ξαφνικά την πήρε ο σίφουνας των καθημερινών συμβάντων, θυμήθηκε τον άρτον τον έπιουσιν και τον φοροσυλλέκτη. Μιά σιωπή τά γύρω τρύπησε μ' ένα καυτό καρφέ. Ύστερα φόρεσε ο καθένας την παλιά του μπλούζα

ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ

[Ποιητής γεννημένος στη Ρουμανία από γονείς Λαβίου, διακρινόμενος για τόν γνήσιο λυρισμό του. Έχει εκδώσει δύο ποιητικές συλλογές: -Σταγόμενοι στο δάκρυ-, -Οδοιπορία στη ζωή-. Είναι καθηγητής της Φυσικής οι Γνωσίου των 'Αθηνών].

Τό μαύρο τριαντάφυλλο

Χιροσίμα 6-8-1945

Σύμπαν! πώς νά σε προσκυνήσω... Σύννεφο, που δεν έφερες βροχή. Θάλασσα, που ναυάγησαν τά παιδικά τρεχαντήρια... Χάμα, που μαρμαράσαν οι σφυγμοί των ονείρων. Στάχυ, που δεν κρόφτασες την άρα του θειασμού. Τώρα τά στίγματα της τέφρας έγιναν ακροδείχτες στις πληγές μας. Τώρα οι άνεμοι φόρεσαν τόν κόκκινο χιτώνα τους.

ΖΕΥΓΩΛΗ - ΓΛΕΖΟΥ, ΔΙΑΛΕΧΤΗ

[Από τις πιο γνωστές και διακεκριμένες ποιήτριες της σύγχρονης 'Ελλάδας].

Κακότρυα βουνά

Φούντωσε πάλι τό δέντρο στην ξηνή αούλη, φούντωσε πάλι, μιά πράσινη γίνεται άγκάλη, ένα κρσίον φως, που άναπαύει, τώρα που καίει ο ήλιος κι η γη δνάβει. Τρέμουν τά φύλλα του αγάλια στα μύρια κλαδιά, σάν πέφτει η βραδιά, τραγουδεί κι η φτωχή μου η καρδιά συντροφιά με τό άνάλαφο άγέρι, τραγουδεί τό γλυκό καλοκαίρι. Σύννεφα πάλι πολλά στών γαλάζιο ούρανο θά 'ρθούν σε λίγο. Ποι έτότε, που, Θεέ μου, νά φύγω; Πώς τό παράθυρο έτότε ν' άνοίγω; Θά 'χουν πέσει τά πράσινα φύλλα ένα - ένα

Διαδωστε τη σύγχρονη ελληνική ποίηση κάνοντας δώρο στους φίλους σας για τις γιορτές αντίτυπα της «ΕΤΗΣΙΑΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ» του ΔΑΥΛΟΥ, που αποτελεί πανόραμα της άδημοσίευτης ποιητικής παραγωγής και των νέων ποιητικών τάσεων της σύγχρονης 'Ελλάδας.

* ΕΚΔΟΣΗ ΠΟΛΥΤΕΛΗΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΜΕΝΗ * ΤΙΜΗ ΑΝΤΙΤΥΠΟΥ ΔΡΧ. 800.

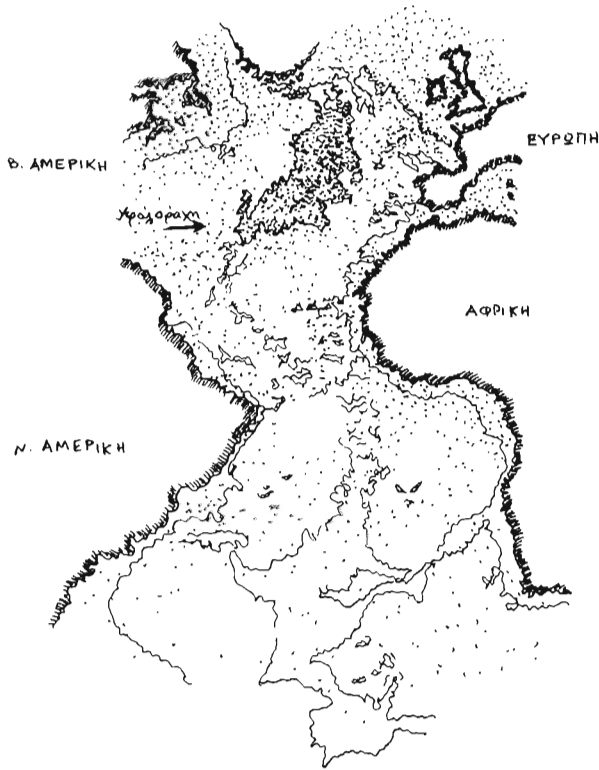
Διατίθεται στα γραφεία του «Δαυλου» και στα βιβλιοπωλεία: ΑΘΗΝΑ: «Της 'Εστίας», Σόλωνος 60, «Πιτσιλός» Σοφοκλέους 4, «Πρωτοπορία» Γραβιάς 7. ΠΕΙΡΑΙΑΣ: Κουβαράκης, 'Αγ. Κωνσταντίνου 3. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Παν. Ραγιάς, Τσιμισκή 41. 'Αποστέλλεται και ταχυδρομικώς κατόπιν τηλεφωνήματος των ενδιαφερομένων στα τηλέφωνα 322.3957 ή 982.3655.

ΛΟΥΛΑ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Ἐδῶ σ' αὐτὴ τῇ θάλασσᾳ

Αὐτὸ τὸ ἔξοχο μυστήριον,
ἢ ἔλξη τοῦ γαλάζιου, τὸ ρηχὸ καὶ τὸ βαθὺ νερό,
ποὺ κινεῖται, ποὺ τραγουδάει μὲ τὰ κύματα,
ποὺ ἡσυχάζει μέσα στὶς σπηλιὲς καὶ στὰ κανάλια,
ἔχοντας σὲ κάθε τόπο κι ἓνα ὄνομα,
ὅπως οἱ ἄγιοι, ὅπως τ' ἄστρα καὶ τὰ δέντρα,
μὲ τὴν ἀγάπη μας καὶ τὸ μίσος μας,
ἢ θάλασσα τῶν караβιῶν καὶ τῶν ὀνείρων,
ἢ θάλασσα ποὺ δέρνεται μέσα μας ἀλύπητα,
ζητώντας νὰ πιεῖ ἀπὸ τὸ αἷμα μας τὸ ταξίδι,
νὰ χορέψει στὸ στήθος μας τὴν τρικυμία,
ἢ θάλασσα, ποὺ μᾶς συνόδεψε ὡς τὴν Κολχίδα
κι ἔξω ἀπ' τὰ κάστρα τῆς Τροίας ὑπαγόρεψε τὸ θάνατο,
ἢ θάλασσα, αὐτὸ τὸ ἔξοχο μυστήριον,
ποὺ παίρνει καὶ δίνει ἀποφάσεις λυτρωμοῦ καὶ τιμωρίας,
ἐμεῖς τὴν ἀρνήθηκαμε, αὐτὴ δὲν μᾶς ἀρνήθηκε,
ἐμεῖς γονατίσαμε πάνω στὰ βράχια τῆς, πετώντας
χαλίκια κι ἄστρα στὴν ὄψη τῆς, νὰ μᾶς δεῖ, νὰ μᾶς ἀκούσει,
πῶς ἦταν ὥραϊο πολὺ, νὰ ξυπνᾷς πρωὶ στὴν ἀμμουδιά,
κάτω ἀπ' τὸν Ἰσκιο τοῦ ἀμπελώνα μὲ τὸ φεγγάρι προσκέφαλο,
νὰ μετρᾷς ἓνα - ἓνα τὰ δέντρα, τὰ πουλιὰ καὶ τοὺς λόφους,
τὴν ὥρα ποὺ στρώνουν τὰ δίχτυά τους στὴν παραλία οἱ ψαράδες,
κι ἢ θάλασσα ἀργόσχολη σκύβει καὶ βλέπει μέσα στὰ πανέρια,
ὅλα τὰ χρώματα τῆς Ἰριδᾶς νὰ σπαρταρᾶνε ζωντανά...
Αὐτὸ τὸ ἔξοχο μυστήριον, ἢ θάλασσα τῶν αἰνιγμάτων,
μὲ τ' ἀδέλφια τῆς, τὸν Πουνέντε, τὸ Μαῖστρο, τὸν Γαρμπή,
ποὺ κίνησε νὰ πάει πρωτὶ - πρωτὶ καὶ βρέχει ὁ οὐρανός,
ἔτσι ἀναπάντεχα μέσα στὸ θέρος ὄνειρα ἀπ' τὸ χρόνο,
σκιερὰ φαντάσματα τοῦ Μεσολογγίου, φωτιά καὶ σίδερο,
τώρα ποὺ τὸ Αἰγαῖο σηκώνεται πάλι ὀρθόπλωρο, θυμωμένο
καὶ μᾶς φωνάζει ὅλους μὲ μιὰ κραυγὴ κι ἓνα πρόσωπο ἄγριο,
ἔδῶ σ' αὐτὴ τῇ θάλασσᾳ τῆς ἀγρύπνιας θὰ σταθοῦμε
μὲ τὸν ὄρκο στὰ χεῖλῃ καὶ τὸ σπαθὶ γυμνὸ στὰ χέρια.
Ἐδῶ σ' αὐτὴ τῇ θάλασσᾳ, ποὺ οἱ μέρες μας γίνονται θρόλος.

Ἔτσι ἴσως νὰ παρουσιαζόταν ἡ εἰκόνα τῶν καταβυθισμένων τεράστιων περιοχῶν στὸν Ἀτλαντικὸ, ἐὰν πρὸς στιγμὴν ἀποσυρόταν ἡ θάλασσα. Πάντως καὶ σήμερα πολλὲς κορυφὲς ὄρεων συγκρατοῦν, ἐλάχιστα βεβαίως, τὸ τεράστιο νησιώτικο σύμπλεγμα τῶν 3000 ποὺ ἀναφέρεται ἡ Θεογονία. Στὸ χάρτη διακρίνεται ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀφρική, ἡ Ὑφαλοράχη ποὺ ἐξ αὐτῆς ἀσφαλῶς ἐμφανίζονταν τὰ χιλιάδες νησιά καὶ οἱ ἀπέναντι ἀκτὲς τῆς Ἀμερικανικῆς Ἠπείρου.

ΗΛΙΑΣ ΛΕΩΝ.
ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

ΑΤΛΑΝΤΙΣ

Συσχετισμὸς καὶ
ἐρμηνεῖα τῶν κειμένων
ἀποκαλύπτει τὸ φοβερὸ
γεγονὸς τῆς καταβυθίσεως
τῶν Ἑσπερίδων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παρ' ὅλον ποὺ συνεχίζονται οἱ δημοσιεύσεις μου γιὰ τὸν πανάρχαιο πολιτισμὸ τῶν κατοίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου (Διὸς—περίοδος), κατὰ παράκληση ἀναγνωστῶν θὰ παρεμβάλω ἕνα θέμα, ποὺ ἔγινε γνωστὸ ὡς «καταβύθιση τῆς Ἀτλαντίδος» καὶ εἶναι τὸ «αἶτιο» ὄχι μόνο τῆς τεράστιας γεωφυσικῆς ἀλλαγῆς στὸν πλανήτη μας, ἀλλὰ μὲ τὶς καταστροφὲς ποὺ ἐπακολούθησαν, καὶ ἡ αἰτία τοῦ ἱστορικοῦ χάσματος, τοῦ κενοῦ, ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ κλείσει στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅσοι ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέμα «Ἀτλαντὶς» θὰ γνωρίζουν, ὅτι πάρα πολλὰ ἔχουν γραφεῖ. Τὸ θέμα αὐτὸ ἐρευνήθηκε μέχρι στιγμῆς ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς καὶ ἔχει ἀπασχολήσει κατὰ καιροὺς πολλοὺς ἐπιστήμονες σχετικῶν κλάδων, γεωλόγους, γεωγράφους καὶ γεωφυσικούς, ἀνθρωπολόγους, ἀρχαιολόγους, ἱστορικούς, θεολόγους, φιλόλο-

γους, φιλοσόφους και γενικώτερα δσους θεωρούν, όπως ο γράφων, ότι το Ιστορικό παρελθόν της γής ενδιαφέρει τον άνθρωπο και την ανθρωπότητα για τους λόγους που εξέθεσα στην αρχή.

‘Η δική μου, βεβαίως, *Ξ ρ ε υ ν α* δεν έχει τον περιορισμένο σκοπό της αποδείξεως αυτής της τεράστιας γεωφυσικής αλλαγής στην εικόνα του πλανήτη μας, όσο ότι αυτή ή αλλαγή είχε σαν αποτέλεσμα την καταστροφή του μεγάλου Πολιτισμού των ανθρώπων του ‘Ελληνικού χώρου, ο οποίος ανέπτυξε δραστηριότητα οικουμενική και ο οποίος *χ ά ρ ι σ ε* στους ανθρώπους την *μ ε θ ο δ ο* για την απόκτηση της ευτυχίας. Τα συνεχιζόμενα άρθρα στο ‘*Δαυλός*’ συμπληρώνουν την μορφή αυτού του πολιτισμού.

Στην παρεμβολή όμως αυτή θα παρουσιασθούν και θα *σ χ ο λ ι α σ τ ο ύ ν* για πρώτη φορά με τον δικό μου τρόπο *Ξ ρ ε υ ν α*ς (α) τα κείμενα της *π α μ π ά λ α ι η ς* ‘*Ε λ λ η ν ι κ ή ς* γραμματείας όπως ή ‘*Θεογονία*’ και εκ των ‘*Ορφικών*’ τα ‘*Αργοναυτικά*’, που όμιλούν για τον πρό του Δευκαλίωνος μεγάλο πολιτισμό, (β) απόσπασμα εκ του ‘*Καταλόγου Γυναικών*’, γνωστού επίσης ως ‘*Ηοίαι*’, που θεωρώ ότι ανήκουν στην Προ-Μυκηναϊκή περίοδο και άσφαλώς στην μετά τον Δευκαλίωνα εποχή, (γ) τα ‘*Ομηρικά Έπη*’, που αναφέρονται στα Τρωϊκά και στις ‘*Περιπλανήσεις*’ του ‘*Οδυσσέως*’, (δ) οι ‘*Ιστορικές ά π ο κ α λ ύ ψ ε ι ς* του ‘*Ηροδότου*’, (ε) οι διασωθείσες από τον Πausania παραδόσεις και (στ) ο Πλατωνικός διάλογος ‘*Τίμαιος*’, καθώς και άλλα κείμενα, που συσχετιζόμενα και αναλυόμενα ως νοηματικό περιεχόμενο με τη βοήθεια της ‘*Ε λ λ η ν ι κ ή ς* γλώσσας ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΟΥΝ ότι όχι μόνον συντελέστηκε το συμβάν που είχε *κ α τ α χ ω ρ η θ ε ι* στην Ιστορίαν των ανθρώπων του ‘Ελληνικού χώρου ως ή επί Δευκαλίωνος καταστροφή, αλλά και το ‘*παμπάλαιο*’ αυτού του πολιτισμού, όπως και ο ‘*Αριστοτέλης πιστεύει*’ [‘*Αριστοτέλης, «Μετά τα Φυσικά*’, Α, 983 β].

Πρώτη ιστορική πηγή ή ‘Ελληνική γλώσσα

Λέξεις όροσημα που συνδέουν Ιστορικά την εξάπλωση, διά των θαλασσιών οδών, των ανθρώπων του ‘Ελληνικού χώρου με τους άλλους λαούς του ευρύτερου περιγύρου είναι οι λέξεις *Πόντος* και ‘*Ωκεανός*.

‘*Ας μὴν ξεχνᾶμε* ότι ή γλώσσα σχηματίστηκε κάτω από την ιδιαίτερη ένταση [ήχος-εικών (πανίς-χλωρίς)] και μορφολογία του ‘Ελληνικού χώρου (*Δαυλός*, 29/1984).

‘*Η λέξη πόν-τος και πόν-τιος*, που σημαίνουν την εκτεταμένη θάλασσα και τον ναυτικό, πρέπει να περικλείουν εντός του νοηματικού τους περιεχομένου την έννοια πόν-ος και την έννοια ναῦς, νηός και του ναυσίβιου ναυτίλου. ‘*Η λέξις «πόνος» είναι έννοιολογικά συγγενής με την έννοια πλήγμα που έχει ρίζα ΠΛΑΓ-, που είναι και ρίζα της λέξεως «πέλαγος» (πλήγμα άλός). Πόνος λοιπόν εκ των πληγμάτων της άλός, που προκαλείται τόσον επί της νηός όσον και επί του ναυσίβιου ναυτίλου. ‘*Η λέξη πόντιος, επομένως, μάς αποκαλύπτει τον άνθρωπο που ναυπηγεί με «δόρυ γαίης»* (*Όδυσ.*, ζ 167), δηλαδή με ξύλινους δοκούς, πλωτά μεταφορικά μέσα κατάλληλα για να ταξιδέψει. Αυτός ο νέος (νεϊός) τρόπος *π λ ε ύ σ ε ω ς* (*νήχω*=κολυμβώ) του ανθρώπου προστίθεται στο νοητικό περιεχόμενο της λέξεως *π ό ν τ ι ο ς* (*νεϊοίς νηίοις, λέγει τον πυθμένα ὥσπερ της νεώς ο ‘*Ησύχιος*).**

‘*Η δεύτερη λέξη ‘Ω κ ε α ν ό ς* σημαίνει την μεγάλη έκταση της θαλάσσης.

‘*Εάν και γι’ αυτήν την λέξη ακολουθήσουμε τον ίδιο τρόπο αποκρυπτογραφίσεως των έννοιών που υποκρύπτει, θα διαπιστώσουμε ότι ή λέξη πρέπει να είναι σύνθετη από το ω-κύς, που σημαίνει ταχύς, όρμητικός, ταχυκίνητος και εκ των τριών άλλων λέξεων: (α) της νηός, (β) της άλός και (γ) του νοός (νοῦς).*

Πρόσθεσα τη λέξη νοῦς (νοός), διότι νομίζω ότι ο άνθρωπος εξήλθε στον ‘Ωκεανό, άφου επέλυσε τις προϋποθέσεις της εξέδου. Δηλαδή ταχύτητα πλοίου: (πολλές σειρές κου-

πιών—(ιστία) και άστρονομικά¹ βοηθήματα για καιρικές προβλέψεις. Έτσι Ώκεανός σημαίνει ταυτοχρόνως και τόν επινοητή άνθρωπο, που έγινε ικανός για τὰ μεγάλα ταξίδια.

Έκ τοῦ κειμένου τῆς «Θεογονίας»

Θά ξεκινήσω μὲ τὸ κείμενο τῆς «Θεογονίας» ποὺ οἱ Μοῦσες τοῦ Ἑλικωνίου Μοῦσεῖο διέσωσαν, καὶ εἶναι αὐτὲς ποὺ δίδαξαν «τὰ τ' ἔοντα τὰ τ' ἐσόμενα πρὸ τ' ἔοντα, φωνῇ ὁμηρεῦσαι» (Θεογ. στίχ. 38-39), δηλαδή δίδαξαν μαζί μὲ τὰ σύγχρονα πράγματα τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν καὶ τὰ ἱστορικά συμβάντα ἐκ τῶν σωζομένων γραπτῶν, («πρὸ τ' ἔοντα φωνῇ ὁμηρεῦσαι») [Δαυλός, τεῦχος 25/1984].

Ἡ μορφολογία, τὸ ἀνάγλυφο τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, δὲν διέπλανε, ὅπως εἶπα σ' ἄλλο ἄρθρο, μόνο γλῶσσα. Ἀλλὰ ἔδωσε καὶ κατευθύνσεις γιὰ βιοπορισμό, ποὺ ἐπηρεάσαν τὶς ἀνθρώπινες ὁμάδες τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων. Ἔχω περιγράψει τὸ πῶς ἀπὸ τὰ «οὐρεα μακρά, θεῶν χαρίεντας ἐναύλους» (Θεογ., στίχ. 129) τῶν ἀνθρώπων (θεῶν) κυνηγῶν καὶ μετὰ κτηνοτρόφων φθάσαμε στὴ γεωργία καὶ τοὺς πρώτους οἰκισμοὺς. Ἡ βαθμιαία δὲ ἀνάπτυξη κοινῆς (μὲ ἰδιώματα) γλῶσσας μᾶς ἔφερε ταχύτερα στὸν πολιτισμὸ τῶν «μερόπων ἀνθρώπων» (βλ. ἄρθρα εἰς Δαυλόν). Ἡ ἐνότητα αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ δὲν προέκυψε ὡς ἐκ θαύματος, ἀλλὰ ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς κινητικότητας ὀφειλόμενης, ἐκτὸς τῆς ἑδαφικῆς μορφολογίας καὶ τῶν βιοποριστικῶν ἀναγκῶν, στὴν πληθυσμιακὴ ἀνοδο καὶ στὶς φυσικὲς καὶ ἑδαφικὲς ἀναστατώσεις (σεισμοί - ἡφαίστεια - πλημμύρες - πυρκαγιές κ.ἄ.).

Αὐτὴ ἡ ἐπιβληθεῖσα κινητικότητα πρὸς ὀλοένα μεγαλύτερους ὁμοκέντρους κύκλους δημιούργησε, ἐξ αὐτῆς τῆς διευρύνσεως, νέα κέντρα νέων ὁμοκέντρων κύκλων, προσθέτοντας ἔτσι νέα στοιχεῖα γνώσεων, νέες ἐμπειρίες, νέες λέξεις (ἐξ ἄλλων γλωσσῶν) μὲ συνέπεια ἡ ἐνοποίηση δλὼν αὐτῶν τῶν σπερμάτων πολιτισμοῦ νὰ αὐξήσει τὸν ρυθμὸ καὶ νὰ παραχθεῖ, δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, ὁ πρώτος μεγάλος καὶ μοναδικὸς ἀνθρώπινος οἰκουμενικὸς πολιτισμός.

Ἡ κινητικότητα αὐτὴ ἀκολούθησε τοὺς ὑγροὺς δρόμους τῆς θάλασσας. Πρώτῃ ἐγκατάσταση, τὰ νησιά. Τὰ νησιά, κατὰ τὴν γεωλογία, σχηματίσθηκαν, ὅταν ἡ θάλασσα τοῦ «πανάρχαιου πόντου» εἰσώρμησε μέσα ἀπ' τὰ ρήγματα, ποὺ ἑδαφικοὶ σπασμοὶ ἀνοίγαν συνεχῶς στὸ ἑδαφὸς τῆς γῆς τῶν ὀρέων. Στὴν ἀρχὴ οἱ κλειστὲς κοιλάδες εἶχαν κρατήσει τὰ νερά τῶν βουνῶν κι εἶχαν σχηματισθεῖ τεράστιες λίμνες· ἀργότερα ἐνώθηκαν πολλὲς λίμνες μὲ τὴν θάλασσα καὶ τ' ἀκάλυπτα ἀπ' τὸ νερὸ βουνὰ ἔγιναν νησιά.

Αὐτὰ τ' ἀποκομμένα ἀπ' τὸν ἡπειρωτικὸ κορμὸ νησιά, ποὺ ἄλλοτε σκεπάζονταν ἀπ' τὰ νερά τοῦ πόντου κι' ἄλλοτε ἀναδύονταν, συγκράτησαν κάθε μορφὴ ζωῆς καί, γιὰτί ὄχι, καὶ ἀνθρώπους.

Στὸν Ἑλλαδικὸ χερσαῖο ὠκεὸς καὶ στὰ νησιά ἀφθονα ἀπολιθωμένα ὅσα ζῶν καλύπτουν ὀλόκληρὴ τὴν τελευταία Μεσοπαγετώδη Περίοδο, μέχρι καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς τελευταίας Παγετώδους, ποὺ φθάνει, ὅπως λέγουν οἱ γεωλόγοι, στὰ 100 χιλιάδες χρόνια πρὸ τοῦ σήμερα. Οἱ ἀρχαιολογικὲς ἀνακαλύψεις τῆς τελευταίας 15ετίας ἀπέδειξαν, ὅτι ἀνθρώπινος

(1) Ὁ Ὅσιος στοὺς Ἔργα καὶ Ἡμέραι (στίχ. 618-620) λέγει γιὰ τὶς ἀστρονομικὲς παρατηρήσεις: «Εἰ δὲ σε ναυτιλίας δυσπεφέλου ἡμερος αἰρεῖ, εὖτ' ἂν Πληιάδες σθένος ὀδριμον Ὠρίωνος φεύγουσαι πίπτωσιν ἐξ ἡεροειδέα πόντον, δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θυίουσιν αἴται».

[= Ἐάν δὲ ἐσένα, γιὰ τὰ ταξίδια τὰ τρικυμώδη ἢ λαχτάρω σὲ καταλαμβάνει, καθ' ὃν χρόνον οἱ Πλειάδες, τρέχοντας νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν δύναμη τοῦ φοβεροῦ Ὠρίωνα, δύουν στὸν μελανὸ πόντο, τότε φυσομανοῦν κάθε μορφῆς ἀέρηδες]. Τὶς Πλειάδες δὲ ὁ Ὅσιος τὶς ἀποκαλεῖ Ἀτλα-γενεῖς, δηλαδή ποὺ ἀνατέλλουν (ἐπιτελλόμεναι) πάνω ἀπὸ τὴν χώρα τοῦ Ἀτλαντος. Λέγω χώρα, διότι σὲ κανένα κείμενο ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ὁ μελανὸς πόντος δὲν ἀπεκαλεῖτο Ἀτλαντικός.

οίκισμοι στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο ὑπῆρχαν ἀπὸ τὴν Μέση Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ (πρὶν 100.000 χρόνια). Αὐτὴ δὲ ἡ παρουσία συμπεραίνεται ἀπὸ ἐργαλειακὰ εὐρήματα. Τὰ νησιὰ τοῦ Πόντου, γέφυρες φυσικῆς, δέχθηκαν κατοίκους ἀπὸ πολλὰ διαμερίσματα τοῦ μητρικοῦ κορμοῦ (Αἰγαιῖδος). Τὰ νησιὰ ὑπῆρξαν τὰ καλύτερα φυσικὰ ἐργαστήρια γιὰ τὴν διάπλαση καὶ ἐξάπλωση τοῦ ὑπὸ συνεχῇ διαμόρφωση ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τὰ νησιὰ ἴσως ξεκίνησαν οἱ πρῶτες ἐξορμήσεις τῶν «μερόπων» ἐκπολιτιστικῶν ἀνθρώπων.

Ὁ πανάρχαιος Πόντος, ὁ Εὐξείνιος, ἡ Κασπία, ἡ Ἐρυθρά, ἴσως ὑπῆρξαν τὰ ἀρχικὰ ὄρια αὐτῶν τῶν ἐγκαταστάσεων. Πόσοι λαοὶ ἐξησαν καὶ ἀναπτύχθηκαν μέσα σ' αὐτὸν τὸν τεράστιο χῶρο! Μυσοὶ, Φρύγες, Μήονες, Κᾶρες, Λύκιοι, Σόλυμοι, Κίλικες, Χετταῖοι, Ἀσκάνιοι, Παφλαγόνες, Ἀλαγόνες, Ἀσσύριοι, Βαβυλώνιοι, Χαλδαῖοι, Κοσσαιῖοι, Βάκτριοι, Πέρσες, Αἰγύπτιοι, Ἀραμαῖοι, Φοίνικες, Φιλισταῖοι, Ἑβραῖοι καὶ ἄλλοι, ποὺ ἀναμίχθηκαν, συγχωνεύθηκαν ἢ ἐξαφανίσθηκαν, ὅλοι ὅμως γεύτηκαν καὶ ἔλαβαν σπουδαῖα στοιχεῖα μὲ κυριώτερο τὴν γλῶσσα, ἀπ' αὐτὸν τὸν πολιτισμό.

Αὐτὸ ἴσως μπορεῖ νὰ δικαιολογεῖ καὶ τὸν μῦθο τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰαπετοῦ, τοῦ τιτάνος Προμηθέα, ποὺ μετέδωσε τὸν Πολιτισμὸ σὲ λαοὺς ποὺ βραδυποροῦσαν καὶ ἦταν ἀνίκανοι ἀκόμη νὰ συλλάβουν τὸν νέο ρυθμό. Ἕνα ρυθμὸ ἀνάλογο μὲν πρὸς τὸ ἐπίπεδο τῶν γνώσεων τῆς Μητροπόλεως, ἀλλὰ χωρὶς τοὺς ἐλέγχους ποὺ οἱ θεομοὶ διαρκῶς ἀπαιτοῦσαν διὰ τῆς Αἰδοῦς καὶ Νεμέσεως. Αὐτόν, ἴσως, τὸν νέο ρυθμὸ θέλησε νὰ ἐγκαινιάσει ὁ Προμηθεύς, σὲ λαοὺς ἀπολίτιστους καὶ αὐτοὺς εἶναι πιθανῶς ὁ λόγος τῆς ὀργῆς τοῦ Διὸς. Οἱ γνώσεις, γιὰ νὰ μὴν στρέφονται ἐναντίον τῶν ἰδίων τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ λειτουργοῦν ἐντὸς ἀναλόγων θεσμῶν, ποὺ συντελοῦν στὴν διατήρηση τῆς ἀριστο-κρατικῆς δομῆς τῆς κοινωνικῆς πυραμίδος (ἐναρχος τάξις).

Ἡ ὑπόθεση πάντως «Προμηθεύς» μᾶς παρέχει ἐξηγήσεις στὴ γλωσσικὴ διαμόρφωση τόσο τῶν προμηθηθέντων ἐν Μ. Ἀσίᾳ λαῶν ὅσο καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ ἐρμηνεύει τοὺς λόγους ποὺ ὀνομάστηκε ἡ γλωσσικὴ αὐτὴ σχέση «ἰαπετικὴ γλωσσικὴ ὁμοεθνία», γιὰ νὰ ἀναθεωρηθεῖ ἀργότερα (δὲν ἔγιναν ποτὲ γνωστοὶ οἱ λόγοι) καὶ νὰ ὀνομασθῇ «ἰνδοευρωπαϊκὴ» ἢ «ἰνδογερμανικὴ» ἢ «ἰνδοκελτικὴ» ἢ «ἀρία», ποτὲ ὅμως Ἑ λ λ η ν ι κ ῆ (ἀδιαντροπιά!).

Ἡ *Θεογονία* μᾶς μιλάει, ἀρχικά, γιὰ τὰ νησιὰ τοῦ πανάρχαιου πόντου στὴν ἐποχὴ τῶν «Οὐρανίωνων», ὅταν, πρῶτος μεταξὺ Ἰσων, βασιλεὺς σ' αὐτὰ ἦταν ὁ Νηρέας, «γέρον ἄλιος» καὶ πρωτότοκος γιὸς τοῦ Πόντου. Θὰ διατρέξω συνοπτικὰ τὴν περίοδο αὐτὴ στηριγμένος στὴ *Θεογονία*, μέχρι νὰ μιλήσουμε τελικὰ γιὰ τὰ νησιὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ (*Θεογ.*, στιχ. 233-236, 240-242, 243-264):

*«Νηρέα δ' αἰψέδεα καὶ ἀλήθεα γείνατο Πόντος
Πρεσβύτατον παίδων αὐτὰρ καλέουσι γέροντα
οὔνεκα νημερτὴς τε καὶ ἥπιος, οὐδὲ θεμιστέων
λήθεται, ἀλλὰ δίκαια καὶ ἥπια δείντα οἶδεν».*

Σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους φαίνεται ἡ τεράστια σημασία τοῦ «ἀριστου» στὴν ἐναρχο τάξη. [= Ὁ ἐκπροσώπων τοὺς θεσμοὺς πρέπει νὰ λαμβάνει ἀποφάσεις δίκαιες καὶ κατευναστικές].

Σ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν Νηρέα, τὸν ἀξιόπιστο, ποὺ μόνον ἀλήθειες ἔλεγε, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ ποὺ στὴν εὐρύτερη περιοχὴ (χερσαῖαν καὶ θαλάσσια) δέσποζε ὁ Οὐρανός, ἡ διοίκηση τῶν νήσων τοῦ Πόντου ἀσκεῖτο ἀπὸ αὐτὸν (τὸν Νηρέα). Μετὰ τὸν Νηρέα ὁ Θαῦμας (*Δαυλός*, 43/1985) καὶ μετὰ ὁ Φόρκυς καὶ ἡ Κητώ. Κατὰ τὴν *Θεογονία* τὰ νησιὰ ποὺ αὐτοὶ κυβερνοῦν, ἀτοικοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς «Γοργοὺς» στὸ τέρμα τοῦ ξακουσμένου Ὠκεανοῦ, ὅπου καὶ τὰ νησιὰ Ἑσπερίδες.

Αὐτὰ τὰ νησιά ἢ *Θεογονία* τὰ ἀποκαλεῖ θυγατέρες τοῦ Ὀκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος (*Δαυλός*, 41/1985).

Σαράντα ἕνα νησιά ἦταν τὰ πρῶτα, στὰ ὁποῖα δόθηκε ἡ βοήθεια τῆς γλώσσας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. «*Ἰερὸν γένος*» καὶ «*πρεσβύταται κοῦραι*» ἀποκαλοῦνται ὑπὸ τῆς *Θεογονίας*. Καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἡ *Θεογονία* συνεχίζει μὲ μιὰ ἱστορικὴ ἀποκάλυψη:

«... πολλαὶ γὰρ εἰσι καὶ ἄλλαι.
 Τρεῖς γὰρ χιλιάδ' εἰσι τανύσφυροι Ὀκεανῖναι,
 αἱ ῥα πολυσπερέες γαῖαν καὶ θένδεα λίμνην
 πάντη ὁμῶς ἐφέπουσι, θεάων ἀγλαὰ τέκνα.
 Τόσσοι δ' αὖθ' ἕτεροι ποταμοὶ καναχηδὰ ῥέοντες
 υἱέες Ὀκεανοῦ, τοὺς γείνατο πότνια τηθύς·
 τῶν ὄνομ' ἀργαλέον πάντων θροτὸν ἀνέρ' ἐνισπεῖν.
 Οἱ δὲ ἕκαστοι ἴσασιν, οἳ ἂν περιναιετάωσιν.»

[= Βεβαίως εἶναι καὶ πολλὰ ἄλλα νησιά. Διότι τρεῖς χιλιάδες εἶναι τὰ καλοθεμελιωμένα νησιά τοῦ Ὀκεανοῦ. Αὐτὰ ὁμοιάζουν σὰν νὰ ἔσπειρες ξηρὰ μέσα στὴν βαθύτατη θάλασσα καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν· ὁμοίως δὲ κατὰ τὴν πυκνότητα, τὰ λάμποντα αὐτὰ παιδιὰ τοῦ Ὀκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Ἄλλοι δὲ τόσοι ποταμοὶ (τὰ διασχίζουν) ποὺ βουερά καὶ ὀρμητικὰ κυλᾶνε. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἶναι πολὺ κοπιαστικὸ νὰ τ' ἀραδιάσει θνητὸς ἄνθρωπος. Τὰ ὀνόματά τους ὁμῶς τὰ γνωρίζουν αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν ὁλόγυρά τους].

Αὐτοῦ τοῦ τεράστιου νησιώτικου συμπλέγματος τῶν τριῶν χιλιάδων νησιῶν, ποὺ διάσπαρτα βρίσκονταν στὸν μεγάλο Ὀκεανό, κανεῖς, ἐξ ὧων γνωρίζω, μέχρι σήμερα δὲν ἀντελήφθη τὴν ἱστορικὴ του παρουσία στὸν Ὀκεανίω χώρῳ. Ἀντιθέτως ὄχι μόνον δὲν ἀναφέρθηκε ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην τῆς φιλολογίας ἢ παρουσίας τους, ἀλλὰ στρεβλώθηκε καὶ αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία τοῦ κειμένου.

Ἔτσι κατάφεραν νὰ συσκοτίσουν τὰ πράγματα μιλώντας γιὰ «νεραίδες τῶν γιαλῶν», γιὰ ἀερικά, ὑποβαθμίζοντας τὴν μεγάλη πράγματι ἱστορικὴ σημασία τοῦ κειμένου.

Ἰαπετὸς καὶ Κλυμένη

Ἡ *Θεογονία* μᾶς ὁμιλεῖ ἀμέσως μετὰ γιὰ τὸ βασιλικὸ ἐκεῖνο ζεῦγος, ποὺ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἴσως ὀλοκληρώθηκε ἡ ἐξάπλωση καὶ ἡ διοίκηση σὲ ὅλο τὸ σύμπλεγμα τῶν 3000 χιλιάδων νησιῶν, στὸ μεγάλο Ὀκεανό (στίχ. 507-511):

«Κούρων δ' Ἰαπετὸς καλλίσφυρον Ὀκεανῖνον
 ἠγάγετο Κλυμένην καὶ ὁμὸν λέχος εἰσανέβαιεν.
 Ἡ δὲ οἱ Ἄτλαντα κρατερόφρονα γείνατο παῖδα·
 τίκτε δ' ὑπερτώδαντα Μενόιτιον ἠδὲ Προμηθεά,
 ποικίλον αἰολόμητιν, ἀμαρτινοὸν τ' Ἐπιμηθεά.»

[=Τὴν νεαρήν δὲ καὶ ὁμορφοστράγαλη Κλυμένην, ἀπ' τὰ νησιά τοῦ Ὀκεανοῦ, ὁ Ἰαπετὸς ὡδήγησε στὸ γαμήλιο κρεβάτι. Αὐτὴ δὲ (ἡ Κλυμένη) τοῦ ἔφερε στὸν κόσμον τὸν ἀτρόμητο καὶ μὲ ἰσχυρὴ φρόνησιν Ἄτλαντα, τὸν ἀνδρεῖο Μενόιτιον καὶ ἀκόμη τὸν Προμηθεά, τὸν διάστικτο ἀπὸ πράξεις δόλιες καὶ τὸν ὀλιγόμυαλο Ἐπιμηθεά].

Τὸν Ἰαπετὸ τὸν διαδέχεται, ὡς πρωτότοκος, ὁ Ἄτλας (*Θεογ.*, στίχ. 517-519):

«Ἄτλας δ' οὐρανὸν εὐρὺν ἔχει κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης
 πείρασιν ἐν γαίῃς, πρόπαρ Ἑσπερίδων λιγυφώνων,
 ἐσθιὼς κεφαλῇ τε καὶ ἀκαμάτῃσι χερεσσιν.»

[= Ὁ Ἄτλας δὲ σ' αὐτὴν τὴν τεράστια περιοχὴ, («οὐρανὸν εὐρὺν»: ἐδῶ τονίζεται ἡ

τεράστια γήϊνη επιφάνεια, πού ό όρίζοντάς της περικλείει μέρος τοῦ Οὐράνιου θόλου)² κατέχει τήν έξουσία, κατά τό έθος πού επιβάλλει τήν συνέχιση τής βασιλείας διά τοῦ πρωτότοκου υἱοῦ. Στη ξηρά πού διαπερνά στό μέσον πάνω στή γή (ξηρά καί θάλασσα), μπροστά στην πρώτη έξ όλων τών Έσπερίδων νησιών πού οἱ κάτοικοι έχουν όξύφωνη όμιλία. "Ισταται δέ ώς ή άνώτατη νόηση καί δημιουργική ότητα]. (ΈΑνάλυση λεπτομερέστατη έχει γίνει στό 25ο τεῦχος τοῦ *Δαυλοῦ*, 1984).

Ό "Ατλας λοιπόν, ό γιός τοῦ Έαπετοῦ καί τής Κλυμένης καί άδελφός τοῦ Προμηθέως, δέν υπήρξε ποτέ κάποιος όν άφύσικο, έκτρωματικό, πού είχε βυθισμένο τά πόδια του στά τάρταρα τής γής καί μέ τό κεφάλι του καί τά χέρια του (ώσπερ κουλουρτζής) σήκωνε τόν Οὐράνιο θόλο. Άλλά καί έδω ό μῦθος έξαφάνισε τήν ιστορική άλήθεια. Καί ή *Θεογονία* σέ άλλο σημείο (στιχ. 216-217) μάς λέει ότι στάς

*«Έσπερίδας δ' ής μήλα πέρην κλυτοῦ Έκκεανοῖο
χρύσα καλὰ μέλουσι φέροντά τε δένδρεα καρπόν».*

[= Έσπερίδες, αὐτά τά νησιά στόν μακρινό καί όνομαστό Έκκεανό πού (έπάνω τους) ζοῦν χρυσόμαλλα πρόβατα καί δένδρεα, πού δίνουν καρπούς, έπειδή (οἱ εκεί άνθρωποι) καλὰ τά φροντίζουν].

Μιά άλλη άναφορά μεγάλης ιστορικής σημασίας, πού ή *Θεογονία* κάνει, τοποθετεῖται χρονολογικά στην περίοδο τών «ΈΑργοναυτικών». Οἱ στίχοι 992—1002 μάς όμιλοῦν γιά τήν έπιστροφή τοῦ Έάσωνος στην Έωλκό.

[= σέ καθένα Οὐράνιο κύκλο άντιστοιχεί άπό κάτω ό γήϊνος όμώνυμος του, έπίσης σέ κάθε Οὐράνια ζώνη άντιστοιχεί ή όμώνυμη τής γής]. Τά άνωτέρω γιά τήν έπιβεβαίωση τής δοθείσας έρμηνείας.

*«Κούρην δ' Αίήταο διοτρεφέος Βασιλῆος
Αἰσονίδης θούλῃσι θεῶν αἰειγενετῶν
ήγε παρ' Αἰητέως, τελέσας στονόνοντας άέδλους
τούς πολλούς έπέτελλε μέγας θασιλέως ύπερήνωρ,
ύθριστής Πελῆς καί άτάσθαλος όμβριμοεργός.
Τούς τελέσας Έάωλκον άφίκετο, πολλά μαγήσας,
ώκεινς έπί νηός³ άγων έλικώπιδα κούρην
Αἰσονίδης, καί μιν θαλερην ποιήσας⁴ άκοιτιν.
Καί ό ή γε όμηδεῖς⁵ ύπ' Έήσωνι, ποιμένι λαών,
Μήδειον τέκε παιδα, τόν οὔρεσιν Έτρεφε Χίρων
Φιλυρίδης· μεγάλου δέ Διός έξετελεῖτο.»*

[= Τήν κόρη δέ τοῦ Αἰήτη, τοῦ βασιλιᾶ, πού ή γενιά του είχε πάρει τό βασιλικό άξίωμα άπ' τόν Δία, τήν Μήδεια, τήν χαριτοβλέφαρη καί άνθόκορμη, ό γιός τοῦ Αἴσωνα ό Έάσων, ό ποιμένας τών λαών, ύπακούων στή θέληση τών συντρόφων του άθάνατων βασιλιάδων, τήν άρπαξε άπ' τ' άνάκτορο τοῦ Αἰήτη. Αὐτό έγινε όταν τά βαρύμοχθα έργα τελείωσε, πού ό μέγας πρωτοβασιλιάς Πελῆας τόν πρόσταξε. Αὐτός ό βίαιος καί αὐθάδης άλλά καί έμπνευστής κι έκτελεστής μεγάλων έργων.

Μέ τήν Μήδεια λοιπόν ό Έάσων έφερε στόν κόσμο ένα άγόρι, τόν Μήδειο, πού τόν

(2) «Έποπίζει δ' εκάστῳ τών οὐρανίων κύκλων ό έπί γής όμώνυμος αὐτῶ. Καί ή ζώνη δέ ώσαύτας τή ζώνη» (Στράβων: Γεωγραφικά, Β C III)

(3) Έδω παρατηροῦμε τίς δύο λέξεις «Έκκεῖα» καί «Ναῦς», πού είναι σχετικές πρὸς τήν λέξη Έκκεανός: ή *Θεογονία* τίς συνδέει, προκειμένου νά εξηγήσει τόν τρόπο τής επιτεύξεως τών μεγάλων ταξιδιῶν στόν Έκκεανό.

ἔστειλαν νὰ τὸν ἐκπαιδεύσει ὁ μέγας σοφός, ὁ Χίρων Φιλυρίδης. Ἔτσι θὰ συνεχιζόταν ἡ παράδοση, καθὼς ὁ μέγας νοῦς τοῦ Δία ζητοῦσε πάντοτε νὰ γίνεται γιὰ τὰ παιδιά τῶν βασιλέων-θεῶν].

ΑΠΟ ΤΑ «ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ»

Τὰ «*Ἀργοναυτικά*», ἀπ' τὰ ὁποῖα θ' ἀποσπάσουμε μερικά στοιχεῖα σπουδαῖα, πού συμπληρώνουν τὴν ἔρευνα γιὰ τὴν γεωφυσικὴ μορφή τοῦ Ὠκεανοῦ, πρὶν τὴν ἐπὶ Δευκαλίωνος καταστροφή, ἦταν ἓνα μέρος τῶν «*Ὀρφικῶν*».

Ὅταν ὁ Ἴππαρχος, ὁ γιὸς τοῦ Πεισίστρατου, θέλησε νὰ ἐπανεκδώσει τὰ *Ὀρφικά*, προβληματίστηκε. Αὐτά, λόγῳ τῆς παλαιότητος καὶ τῶν μεταγραφῶν στὴν ἐκάστοτε «κοινὴ γλῶσσα γραφῆς»⁴ εἶχαν ὑποστῆι φθορὰς, πού ἀρκετὲς φορὲς λόγῳ καὶ τῆς προσθήκης αὐθαιρέτων συμπληρώσεων ἢ παρερμηνειῶν ἀλλάξαν τελείως τὴν ἀρχικὴ τους μορφή καὶ τὸ νόημα.

Ὁ Ἡρόδοτος [Πολύμνια, 6] μᾶς λέγει: «ἐξηλάσθη γὰρ ὑπὸ Ἰπάρχου τοῦ Πεισιστράτου ὁ Ὀνομάκριτος ἐξ Ἀθηνῶν, ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀλὺς ὑπὸ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέως ἐμποιῶν εἰς τὰ Μουσαίου χρησμὸν ὡς αἱ ἐπὶ Λήμνῳ ἐπικείμεναι νῆσοι ἀφανιζοῖατο κατὰ τῆς θαλάσσης».

Ὁ Ὀνομάκριτος, λοιπόν, πού ἀνέλαβε τὴν συγκέντρωση καὶ μεταγραφή, συνελήφθη, ὅπως λέει ὁ Ἡρόδοτος, «κλέπτων ὁπώρας» καὶ γι' αὐτὸ ἐξορίσθηκε ἀπ' τὸν Ἴππαρχο. Αὐτὴ δυστυχῶς ὑπῆρξε ἡ τύχη τῶν πανάρχαιων κειμένων, ὅταν ἔπαυσαν νὰ τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασία τῶν διαλυθέντων Μουσείων.

Τὸ βέβαιον πάντων κατ' ἐμὲ εἶναι πὼς τὰ «*Ὀρφικά*», πού περιλαμβάνουν καὶ τὰ «*Ἀργοναυτικά*», εἶναι ἔπος πού γράφτηκε πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἑσπερίδων νήσων καὶ ἔχει τεράστια ἱστορικὴ σημασία.

Τ' ἀποσπάσματα πού ἀκολουθοῦν, μᾶς ἐπιτρέπουν συγκριτικούς ἐλέγχους τόσο μὲ τὴν «*Θεογονία*» ὅσο καὶ μὲ τὰ διασωζόμενα στὰ Ὀμηρικὰ ἔπη (*Ὀδύσσεια*) πανάρχαια ἱστορικὰ συμβάντα.

Σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν

Ὁ σκοπὸς, τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ, δὲν πρέπει νὰ ἦταν ἐξερευνητικὸς. Οἱ χῶρες πού θὰ ἐπισκεφθοῦν οἱ εὐγενέστεροι τῶν Ἑλλήνων νέοι, οἱ Μινύαι⁵ (οἱ μικροὶ διάδοχοι) δὲν ἦταν ἄγνωστες, οὔτε οἱ ἄνθρωποι πού κατοικοῦσαν σ' αὐτὰς ἀπολίτιστοι. Ἡ «*Ἀργώ*» κατ' ἐντολὴ τοῦ Πελίας («*μεγάλου βασιλέως*») πρέπει νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν τεράστια περιφέρεια τῆς εὐθύνῃς τῆς μητροπόλεως. Ἐντὸς αὐτῆς τῆς τεράστιας σὲ ἔκταση περιοχῆς εἶναι καὶ οἱ Ἑσπερίδες νῆσοι, πού κυρίως πρὸς αὐτὰς σκοπεύει ὁ Πελίας. Ἔτσι ἀναθέτει τὴν εὐθύνῃ τῆς ἐπιτυχίας, τῶν σκοπῶν τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, στὸν Ἰάσωνα πού ἡ *Θεογονία* ἀποκαλεῖ καὶ «*ποιμένα λαῶν*». Ὁ Ἰάσων σπεύδει νὰ ζητήσῃ τὴν ἀρωγὴ τοῦ Ὀρφέα, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Οἰάγρου καὶ τῆς Καλλιόπης: «*Ὀρφεῦ, Καλλιόπης τε καὶ Οἰάγρου φίλε κοῦρε*», τὸν προσφωνεῖ ὁ Ἰάσων, ὅταν τὸν συναντᾷ.

(4) Ὁ Ὀμηρὸς μᾶς ὁμιλεῖ γιὰ γραφὴ πού χρησιμοποιεῖτο στὰ πανάρχαια χρόνια, ὅταν ζοῦσε ὁ Βελερεφόντης ἀπόγονος τοῦ Σίσυφου-Αἰόλου καὶ Γλαύκου: «*Γράψας ἐν πίνακι πτυκτῶ θυμοφθόρα πολλά*» (Ιλ. Ζ-169) λέγει. Γιὰ τὴν πανάρχαια γραφὴ ἔγραψα στὸ *Δαυλό*, τεύχος 30/1984 καὶ 58/1986.

(5) Ἡ παραγωγή τοῦ ὀνόματος δὲν εἶναι ἡ λέξις *Μίνως*, ὅπου τὸ «μῖ» εἶναι μακρόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴ λέξις «*Μινὺς*», ὅπου εἶναι «μῖ» βραχύ.

“Ας δοῦμε τοὺς στίχους αὐτοὺς τῶν Ἀργοναυτικῶν (77-95):

«Ὀρφεῦ, Καλλιόπης τε καὶ Οἰάγρου φίλε κοῦρε
 Βιστονίη Κικόνεσαι πολυρρήνοισιν ἀνάσων,
 χαῖρ' ἐπεὶ Αἰμονίους ὀχέας πρῶτιστον ἰκάνω,
 Στρυμονίας τε ροᾶς, Ροδόπης τ' αἰπεινὰ πρὸς ἄγκη,
 εἰμὶ δ' ἐγὼ Μινύησι πανέδοξον αἶμα λελογχώς,
 Θεσσαλὸς Αἰσονίδης· ξείνος δέ σοι εὖχομαι εἶναι.
 ἀλλὰ φίλος, πρόφρων μ' ὑποδέχνησο, καὶ κλύε μῦθον
 μειλιχίαις ἀκοαῖς, καὶ λισσομένῳ ὑπάκουσον,
 Ἀξένου ἐς Πόντιον μυχοῦς καὶ Φᾶσιν ἐραννὸν
 νηὶ σὺν Ἀργῇ πελάσαι, δεῖξαί τε θαλάσσης
 Παρθενίης ἀτραποῦς, ἐπιήρανον ἡρώεσσιν,
 οἷ ρα τετὴν μίμνουσι χέλυν καὶ θέσκελον ὄμφην,
 ἐλδόμενοι ξυνῶν πελάγει ἐπαρηγόνα μόχθων.
 Οὐ γὰρ δὴ πλεῦσαι πρὸς θάρβαρα φύλα μέδονται
 νόσφι σέθεν· καὶ γὰρ ρα ποτὶ ζόφον ἡερόεντα,
 νείατον εἰς κευθμῶνα, λιτὴς εἰς πυθμένα γαίης,
 μούνον ἀπ' ἀνθρώπων πελάσαι, καὶ νόστον ἀνευρεῖν
 ὧν ἔνεκα ξυνὴν τε δύνῃ Μινύησιν ἀρέσθαι,
 καὶ κλέος ἀνθρώποισιν ἐπ' ἔσσομένοισι πύθεσθαι».

[= Ὀρφέα, τῆς Καλλιόπης καὶ τοῦ Οἰάγρου ἀγαπημένο παιδί, ποῦ βασιλεύεις στὴ Βιστονία τῶν κτηνοτρόφων Κικόνων, χαῖρε! Πρῶτη φορά φθάνω ἐδῶ ἀνάμεσα στὶς Αἰμόνιες κορυφές, στὰ ρεύματα τοῦ Στρυμόνος καὶ στὶς ψηλές κοιλάδες τῆς Ροδόπης. Ἐγὼ ἀνήκω στοὺς Μινύας καὶ ρέει μέσα μου ἔνδοξο αἶμα· εἰμαι γιὸς τοῦ Αἰσονος, Θεσσαλὸς (ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ τοῦ Ἰάσωνος ὡς Θεσσαλοῦ εἶναι ἔργο τῶν ἀντιγραφῶν: ὁ Ὅμηρος δὲν γνωρίζει τὸ ὄνομα «Θεσσαλία» οὔτε ὁ Ἡσίοδος, ποῦ καὶ οἱ δύο εἶναι μεταγενέστεροι τοῦ Ὀρφέως) καὶ εὖχομαι νὰ με θεωρήσεις φιλοξενούμενό σου. Ἀλλὰ καὶ ὡς φίλο νὰ με ὑποδεχθεῖς με εὐμένεια καὶ τὴν πρότασή μου ν' ἀκούσεις· μ' εὐχάριστη διάθεση καὶ νὰ με προσέξεις, σὲ παρακαλῶ.

Σοῦ προτείνω, λοιπόν, νὰ με ἀκολουθήσεις στοῦ ἀφιλόξενου⁶ Πόντου τὰ βαθύτερα σημεία καὶ στὸ ρεῦμα τὸ ἀξιαγάπητο, ποῦ με τὸ πλοῖο μας, τὴν Ἀργῇ, θὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ νὰ μᾶς ὀδηγήσεις ἀπὸ ἀπέραστους θαλασσινούς δρόμους σὰν ἡγέτης τῶν ἡρώων, οἱ ὁποῖοι τὴν δικὴ σου λύρα ἀπ' τὸ τεράστιο ὄστρακο καὶ τὴν θαυμάσια φωνὴ σου περιμένουν ν' ἀκούσουν. Διότι ἐπιθυμοῦν νὰ σ' ἔχουν παραστάτη τῶν κοινῶν στὸ πέλαγος ταλαιπωριῶν.

Διότι δὲν θέλουν νὰ πλεύσουν πρὸς βάρβαρα φύλα (ἡ λέξη *βάρβαρος* εἶναι κι αὐτὴ τῶν ἀντιγραφῶν: στοὺς χρόνους τῶν Ἀργοναυτικῶν οἱ ἄνθρωποι δὲν χαρακτηρίζονται ποτὲ σὰν βάρβαροι) χωρὶς τίς δικές σου φροντίδες. Καὶ πράγματι πρὸς τὸν πρὸς δυσμὰς (ζόφον) σκοτεινὸ πόντο καὶ μάλιστα στὰ τεράστια βάθη αὐτῆς τῆς ἀκαλλιέργητης γῆς (στὸν πυθμένα τῆς θάλασσας) μόνον ἐσὺ ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων μπορεῖς νὰ πλησιάζεις ἐξασφαλίζοντας ταυτόχρονα τὴν ἐπιστροφή. Γι' αὐτοὺς ὅλους τοὺς λόγους στὸν ἀγῶνα αὐτὸν τῶν Μινυῶν θὰ συμμετάσχεις καὶ δόξα θ' ἀποκτήσεις στὶς ἐπερχόμενες γενιές].

(6) Ὁ Ἀξένος δὲν εἶναι Εὐξείνιος. Τὴν σύγχυση αὐτὴ Εὐξείνου καὶ Ἀξείνου Πόντου τὴν διέπραξε ὁ γνωστὸς γιὰ τὰς μεταμορφώσεις του Ρωμαιοὺς Ὀβίδιος: «*Euxeinus qui nunc Axenus ille fuit*». Στὸ στίχο 1165 τὰ Ἀργοναυτικά λέει: «*Κυανέαις πέτρῃσιν ἐν Ἀξείνῳ τε κλύδωνι*». Μετὰ ἀπ' αὐτὰ βρίσκονται οἱ Ἀργοναῦτες στὴν ταραγμένη θάλασσα τοῦ Ἀξείνου Πόντου, δηλ. στὸν Ἀτλαντικόν! «*ἄμ πέλαγός κεν Ἀτλαντικὸν ἴκωμαι*» (στιχ. 1174).

Στά λόγια αὐτὰ τοῦ Ἰάσωνος ὁ Ὀρφεὺς ἀπαντᾷ:

*«Αἰσονίδη, τί με ταῦτα παραιφάμενος ἐρεεῖνης,
ὄφρα κεν ἐς Κόλχους Μινύας ἐπιήρανος ἔλθω,
νῆϊ σὺν εὐσέλμῳ πλείων ἐπὶ οἶνοπα πόντον;
ἤδη γὰρ μοι ἄλις καμάτων, ἄλις ἔπλετο μόχθων,
ὦν ἰκόμην ἐπὶ γαῖαν ἀπείριτον ἠδὲ πόληας,
Αἰγύπτῳ Λιβύῃ τε θροτοῖς ἄνα θέσφατα φαίνων.
... ἀλλ' οὐκ ἔσθ' ὑπαλύξαι, ἃ δὴ πεπρωμένα κείται
Μοιρῶν ἐννεσίησιν ἐπέγομαι. σὺ γὰρ ἄτιμοι
ἱκεσίου Ζηνὸς κοῦραι Λιταί. ἵξομαι ἤδη.
ὀπλοτέροις βασιλεῦσι καὶ ἡμιθέοις ἐνάριδμος.»*

[= Γιὰ τοῦ Αἰσωνος, γιατί μοῦ λές αὐτὰ προσπαθώντας νὰ μὲ πείσεις γιὰ νὰ ἔλθω σὰν ἡγέτης τῶν εὐγενῶν στὸ ταξίδι τους πρὸς τοὺς Κόλχους, μὲ π λ ο ῖ ο πού διαθέτει καλὰ καθίσματα τῶν κωπηλατῶν, στὸν θαλασσοταραγμένο αἰώνια πόντο; Ἡδὴ βεβαίως εἰμαι φορτωμένος ἀπὸ κούραση, τσακισμένος ἀπὸ ταλαιπωρίες πού πέρασα διασχίζοντας τὴν ἀπέραντη γῆ καὶ τίς πόλεις, στὴν Αἴγυπτο καὶ Λιβύῃ, καὶ γενικά στοὺς ἀνθρώπους τοὺς νόμους τοῦ Διὸς (ἄνα) παρουσιάζοντας. ... Ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποφύγω ὅσα βρίσκονται μπροστά μου σὰν πεπρωμένο. Πιέζομαι ἀπ' τὴν προτροπὴ τῶν Μοιρῶν. Διότι ἀπολαύουν τιμὲς οἱ ἀπείριτες θυγατέρες τοῦ ἱκεσίου Ζηνὸς οἱ Λιταῖς. Ἀφικνούμαι ἤδη συγκαταριθμούμενος μεταξὺ τῶν νεωτέρων βασιλέων καὶ ἡμιθέων.]⁷

Καὶ ἀφοῦ ὁ Ὀρφεὺς μαζί μὲ τοὺς ἄλλους εὐγενεῖς εἰσέρχονται στὴν «Ἀργώ», ἀρχίζει τὸ μεγάλο πρᾶγμα γιὰ κάθε ἐποχὴ ταξίδι πρὸς τὸν Ὠκεανὸ μὲ βασικό, ἴσως, σκοπὸ τῆς χώρα τοῦ Αἰήτη, πού βασιλεύει στοὺς Κόλχους. Ἡ Ἀργὼ λιμενίζεται καὶ ὁ Αἰήτης τοὺς ὑποδέχεται μὲ δυσπιστία (Ἀργοναυτικά, στίχ. 823-828):

*«Φράζετον, οἵτινες ἐστέ, τί δὲ χρέος ὕμμας ἰκάνει,
ἐκ πόθεν ἐλδομένοισι Κυτῆϊδα γαῖαν ἀμείψαι.
Οὐδ' ἄρ ἐμὴν ἀλέγοντες ἀνακτορὴν πεφόθησθε
οὐδὲ λῶν, σκήπτροις ἐπήρανον ἡμετέροισιν
Κόλχων, οἱ καὶ Ἄρηι σοδρυσσόμενοι εἰσὶν ἀτειρεῖς,
ἐς μόθον ἱεμένοις εὐ εἰδότες ἴφι μάχεσθαι.»*

[= Σὰς προστάζω νὰ μοῦ πεῖτε ποιοὶ εἰσθε, ποιά δὲ ἀνάγκη ἔδω σὰς ὁδήγησε καὶ ἀπὸ ποιά ἐπιθυμία ἀμοιβῆς φθάσατε ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν γῆ, πού μᾶς γέννησε. Οὔτε λοιπὸν τῇ δικῇ μου ἀνακτορικῇ δύναμει φοβᾶσθε καὶ ἀσεβεῖτε πρὸς αὐτήν, οὔτε τὸ λαὸ τῶν Κόλχων, πού εἶναι εὐχ α ρ ι σ τ η μ ὲ ν ο ῖ ἀπὸ τὴν δικῇ μου διοίκηση; Αὐτοὶ οἱ Κόλχοι εἶναι ἀκατάβλητοι

(7) Τὰ Ὀρφικά ἔδωσαν ἀσφαλῶς τὸ νέο ὄνομα στὸν «Ἀξενό» Κρόνιο Πόντο, τὸ «Ἀτλαντικός». Ὀνομα πού ἔχει μέχρι σήμερα. Ἡ σύγχυση ὅμως πού δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν μεταμόρφωση αὐτὴ τοῦ Ἀξενου σὲ Εὐξείνιο ἔγινε φραγμὸς ἀξεπέραστος στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα. Βεβαίως ὅλο τὸ ἔπος τῶν Ἀργοναυτικῶν ἔχει ὑποστῇ στρεβλώσεις στὴν προσπάθεια τῶν ἐρευνητῶν νὰ προσαρμόσουν τὰ ἱστορούμενα στὶς ὑπάρχουσες γεωφυσικὲς συνθήκες τῆς γῆς παραβλέποντες ἢ ἀγνοοῦντες τίς πρό τῆς μεγάλης καταστροφῆς (Δευκαλίων) γεωφυσικὲς συνθήκες, πού ἐρμηνεύουν ἀπόλυτα αὐτὰ τὰ πανάρχαια κείμενα. Ἀλλὰ καὶ σὲ λογικὴν ἀνάλυση δὲν ἀντέχει ἡ σύγχυση αὐτή. Ὁ Ὀρφεὺς ἦταν γιὸς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Θράκης Οἰάγρου. Θράκη λεγόταν ὁλόκληρη ἡ πρὸς Β. περιοχὴ τουλάχιστον μέχρι τοῦ Δουνάβεως (Ἰστρου), στὸν Εὐξείνιο Πόντο. Εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ προτείνεται στὸν γιὸ τοῦ βασιλέως τῆς περιοχῆς, πού τὴν διέσχισαν καθημερινὰ ἴσως ἐμπορικὰ πλοῖα, νὰ ἔλθει μαζί τους γιὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ σὲ παρθένους θαλάσσιους δρόμους («δεῖξάι τε θαλάσσης παρθενίης ἀτραπούς»); Καὶ πῶς δικαιολογοῦν οἱ «ἐρμηνεύοντες» αὐτὸ τὸ «ποτὶ ζόφον ἡρόεντα», δηλαδὴ τὸν πρὸς δυσμὰς πόντον;

στον πόλεμον καὶ γνωρίζουν νὰ μάχονται γενναῖα ἔὰν ἔσεῖς ὀρμήσετε εἰς μάχην].

Σ' αὐτὴ τὴν προσταγὴ τοῦ Αἰήτη ὁ Ἰάσων ἀπαντᾷ (στίχ. 832-840):

*«Οὔτε τι ληϊστῆρες ἰκάνομεν, οὔτε οἱ ἄλλως
γαῖαν ἐπιστροφῶντες ἐγείρομεν ὕβριος αἴσση
ἐργ' ἄδικ' ἀνδρώποισιν, ἃ δὴ πολέες μεμάασιν
τέτλαμεν ἐν βιοτῇ κέρδους ἔνεκα σφετέρωιο
ἀλλὰ μοι ἄλθον ἔταξε Ποσειδῶνος φίλος υἱὸς
πατροκασίγνητος Πελλίης, χρύσειον ποτὶ κῶας
λαζομένους ἀφίκεσθαι εὐκτιμένην ἐς Ἰωλκόν.
Οὐδὲ τι οἱ νῶνυμοι ἐμοὶ ἐρήφες ἐταῖροι
οἱ μὲν γὰρ μακάρων, οἱ δ' Ἡρώων γένος ἐσμέν
οὐδὲ τί οἱ πολέμων ἀδαήμενες οὐδὲ μόχθοιο
ξεῖνοι δ' εὐχόμεθ' εἶναι ἐφέστιοι, ὥς καὶ ἄμεινον».*

[= Οὔτε σὰν ληστὲς ἐρχόμαστε οὔτε γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο ξεσηκωθήκαμε γιὰ νὰ περιτριγυρίζουμε τὴ γῆ μὲ προορισμὸ ὕβριστικὸ καὶ νὰ πράξουμε ἔργα ἄδικα στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι βέβαιο πὼς πολλοὶ ἐπιθυμοῦν νὰ τὰ διαπράττουν στὴν ζωὴ τους σφετεριζόμενοι ἔτσι τοὺς κόπους τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ σ' ἐμένα, ἀνέθεσε ὁ, ἀπὸ γενιὰ βασιλικὴ ποὺ ὁ Ποσειδῶνας ἀνέδειξε, φίλος καὶ ἀδελφὸς τοῦ πατρός μου, ὁ Πελλίας, νὰ λάβω καὶ νὰ ἐπιστρέψω πίσω στὴν καλοχτισμένη Ἰωλκὸ τὸ χρυσοποικίλο δέρμα⁸. Οὔτε βεβαίως εἶναι ἀνῶνυμοι οἱ πιστοὶ μου σύντροφοι, διότι ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἀνήκουν στὶς γενιὲς τῶν πρώτων βασιλέων θεῶν καὶ ἄλλοι στὸ γένος τῶν ἡμιθέων ἡρώων. Οὔτε βεβαίως εἴμεθα ἄπειροι τῶν πολέμων οὔτε τῆς μάχης καὶ εὐχόμεθα νὰ εἴμεθα φιλοξενούμενοί σου στὴν ἐστία σου, καθὼς αὐτὸ εἶναι τὸ καλύτερο].

Ὁ Αἰήτης ὄχι μόνον δὲν δέχθηκε νὰ ἐπιστρέψει τὸ ζητούμενο, πρᾶγμα ποὺ ἴσως θὰ ἀποτελοῦσε καὶ ἔμπρακτὴ ὑπακοὴ στὶς ἐντολὲς τοῦ μεγάλου βασιλέως, τῆς κεντρικῆς δηλαδὴ μορφῆς τοῦ ἀπέραντου βασιλείου, ἀλλὰ καὶ ἐξοργίστηκε θέσας αὐτοὺς πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ πολεμήσουν, ὁπότε ἦταν βέβαιο ὅτι θὰ ὑπέκυπταν στὴν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Κόλχων, ἢ νὰ δεχθοῦν τὴν πρότασιν τοῦ Αἰήτη νὰ ἐκτελέσει ὁ Ἰάσων ἢ κάποιος ἐκ τῶν ἄλλων ἄθλους, ποὺ αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ τοῦ ὀρίζε. Τοὺς Μινύας κατέλαβε λύπη καὶ τότε κατὰλαβαν πόση τεράστια σημασία θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ἡ παρουσία τοῦ Ἡρακλῆ καὶ «ἔχον πόθον» (τὴν ἐπόθησαν)⁹.

Τὴν ἀρπαγὴ τοῦ «χρυσοῦ δέρματος» καὶ τὴν διαφυγὴ τῶν Ἀργοναυτῶν βοήθησε ἡ κόρη τοῦ Αἰήτη Μήδεια. Ἀπ' αὐτὴ τὴν στιγμὴ ἀρχίζει ἐν μέσῳ πολλῶν δυσκολιῶν τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς. Ἀκολουθοῦν τώρα τὸ Ὠκεάνιον ρεῦμα καὶ τὸ Ἰχνος (φάσις) ποὺ πιστεύουν ὅτι θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὸ Ἐξωπέλαγος (τὸν Ἀτλαντικόν). Ὁ πλοῦς βεβαίως τῆς «Ἀργοῦς» συνεχιζόταν ἐπὶ 12 ἡμέρες σὲ ἄγνωστες περιοχὰς (Ἀργοναυτικά, στίχ. 1191-1192):

*«οὐδέ τις ἔγνω ἦσιν ἐν φρεσίν, ὅπποθ' ἄφ' ἣ ἐσμέν
εἰ μὴ ἐπ' ἐσχατιοῖς ἀκαλαρρόου Ὠκεανοῖο».*

(8) Οἱ λέξεις «χρῦσειον ποτὶ κῶας» πιθανόν δὲν σημαίνουν κάποιο χρυσοποικίλο δέρμα, ἀλλὰ «κώδιον», δηλαδὴ βίβλον ἐκ δερμάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων «χρυσοῖς γράμμασιν» ἀνεγράφοντο σπουδαῖα ἴσως γενεαλογικὰ στοιχεῖα ἢ ἄλλα ἐπίσης σημαντικὰ. Εἶναι ἐκ παραδόσεων γνωστὸ ὅτι ἡ βίβλος αὐτὴ εἶχε κλαπεῖ. Οἱ πληροφορίες τοῦ Πελλία ἔλεγαν ὅτι ἡ βίβλος βρισκόταν στὰ χεῖρια τοῦ Αἰήτη καὶ γι' αὐτὸ κατευθύνει τὸν Ἰάσωνα πρὸς τὸν Ὠκεανόν.

(9) Ἐκ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀμφισβητεῖται ἡ παρουσία τοῦ Ἡρακλῆ μεταξὺ τῶν Ἀργοναυτῶν. Ἐγὼ θεωρῶ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς πολὺ προγενέστερος τοῦ Ἰάσωνος (δὲν ἦταν δυνατόν νὰ συμμετέχει σ' αὐτὴ τὴν περιπέτεια τῆς Ἀργοῦς).

[= κανείς δεν γνώριζε ούτε είχε ιδέαν σὲ ποιο μέρος βρισκόμεθα, ἐὰν ὄχι στίς ἐσχατιὲς τοῦ ἡσύχως ρέοντος ὠκεανοῦ.)

Πρέπει νὰ τονίσω ἰδιαίτερα ὅτι καθ' ὅλη τὴν διάρκεια αὐτῆς τῆς ἐπιστροφῆς, ποὺ ἀπὸ πολλές χώρες καὶ λαοὺς πέρασαν, ἡ «' Ἀργώ» πλέει σὲ ρεῦμα 'Ωκεάνιο, ποὺ διέρχεται διὰ μέσου πολλῶν ἁκτῶν τοῦ τεράστιου νησιώτικου συμπλέγματος. Ὅτι ἐπρόκειτο περὶ θαλασσίου ρεύματος καὶ ὄχι ποταμοῦ, μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνουν οἱ ἐπόμενοι στίχοι (' Ἀργον., 1070-1073):

*«Πύματον δὲ θυδοῦ διαμείψαμεν ὕδωρ
ὀχθῇσιν χθαμαλῇσιν ἀποβλύει αἰπὴν ὄλεθρον
ροίζῳ ἐλαυνόμενῃ· καναχὴ δὲ τοι ἄσπετος ἄλμη¹⁰
ἀρκτώϊς περάτεσσιν ἐπέρχεται 'Ωκεανόνδε».*

[= Στὸ μέγιστο δὲ βάθος διαπλεύσαμε τὸ νερό, ποὺ ἀπὸ ὄχθες χαμηλὲς ἐξαπολύει φοβερόν ὄλεθρο μὲ ἀντάρες καὶ βουή, ἐπερχόμενο σὰν κλαγγὴ μετάλλου· αὐτὴ ἡ ἀπερίγραπτη ἀλμύρα τῆς θάλασσας, στὰ βόρεια πέρατα, κατ' ἐρχεται ὀρμητικὰ πρὸς τὸν 'Ωκεανό].

Μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ φοβερὸ ταξίδι καὶ μετὰ ἀπὸ πλεύση τριῶν ἡμερῶν στὸν 'Ωκεανὸ προσήγγισαν στὸ νησί τῆς Κίρκης (' Ἀργοναυτικά, στίχ. 1212-1213).

*«ἤματι δὲ τριτάτῳ Κίρκης δόμον ἐξικόμεθα
Αἰαίον, ποτὶ χέρσον ἀλίστειρέας τε θεράπνας».*

[= πρὸς τὴν ἄδενδρη πλευρὰ τοῦ νησιοῦ τοῦ στεφανωμένου ἀπ' τὴν θάλασσα, ἐκεῖ ὅπου ἦσαν οἱ κατοικίες τῶν ὑπηρετριῶν].

Ὁ 'Ιάσων, συνεχίζει ἡ ἀφήγησις, ἄφησε τοὺς συντρόφους του νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ πλοῖο καὶ νὰ ἐξευρενῇσιν αὐτὴ τὴ μεγάλη χώρα. Σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια συναντοῦν τὴν Κίρκη, θυγατέρα τῆς 'Αστερόπης καὶ τοῦ 'Υπερίωνος. Οἱ 'Αργοναῦτες, ἔκθαμβοι ἀπ' τὴν ὁμορφίαν καὶ τὰ χρυσαφένια τῆς μαλλιά, τὴν προσκαλοῦν στὸ πλοῖο. Αὐτὴ δέχθηκε καὶ τοὺς ἐπισκέφθηκε. Ἐκεῖ ἀνεγνώρισε τὴ Μήδεια. Ἡ Μήδεια εἶχε ἀκολουθήσει τὸν 'Ιάσωνα, ἀλλὰ εἶχε ἄθελά της ἴσως γίνεи ὑπαίτιος τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ της 'Αψυτροῦ. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀρνήθηκε ἡ Κίρκη νὰ φιλοξενήσῃ ἀνθρώπους μολυσμένους μὲ φονικὸ αἷμα. Δέχθηκε ὅμως νὰ τοὺς ἐφοδιάσῃ καὶ νὰ φύγουν ἀπ' τὸ νησί της. Τοὺς πρόσφερε λοιπὸν ἄρτον, κρασί, γλυκὸ καὶ σφάγια.

Μετὰ ἀπ' αὐτὸν τὸν ἐφοδιασμὸ οἱ 'Αργοναῦτες

*«...λυσάμενοι κείνεις ἀπὸ πείσματα νήσου
κύμα διαπρήσσοντες ἀνά στόμα Ταρτηρσοῖο
ικόμεθα, στήλῃσι δ' ἐκέλαμεν 'Ηρακλῆος».¹¹*

[= ἀφοῦ ἔλυσαν τοὺς κάβους ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ νησί σχίζοντας τὸ κύμα κοντὰ στὸ λιμάνι τῆς Ταρτηρσοῦ προσεγγίσαμε, στίς στήλες ποὺ τίς ἀποκαλέσαμε τοῦ 'Ηρακλέους].

Καὶ ἡ ἐπιστροφή πρὸς τὴν 'Ιωλκὸ συνεχίσθηκε.

Πρῶτο Συμπέρασμα:

Ἀπὸ τὰ μέχρι στιγμῆς ἐκτεθέντα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς Θεογονίας καὶ ἐκ τῶν 'Αργοναυτικῶν, ἀποδεικνύεται ὅτι: οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίδουν συμπίπτουν στὸν καθορισμὸ τῆς γεω-

(10) Ἡ λέξις «ἄλμη» δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσουμε τὸ 'Ωκεάνιο ρεῦμα σὰν ποταμό. Ἡ δὲ λέξις φάσις σημαίνει κατὰ Σουῖδα καὶ «ἵχνος» ποὺ γίνεται φανερό στὴν κίνησι τοῦ νεροῦ, ὅταν ἀντανάκῃ μάλιστα καὶ τὸ φῶς (τὸ ρῆμα εἶναι φάω=φωτίζω, λάμπω).

(11) Εἶναι φανερό ὅτι τὸ ὄνομα στὴν εἴσοδο πρὸς τὴν Μεσόγειο (' Ἡράκλειαι Στήλαι) δόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπ' τοὺς 'Αργοναῦτες πρὸς τιμὴν τοῦ 'Ηρακλέους.

φυσικής εικόνας του Ὠκεανοῦ. Οἱ Μινύες ἐπισκέπτονται αὐτὸ τὸ τεράστιο νησιώτικο σύμπλεγμα ποῦ ξεκινᾷ ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ Ἑρακλέους καὶ φθάνει στὰ πέρατα τοῦ Ὠκεανοῦ.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Ἐκ τῶν ραψωδιῶν τοῦ ΟΜΗΡΟΥ

Στὸν Ὅμηρο ὑπάρχει μικρὴ ἀναφορὰ γιὰ τὴν Ἀργώ. Στὴν Ὀδύσσεια (Μ 69-72) γράφονται τὰ ἀκόλουθα:

*«Οἷη δὴ κείνη γε παρέπλω ποντοπόροις νηῦς
Ἀργῶ πᾶσι μέλουσα παρ' Αἰήταιο πλέουσα
καὶ νῦν κε τὴν ἐνθ' ὧκα θάλεν μεγάλας ποτὶ πέτρας
ἀλλ' Ἥρη παρέπεμψεν, ἐπὶ φίλος ἦεν Ἰήσων.»*

[= Μονάχα ἐκεῖνο τὸ ποντοπόρο πλοῖο πέρασε, ἡ Ἀργώ, ποῦ ἦταν καμάρι ὀλωνῶν, δταν ἀρμένιζε γυρίζοντας ἀπ' τὸν Αἰήτη. Τότε θὰ χτυποῦσε καὶ κείνη ἀμέσως πάνω στοὺς πελώριους βράχους, μὰ τὴν βοήθησε ἡ Ἥρα νὰ περάσει, γιατί ἀγαπητὸς σ' αὐτὴν ἦταν ὁ Ἰάσων].

Μιὰ ἄλλη γενικὴ παρατήρηση εἶναι πὼς καὶ στὴν Ὀδύσσεια πολλὲς περιπέτειες τοῦ Ὀδυσσεὺς ἴσως ἔχουν ληφθεῖ ἀπὸ τὰ Ἀργοναυτικά. Ὅπως π.χ. τὰ περὶ νήσου Κίρκης. Ἐκ τῆς μελέτης ὅμως τῆς Ὀδύσσειας συμπεραίνω ὅτι τὸ ἔπος αὐτὸ εἶναι μὲν νεώτερο ἀλλὰ ἐξ ἴσου μεγάλῃς ἱστορικῆς σημασίας, ποῦ ἀναφέρεται σὲ γεγονότα μετὰ τὸν μεγάλο κατακλυσμὸ, τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος.

Ὁ Ὅμηρος γνωρίζει καὶ περιγράφει τὰ συμβάντα στὴν ἐποχὴ τῶν ἀπογόνων τοῦ Δευκαλίωνος, ποῦ τοὺς ἀποκαλεῖ Δευκαλίδας. Γιατὶ ὅμως ὁ Ὅμηρος πληροφορεῖ τοὺς κατοίκους, τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου «τῆς νῦν γενέσεως», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης, δηλαδὴ τοὺς μετὰ τὴν καταστροφὴ ἀνθρώπους, ὅτι ἡ Κρήτη βρίσκεται στὸν οἶνοπα πόντον καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι Ἀχαιοί, Ἑτεόκρητες, Κύδωνες Δωριεῖς (Υἱαῖοι-Δυμᾶνες-Πάμφυλοι) καὶ Πελασγοί, ποῦ, τονίζει, βρίσκονται στὴν Κρήτη ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Δία (Ὀδύσ., Τ 172-177); Ὑπῆρχε, ἄραγε, ἀνάγκη νὰ πληροφορηθοῦν οἱ Ἕλληνες ποῦ κεῖται ἡ Κρήτη; Μήπως συνέβησαν μεγάλα γεγονότα καὶ εἶχε χαθεῖ ἡ ἱστορικὴ μνήμη; Ὁ Ὅμηρος ἐπίσης δὲν γνωρίζει τὸ ὄνομα Θεσσαλία, δὲν γνωρίζει τὸ ὄνομα Σμύρνη. Εἶναι τυχαῖο;

Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω νὰ δώσω μιὰ ἀκόμα ἄποψη περὶ τῶν περιπλανήσεων τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης, τοῦ Ὀδυσσεὺς. Ἀλλωστε ἀπόψεις χωρὶς κάποια σοβαρὰ στηρίγματα δίνουν εὐκόλως νίκες στοὺς «ὅσους ἐπὶ ποιήσει τῶν ἐπῶν καθειστήκεσαν», ὅπως ἔλεγε ὁ Πανσανίας. Ποιὰ ὅμως εἶναι καὶ ποῦ βρίσκονται τὰ νησιὰ ποῦ ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος στὴν Ὀδύσσεια καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔκανα προηγούμενη σχετικὴ ἀναφορὰ; Μήπως τὰ κενὰ ποῦ παρουσιάζουν τὰ Ἀργοναυτικά ἔχουν ἀποσπασθεῖ ἔντεχνα καὶ ἔχουν συμπληρώσει τὸ ἔπος Ὀδύσσεια; Μήπως οἱ προσθήκες καὶ οἱ συρραφεῖς προγενεστέρων καὶ μεταγενεστέρων συμβάντων ἔχουν συνθλίψει τὸν ἱστορικὸ πυρῆνα καὶ, ὑδαρῆς πλέον, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συλλάβουμε τὸν λόγο αὐτῆς τῆς στὸν Ἀτλαντικὸ (αὐτὸ ὁλοένα καὶ περισσότερο φαίνεται νὰ ἀληθεύει) ἔρρευνας;

Ποιὸς ὑπῆρξε πράγματι ὁ Κιμμέριος Πόντος, ποῦ ὁ Ὅμηρος στὴν Ὀδύσσεια (Λ. 14) τοποθετεῖ ἐκεῖ ποῦ τελειώνει ὁ βαθὺς Ὠκεανός;

*«Τῆς δὲ πανημερίης τέταδ' ἰστία ποντοπορούσης
δύσετο τ' ἥελιος σκυῶντὸ τε πᾶσαι ἀγνυαί,
ἡ δ' ἐς πείραδ' ἴκανε θαθυρροῦ Ὠκεανοῖο.
Ἐνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε
ἡέρι καὶ νεφέλη κεκαλυμμένοι· οὐδὲ ποτ' αὐτοῦς*

*ἡέλιος φαέθων καταδέσκειται ἀκτίνεσσιν
οὐδ' ὅπ' ἂν στείχησι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα
οὐδ' ὅτ' ἂν ἄψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται,
ἀλλ' ἐπὶ νύξ ὅλοη τέταται δειλοῖσι θροτοῖσιν.»*

[= Αὐτὴ δὲ ἡ ναὺς καθ' ὅλην, τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας μὲ τεντωμένα πανιά ἀρμένιζε στὸν Πόντο. Ἐδυσσεὺς δ' ἡλίος καὶ ὄλοι οἱ θαλασσινοὶ δρόμοι σκοτείνιασαν, σὰν πλησίαζε τὸ πλοῖο ἐκεῖ στὰ πέρατα ποὺ τελειώνει ὁ κινούμενος στὸ βάθος Ὁκεανός. Ἐκεῖ δπου τῶν Κιμμερίων ἀνδρῶν ἡ περιοχὴ καὶ ὁ οἰκισμὸς ἦταν σκεπασμένος ἀπὸ σκοτάδι καὶ ὁμίχλη. Ποτὲ αὐτοὺς ὁ λαμπρὸς ἥλιος δὲν τοὺς βλέπει μὲ τὶς ἀκτίνες του· οὔτε ὅταν βαδίζει στὸν ἀστερόεντα οὐρανὸ οὔτε ὅταν ἐπιστρέφει πίσω ἀπ' τὴ γῆ, ἀλλὰ νύχτα ὀλέθρια ξαπλώνεται πάνω ἀπ' τοὺς δύστυχους αὐτοὺς ἀνθρώπους]. Τί ἄλλο μπορεῖ νὰ σημαίνουν ὅλα αὐτά, ποὺ ἱστοροῦνται σ' αὐτὴ τὴν περιγραφὴ, παρὰ τὴν καταβύθισιν μιᾶς ἀγνώστου ἐκτάσεως, περιοχῆς στὰ πέρατα τοῦ Ὁκεανοῦ;

Ὁλόκληρη βεβαίως ἡ ὑπόθεσις τῆς Ὀδύσσειας καὶ ἰδιαίτερα ἡ ραψωδία Λ, δημιουργεῖ ὑνίστησις σημασίας ἱστορικὰ ἐρωτήματα. Τί ἀναζητοῦσε στὸν Ὁκεανὸ ὁ Ὀδυσσεύς; Μήπως ἡ ἀποστολὴ του ἦταν ἡ ἐξακρίβωσις τῆς νέας γεωφυσικῆς μορφῆς τοῦ Ὁκεανοῦ μετὰ τὴν καταβύθισιν τοῦ συμπλέγματος τῶν Ἑσπερίδων νήσων; Εἶναι πολλὰ τὰ ἐρωτήματα, ποὺ μένουν ἀναπάντητα, διότι ὑπάρχει αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ κενὸ ποὺ προκάλεσε ἡ καταστροφὴ ἀπ' τὴν καταβύθισιν τῶν Ἑσπερίδων. Τὸ κενὸ αὐτὸ μπορεῖ νὰ καλυφθεῖ ἀπὸ τὰ διασωθέντα πανάρχαια κείμενα τῆς Ἑλληνικῆς γραμματείας. Ὅσο κι ἂν ἀντιδρῶν σ' αὐτὴ τὴν πραγματικότητα οἱ νῦν «εἰδικοί» τῆς ἱστορίας, τελικά, βεβαίως, θὰ καμφοῦν καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ λάμπη. Εἶναι κοντὰ αὐτὴ ἡ στιγμή.

Θὰ συνεχίσω τώρα μὲ τὸν Ἡρόδοτο.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΡΟΔΟΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Καὶ στὸν Ἡρόδοτο ὅπως βρίσκουμε ἀναφορὰς ὄχι μόνον γιὰ τοὺς κατοικοῦντες στὸν Ὁκεανὸ, ἀλλὰ καὶ περιγραφὰς δύο καταστροφῶν, ἡ πρώτη τῶν ὁποίων, ὅπως θὰ διαπιστώσουμε, πρέπει νὰ ἀποτελεῖ γεωλογικὸ ἀντίκτυπο τῆς καταβύθισεως τῆς Ἀτλαντίδος στὸν χῶρο τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου (γιὰ τὴν ὁποία ὁμιλεῖ ἐπίσης καὶ ὁ Πλάτωνας στὸν «Τίμαιο», ὅπως θὰ δοῦμε ἐπίσης παρακάτω). Οἱ ἀναφορὰς αὐτὲς ὁμιλοῦν γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡρακλεῖ. «Ἑλλήνων δὲ οἱ τὸν Πόντον οἰκέοντες ᾤδε. Ἡρακλῆα ἐλαύνοντα τὰς Γηρυονέω βούς ἀπικέσθαι ἐς γῆν ταύτην ἐοῦσαν ἐρήμην, ἥντινα νῦν Σκύθαι νέμονται. Γηρυονέα δὲ οἰκέειν ἔξω τοῦ Πόντου, κατοικημένον τὴν Ἑλλήνες λέγουσιν Ἐρύθειαν νῆσον, τὴν πρὸς Γηδείροισι τοῖσι ἔξω Ἡρακλέων στηλέων ἐπὶ τῷ Ὁκεανῷ. Τὸν δὲ Ὁκεανὸν λόγῳ μὲν λέγουσι ἀπὸ ἡλίου ἀνατολέων ἀρξάμενον γῆν περὶ πᾶσαν ῥέειν, ἔργῳ δὲ οὐκ ἀποδεικνύσι.» (Μετ.πομένη, Δ, 8)

[= Οἱ Ἑλλήνες δὲ οἱ κατοικοῦντες περὶ τοῦ Πόντου αὐτοῦ λέγουσιν ὅτι ὁ Ἡρακλεῖς ὀδηγώντας τὰ βόδια ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὸν Γηρυόνην ἐφθάσε (καί) στὴ χώρα αὐτὴ, ποὺ τότε ἦτο ἔρημη καὶ τὴν ὁποία τώρα κατοικοῦν οἱ Σκύθες. Ὁ Γηρυόνης δὲ κατοικοῦσε ἔξωθεν τοῦ Πόντου ποὺ κατοικεῖτο, περιοχὴ ποὺ οἱ Ἑλλήνες ἀποκαλοῦν Ἐρύθειαν νῆσον, τὴν εὐρισκόμενη πρὸς τὴν κατεύθυνση τῶν Γαδείρων (Ἰβηρικῆς), τὴν ἔξω ὅμως τῶν στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους στὸν Ὁκεανόν. Τὸν Ὁκεανόν, ποῦ, ὅπως λέγουσιν, ἀρχίζει ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ περιβρέχει ὅλη τὴν γῆ. Δι' ἔργων ὅμως οὐδεὶς τὸ ἀποδεικνύει].

Αὐτὴ ἡ πληροφορία συμπίπτει καὶ μὲ τὴν ἀναφερομένη στὴ *Θεογονία* (στίχ. 287-294). Μᾶς λέει ἡ Θεογονία ὅτι: Ὁ Χρυσάωρ, ποὺ γέννησε τὸν Γηρυόνην, ἦταν πολὺ δυνατὸς ἀλλὰ σκοτώθηκε ἀπὸ τὸν Ἡρακλεῖ λόγῳ τῆς μεγάλης σωματικῆς του ρώμης (στίχ. 979-983) γιὰ τὶς στριφτοποδὲς ἀγέλαδες στὸ νησί Ἐρύθεια «*διαβάς πόρον Ὁκεανοῖο*» (στίχ. 292). Ἡ λέξις Ἐρύθεια παρήχθη ἐκ τοῦ ρήματος *ἐρυθαίνω* ἢ *ἐρυθραίνω*, ποὺ σημαίνει κάνω κάτι ἐρυθρό:

«ἐρυθθαίνεται αἵματι γαῖα», λέγει ὁ Ὅμηρος (Ἰλ., Κ 484). Τὸ ἐρυθρὸ καὶ πορφυρὸ εἶναι χρῶμα ποὺ παρουσιάζεται κατὰ τὴν δύση τοῦ ἡλίου. Αὐτὸς εἶναι ἴσως ὁ λόγος ποὺ τὰ νησιὰ αὐτὰ κατὰ τὴν δύση (Ἑσπέραν) φαίνονταν πορφυρά. Ἐκεῖ ἀσφαλῶς ὀφείλουν καὶ τὸ ὄνομά τους: «Ἑσπερίδες». Ὁ Ἡρόδοτος ἐπιβεβαιώνει μιὰ πληροφορία τῆς *Θεογονίας*. Προχωρῶ σὲ κάτι ἄλλο ἐπίσης σημαντικὸ (*Πολύμνια*, 129): «Ἡ Θεσσαλία λέγουν ὅτι τὸν παλαιὸ καιρὸ ἦταν λίμνη, κλειομένη γύρω ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη ἀπὸ πανήψυλα βουνά· διότι ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς ἀποκλείουν αὐτὴ τὰ ὄρη Πήλιο καὶ Ὄσσα, τῶν ὁποίων οἱ ὑπώρειες ἐνώνονται, ἀπὸ Βορρᾶ τὴν ἀποκλείει ὁ Ὀλυμπος, ἀπὸ τὴν Δύση ἡ Πίνδος καὶ ἀπὸ τὴν Μεσημβρία καὶ τὸ Νότο ἡ Ὀρθυς. Ἡ χώρα, ἡ ὁποία περιέχεται μεταξὺ τῶν ὀρέων τούτων εἶναι ἡ Θεσσαλία, ἡ ὁποία εἶναι κοίλη· ὥστε χύνονται σ' αὐτὴν πέντε σημαντικώτατοι ποταμοί, ὁ Πηνειός, ὁ Ἀπιδανός, ὁ Ὀνόχωνος, ὁ Ἐνιπεὺς καὶ ὁ Πάμισος. (...) Τὸν παλιὸ καιρὸ ὅμως, λέγουν, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη τὸ φαράγγι ἐκροῆς, τὰ ποτάμια αὐτὰ καθὼς καὶ Βοιβῆς λίμνη δὲν ὠνομάζονταν ὅπως σήμερα, ἔκαναν ὅμως ὅλη τὴ Θεσσαλία πέλαγος· οἱ Θεσσαλοὶ ἔλεγε ὅτι ὁ Ποσειδῶν ἀνοιξε τὴν χαράδρα καὶ ὁποῖος πιστεύει ὅτι ὁ Ποσειδῶν σείει τὴν γῆ καὶ ὄλα τὰ σχίσματα προέρχονται ἀπὸ σεισμό, μπορεῖ νὰ συμφωνήσῃ ὅτι ὁ Ποσειδῶν τὸ ἔκανε».

Πότε ὅμως χύθηκε αὐτὴ ἡ τεράστια λίμνη στὸ πέλαγος; Πότε ἡ ἄλλοτε *θέσις* – ἄλλος ὀνομάστηκε Θεσσαλία; Πῶς ὁ Ὅμηρος δὲν γνωρίζει τὴν ὀνομασία αὐτὴ καὶ τὴν ἀποκαλεῖ «Φθία»;

Ἐγγραψα ἤδη (τεῦχος 51/1986) στὸ *Δαυλὸ* μὲ τίτλο «*Αἰγυπτιακά*», ἀπὸ πότε χρονολογοῦν οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου, ὅπως ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (*Εὐτέρπη*, 4), τὰ «περὶ τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἀφιχθέντων θεῶν βασιλέων» ποὺ ἔδρασαν ἐκπολιτιστικῶς στοὺς ἀνθρώπους (πι—ρό—μι) τῆς χώρας τοῦ Νείλου. Οἱ ἱερεῖς ἀναβιβάζουν τὰ ἔτη, ἀπὸ Διονύσου τοῦ υἱοῦ τῆς Σεμέλης, κόρης τοῦ Κάδμου, μέχρι τοῦ βασιλέως Ἀμαση, σὲ δέκα πέντε χιλιάδες χρόνια. Ὁ Ἡρόδοτος, μὴ μπορώντας νὰ πιστέψῃ αὐτὴ τὴν ἀρχαιότητα παρ' ὅλες τὶς ἀποδείξεις (γραπτὰ καὶ ξόανα ἱερέων στὸ Καρνάκ) ἀποφαίνεται ὅτι μᾶλλον πρέπει νὰ ὑπολογιστοῦν σὺν 1600 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν ἴδιο.

Ἐνα ἄλλο ἐπίσης πολὺ σοβαρὸ στοιχεῖο ποὺ ὁμιλεῖ γιὰ «κάποια» ὀλοσχερῇ καταστροφή τῆς Κρήτης τὸ ἀναφέρει στὴν *Πολύμνια* (170). Γράφει:

«Λέγεται γὰρ Μίνων κατὰ ζήτησιν Δαιδάλου ἐπικόμενον ἐς Σικανίην τὴν νῦν Σικελίην καλεομένην ἀποθανεῖν βιαίῳ θανάτῳ. Ἄμα δὲ χρόνον Κρήτας θεοῦ σφέας ἐποτρύναντας, πάντας πλὴν Πολιχνιτέων τε Πραισίων, ἀπικομένους στόλῳ μεγάλῳ ἐς Σικαίην πολιορκεῖν ἐπ' ἑτα πέντε πόλιν Καμικόν, τὴν κατ' ἐμὲ Ἀκραγαντῖνοι ἐνέμοντο. Τέλος δὲ οὐ δυναμένους οὔτε ἔλιν οὔτε παραμένειν λιμῷ συνεστεῶτας, ἀπολιπόντας οἴχεσθαι. Ὡς δὲ κατὰ Ἱηπυγίην γενέσθαι πλέοντας, ὑπολαβόντα σφέας χειμῶνα μέγαν ἐκβαλεῖν ἐς τὴν γῆν· συναραχθέντων δὲ τῶν πλοίων (οὐδεμίαν γὰρ σφι ἔτι κοιμίδην ἐς Κρήτην φαίνεσθαι), ἐνταῦθα Ἱήρην πόλιν κτίσαντας καταμεῖναι τε καὶ μεταβαλόντας ἀντὶ μὲν Κρητῶν γενέσθαι Ἱήπυγας Μεσσαπίους, ἀντὶ δὲ εἶναι νησιώτας ἡπειρώτας... Ἐς δὲ τὴν Κρήτην ἐρημωθείσαν, ὡς λέγουσι Πραισίοι, ἐποικίζεσθαι ἄλλους τε ἀνθρώπους καὶ μάλιστα Ἑλλήνας, τρίτῃ δὲ γενεῇ μετὰ Μίνων τελευτήσαντα γενέσθαι τὰ Τρωικά... ἀπονοστήσασαι ἐκ Τροίης λιμὸν τε καὶ λοιμὸν γενέσθαι καὶ αὐτοῖσι καὶ τοῖσι προβάτοισι ἔσσε τὸ δεύτερον ἐρημωθείσης Κρήτης μετὰ τῶν ὑπολοίπων τρίτους αὐτὴν νέμεσθαι Κρητας».

[= Διότι διηγοῦνται ὅτι ὁ Μίνως κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ Δαιδάλου μετέβη στὴ Σικανία, ποὺ σήμερα τὴν ἀποκαλοῦμε Σικελία καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε μὲ βίαιο θάνατο. Μετὰ τινα χρόνον οἱ Κρήτες κατὰ παρότρυνση κάποιου θεοῦ, ὅλοι πλὴν τῶν κατοίκων τοῦ Πολιχνίτου καὶ τῆς Πραισοῦ, πλεύσαντες μὲ μεγάλο στόλο στὴ Σικελία, πολιορκοῦσαν ἐπὶ πέντε ἔτη τὴν πόλιν Καμικόν, τὴν ὁποία τώρα στὰ δικὰ μου χρόνια τὴν κατοικοῦν οἱ Ἀκραγαντῖνοι. Τέλος ἐπειδὴ ἡ πόλις οὔτε ἐκυριεύετο, οὔτε μποροῦσαν νὰ περιμένουν, γιὰτὶ ἔπεσε πείνα στὸ

στρατόπεδο, τὴν ἄφησαν καὶ ἔφυγαν. "Ὅταν δὲ πλέοντας ἔφθασαν στὴν Ἰαπυγία (στὸ ἄκρο δηλαδὴ τῆς σημερινῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου — «ἄκραν Ἰαπυγίαν» τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Στράβων: Γεωγραφικά Β C 123) τοὺς ἐπίασε μεγάλη τρικυμία καὶ τοὺς ἔρριξε στὴν ξηρά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πλοῖα τοὺς συνεντρίβησαν καὶ ἔβλεπαν ὅτι δὲν ὑπῆρχε γι' αὐτοὺς κανένας τρόπος νὰ ἐπανεέλθουν στὴν Κρήτη, λέγουν ὅτι ἔκτισαν ἐκεῖ τὴν πόλιν Ὑρίαν, ὅπου καὶ ἔμειναν διὰ παντός καὶ ἀντὶ Κρητῶν ὠνομάσθησαν ἔκτοτε Ἰάπυγες, Μεσσάπιοι, ἀντὶ δὲ νησιῶτες ἔγιναν ἡπειρώτες... Στὴν Κρήτην δέ, ἐρημωθεῖσα, καθὼς λέγουν οἱ Πραῖσιοι, πῆγαν καὶ κατῴκησαν καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ μάλιστα Ἕλληνες¹². Κατὰ δὲ τὴν τρίτην γενιὰ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μίνως ἔγινεν ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Τροίας... ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς Τροίας (οἱ Κρητῆς ποὺ ἔλαβαν μέρος) ἔπεσεν εἰς αὐτοὺς καὶ στὰ ζῶα τοὺς πείνα καὶ ἀσθένεια, ὥστε γιὰ δευτέρη φορά ἐρημώθηκε ἡ Κρήτη· καὶ οἱ σήμερα κατοικοῦντες αὐτὴν Κρητῆς εἶναι ἢ τρίτη γενεά].

Θὰ ἀναλύσω τώρα τὸ λεγόμενο ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ θὰ δώσω τὸ νοηματικὸ περιεχόμενο τῶν λέξεων - ὀνομάτων ποὺ συνδέονται μὲ τὸ ἀναφερόμενο συμβάν. Κατ' ἀρχὴν ὁ Μίνως γιὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ ὁ Ἡρόδοτος εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαίδαλου καὶ δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος (Ὀδύσ., Τ. 179), ὁ «Διὸς μεγάλου ὁριστῆς». Ἔτσι τὸ συμβάν εἶναι πολὺ μεταγενέστερο τοῦ Διὸς. (Κατὰ τὶς πληροφορίες τοῦ Ἡροδότου ὁ Μίνως αὐτὸς ἀπέχει τρεῖς γενεὲς ἀπὸ τὸν Πόλεμο τῆς Τροίας). Πρέπει ἴσως νὰ τονισθεῖ ὅτι βασιλεῖς διαπρέψαντες ἢ ἡμιθέους ἥρωες συναντοῦμε μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα πολλὰς φορές στὴν Ἱστορίαν μας [π.χ. Περσεὺς τῆς λεγομένης προϊστορικῆς ἐποχῆς καὶ Περσεὺς τοῦ τέλους τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας (κατάκτηση Ρωμαίων) ἢ Ἡρακλῆς ὁ υἱὸς τῆς Ἀλκμήνης καὶ τοῦ Ἀμφιτρύωνος]. Θεωρῶ δὲ ὅτι προκειμένου περὶ τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης, ὁ ἐκάστοτε «ἐννέωρος», ἐπὶ ἐννέα ἔτη βασιλεύων (πρῶτος μετὰ τῶν Ταύρων-βασιλέων), ἀποκαλεῖται καὶ Μινώ-ταυρος ἢ καὶ ἀπλῶς Μίνως. Αὐτὸ τὸ ὄνομα — τίτλος τοῦ πρώτου μετὰ τῶν βασιλέων — ταύρων — ἔχει μπερδέψει τὰ ἱστορικὰ συμβάντα καὶ ἔχει ἐξαφανίσει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ δικαίωμα τῆς σχετικῆς χρονολογήσεως τῶν συμβάντων. Ἐδῶ πάντως ὁ Ἡρόδοτος ὁμιλεῖ γιὰ μιὰ ἐκστρατεία τῶν Κρητῶν στὴ Σικανία (Σικελία) μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μίνως(;) "Ὅταν κατὰ παρότρυνση θεοῦ — βασιλέως (ἔχω ἀναφερθεῖ στοὺς θεοὺς-βασιλεῖς σὲ πολλὰ τεύχη τοῦ Δαυλοῦ) πλεύσαντες στὴ Σικανία (ἴσως γιὰ νὰ τὴν τιμωρήσουν γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Μίνως) «στόλῳ μεγάλῳ», πολιορκήσαν τὴν πόλιν Καμικὸν (πιθανῶς στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ Ἀκράγαντος) ἐπὶ πέντε ἔτη. Τέλος, λύουν τὴν πολιορκία καὶ ἀρχίζει ἡ ἐπιστροφή στὴν Κρήτη. Τότε ἀκριβῶς συμβαίνει ἓνα φοβερὸ γεγονός: *μεγάλῃ θαλασσοταραχῇ καταστρέφει τὸ στόλον καὶ ἐρημώνει τὴν Κρήτην*. Οἱ Κρητῆς, ὅσοι διασώθηκαν μὲ ἀγνώστο τρόπο, βρίσκονται ἐπάνω στὴ σημερινὴ Ἰταλία (ὄνομα ἀγνώστου παραγωγῆς· καθ' Ἡσύχιον ἡ λέξις Ἰταλὸς σημαίνει Ρωμαῖος Ταῦρος). Οἱ διασωθέντες *δὲν ἐπιστρέφουν στὴν Κρήτην*, ἔστω καὶ γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ ἴδιοι τίς καταστροφές ἢ νὰ ἀναζητήσουν τίς οἰκογένειές τους, ἀλλὰ ἐγκαθίστανται στὴν χερσόνησο (νῦν Ἰταλία) καὶ ἔκτοτε αὐτοὶ οἱ Κρητῆς ὀνομάζονται Ἰάπυγες Μεσσάπιοι. Ἐκεῖ ιδρύουν μιὰ πόλιν καὶ τὴν ὀνομάζουν Ὑρίαν.

Εἶναι, νομίζω, φανερό ὅτι καμμία θαλασσοταραχὴ, ὅσο μεγάλη κι ἂν ἦταν, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐρῇ μὲ σι (οὐδέμιαν γὰρ σφι ἔτι κομίδην ἐς Κρήτης φαίνεσθαι) τὴν Κρήτην σὲ τέτοιο σημεῖο, ποὺ οἱ διασωθέντες στὴν Ἰταλία νὰ ἀποφασίσουν νὰ παραμείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ ιδρύσουν πόλιν ποὺ ὀνόμασαν Ὑρίαν. Τὸ ἐρώτημα ἐπομένως ποὺ τίθεται εἶναι: Τί θαλασσοταραχὴ πρέπει νὰ ἦταν αὕτη ποὺ κατερμήωσε μιὰ ὁλόκληρη Κρήτη. Ἀσφαλῶς ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς μεγάλῃς καταστροφῆς ἦταν ἄλλη, ποὺ συνδέεται ὅμως καὶ μὲ θαλάσσια ταραχὴ. Θὰ δοῦμε ἀργότερα τὸ γιατί.

Τὸ ἐπόμενο ἐρώτημα εἶναι γιατί αὐτοὶ οἱ Κρητῆς, ποὺ διασώθηκαν στὴν Ἰταλία, ὀνο-

(12) Ὑπενθυμίζω τὶς ὁμηρικὲς πληροφορίες (Ὀδύσ., Τ. 172—174).

μάστηκαν Ἰάπυγες Μεσσήπιοι. Ὁ Ἡρόδοτος φαίνεται νὰ δέχεται ὅτι τὸ ὄνομα τὸ ἔλαβαν ἀπὸ τὴν ὀνομασία τῆς χώρας, πού ἐλέγετο Ἰηπυγία. Τὸ πιθανώτερο εἶναι ἡ χώρα ἀπὸ τὸ μέσον καὶ κάτω νὰ ὀνομάστηκε Ἰαπυγία συνεπεία τοῦ φοβεροῦ καὶ μοναδικοῦ αὐτοῦ συμβάντος. Ἐκεῖνο δὲ πού ἰδιαίτερα προσδιορίζει τὴν ταυτότητα τῶν Κρητῶν εἶναι τὸ Μεσσήπιοι. Οἱ λέξεις ὅμως «Ἰάπυγες» καὶ «Μεσσήπιοι» μᾶς ἀποκαλύπτουν μερικὰ πολὺ σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν συναγωγή πλησιεστέρων πρὸς τὴν ἀλήθεια συμπερασμάτων. Ἡ λέξη Ἰάπυξ-γος εἶναι ὁ Β.Δ. ἢ Δ.Β.Δ. ἄνεμος. Ὁ Ἡσύχιος ἐρμηνεύει «Ἰάπυξ- ἄνεμος λάβρος» (σφοδρός). Ὁ ἄνεμος αὐτὸς ὀνομάστηκε ἀργότερα καὶ ἀργέστης (ἀργός = ἀργυρολαμπής: «ἀργίποδες», Ἰλ. Ω 211: σημαίνει: ὁ ταχύς. Ἡ ρίζα εἶναι ΑΡΓ- καὶ ἐκφράζει τὴν ὀρμητικὴ κίνηση πού «περιαστράπτει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ κινούμενον φαίνεται ὡς στυλινόν τι πρᾶγμα».

Ἡ λέξη εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἰά, πού εἶναι ὁ ἑτερογενὴς πληθυντικὸς τοῦ ἰός, ἰοὶ καὶ τῆς λέξεως πυγός, πού σημαίνει ὁ πῆχυς. Στὸν Ὅμηρο (Ἰλ. Υ 68) τὰ βέλη πού ρίπτονται διὰ τοῦ τόξου ἀποκαλοῦνται «ἰὰ περόντα». Τὸ Ὅμηρικὸ τόξο ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων ἐξεσμένων κεράτων συναρμολογημένων κατὰ τὸ μέσον διὰ τοῦ πῆχεως (πυγού). Ἦταν δὲ ὁ πῆχυς τὸ κεντρικὸ μέρος, ἤτοι ἡ λαβὴ τοῦ τόξου, ὅπου καὶ ἐνώνονταν τὰ δύο κέρατα. Ἡ χορδὴ (νευρὰ) τοῦ τόξου κατασκευαζόταν ἐκ στριμμένων τενόντων (νεύρα βοδιοῦ), προσδεμένο δὲ ἡ νευρὰ ἐπὶ τῶν «κορωνῶν», πού βρίσκονταν στὰ ἄκρα τοῦ τόξου [«τοῦ ρ' ἐπὶ πῆχει ἐλὼν ἔλκεν νευρὴν γλυφίδας τε...» (Ὀδύς. Φ. 419)]. Πρέπει νὰ δεχθούμε σὰν ὑπόθεση ὅτι πρὸ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ τόξου τὰ ἰὰ (βέλη) τὰ ἔρριπταν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι θηρευτὲς μὲ τὸ χεῖρι. Αὐτὰ τὰ «ἰὰ περόντα», πού προκαλοῦσαν τὸν θάνατο, μᾶς ἔδωσαν τὸ νοηματικὸ περιεχόμενο τῆς λέξεως «ἰάπτω», πού σημαίνει πέμπω, ρίπτω καὶ ἀκόμη διαφθεῖρω, βλάπτω (Εὐστάθιος).

Τὸ ρῆμα ἰάπτω πιθανῶς ἔχει προέλθει ἀπὸ τὸ πανάρχαιο ὄνομα Ἰα-πετός πού κατὰ τὸν Ἡσύχιον σημαίνει καὶ ἀρχηγός. Ἰαπετός ὅμως, ὅπως ἔχω ἀναλύσει στὰ δημοσιευθέντα ἄρθρα μου στὸν *Δαυλὸ*, ὀνομάζετο ὁ πατέρας τῶν Ἀτλαντος, Μενότιου, Προμηθέως καὶ Ἐπιμηθέως. Ὁ δὲ Ἀτλας εἶναι αὐτὸς πού ὑπῆρξε «μέγας βασιλεὺς» [«πρόπαρ Ἐσπερίδων... ἔστωτος» κ.λ.π. (Θεογ., στίχ. 518-519)] στὸ τεράστιο νησιώτικο σύμπλεγμα τῶν 3000 νήσων πού βρίσκονταν στὸν Κρόνιο Πόντο. Τὸ ὄνομα Ἰαπετός εἶναι σύνθεση τῶν λέξεων ἰά-πέτομαι μὲ τὴν σημασία τοῦ πετῶ (ἵπταμαι). Ἐπομένως αὐτὸς πού ἔκανε τὰ βέλη νὰ πετοῦν ὀνομάστηκε Ἰαπετός. Ὑπάρχει ἐπομένως μιὰ νοηματικὴ σχέση μεταξύ Ἰαπετοῦ καὶ Ἰάπυγος. Καὶ οἱ δύο ρίπτουν βέλη, πού φαίνονται σὰν νὰ πετοῦν, κυρίως μὲ τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ χεριοῦ ἀπὸ τὸ ὀλέκρανο δηλαδὴ τοῦ ἀγκῶνα ἔως ἔξω τῆς χειρός, ἐπικεκαμμένων ὅμως τῶν δακτύλων (πυγός = πῆχυς).

Θὰ ἐξετάσω τώρα τὴ λέξη «Μεσσήπιος». Καὶ αὕτη ἡ λέξη εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὴ λέξη μέσος (ἐπικός τύπος μέσος) καὶ τῆς λέξεως ἀπίη = πολὺ ἀπέχουσα. Ἡ λέξη ἐπίσης «ἀπίη» σημαίνει καὶ ἀλλοδαπή. Ἐπίσης ἡ φράση «ἀπίης γαίης» σημαίνει: μακρὰν ἀπέχουσας γῆς (Ἡσύχιος). Μὲ βάση πάντα τὰ ἀνωτέρω καὶ ὅσα ἔχω μέχρι στιγμῆς ἐκθέσει γιὰ τὴν πρὸ Δευκαλίωνος γεωφυσικὴ εἰκόνα τοῦ Πανάρχαιου Ἀξείνου Πόντου (Κρόνιου), τοῦ γνωστοῦ σήμερον Ἀτλαντικοῦ, θὰ συνοψίσω τὸ Ἡροδότου κείμενο στὰ κύρια σημεῖα του:

- Ὁ Μίνως, πού ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, βασιλεύει στὴν Κρήτη τὴν ἐποχὴ πού καταφεύγει σ' αὐτὴν ὡς ἐξόριστος ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ὁ Δαίδαλος. Αὐτὸς ἐπομένως ὁ Μίνως (πρῶτος βασιλεὺς μεταξύ ἴσων στὴν Κρήτη) δὲν εἶναι ὁ φίλος τοῦ Διός, ἀλλὰ πολὺ μεταγενέστερος, πολὺ κοντὰ δὲ στὴ μεγάλη ἐπὶ Δευκαλίωνος καταστροφή.
- Ὁ Δαίδαλος διαφεύγει ἐκ Κρήτης στὴ Σικανία (Σικελία), ὅπου βασιλεύει ὁ Κόκαλος.
- Ὁ Μίνως ἐπισκέπτεται τὸν Κόκαλο καὶ ζητεῖ νὰ τοῦ παραδώσει τὸν Δαίδαλο.
- Ἐνεκα ἀγνώστων λόγων ὁ Μίνως δὲν ἐπιστρέφει στὴν Κρήτη. Ἡ χηρεύουσα θέση πρέπει νὰ καλυφθῇ. Τότε κάποιοι ἄλλοι θεοὶ βασιλεὺς παροτρύνει νὰ γίνῃ ἐκστρατεία

τιμωρίας του Κόκαλου, που θεωρείται υπεύθυνος του θανάτου του Μίνως.

- Η έκστρατεία γίνεται, αλλά παρ' όλη την πολιορκία ή Καμικός (πρωτεύουσα του Κόκαλου) αντέχει και οι Κρήτες αποφασίζουν να επιστρέψουν.
- Κατά την επιστροφή τεράστια κύματα σάν βουνά ανυψώνουν την θάλασσα και καταστρέφουν πλοία, ανθρώπους και την νήσο Κρήτη. "Όσοι σώθηκαν απ' τόν πνιγμό, άγνωστο πώς, βρέθηκαν επάνω στα βουνά της σημερινής νότιας Ιταλίας.
- Αυτοί οι διασωθέντες Κρήτες, που δέν θέλησαν να επιστρέψουν πλέον στην Κρήτη, ονομάστηκαν Ίαπυγες Μεσσάπιοι που, όπως ανέλυσά έρμηνεύοντας τó όνομα που έπληραν σημαίνει αυτούς που οι Δυτικοί — Βορειο-Δυτικοί άνεμοι προερχόμενοι εκ της χώρας του Ίαπετονίδη Άτλαντα τούς έρριξαν στο μέσον μιās φιλόξενης γής.

Άς προχωρήσουμε όμως, χάριν συγκρίσεων στην δεύτερη καταστροφή, περί της οποίας πάλι όμιλεί ο Ήρόδοτος (Πολύμνια 170). Αυτή, μάς λέγει, συνέβη μετά από τὰ Τρωϊκά, όποτε και πάλι η Κρήτη έρημώθηκε. Η ιστορική αυτή αποκάλυψη θα έπρεπε να μάς είχε οδηγήσει και σ' άλλα περί της Τροίας ή Ίλίου συμπεράσματα. Η δεύτερη αυτή καταστροφή της Κρήτης, κατά τόν άείμνηστο καθηγητή Σπυρίδωνα Μαρινάτο, πρέπει να έπληθε με την έκρηξη του ήφαιστείου της Θήρας, τó 1500 π.Χ. Η έκρηξη του ήφαιστείου της Θήρας — μάς λέγει ο καθηγητής Σ. Μαρινάτος — πρέπει να ήταν τέσσερες φορές μεγαλύτερη από την έκρηξη του Κρακατάου της Ίάβας, που έγινε στις 26/27 Αυγούστου 1883, πρό 103 έτών, τὰ κύρια συμβάντα της οποίας ήταν τὰ εξής:

«Τεράστιες ποσότητες κισήρεως σκέπασαν τó νησί και την γύρω περιοχή παρεμποδίζοντας για αρκετούς μήνες τόν πλού στα γειτονικά λιμάνια· ή ήφαιστειακή τέφρα μετέβαλε τή μέρα σέ νύκτα σέ άκτίνα μεγαλύτερη από 150 χλμ· τὰ λεπτότερα μόρια της τέφρας αυτής έφθασαν στη στρατόσφαιρα σέ ύψος περίπου 30 χλμ., αιώροϋνταν στην άτμόσφαιρα επί μήνες και παρασύρθηκαν σέ αποστάσεις χιλιάδων χιλιομέτρων· οι έκρήξεις άκούστηκαν μέχρι 2000 χιλιόμετρα μακριά απ' τó ήφαιστειο και τὰ ήχητικά κύματα έκαναν τρείς φορές τó γύρο της Γής, προτού σβήσουν· τις χειρότερες καταστροφές όμως προκάλεσαν τὰ παλιρροϊκά κύματα, τὰ όποια, 30μ. ύψηλά, κατέκλυσαν με τρομακτική ταχύτητα τὰ παράλια της Ίάβας και της Σουμάτρας και παρέσυραν όγκόλιθους, σιδηροτροχιές και άτμομηχανές σιδηροδρόμων, καθώς και όλόκληρα πλοία.

» Η έκταση της περιοχής της έκρήξεως στο Κρακατάου ήταν μόλις 22,8 τετραγωνικά χιλιόμετρα σέ σχέση πρός τὰ 83 τ.χλμ. της Θήρας. Κατ' αναλογία λοιπόν πρός την επιφάνεια που καταποντίσθηκε, ή ισχύς της έκρήξεως στη Θήρα πρέπει να ήταν τέσσερεις φορές μεγαλύτερη. Οι σχετικές έκτιμήσεις διαφέρουν, ένα όμως είναι βέβαιο: Η Κρήτη, 60 μίλια μόλις μακριά, πρέπει να υπέστη τρομερές ζημιές. Τὰ παλιρροϊκά κύματα παρέσυραν ό,τι βρισκόταν στις άκτες τού νησιού. Η ήφαιστειακή τέφρα κατέστρεψε τή βλάστηση και οι άτμοι τού φθορίου δηλητηρίασαν τὰ έμβια όντα. Μια σειρά από σεισμούς, φαινόμενο που παρουσιάζεται τυπικά πριν και μετά από κάθε έκρηξη της Θήρας, έρείπωσε τ' άνάκτορα και τούς μεσόγειους οικισμούς. Τó ανατολικό μέρος της Κρήτης υπέφερε περισσότερο από τó δυτικό. Διόλου περίεργο ότι σέ τούτο άκριβώς τó Έτεοκρητικό τμήμα τού νησιού ή παράδοση είχε διατηρήσει μέχρι και τών ήμερών τού Ήροδóτου την άνάμνηση ότι ή Κρήτη είχε μείνει κάποτε χωρίς κατοίκους (σημ: δυό φορές κατά Ήρόδοτο). Αν ή μινωϊκή έκρηξη της Θήρας είχε την ίδια ισχύ με τó Κρακατάου (και όχι τετραπλάσια, όπως συμπεραίνεται) ύπολογίζεται ότι ό βρόντος της θα άκούστηκε μέχρι τó Γιβραλτάρ, τή Σκανδιναβία, τόν Άραβικό Όκεανό και την Κεντρική Άφρική. Τά νέφη της τέφρας, τὰ άέρια και οι ύδρατμοι που έξήμεσε τó ήφαιστειο πρέπει να βύθισαν τó Νότιο Άγαιο και την Άνατολική Μεσόγειο σέ άδιάπέραστο σκοτάδι για πολλές ήμέρες. Δεδομένου όμως ότι ή καλδέρα της Θήρας είναι πολύ μεγαλύτερη από τόν ύπόγειο κρατήρα που δημιούργησε ή έκρηξη τού Κρακατάου και ότι τó βάθος της θάλασσας μεταξύ Θήρας και Κρήτης είναι πολύ μεγαλύτερο απ' όσο στόν Ίνδικό Όκεανό κοντά σέ ήφαιστειο, μπορούμε να σχηματίσουμε κάποια ιδέα τών άποτελεσμάτων που είχε ή

έκρηξη της Θήρας στην Κρήτη και στις άλλες άκτες που βρίσκονταν μέσα στην άκτίνα δράσεως του ήφαιστείου.

» Υπολογίζεται ότι 20 ως 30 λεπτά μετά την τελική έκρηξη και τον καταποντισμό του τελευταίου τμήματος του νησιού τα παλιρροϊκά κύματα θά έπνιξαν τα βόρεια παράλια της Κρήτης και σέ 3 ώρες τις άκτες της Ν.Α. Μεσογείου από την Τυνησία ως την Συρία. Μπορούμε νά πούμε με κατηγορηματικότητα ότι ή καταστροφή γνωστών και έρευνημένων τοποθεσιών στην Κρήτη (Άμνισός, Νίρου Χάνι, Μάλια, Γουρνιά, Ψείρα, Μοχλός) όφείλεται σέ παλιρροϊκά κύματα. Σ' αυτές προστέθηκε προσφάτως κι 'ένας νέος ενδιαφέρων χώρος, τó άνάκτορο Ζάκρου. Η έκρηξη της Θήρας άφισε τις πληχσεις της και στην Αίγυπτο». [Ίστορία του Έλλ. Έθνους: Έκδοτική τ. Α', σελίς 214, 215].

Θά μπορούσαμε, τηρώντας αυτές τις αναλογίες νά κάνουμε τις ίδιες σκέψεις και για την πρώτη καταστροφή, που κι' αυτή μάς έχει δηλώσει ó Ηρόδοτος. Μπορούμε νά δεχθούμε ότι προμηνύματα του καταποντισμού των Έσπερίδων νήσων άρχισαν με φαινόμενα σεισμών και έκρηξεις ήφαιστειών, γνωστού όντος ότι ήφαιστεια εντός του έντεϋθεν των Ήρακλείων στηλών πόντου ύπήρξαν πάρα πολλά:

« Η Έλλάς και ή Ίταλία είναι οί μόνες Μεσογειακές χώρες που έχουν ήφαιστεια, κυρίως στις άκτες τους ή στα νησιά. Σ' αυτές τις περιοχές ό φλοιός της γής ήταν εύπαθής, έξ ατίας των ρηγμάτων που προκάλεσαν οί τεκτονικές άναστατώσεις με αποτέλεσμα την ώθηση στην επιφάνεια «μάγματος» από τα έγκατά της.

»Τά σπουδαιότερα έλληνικά ήφαιστεια, Αθίνης, Μεθάνων, Πόρου, Μήλου, Κιμώλου, Πολυαίου, Φολεγάνδρου, Θήρας, Νισύρου και Κω σχηματίζουν ένα ήφαιστειακό τόξο, που έκτείνεται στα νότια κράσπεδα μιας καταποντισμικής ζώνης.

»Τά βαθειά ρήγματα στο βόρειο Αιγαίο δημιούργησαν τά ήφαιστεια της Τρωάδος, της Μυτιλήνης, Ίσως και της Χίου, που βρίσκονται στον ίδιο ήφαιστειακό άξονα.

»Τέλος τά ήφαιστεια του Όξυλίθου (Κύμης), της Αήμνου, της Ίμβρου, της Σαμοθράκης και των Φερρών της Θράκης σχηματίζουν ένα άλλο τόξο, παράλληλο πρós τó ήφαιστειακό τόξο του νοτίου Αιγαίου» [Ι. Μελέντης, «Ίστορία Έλλ. Έθνους», Έκδοτική τ. Α' σελίς 12].

Έτσι είναι δυνατόν νά συμπεράνουμε ότι ή μεγάλη καταστροφή που σημειώθηκε επί του Δευκαλίωνος και την όποία παραδέχονται όλοι σχεδόν οί διανοητές της κλασσικής και όλης της έπειτα περιόδου, πρέπει νά ύπήρξε πράγματι μοιραία για την ανθρωπότητα. Τότε καταποντίστηκε καν μαζί με τά έδάφη του συμπλέγματος των Έσπερίδων νήσων, αλλά και σκεπαστηκε καν κάτω από την λάσπη τά αδιάψευστα κριτήρια αυτού του μεγάλου πολιτισμού των ανθρώπων του πανάρχαιου Έλληνικού χώρου.

Έγραψα, λίγο πιο μπροστά, ότι τά παλιρροϊκά κύματα που σάρωσαν την Κρήτη έφθαναν στο ύψος των βουνών. Άς δοϋμε τί διέσωσε μιá παράδοση των Μεγαρέων.

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

«Έτσι δέ έν τη πόλει κρήνη, ήν σφίσιν ώκοδόμησε Θεαγένης, οϋ και πρότερον τούτων επεμήσθην θυγατέρα αυτών συνοικίσαι Κύλωνι Αθηναίω. Οϋτος ό Θεαγένης τυραννήσας ώκοδόμησε την κρήνην μεγέθους ένεκα και κόσμου και έξ τó πληθος των κιόνων θέας άξίαν· και ύδωρ έξ αυτήν· ρεΐ καλούμενον Σιθνίδων νυμφών. Τās δέ Σιθνίδας νύμφας λέγουσι Μεγαρείς είναι μὲν σφίσιν επιχωρίας, μιᾷ δέ αυτών [θυγατρί] συγγενέσθαι Δία, Μέγαρον τε παΐδα όντα Διός και ταύτης δι, της νύμφης έκφυγειν την επί Δευκαλίωνος ποτέ επομβρίαν, έκφυγειν δέ πρós τά άκρα της Γερανίας, οϋκ έχοντός πω του όρους τó όνομα τούτο, αλλά - νήχεσθαι γάρ πετομένων γεράνων πρós την βοήν των όρνίθων αυτών - διά τούτο Γερανίου τó όρος όνομασθήναι».

[= Υπάρχει δέ στην πόλη κρήνη, την όποία έκτισε χάριν των Μεγαρέων ό Θεαγένης, τόν όποιο και πρó αυτών (των τώρα αναφερομένων) άνέφερα ότι ένύμφευσε την θυγατέρα του με

τὸν Ἀθηναῖον Κύλωνα. Αὐτὸς ὁ Θεαγένης, ὅταν ἐγίνε τύραννος, ἔκτισε τὴν κρήνην, ἀξιοθέατη ἕνεκα τοῦ μεγέθους, τῆς διακοσμήσεως καὶ τῶν πολλῶν κιόνων. Σ' αὐτὴ τὸ νερὸ ποὺ τρέχει τὸ καλοῦν τῶν Σιθνίδων Νυμφῶν. Οἱ Σιθνίδες Νύμφες, λέγουν οἱ Μεγαρεῖς, εἶναι ἐντόπιες τῶν, πρὸς μία δὲ ἐξ αὐτῶν ἦλθε σὲ σχέση ὁ Ζεὺς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς σχέσεως γεννήθηκε ὁ Μέγαρος, ὁ ὁποῖος παιδί ὄντας τοῦ Δία καὶ αὐτῆς τῆς Νύμφης, διέφυγε τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος γενόμενον, κάποτε, κατακλυσμὸ. Διεσώθη δὲ στὰ ὑψηλότατα βουνά, ποὺ τότε ἀκόμη δὲν εἶχαν αὐτὸ τὸ ὄνομα, διότι κολυμποῦσε καὶ προχωροῦσε πρὸς τὸ μέρος ποὺ οἱ κρωγμοὶ τῶν γερανῶν τὸν ὁδηγοῦσαν. Γιὰ τοῦτο τὸ ὄρος ὠνομάσθηκε Γεράνια].

Αὐτὴ ἡ φοβερὴ εἰκόνα, μέσα σὲ μιὰ φρικτὴ σκοτεινὴ ἀντάρα ποὺ «ὁ οὐρανὸς ὑπερθε πύλατο», ὅπως θὰ ἔλεγε ἡ Θεογονία, μ' ἓνα νέον νὰ κολυμπᾷ γιὰ νὰ σωθεῖ ἀκολουθώντας τοὺς κρωγμοὺς ποὺ τὰ πανικόβλητα πουλιά, οἱ γερανοὶ, ἔκαναν καὶ τέλος νὰ ἀρπάζεται ἀπὸ κάποιο βράχο τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ καὶ νὰ σώζεται, νομίζω ὅτι δίνει ἀνάγλυφη τὴν πραγματικότητα τῆς καταστροφῆς.

- Μιὰ παρόμοια εἰκόνα ἐπαναλαμβάνεται μὲ τὸ ἴδιο περίπου σκηνικὸ (Φωκικά, σ. 1-2).

«Πόλιν δὲ ἀρχαιοτάτην οἰκισθῆναι φασιν ἐνταῦθα ὑπὸ Παρνασσοῦ, Κλεοδώρας δὲ εἶναι νύμφης παῖδα αὐτόν· καὶ οἱ πατέρας, καθάπερ γε καὶ ἄλλοις τῶν καλουμένων ἡρώων, Ποσειδῶνα τε θεὸν καὶ Κλεόπομπον ἄνδρα ἐπωνομάζουσιν. Ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ Παρνασσοῦ τῷ τε ὄρει τὸ ὄνομα τεθῆναι λέγουσι καὶ Παρνασσίαν ὀνομασθῆναι νάπην· τῶν πετομένων τε ὀρνίθων... τὴν ἀπ' αὐτῶν μαντεῖαν γενέσθαι Παρνασσοῦ τὸ εὔρημα·

Ταύτην μὲν οὖν κατακλυσθῆναι τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ὄμβρων τῶν κατὰ Δευκαλίωνα συμβάντων· τῶν δὲ ἀνθρώπων ὅσοι διαφυγεῖν τὸν χειμῶνα ἠδυνήθησαν, λύκων ὠρυγαῖς ἀπεσώθησαν ἐς τοῦ Παρνασσοῦ τὰ ἄκρα ὑπὸ ἡγεμόσι τῆς πορείας τοῖς θηρίοις, πόλιν δὲ ἦν ἔκτισαν ἐκάλεσαν ἐπὶ τούτῳ Λυκώρειαν».

[= Ἡ ἀρχαιοτάτη πόλη, κατὰ τὴν παράδοση, κτίσθηκε στὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὸν Παρνασσό, γιὸ τῆς νύμφης Κλεοδώρας· ὡς πατέρα του ἀναφέρουν, ὅπως καὶ γι' ἄλλους ἥρωες, τὸν θεὸ Ποσειδῶνα καὶ τὸν θνητὸ Κλεόπομπο. Ἀπὸ αὐτόν, λέγουν, ὠνομάσθηκε καὶ τὸ ὄρος Παρνασσὸς καὶ ἡ Παρνασσία φάραγξ, εὔρημα τοῦ Παρνασσοῦ εἶναι καὶ ἡ μαντεῖα διὰ τῶν ἱπταμένων πτηνῶν. Ἡ πόλη αὐτὴ ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τὶς βροχὲς κατὰ τὸν κατακλυσμὸ ἐπὶ Δευκαλίωνα· ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κατάρθωσαν νὰ διασωθοῦν ἀπὸ τὴν καταγίδα, κατέφυγαν στὶς κορυφές τοῦ Παρνασσοῦ, ἔχοντας ὡς ὁδηγὸ τὰ οὐρλιάσματα τῶν λύκων καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς λύκους, τὴν δὲ πόλιν τὴν ὁποία ἔκτισαν ἐκεῖ, ὀνόμασαν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, Λυκώρειαν].

- Μιὰ ἄλλη ἐπίσης μαρτυρία βρίσκεται καὶ εἰς τὰ Ἀρκαδικά, 14.

«Φενατῶν δὲ τὸ πεδίον κεῖται μὲν ὑπὸ ταῖς Καρναῖς, πλεονάσαντος δὲ ποτε αὐτῷ τοῦ ὕδατος κατακλυσθῆναι φασὶ τὴν ἀρχαίαν Φενεόν, ὥστε καὶ ἐφ' ἡμῶν σημεῖα ἐλείπετο ἐπὶ τῶν ὁρέων εἰς ἃ ἐπαναβῆναι τὸ ὕδωρ λέγουσι».

[= Ἡ πεδιάδα δὲ τῆς Φενεοῦ βρισκόταν κάτωθεν τῶν Καρνῶν. Λέγουν ὅτι κάποτε πλημμύρησε καὶ καλύφθηκε ἀπὸ τὰ ὕδατα ἡ ἀρχαία Φενεός· καὶ σήμερα ἀκόμη φαίνονται ἐπὶ τῶν ὁρέων τὰ σημεῖα, μέχρι τῶν ὁποίων, καθὼς λέγουν, εἶχε ἀνέλθει τὸ ὕδωρ].

Κλείνοντας τὴν ἀναφορὰ στὸν Πausανία, θὰ ἔλεγα ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ ἀκόμη σημεῖα, ποὺ διασταυρώνουν τὴν πληροφορία περὶ τῆς μεγάλης ἐπὶ Δευκαλίωνα καταστροφῆς.

* * *

Μετὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς πληροφορίες, ποὺ, ὅπως ἀντελήφθη ὁ ἀναγνώστης, προέρχονται ἐκ τῶν ἀναφερθέντων μέχρι στιγμῆς κειμένων τῆς Ἑλληνικῆς γραμματείας, θὰ συμπληρώσω τὴν γενικὴ αὐτὴν ἐντύπωση μὲ ἓνα ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «Καταλόγου Γυναικῶν» ἢ Ἑοιδῶν,

πού θεωρῶ δτι ὁμιλεῖ γι' αὐτὴν τὴν μεγάλη καταστροφή. [Hesiodi Carmina, A. Rzach I 15]. Λέγει:

*Ἦτοι γάρ Λοκρὸς Δελέγων ἠγήσατο λαῶν,
τούς ῥά ποτε Κρονίδης Ζεὺς ἀφθετα μήδεα εἰδώς
λ ε κ τ ο υ ς ἐκ γαίης ἀλέας πόρε Δευκαλίωνι».*

Ἄς δοῦμε πρῶτα τὴν ἐρμηνεία μερικῶν λέξεων. «Δελέγια», κατὰ τὸν Ἡσύχιον, εἶναι *κόχλακες* (δοστρακα, βότσαλα, χαλίκια) ἢ κοχλῶδεις τόποι. *Κοχλάζω* = ἀναταράσσομαι ἐκ τοῦ βρασμοῦ. *Λεκτός* = συνειλεγμένος (αὐτὸν ποὺ συνέλεξε τις).

Ἄς δοῦμε τώρα τὴν ἐλεύθερη νοηματικὴ ἀπόδοση αὐτοῦ τοῦ ἀποσπάσματος:

[=Διότι αὐτὸς ὁ Λοκρὸς ἀνέλαβε μὲ ἐντολὴ τοῦ Δευκαλίωνα τοὺς διασωθέντες ἀπὸ τὴν φοβερὴ καταστροφὴ ἀνθρώπους, ποὺ ἐπέζησαν βυθισμένοι στὸ θάλλος τῆς γῆς (λάσσης;). Αὐτοὺς τοὺς ἀπέσπασε σὰν τὰ δοστρακα ὁ Ζεὺς, ποὺ ἄγνωστες καὶ ἀμετάτρεπτες βουλὲς ἔχει καὶ τοὺς παρέδωσε στὸν Δευκαλίωνα. Ἐκτοτε αὐτοὶ οἱ λ ε κ ο ι σὰν λελέγια ἐκ γαίης ἀλέας ὀνομάστηκαν Λ ε λ ε γ ε ς]. Τί ἄραγε δηλώνει τὸ ἀπόσπασμα;

ΕΚ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ («Τίμαιος») ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Μετά ἀπ' αὐτὴν τὴν μακρὰν ἀνάπτυξη τῶν στοιχείων, ποὺ στηρίζουν τὴν ἀποψή μου περὶ τῆς ὑπάρξεως μεγάλου προκατακλυσμαίου πολιτισμοῦ, χάθηκε ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ τραγικοῦ συμβάντος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δευκαλίωνος, θὰ τελειώσω μὲ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων τῆς Νηίθ ('Αθηνᾶ) πρὸς τὸν Σόλωνα ποὺ ἀναφέρονται στὴν νῆσο Ἄτλαντιδα. Τὸ κείμενο βεβαίως αὐτὸ εἶναι σ' ὅλους γνωστό. Ἐδῶ ὅμως προσλαμβάνει ἰδιαίτερη σημασία. Διότι ἀποδεικνύει δτι ὄχι μόνον εἶναι αὐθεντικὸ καὶ δὲν πρόκειται περὶ φαντασίας τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ δτι ἦταν γνωστὴ στὰ ἱστορικὰ κείμενα τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ἢ Ἀμερικανικῆ Ἡπείρου.

Θα ἀναφέρω μόνον τὰ ἀποσπάσματα ποὺ διαφωτίζουν τὸ θέμα μας. [Στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ μόνον ἐκεῖνα ποὺ ἐγὼ θεωρῶ ἀναγκαῖα γιὰ τὸν ἀναγνώστη). Ἡ ἀφήγησις γίνεται στὴν ἐορτὴ τῶν Ἀπατουρίων καὶ κατὰ τὴν τρίτῃ ἡμέρα, τὴν *Κουρεῶτιν* (δόρπεια, ἀνάρυσις, κουρεῶτις). Κατ' αὐτὴν, ποὺ γινόταν τὸν μῆνα Πυανεσιῶνα (15 Ὀκτωβρίου — 15 Νοεμβρίου) πρὸς τιμὴν τῆς Ἀπατουρίας Ἀθηνᾶς, τοῦ Φρατρίου Διὸς καὶ τοῦ Μελαναίγιδος Διονύσου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, βραβεύονταν καὶ οἱ ἀριστεύοντες μαθητὲς καὶ γινόταν καὶ ἔλεγχος τῆς προόδου τῶν φοιτῶντων στὰ σχολεῖα παιδιῶν. Κάποιος ἀπὸ τοὺς *φράτορας* [φράτορες λέγονταν αὐτοὶ ποὺ ἐνέγραφαν τὰ γεννηθέντα κατὰ τὴν διάρκειά τοῦ ἔτους παιδιὰ τὰ ἡνέκοντα στὸ ἴδιο γένος, (φρατρίαν)] *παρεκίνησε, μὲ κάποιον τρόπο, τὸν γέροντα Κριτία νὰ μιλήσει περὶ τοῦ Σόλωνος*. Ὁ Κριτίας δέχθηκε καὶ εἶπε: *Πράγματι, Ἀμύνανδρε (φράτωρ), ἂν ὁ Σόλων δὲν ἡσυχολεῖτο ὥς ἐκ περισσοῦ μὲ τὴν ποίησιν καὶ δὲν ἐπαγιδεύετο στὴν πολιτικὴ ἕνεκα ἐπαναστάσεων καὶ ἄλλων κακῶν, θὰ εἶχε ὀλοκληρώσει τὴν παράδοσιν ποὺ ἔφερε ἐδῶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον («ἀλλ' ἐσπουδάκει καθάπερ ἄλλοι, τὸν τε λόγον, ὃν ἀπ' Αἰγύπτου δεῦρο ἠνάγκατο»)]. Καὶ ὁ Κριτίας ὁμιλεῖ γιὰ τὴν παράδοσιν αὐτή, ποὺ ὁ Σόλων ἔφερε ἀπ' τὴν Αἴγυπτον:*

«Τὸν Σόλωνα — εἶπεν ὁ Κριτίας — τίμησαν στὴν Αἴγυπτον μὲ ἐξαιρετικὰς τιμὰς. Ζήτησε δὲ αὐτὸς πληροφoρίες γιὰ τὴν παλαιὰ ἱστορίαν τῆς χώρας καὶ τοὺς ὁμίλησε καὶ γιὰ τὰ ἀρχαιότατα παραδόσεις τῶν Ἀθηνῶν, γιὰ τὸν Φωρωνέα, τὴν Νιδίβη (θυγατέρα τοῦ Φωρωνέως) καὶ τοὺς διηγῆθηκε ἐπίσης γιὰ τὸν Δευκαλίωνα καὶ τὴν Πύρρα, πῶς διεβίωσαν μετὰ τὸν κατακλυσμό, καὶ γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοὺς. Προσπάθησε δὲ νὰ καθορίσει πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἀπάντησε δτι: *οὐδεμίαν γάρ ἐν αὐταῖς (ψυχαῖς) ἔχετε δι' ἀρχαίαν ἀκοὴν παλαιὰς δόξαν οὐδὲ μάθημα χρόνον πολλὸν οὐδέν*» (= καμμία παρὰρχαία παράδοσις δὲν διατηρήσατε οὔτε παλαιὰ γνώση ἀπὸ τοὺς παμπάλαιους χρόνους). Κι ἀφοῦ ὁ Αἰγύπτιος ἱερεὺς ἀναφέρεται ἐν συντομίᾳ στὶς παραδόσεις τῆς ἐπικρατοῦσης, ὁ

πως π.χ. μιλά περί του Φαέθωνος, πού υπήρξε γιός του 'Ηλίου (πιθανώς δορυφόρος ήλιος) και ό όποιος, επειδή δέν είχε τήν ικανότητα ν' ακολουθήσει τόν πατέρα του κατήλθε πυρπολώντας τήν γή φονευθείς τελικώς από κεραυνόν, λέγει: Αὐτόν τόν μῦθο σας, ἐμεῖς τόν γνωρίζουμε, ἀλλά ή πραγματικότητα εἶναι ή παράλλαξις*.

»'Ο Σόλων ἄκουσε και ἄλλα πολλά και ἐθαύμασε τίς ἱστορικὲς γνώσεις τῶν ἱερέων και τοῦ ἐξήτησε «δεόμενος τῶν ἱερέων πάντα δι' ἀκριβείας οἱ τὰ περί τῶν πάλαι πολιτῶν ἐξῆς διελθεῖν» (= παρακαλώντας αὐτοὺς νά τοὺς διηγηθοῦν ὅλα γενικῶς και με κάθε λεπτομέρεια γιά τοὺς ἀρχαίους συμπολίτες του). Οἱ ἱερεῖς πράγματι ἀνταποκρίθηκαν στὸν Σόλωνα και ἐξιστόρησαν τὰ γεγονότα πού προηγήθηκαν γιά τήν ἐπιλογή και ὀργάνωση τῆς πόλεως τῶν 'Αθηνῶν ἀπὸ τήν θεά, ὅπως ἐπίσης και γιά τοὺς νόμους, τήν μόρφωση και ὅλα ὅσα θὰ ἔπρεπε νά προσεχθοῦν γιά νά ἀναδείξει ή πόλη ἀνθρώπους πολὺ συνετοὺς. "Ὅλα αὐτὰ τὰ μεγάλα πράγματι ἔργα τῆς πόλεως «τῇδε γεγραμμένα θαυμάζεται, πάντων γε μὴ ἔν ὑπερέχει μεγέθει και ἀρετῇ» λέγει γάρ τὰ γεγραμμένα, ὅσῃν ή πόλις ὑμῶν ἔπαυσέ ποτε δύναμιν ὕβρει πορευομένων ἅμα ἐπὶ πᾶσαν Εὐρώπην και 'Ασίαν, ἔξωθεν ὀρμηθεῖσαν ἐκ τοῦ 'Ατλαντικοῦ πελάγους». (Θαυμάζονται λοιπὸν πολλὰ και μεγάλα ἔργα τῆς πόλεώς σας γραμμένα ἐδῶ, ἕνα ὅμως ὑπερέχει κατὰ τὸ μέγεθος και τήν ἀρετή. Λέγουν δηλαδὴ τὰ βιβλία μας πόσῃν ἐχθρική δύναμη κατέστρεψε κάποτε ή πόλη μας, δύναμη, ή ὁποία με ἀλαζονεία, ἀφοῦ ἐξώρμησεν ἀπὸ ἔξω, ἀπὸ τὸ 'Ατλαντικὸν Πέλαγος, ἐπῆρχετο ταυτοχρόνως κατὰ τῆς Εὐρώπης και 'Ασίας».

"Ας προσέξουμε τώρα τί μᾶς ἀποκαλύπτουν τὰ «γραμμένα» τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων:

«Τότε γάρ πορεύσιμον ἦν τὸ ἐκεῖ πέλαγος· νῆσον γάρ πρὸ τοῦ στόματος εἶχεν, ὃ καλεῖτε, ὡς φατε ὑμεῖς, 'Ηρακλέους στήλας· ή δὲν νῆσος ἅμα Λιβύης ἦν και 'Ασίας μείζων, ἐξ ἧς ἐπιβατὸν ἐπὶ τὰς ἄλλας νήσους τοῖς τότε ἐγίνετο πορευομένοις, ἐκ δὲ τῶν νήσων ἐπὶ τήν καταντικρὺ πᾶσαν ἥπειρον τήν περί τὸν ἀληθινὸν ἐκείνον πόντον.»

(= Διότι τότε πλεύσιμο ἦταν τὸ ἐκεῖ πέλαγος, επειδὴ στήν εἴσοδὸ του, πού ἐσεῖς ὀνομάζετε στήλες τοῦ 'Ηρακλέους, υπήρχε μιὰ νῆσος. 'Η νῆσος αὐτὴ ἦταν μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ Λιβύη και τήν 'Ασία ἡνωμένες. 'Απ' αὐτὴ (τὴ νῆσο) ἐκκινούντες οἱ τότε ἄνθρωποι μπορούσαν νά ἀποβιβασθοῦν, στίς ἄλλες νήσους και ἀπὸ αὐτὲς κατόπιν σ' ὁλόκληρη τήν ἀπέναντι ἥπειρον τήν εὐρισκομένη γύρω ἀπ' τὸν ἀληθινὸ ἐκεῖνο πόντον).

Τί ἄραγε σημαίνουν ὅλα αὐτά, παρ' ἐκτὸς ἐπιβεβαιώσεις ὅλων ἐκθέσαμε, μέχρι στιγμῆς, γιά τήν γεωφυσικὴ εἰκόνα τοῦ 'Ατλαντικοῦ πρὸς τῆς ἐπὶ Δευκαλίωνος καταστροφῆς; Δέν εἶναι φανερό ὅτι τὸ σύμπλεγμα τῶν 'Εσπερίδων νήσων ἔκανε «πορεύσιμον» τὸ ἐκεῖ πέλαγος; Δέν εἶναι, τουλάχιστον, περίεργον ὅτι οἱ ἱερεῖς τῆς θεᾶς Νηϊθ ('Αθηνᾶς) ἐν Αἰγύπτῳ γνώριζαν τήν «καταντικρὺ πᾶσαν ἥπειρον», πού ἀνεκάλυψε 2000 χρόνια μετὰ ὁ Κολόμβος;

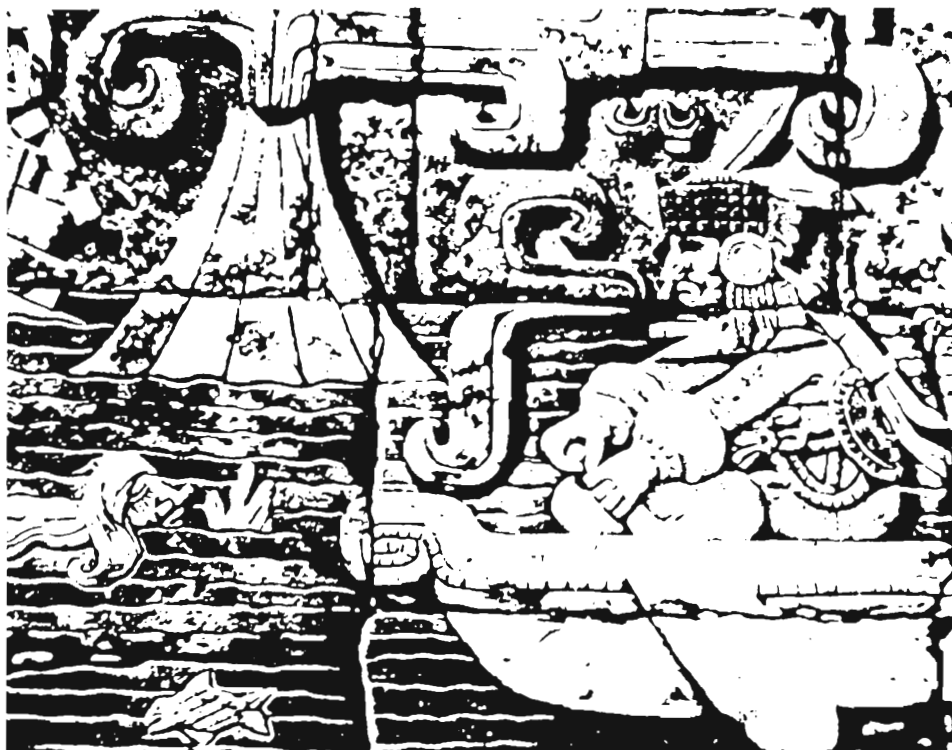
"Ας δοῦμε ὅμως και τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς περί τῆς ξαφνικῆς καταστροφῆς.

«'Υστέρῳ δε χρόνῳ σεισμῶν ἐξαισίων και κατακλυσμῶν γενομένων, μιᾶς ἡμέρας και νυκτὸς χαλεπῶς ἐπελθούσης, τὸ τε παρ' ὑμῖν μάχιμον πᾶν ἄθροον ἔδω καταγῆς, ή τε 'Ατλαντὶς νῆσος ὡσαύτως κατὰ τῆς θαλάττης δῶσα ἠφανίσθη· διὸ και νῦν ἄπορον και ἀδιερεύνητον γέγονε τὸ ἐκεῖ πέλαγος, πηλοῦ κάρτα βραχείος ἐμποδῶν ὄντος, ὃν ή νῆσος Ἰζομένη παρέσχετο».

* Παράλλαξις στήν 'Αστρονομία, σημαίνει γωνία σχηματιζομένη ἀπὸ νοητὲς γραμμὲς φερόμενες ἀπὸ οὐράνιο σῶμα πρὸς τὸ κέντρο τῆς γῆς και πρὸς ἕνα ἄλλο σημεῖο τῆς ἐπιφάνειας τῆς γῆς.

'Ο Πλάτων τήν λέξη τήν μεταχειρίζεται, γιά νά καθορίσει παρέκκλιση τῆς κυκλικῆς κινήσεως ἀπὸ τήν κίνηση τοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ κινουμένου τῶν πῆριξ τῆς γῆς περιφερομένων Οὐρανίων σωμάτων και ή καταστροφή ἀπὸ τὸ ἀφθονο πῦρ κατὰ μακροχρόνια διαστήματα τῶν ἐπὶ γῆς εὐρισκομένων.

[= Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα δὲ χρόνον ἔγιναν ὑπέρμετροι σεισμοὶ καὶ τεράστιες πλημμύρες ὑδάτων καὶ ἐντὸς ἑνὸς ἡμερονυκτίου τρομεροῦ ὀλόκληρος ὁ στρατὸς σας θάφτηκε στὴν γῆ καὶ ἐξαφανίστηκε ἐπίσης βυθισθεῖσα στὴν θάλασσα ἡ νῆσος ᾿Ατλαντίς. Γι' αὐτὸ τώρα καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ᾿Ωκεανοῦ εἶναι ἀδιάβατο καὶ ἀδιερεύνητο, διότι ἐμποδίζει ὁ εὐρισκόμενος πολὺ λίγο κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας πηλὸς, τὸν ὁποῖο ἡ νῆσος καταβυθιζομένη προξένησε].

Ἀπὸ τὰ ἑρεβία τῶν Μάγια. Οἱ μῦθοι τοὺς μιλοῦν γιὰ τὴν μεγάλη χώρα τῆς ᾿Ανατολικῆς θάλασσας ποὺ βυθίστηκε ἀπ' τὰ τεράστια κύματα. Τὸ ὄνομα τῆς χώρας εἶναι ᾿Ατλάν ἢ ᾿Αζτλάν. Στὴ παράσταση αὕτῃ ἐμφανίζεται ἡ κατάρρευση ἑνὸς ναοῦ, ἡ ἔκρηξη ἑνὸς ἡφαιστείου καὶ ἡ ἀνοδος τῶν ὑδάτων. Προφανῶς πρόκειται περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ.

Είναι άραγε δυνατόν νά ύπολογισθοὺν οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς φοβερῆς καταβυθίσεως τῶν Ἑσπερίδων, ἔστω καὶ μόνο τῆς νήσου ἙΑτλαντίδος, μὲ κάποιο τρόπο ἀνάλογο πρὸς ἐκεῖνο ποὺ ὑπολογίσθηκε ἡ ἐκρηξη τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας, μὲ βάση τις καταστροφές ποὺ ἔγιναν ἐκ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἡφαιστείου τῆς Ἰάβας Κρακατάου; Ἐάν τὰ παλιρροϊκὰ κύματα ἐκ τῆς ἐκρήξεως ἐνὸς ἡφαιστείου ὅπως τὸ Κρακατάου ἔφθασαν σὲ ὕψος 30 μέτρων, τότε τὰ παλιρροϊκὰ κύματα ἐκ τῆς καταβυθίσεως μιᾶς ἡπείρου ἐκτάσεως ὅση ἡ Λιβύη καὶ ἡ Ἀσία μαζί, ποὺ ἔπρεπε νά ἔχουν φθάσει; Εἶναι ὑπερβολὴ νά δεχθοῦμε ὅτι ἔφθασε τὸ ὕψος τοὺς πλησίον τῆς κορυφῆς τῶν Γερανείων ὀρέων ¹³ (ὕψος 1370μ.); Εἶναι ὑπερβολὴ νά δεχθοῦμε ὅσα λέγει ὁ Πausanías; Εἶναι ὑπερβολὴ τὰ περὶ καταστροφῆς ὁλοσχεροῦς τῆς Κρήτης, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος; Εἶναι ὑπερβολὴ, ἡ καταβύθιση τῆς χώρας τοῦ ἙΑτλαντος, τοῦ γιοῦ τοῦ Ἰαπετοῦ, νά ἦταν ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ στρατοῦ τῆς Κρήτης καὶ τῆς διασώσεως κάποιων ἐξ αὐτοῦ (τοῦ στρατοῦ) στὴν ὀρεινὴ Νότια ἙΙταλία;

Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα καὶ σ' ἄλλα ἀκόμη, ποὺ θὰ μπορούσαν νά τοποθετηθοῦν, εἶναι βεβαίως: Ὁχι! Μιὰ τέτοια καταστροφή ἀσφαλῶς ἐπινξε ὄχι μόνον ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς ἀλλὰ ἐξαφάνισε τὸν πολιτισμό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἡ φοβερὴ ἐπὶ Δευκαλίωνος καταστροφή ἀναζητήθηκε νά τεκμηριωθεῖ μέσα ἀπὸ τὰ παμπάλαια κείμενα καὶ τις παραδόσεις τῶν κατοίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Στὴν ἐργασία αὐτὴ περιώρισα τὴν ἔρευνα μόνο

(13) Ἐάν τεθεῖ τὸ ἐρώτημα: Πῶς διασώθηκαν τὰ τεκμήρια μόνο στὴν Αἴγυπτο; Ἡ ἀπάντηση, νομίζω, πρέπει νά προβάλλει ὡς αἰτία (α) τὸ χαμηλὸ (ὑπτιος χώρα) τοῦ ἐδάφους (τὸ παλιρροϊκὸ κύμα ὑψοῦται περισσότερο δταν συναντήση βουνά) (β) τὸ ἀμμῶδες τοῦ ἐδάφους καὶ (γ) τὸ γεωγραφικὸ στίγμα τῶν πόλεων Μέμφις καὶ Θήβαι (Καρνάκ), ποὺ ἴσως δὲν δέχθηκαν τοὺς πρώτους ἰσχυροὺς γεωλογικοὺς σπασμοὺς ἐκ τῆς καταβυθίσεως τῆς μεγάλης νήσου.

MAYAGLYPHS DELANDA'S ALPHABET	CRETAN SCRIPT				
	LINEAR A				
Ca					
U					
E					
H					
T					
C					
X					
U					
Z					
A					
A					
PP					
σ					
N					
B					

Πίνακας μὲ γραφὴ τῶν Μάγιας (Mayaglyphs Delanda's Alphabet) καὶ δεξιὰ ἡ Μινωικὴ γραφὴ Γραμμικὴ Α. Ἡ σύγκριση δὲν ἀφήνει ἀμφιβολίες περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν τῶν δύο γραφῶν. Τί λέγουν ἄραγε οἱ γλωσσολόγοι μας;

στά διασωθέντα παμπάλαια γραπτά κείμενα, όπως της *Θεογονίας*, των *Ἀργοναυτικῶν* καὶ τοῦ *Ὀμήρου*. Ζητήθηκε ἀκόμη ἡ συνδρομὴ τοῦ *Ἡσιόδου*, τοῦ ὁποίου τόσο ὁ χρόνος ἀκμῆς εἶναι ἀγνωστος, διότι δὲν ἔχουμε ἀκριβεῖς καὶ γενικά παραδεκτὲς εἰδήσεις γι' αὐτόν, ὅσο καὶ ἡ χρονολογία τῶν ἐκδόσεων τῶν ἔργων του. Ἀκόμη κατέφυγα στὸν πρῶτο ἱστορικό τῆς ἀνθρωπότητος τὸν *Ἡρόδοτο*, στὸ ἔργο τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν πληροφορίες μοναδικές. Αὐτὲς διασταυρῶνονται μὲ ἐξακριβώσεις τῆς ὁποῖας ὁ ἴδιος ἔκανε ἐπισκεπτόμενος τὰ διασωζόμενα ἀκόμη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, τεκμήρια μιᾶς παμπάλαιας ἱστορικῆς περιόδου τῆς ἀνθρωπότητος.

Μεγάλος ἐπίσης ὁ ρόλος τοῦ ἐρευνητοῦ Πausανία στὴ διάσωση σπουδαίων πληροφοριῶν, τ ε κ μ ἡ ρ ι α τῶν ὁποίων ὑπῆρχαν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Ρωμαίων. Βεβαίως ὑψώνεται ἕνα κ α τ α δ ι κ α σ τ ι κ ὸ ἐρώτημα, πού συνθλίβει τὸ ἥθος τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς: Τί συνέβη καὶ χ ἄ θ η κ α ν τὰ σωζόμενα τοῦ πανάρχαιου καὶ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων τοῦ εὐρύτερου Ἑλληνικοῦ χώρου; Πῶς χάθηκαν, ὅταν κανένα σοβαρὸ γεωλογικὸ συμβᾶν δὲν ἀναφέρεται, πού νὰ δικαιολογεῖ αὐτὴ τὴν ἀπώλεια; Σὲ ποιά ἄραγε ὑπόγεια τοῦ Βατικανοῦ βρίσκονται θαμμένα τὰ ἔργα τοῦ Πausανία, τοῦ Μανέθωνος, τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ τόσων ἄλλων; Πότε ἐπιτέλους οἱ πνευματικοὶ ταγοὶ τῆς σημερινῆς περιόδου θὰ ζητήσουν νὰ ἐπιστραφοῦν στὴν ἀνθρωπότητα αὐτοὶ ἔστω οἱ θησαυροὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς παρελθόντος; Δὲν συζητῶ γιὰ τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς, πού ἀνηρπάγησαν γιὰ νὰ κοσμήσουν τὰ ἀνάκτορα τῶν Ρωμαίων ἐξουσιαστῶν, ἢ γιὰ νὰ μετατραποῦν σὲ ναοὺς χριστιανικοὺς ἢ νὰ ριχθοῦν στὰ καμίνια γιὰ ἀσβέστη. Αὐτοὶ οἱ θησαυροὶ ὀριστικῶς χάθηκαν. Ἀντ' αὐτῶν ἔχουμε τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο! Ἀρκεί!!!

Τέλος ὁδηγοὶ στὴν προσπάθειά μου αὐτὴ ὑπῆρξαν, σχεδὸν ὅλοι οἱ φιλόσοφοι τῆς κλασσικῆς περιόδου, πού τὸ ἔργο τους με βοήθησε νὰ συλλάβω τὸ νοηματικὸ περιεχόμενο τοῦ μεγάλου καὶ μοναδικοῦ ἀέρας μνημείου τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, δηλαδὴ τῶν λέξεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Μ' αὐτὰ τὰ ἐργαλεῖα προσπάθησα νὰ ἐπιτύχω τὴν ἀνασύνθεση ἀπώτερου τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῶν κατοίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου.

Τείχη στὸ Σακσαχουαμάν στὸ Περού. Γιὰ τὸ πῶς αὐτοὶ οἱ τεράστιοι ὀγκόλιθοι κόπηκαν, μεταφέρθηκαν καὶ συναρμολογήθηκαν εἶναι ἕνα ἀρχαιολογικὸ μυστήριο. Κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους τοῦ Περού, δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα οὔτε στὰ ἀρχεῖα τῶν Ἰνκας.

Τὸ πλέον σκοτεινὸ, ὅμως, ἀρχαιολογικὸ μυστήριο εἶναι, ὅτι μὲ τὴν ἴδια ἀκριβῶς κατασκευαστικὴ νοοτροπία καὶ πολὺ βελτιωμένη εἶναι συναρμολογημένο τὸ κάτω μέρος τοῦ τείχους τῶν Δελφῶν. Ἡ λήξευση καὶ συναρμολόγηση αὐτοῦ τοῦ τείχους εἶναι κάτι τὸ ἀδύνατον νὰ ἐπαναληφθεῖ σήμερα, στὴν ἐποχὴ τῆς μεγάλης τεχνολογίας.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

(τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν)

Ἡ ἐλληνικότητα τῆς φυσικομαθηματικῆς ἐπιστήμης

Η ιστορική μελέτη τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν, πού ἤκμασαν πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὀδηγεῖ στὴν πεποίθηση, ὅτι στοὺς χρόνους αὐτοὺς τῇ γνώσῃ συνιστοῦσαν ἀσύνδετοι πρακτικοὶ κανόνες, οἱ ὁποῖοι ἐπαληθεύονταν μὲ ἱκανοποιητικὴ προσέγγιση γιὰ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐμπειροῦ ἀλλὰ ὄχι ἐπιστήμονα ἀνθρώπου. Οἱ Ἑλληνες παρέλαβαν ἕνα πληθὺς προτάσεων, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονταν σὲ ὑλικά ἀντικείμενα, χωρὶς τὴν ἀναγκαῖα ἀφαίρεση καὶ γενικότητα μιᾶς ἐπιστημονικῆς θεώρησης. Ἡ λογικὴ συσχέτιση τῶν πραγμάτων ἦταν τόσο ἀσθενική, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποθέσουμε τὴν ὑπαρξὴ ὀλοκληρωμένων νοητικῶν σχημάτων, πού νὰ ἐρμηνεύουν κατηγορίες φαινομένων. Κάθε μορφή τέχνης καθηλώνονταν ἀπὸ τὰ ἀκίνητα δεσμὰ τοῦ συγκεκριμένου. Ἡ ἀνυπαρξία τῶν φαντασμάτων τοῦ νοῦ, πού συνθέτουν τίς ἀρχικῆς ἔννοιες μιᾶς θεωρίας κρατοῦσε βαρεῖα τὴ σκέψη στὴν ἐπιφάνεια μιᾶς ἀφελοῦς ἐμπειρίας. Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ δεχθοῦμε ὅτι στοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς λειτουργοῦσε σὲ βαθμὸ ἀξιόλογο ἢ παραγωγικὴ σκέψη¹, γιὰ τὴν ἔννοια τῆς ἀπόδειξης, ὡς λογικὴ διαδικασία μιᾶς συνέπειας, εἶναι ἡ ἐπανάσταση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ ἀπόδειξις ἔξω ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον εἶναι ἀνύπαρκτη καθὼς καὶ ὁποιαδήποτε ὑποτυπώδης θεμελίωση ἐπιστήμης. Ἀσφαλῶς δὲν μποροῦμε νὰ περιφρονήσουμε τὴν προσφορὰ στὴν πορεία τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, εἶναι ὁμως φανερό πὼς ὅλες οἱ γνώσεις τοὺς δὲν ἀποτελοῦσαν ἐπιστήμη, ἀλλὰ ὑλικὸ πού ἐπρεπε νὰ μετασχηματισθεῖ καὶ νὰ πάρει μορφή κατάλληλη, γιὰ νὰ ἀποτελέσει μαζί μὲ νέες μεγαλοφυεῖς κατακτήσεις τὰ θεμέλια τῆς ἐπιστήμης. Π.χ., στοὺς μαθηματικούς καὶ φιλοσόφους πού ἐξήσαν καὶ δημιούργησαν πρὶν ἀπὸ τοὺς νομοθέτες τῆς ἐπιστήμης, ὀφείλεται τεράστιο ἔργο, ὄχι μόνον γιὰ τὸν ὄγκο τῶν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνακάλυψη ἰδίως μεθόδων ἐπιστημονικῆς ἐρευνας. Ὁ Πλάτων ἔδωσε γενικὴ μορφή στὴν ἀναλυτικὴ μέθοδο. Συγκεκριμένα, μὲ τὴν ἀναλυτικὴ μέθοδο τοῦ Πλάτωνος ἕνα πρόβλημα μετασχηματίζεται σὲ μιὰ σειρά ἰσοδυνάμων ἀντιστρεπτῶν προβλημάτων, στὴν ὁποία τὸ τελευταῖο πρόβλημα ἔχει γνωστὴ λύση, ὅποτε καὶ τὸ ἀρχικὸ μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀντιστρεψιμότητος ἔχει ὁμοίως γνωστὴ λύση. Ἡ ὁμορφία καὶ ἡ δύναμη χαρακτηρίζει ἀκόμα καὶ τὰ πρῶτα βήματα τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Ὁ φιλόσοφος ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμονας θεῖος Πυθαγόρας ζώντας τὸ γλυκοχάραμα τῆς ἐπιστήμης τῶν ἀριθμῶν, γοητευμένος ἀπὸ τὴν ἀρμονία καὶ τὴν ἀκρίβεια, ἀπαλλάσσει τὴν οὐσία τῶν ὄντων ἀπὸ κάθε ὑλικὴ ὑπόσταση. Διατυπώνει φιλοσοφικὸ σύστημα, ὅπου τὸ ἀρχικὸ στοιχεῖο τῆς δημιουργίας δὲν εἶναι ψηλαφητὸ ὅπως τὸ θεωροῦν ὁ Θαλῆς, ὁ Ἀναξίμανδρος καὶ ὁ Ἀναξίμενης, ἀλλὰ μιὰ ὄντοτητα πνευματικὴ: Ὁ ἀριθμὸς, πού ἐμψυχώνει τὸν κόσμον. Ἡ ἐκτυφλωτικὴ λάμψη τοῦ ὀρθοῦ λόγου σπράχνει τὸν μυστικισμό στίς σκιὰς τοῦ πνευματικοῦ τοπίου. Παρ' ὅλο πὺ ὁ μῦθος εἶναι σοβαρὸ ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ μελέτη, τόσο τῆς προσωπικότητος τοῦ Πυθαγόρα, ὅσο καὶ τῆς θρησκευτικοεπιστημονικῆς σχολῆς του, εἶναι βέβαιο, πὼς δύο πράγματα χαρακτηρίζουν τὴν Πυθαγόρεια γνώση καὶ τὴν ἀντιδιαστέλλουν ἀπὸ μιὰ

1. *Δαυλός*, 46 (Ὁκτώβριος '85): Λ. Ντόκας, *Οἱ χαρακτῆρες τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης*.

άπλη συλλογή μαθηματικών προτάσεων. *Πρώτον*: 'Η μεθοδική κατάταξη της ύλης. Και *δεύτερον* ο πίνακας όρισμών όλων των έννοιών. Στους Πυθαγόρειους όφείλεται ή διαίρεση των μαθηματικών σέ τέσσερες κλάδους, 'Αριθμητική, Μουσική, Γεωμετρία και 'Αστρονομία. 'Η έπιστημονική συμβολή των Πυθαγορείων στά μαθηματικά είναι άναμφισβήτητα άπερίοριστη, γιατί είναι θεμελιακή. 'Από τη σχολή αυτή διατυπώθηκαν άποδείξεις περιφήμων θεωρημάτων της γεωμετρίας και της θεωρίας των αριθμών. Π.χ., τó πυθαγόρειο θεώρημα και ή ανακάλυψη των άσυμμέτρων μεγεθών.

Σήμερα μπορούμε νά φανταστούμε πώς ή Θεωρία των αριθμών στην εποχή του Πυθαγόρα ήταν ένα πρωτόφαντο μαθηματικό μοντέλο, πού δέν περιορίζονταν στην έκφραση φυσικών φαινομένων, αλλά έπεκτείνονταν και στίς κατηγορίες των ήθικών και μεταφυσικών αξιών. 'Η καλή προσέγγιση της αριθμητικής στη μελέτη πολλών φυσικών φαινομένων, π.χ. στην μελέτη των ήχων, ήταν ή λογική δικαίωση του πυθαγορείου μοντέλου. 'Επειδή, ή τάση της σύγχρονης φυσικής, και γενικότερα της έπιστήμης, είναι νά μαθηματικοποιηθεί κάθε μορφή γνώσης, γιατί είναι ο καλύτερος ή ό μοναδικός τρόπος κατανόησης του φυσικού φαινομένου, μπορούμε χωρίς καμμία υπερβολή νά πούμε, πώς στην έκφραση των φυσικών νόμων υπάρχει άπόλυτη σύμπτωση των άπόψεων των Πυθαγορείων και των σημερινών έρευνών. 'Η βασική διαφορά τους είναι πώς οί Πυθαγόρειοι πιστεύουν στην ταύτιση της ουσίας του όντος με τόν μαθηματικό τύπο σέ αντίθεση με τó πνεύμα της νεώτερης φυσικής, ή όποια δέν αναζητεί την ουσία της φύσης, γιατί είναι γνωστό πώς αυτό είναι άδύνατο, αλλά προσπαθεί νά κάνει καθαρότερη και πιό κατανοητή τη λειτουργία του κόσμου με τη βοήθεια του μαθηματικού όργάνου. Τό επίπεδο γνώσης και έρευνας στους Πυθαγόρειους δέν έδινε τους κατάλληλους έρεθισμούς γιά νά συνειδητοποιήσουν τη διαφορά του όντος από τη λειτουργία του φαινομένου. 'Ετσι ήταν φυσικό νά μήν μπορέσουν νά άποφύγουν τίς πλάνες. Δέν είναι όμως υπερβολή νά δεχθούμε πώς, από μιá άποψη, ή έπιστημονική πυθαγόρεια σκέψη είναι πολύ κοντά στο σύγχρονο έρευνητικό πνεύμα.

* * *

Η επανάσταση του πνεύματος έγινε από τους θεμελιωτές της 'Ελληνικής έπιστήμης, οί όποιοι σέ ελάχιστο χρονικό διάστημα προσέφεραν έργο, πού άποτελεί τó μεγαλύτερο όρόσημο της ίστορίας του πνεύματος. Γιατί σ' αυτή την εποχή με την εμφάνιση της άπόδειξης άπελευθερώνεται ή νόηση από την έμπειρία. Τό πνεύμα καταυγάζει τó χώρο, μορφώνει τó χάος και υπερβαίνει την έποπτεία. Πράγματι εισάγονται οί πρώτες υπερβατικές² έννοιες, οί όποιες δέν έχουν χαρακτήρα μεταφυσικό, αλλά είναι γεννήματα της λογικής αφαίρεσης και της έπιστημονικής φαντασίας. 'Η σύλληψη της έννοιας του σημείου, σάν χώρου χωρίς καμμία διάσταση και χωρίς κανέναν υλικό αντιπρόσωπο, άνοιξε τó δρόμο στην μοναδική νοητική δομή του μακρόκοσμου. 'Η εισαγωγή των υπερβατικών έννοιών στη γεωμετρία και την αριθμητική προσφέρει τά αρχικά σύμβολα, με τά όποια διατυπώνονται οί άρχες του διαισθητικού χώρου.

'Ο Εύκλειδης ξεκινά από τίς άρχικές έννοιες του σημείου, της ευθείας, του επιπέδου και από ένα πλήθος μη αντιφατικών προτάσεων (άξιώματα), πού άναφέρονται στίς άρχικές έννοιες και με την βοήθεια του λόγου κτίζει όλόκληρο τόν κόσμο της εποχής του. 'Η κατά βάθος μελέτη και διαμόρφωση της λογικής από τόν 'Αριστοτέλη και γενικότερα του λόγου³ από τους άρχαίους φιλοσόφους και έπιστήμονες είναι τó θείο δώρο του έλληνικού πνεύματος στην ανθρώπινη νόηση. Είναι ή στιγμή της γέννησης της έπιστήμης και κυριαρχίας της παραγωγικής σκέψης. Είναι τó πέρασμα από τόν μυθικό λόγο στόν όρθό, πού έπι-

2. Δαυλός, 42 ('Ιούνιος 1985): Λ. Ντόκας, 'Η νοητική υπέρβαση.

3. Δαυλός, 59 Λ. Ντόκας: Μαθηματική λογική και διαλεκτική.

βάλλει νέα ποιότητα στοχασμοῦ. Γιὰ πρώτη φορὰ ὁ ἄνθρωπος ἐλέγχει τὴ γνώση του καὶ ἀντιλαμβάνεται τὴ σχετικότητα τῆς ἀλήθειας σὲ σχέση μὲ τὴν ἀπόδειξη. Ὁ Ἀριστοτέλης διατυπώνοντας τὶς ἀρχὲς τῆς λογικῆς ξεκαθαρίζει ἀπολύτως τὴν ἔννοια τῆς συνέπειας⁴, τὴν ὁποία ἀντιδιαστέλλει ἀπὸ τὴ γνώση τῶν πραγμάτων διὰ τῆς γνωριμίας. Ἡ γνωριμία μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς συνειδητὴ συλλογὴ πληροφοριῶν γιὰ τὸ ἀντικείμενο καθὼς καὶ ἡ κατάταξη αὐτῶν σὲ κατηγορίες, ἐνῶ ἡ συνέπεια εἶναι ἡ λογικὴ συμβατότητα ἀποτελεσμάτων καὶ ὑποθέσεων⁵. Ἡ ἀνακάλυψη τῆς ἀξιωματικῆς θεμελίωσης μιᾶς θεωρίας ἀπὸ τὸν Εὐκλείδη εἶναι ἡ μεγαλύτερη κατάκτηση τοῦ πνεύματος, γιατί δίδει λύση στὸ ἀδιέξοδο τῆς νόησης, ὅταν προσπαθεῖ νὰ ἀνιχνεύσει τὰ ἔσχατα ὅρια τοῦ διαισθητικοῦ ἢ τοῦ νοητικοῦ κόσμου.

Στὴ σύγχρονη ἐπιστῆμη ἡ ἀνακάλυψη τῶν ἀντινομιῶν τῆς θεωρίας τῶν συνόλων προκάλεσε ἀμφιβολίες ὄχι μόνον γιὰ τὴ θεμελίωση τῶν μαθηματικῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε μορφὴ σκέψης. Ἀπὸ τὴν μεγάλη αὐτὴ κρίση τῶν μαθηματικῶν καὶ γενικότερα τῆς σκέψης ἔρχεται τὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ πνεῦμα νὰ μᾶς ἀπαλλάξει. Ἡ ἀξιωματικὴ θεμελίωση, ποὺ εἰσήγαγε στὴ γεωμετρία ὁ Εὐκλείδης, ἦταν ἡ διέξοδος, ἦταν τὸ παράδειγμα ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουμε, γιὰ νὰ λυθεῖ τὸ μεγάλο πρόβλημα, ἦταν ἡ ἀποκάλυψη τῆς σχετικότητος τῆς μαθηματικῆς ἀλήθειας.

* * *

Η ὑπέρβαση ἀπὸ τὸ διαισθητικὸ στὸ νοητικὸ εἶναι τὸ λογικὸ ἄλμα ποὺ ἐπινόησε καὶ κατακύρωσε ἡ ἐλεύθερη ἑλληνικὴ σκέψη, ἡ ὁποία προχώρησε καὶ στὶς πλέον σκοτεινὲς καὶ ἀφηρημένες ἔννοιες τοῦ ὀρίου καὶ τοῦ ἀπείρου. Ἡ διαμόρφωση καὶ μελέτη τῆς ὑπερβατικῆς ἔννοιας τοῦ ἀπείρου εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἀξεπέραστες προσφορὰς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος στὴν ἐπιστῆμη. Τὸ ἀπειρο, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν κρυμμένο μέσα στὰ ἄδυτα τοῦ μυστηρίου, στὸ χῶρο ὅπου ὁ ἄνθρωπος τοποθετεῖ ὅλες τὶς ἀνησυχίες καὶ τοὺς φόβους του, τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα τὸ ἀνέσυρε στὸ φῶς τοῦ ὀρθοῦ λόγου, γιὰ νὰ τὸ ἀπομυθοποιήσῃ διαλύοντας τὸ δέος τοῦ μυστηρίου. Ὁ ὀρθὸς λόγος διεύρυνε τὴν νόηση καὶ καθόρισε τὸ ἀπειρο, ὥστε νὰ γίνῃ παραγωγικὸ κτῆμα του: οἱ Ἕλληνες μαθηματικοὶ ἀκόμα καὶ στὸ ξεκίνημα τοῦ συμβολικοῦ λόγου εἶδαν μὲ τόσο ξεκάθαρο τρόπο τὴν ἔννοια τοῦ ἀπείρου⁶, ὥστε μπόρεσαν νὰ διακρίνουν δύο εἶδη ἀπείρου, τὸ ἐνεστωτικὸ (*infinité réelle*) καὶ τὸ δυνητικὸ (*infinité potentielle*).

Τὸ ἐνεστωτικὸ ἀπειρο τὸ φανταζόμαστε σὰν μιὰ ἀπειρὴ ὁλότητα, τῆς ὁποίας ἡ σύνταξη τῶν στοιχείων εἶναι ὀλοκληρωμένη· χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι μποροῦμε νὰ τὴν κατασκευάσουμε, ἐν τούτοις θεωροῦμε συγχρόνως παρόντα ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς. Ἐνα εὐθύγραμμο τμῆμα τῆς εὐκλείδειας γεωμετρίας εἶναι παράδειγμα ἐνεστωτικοῦ ἀπείρου, γιατί μποροῦμε νὰ τὸ θεωρήσουμε ὡς μιὰ ἀπειρὴ ὁλότητα παρόντων σημείων, τὴν ὁποίαν, ἐνῶ δεχόμαστε ὑπαρκτὴ, δὲν μποροῦμε νὰ τὴν κατασκευάσουμε, παρ' ὅλο ποὺ ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ προσδιορίσουμε ὁποιοδήποτε συγκεκριμένο σημεῖο τῆς.

Ὁ Εὐκλείδης προκειμένου νὰ διατυπώσῃ θεωρήματα, δηλαδὴ προτάσεις ποὺ ἀναφέρονται στὰ σημεία τοῦ χώρου, θεωροῦσε τὰ γεωμετρικὰ σχήματα σὰν ἀπειρες ὁλότητες σημείων, χωρὶς νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν κατασκευὴ τους, ἀλλὰ πάντοτε προϋπέθετε τὴν δυνατότητα προσδιορισμοῦ συγκεκριμένων σημείων τῶν σχημάτων. Ἔτσι γίνεται φανερό, πὼς στὴν εὐκλείδεια γεωμετρία ἔχουμε τὴν ἔννοια τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἀπείρου.

Τὸ δυνητικὸ ἀπειρο χαρακτηρίζεται σὰν σύνολο πραγματοποιήσιμων δυνατοτήτων,

4. Δαυλός, 59 Α. Ντόκας: *Μαθηματικὴ λογικὴ καὶ διαλεκτικὴ*.

5. Δαυλός, 59 Α. Ντόκας: *Μαθηματικὴ λογικὴ καὶ διαλεκτικὴ*.

6. Γιὰ τὴν σύγχρονη ἀντίληψη τοῦ ἀπείρου ἰδὲ Δαυλὸν 42 (Ἰούνιος 1985): *Νοητικὴ ὑπέρβαση*. Α. Ντόκας.

δηλαδή μιὰ μὴ κατασκευάσιμη ὁλότητα δυνατοτήτων, π.χ. τὸ σύνολο τῶν φυσικῶν ἀριθμῶν (ἀκέραιοι θετικοί) μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὰν μιὰ δυνητικὴ ἀπειρία, γιατί κάθε φυσικὸς ἀριθμὸς εἶναι κατασκευάσιμος, ὡς ἐκφράζων τὸ πλῆθος κάποιων πεπερασμένων συνόλων πραγμάτων, ἐνῶ στὸ σύνολο τῶν φυσικῶν ἀριθμῶν δὲν εἶναι κατασκευάσιμον.

Τὸ παράδοξο τοῦ Ἀχιλλεῦα καὶ τῆς χελώνας φανερώνει ὅτι ὁ Ζήνων στὸν καθορισμὸ τῆς ἔννοιας τοῦ δυνητικοῦ ἀπείρου περιλάμβανε καὶ τὸν περιττὸ περιορισμὸ, ὁ ὁποῖος ἀπαγορεύει τὴν ὑπαρξὴ γεγονότος μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀπειρὴ διαδοχὴ συμβάντων. Δηλαδή δὲν ἦταν δεκτὴ ἡ ὑπέρβαση τοῦ ἀπείρου, παρ' ὅλο πὺ κατὰ κάποιον τρόπο, ἴσως διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν σημερινό, ἡ ἔννοια τοῦ ὀρίου ἦταν διαμορφωμένη. Οἱ Ἑλεάτες φιλόσοφοι (ἐξαιρουμένου τοῦ Παρμενίδη), πίστευαν στὴν ἀκίνησιὰ τοῦ κόσμου, γιατί ταῦτιζαν τὸ μὴ κατασκευάσιμο τοῦ ἀπείρου μὲ τὸ ἀνυπέρβλητον. Ἡ πρακτικὴ ὁμῶς στὰ μαθηματικὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀποδείχνει πὺς ἡ προηγούμενη ἄστοχη ταύτιση δὲν ὑπείσχετο στὴ λύση τῶν προβλημάτων καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἀπαγωγικὲς ἀποδείξεις τοῦ Ζήνωνος γιὰ τὴν ἀκίνησιὰ τοῦ κόσμου παρέμεναν σὰν ἀπορίες.

* * *

Α πὸ τὴ μελέτῃ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας γίνεται φανερό, πὺς τόσο οἱ ἰδεαλιστὲς φιλόσοφοι, ὅσο καὶ οἱ ὕλιστές, ἄκόμα καὶ οἱ καθαροὶ ἐπιστήμονες, ἦταν ἐραστὲς τῆς ἀνθρώπινης νόησης, τὴν ὁποία ἐλάτρευαν καὶ ὑπέρβησαν μὲ ἀπόλυτη πίστη καὶ συνέπει· ἀλλὰ καὶ μὲ ὑπερβολή, πὺς στάθηκε τὸ σοβαρότερο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν πειραματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ: Δὲν εὐδόκησαν νὰ δεχθοῦν τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ πειράματος, δηλαδή νὰ ξεχωρίσουν ὀρισμένα φαινόμενα καὶ νὰ βροῦν τρόπο ἐπαναλήψεώς τους, μὲ σκοπὸ νὰ μελετήσουν καὶ νὰ δαμάσουν τὴ φύση. Πολλοὶ ἰσχυρίζονται πὺς τὸ ἐμπόδιο ἦταν μιὰ προκατάληψη καὶ ἀποστροφή γιὰ κάθε εἶδος μὴ πνευματικῆς ἐργασίας. Αὐτὸ ἴσως δὲν ἀποτελεῖ ἱκανοποιητικὴ ἐξήγηση. Εἶναι βέβαιο πὺς τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα ἦταν τόσο ἐλεύθερο, ὥστε δὲν μποροῦσε νὰ ἀνεχθεῖ καμμία ἄλλη σκοπιμότητα στὴν ἐρευνά του, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσδοκία νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀλήθεια. Τὸ πείραμα καὶ ἡ συλλογὴ παρατηρήσεων ὀδηγοῦν στὴν ἐπαγωγή, μὲ συνεπακόλουθο τὴν ἐξαγωγή πρακτικῶν συμπερασμάτων, πράγμα πὺς ἐνοχλεῖ τὴ θεωρητικὴ σκέψη, γιατί δίνει τὴν ἐντύπωση ἐπιστροφῆς σὲ μιὰ προεπιστημονικοφιλοσοφικὴ ἐποχὴ. Τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα πὺς γέννησε τὴν ἐπιστημονικὴ θεωρία, δὲν μποροῦσε νὰ συμβιβαστεῖ μὲ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τίς καταστάσεις. Ἔτσι οἱ γίγαντες τοῦ πνεύματος δὲν θέλησαν νὰ δοῦν τὴν ἀξία τῆς πειραματικῆς ἐρευνας γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς γνώσης. Ἄν εἶχαν πεισθεῖ πὺς τὸ πείραμα ὀδηγεῖ στὴν μελέτῃ τοῦ ὄντος, τότε ὁ ἔρως πρὸς τὴν ἀλήθεια θὰ τοὺς ἔσerne χωρὶς καμμία ἀμφιβολία στὴν ἐξάγνιση τῆς πειραματικῆς ἐπιστήμης. Πρέπει νὰ δεχθοῦμε πέρα ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, πὺς δὲν αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπαληθεύσεως τῶν στοχασμῶν τους γιὰ μιὰ πραγματικὴ γνώση. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀξιοποίησαν τὴν ἐπαγωγικὴ σκέψη, ὥστε νὰ δοῦν τὸν κόσμον μέσα ἀπὸ ἓνα ντετερμινισμό, ὅπως τὸν παρουσιάζει ἡ νεώτερη πειραματικὴ ἐπιστήμη. Ἐπειδὴ ἀπ' ὅσα ἀναπτύξαμε προηγουμένως, εἶναι δυνατόν, ἀπὸ παρεξήγηση, νὰ συμπεράνει κανεὶς, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐγνώριζαν τὴν ἐπαγωγικὴ σκέψη ἢ οὐδόλως τὴν χρησιμοποιοῦσαν, πρᾶγμα ἐσφαλμένο καὶ τελείως ἀνυπόστατο, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τονίσουμε, ὅτι τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ὅχι μόνο δὲν ὑστεροῦσε σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς σκέψης, ἀλλὰ ἀντιθέτως τὸ ἀνέπτυξε σὲ ὕψηλὸ ἐπίπεδο. Π.χ., οἱ ἀστρονομικὲς γνώσεις τῶν ἀρχαίων, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦσαν καταξιωμένη ἐπιστήμη, ἦταν καρπὸς κατ' ἐξοχὴν τῆς ἐπαγωγικῆς σκέψης, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ θεμελιωτὲς τῆς ἀστρονομίας ἐπεξεργάζοντο τίς ἀμεσεῖς παρατη-

7. Λ. Ντόκας: *Διαισθητικὲς καὶ νοητικὲς πραγματικότητες*: «Μελέτες στὴ μνήμη τοῦ Ε. Μαργαρίτη», ἔκδοσις τῆς Α. Β. Σ. Π.

ρήσεις. Πολλοὺς σοφοὺς, ὅταν διαισθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη τοῦ πειράματος, καμμία προκατάληψη δὲν τοὺς ἐμπόδισε νὰ προχωρήσουν στὴν πειραματικὴ ἔρευνά τους. Π.χ., ὁ Ἀρχιμήδης ἔκαμε πολλὰς ἀνακαλύψεις στὴ φυσικὴ καὶ ἰδίως στὴ μηχανικὴ χρησιμοποιώντας πειραματικὰς διατάξεις ὀργάνων. Μποροῦμε, λοιπὸν, νὰ συμπεράνουμε, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπιστήμονες εἶχαν ὀλοκληρωμένη σκέψη, παραγωγικὴ καὶ ἐπαγωγικὴ, ἀλλὰ ἡ παραγωγικὴ ἐπικρατοῦσε μὲ ἀπόλυτο κύρος, ὥστε ἐπισκίαζε τὴν ἀξία τοῦ πειράματος. Ἡ ἀνακάλυψη τῶν μαθηματικῶν, σὰ ὅποια κυριαρχεῖ ἡ παραγωγικὴ σκέψη, δὲν ἦταν μόνον ἡ πολύτιμη συνεισφορὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων στὴν ἀνθρώπινη νόηση, ἀλλὰ καὶ τὸ πρωταρχικὸ ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ κύρους τῆς ἐπαγωγικῆς σκέψης. Ἡ παραγωγικὴ σκέψη χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη συνέπεια, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ ἐπαγωγὴ δὲν τὴν ἐξασφαλίζει, ἀλλὰ προσφέρει δυνατότητα γιὰ πιθανὴ πραγματοποίηση κάποιου συμβάντος, δηλαδὴ πρόβλεψη. Οἱ ἀρχαῖοι διανοητὲς πίστεψαν πὼς θὰ φτάσουν στὴ γνώση μὲ τὴν ἀνεξάντλητη δύναμη τῆς παραγωγικῆς σκέψης, γιατί ὁ διάλογός τους μὲ τὴ φύση περιορίζονταν σὲ μιὰ συνηθισμένη ἐμπειρία, χωρὶς τίς μεγάλες δυσκολίες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ μιὰ βαθειὰ παρατήρηση τοῦ φυσικοῦ φαινομένου. Παρέμειναν πιστοὶ στὴν αὐστηρότητα τῆς παραγωγῆς, τὴν ὁποίαν ἀνακάλυψαν καὶ δὲν ἀξιολόγησαν τίς δυνατότητες τῆς ἐπαγωγῆς, οὔτε συνειδητοποίησαν τὴν ἀξία τῆς πρόβλεψης ἀπὸ τὴν φορμαλιστικὴ ἐπαγωγὴ. Ἡ πληροφόρηση δὲν ἦταν σὲ βάθος, ὥστε τὰ λογικὰ σχήματα τῆς παραγωγικῆς σκέψης νὰ ἀδυνατοῦν νὰ τὴν ἐκφράσουν καὶ νὰ ἀναγκαστοῦν νὰ ἐκμεταλλευστοῦν τὴν πρόβλεψη γεγονότος ποὺ προσφέρει ἡ ἐπαγωγὴ. Ἡ γνώση, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ κύρος της, ἔπαιρνε τὸ δρόμο τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς γοητείας τοῦ μύθου. Ἡ σύνθεση μιᾶς βαθύτερης πραγματικότητας, στίς περισσότερες περιπτώσεις, περιορίζονταν σὲ νοητικὲς παραστάσεις καὶ ὄχι σὲ μιὰ συνείδηση φτιαγμένη ἀπὸ ἀντικειμενικοὺς ἐρεθισμοὺς, ποὺ προέρχονται ἀπὸ πειραματικὴ ἐμπειρία.

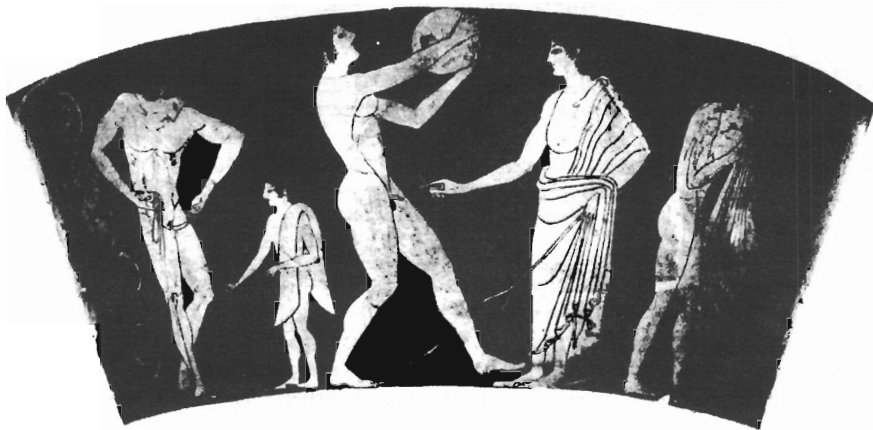
Ἡ μεγάλη προσέγγιση τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος σὲ πραγματικότητες τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης δὲν ἀποσπᾷ μόνον τὸ θαυμασμό, ἀλλὰ συγχρόνως ἀποδείχνει τὴν τεράστια δυνατότητα τῆς λογικῆς ἀνάλυσης καὶ μελέτης ἀκόμα καὶ τῆς πιὸ ἀπλῆς ἐμπειρίας. Τὸ θαῦμα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος εἶναι ἡ ἀποθέωση τῆς ἐλεύθερης παραγωγικῆς σκέψης, ποὺ δὲν ὑποτάσσεται σὲ δογματισμούς. Ἡ μεταφυσικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες φιλοσόφους εἶναι μιὰ ὑπερβατικὴ προέκταση τῆς ἀνθρώπινης δυνατότητας, ὁ μύθος εἶναι φωτισμένος ὅπως ἡ πραγματικότητα, χωρὶς τὸ σκοτεινὸ καὶ ἀκαθόριστο μυστήριον τοῦ παραλόγου. Ἡ λογικὴ λειτουργεῖ μὲ αὐστηρότητα καὶ ἡ μεταφυσικὴ διεκδικεῖ ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα.

Μετὰ ἀπὸ τὴ σύντομη διαδρομὴ στὴν ἡρωϊκὴ πορεία τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, εἶναι φυσικὸ νὰ γεννηθεῖ τὸ ἐρώτημα: Ποιὰ εἶναι ἡ δύναμη ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν ἀθανασία του;

Πέρα ἀπὸ ὅλες τίς δυσνόητες καὶ μεγαλόπνοες περιγραφὰς ποὺ ἔδωσαν οἱ στοχαστὲς γιὰ τὴν ἀνθρώπινη νόηση, ἐκεῖνο ποὺ προσδιορίζει τὴν αἰώνια λάμψη τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ἐλεύθερη σκέψη, ἡ ὁποία δὲν δίστασε νὰ ἀναζητήσει καὶ νὰ γνωρίσει τὰ ἀνυπέρβλητα δεσμά της. Εἶναι αὕτὴ ποὺ καταθρυμάτισε τίς ρίζες τοῦ μυστηρίου μὲ τὴν ἀναγνώριση τοῦ ἀξιώματος, ὡς μεταβαλλομένου ὁρίου τῆς ἐλευθερίας της. Ὁ ἀξίωματικός χαρακτήρας τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἶναι ἡ νίκη τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας, ποὺ συνέβη στὸ χῶρο καὶ τὸν χρόνο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

(1.11.86)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ νομικὴ ἀντιμετώπιση τῆς ὁμοφυλοφιλίας στὶς κοινωνίες τῶν ἀρχαιοελληνικῶν πόλεων

[Τὸ ἄρθρο αὐτὸ τοῦ δικηγόρου κ. *Ι. Λιακόπουλου* ἀποτελεῖ συνέχεια ἄλλου ἀρθροῦ τοῦ ἴδιου, ποὺ μὲ τὸν τίτλο «Τὰ κατὰ τῶν ἡθῶν ἐγκλήματα στὴν ἀρχαιοελληνικὴ νομοθεσία» δημοσιεύθηκε στὸ τεῦχος 53 (Μάϊος 1986) τοῦ «*Δαυλοῦ*», σ. 2919-22. Ὑπενθυμίζεται, ὅτι ὁ «*Δαυλός*» μὲ δύο μελετήματα τοῦ φιλόλογου κ. *Γιάννη Κουβαρά*, ποὺ μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ἀντιομοφυλοφιλικὴ νομοθεσία στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα» δημοσίευσε στὰ τεύχη 47 (Νοέμβριος 1985) καὶ 49 (Ἰανουάριος 1986), εἶχε παρουσιάσει κείμενα νόμων διαφόρων ἀρχαιοελληνικῶν πόλεων, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπεδεικνύετο ὅτι στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἡ ὁμοφυλοφιλία ὄχι μόνον δὲν ἦταν ἀνεκτή, ὅπως ἰσχυρίζονται ὠρισμένοι, ἀλλὰ συνεπήγετο ἐξοντωτικὲς ποινές, ἀκόμη καὶ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου γιὰ τοὺς ὁμοφυλόφιλους. Τὰ συντριπτικὰ στοιχεῖα ποὺ εἶχε τότε παρουσιάσει ὁ «*Δαυλός*» προκάλεσαν διεθνὲς ζήτημα, τὸ δὲ παγκοσμίως γνωστὸ δνικογερμανικὸ περιοδικὸ «*Der Spiegel*» στὸ τεῦχος τοῦ τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1986 εἶχε δημοσιεύσει τρισέλιδη ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα σχετικὴ μὲ τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα τοῦ «*Δ*» (βλ. «*Δαυλόν*», τ. 50, σ. 2616). Τὸ «*Spiegel*» ἀνήγγειλε τότε ὅτι «προετοιμάζετο μιὰ ἀντεπίθεση» κατὰ τοῦ «*Δ*», ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐκδηλώθηκε ἔως τώρα].

Συνεχίζομε μὲ τὸ ἐγκλημα τῆς προαγωγείας (μαστρωπείας) ποὺ προέβλεπε καὶ ἀντιμετώπιζε ἡ νομοθεσία τῆς ἀρχαίας Ἀθῆνας.

1. Ἐκτελοῦσε τὸ ἀδίκημα τῆς προαγωγείας (μαστρωπείας) αὐτὸς ποῦ, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἀκολασία τρίτου προσώπου, προτρέπει καὶ ἐξωθεῖ στὴ διαφθορὰ ἢ στὴν πορνεία ἄλλο πρόσωπο θῆλυ, καθὼς καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχοντας στὴν ἐξουσία αὐτοῦ, σὰν πατέρας ἢ ἀδελφὸς ἢ θεῖος ἢ ἐπίτροπος ἢ μὲ ὅποια ἄλλη παρόμοια ιδιότητα, ἀνήλικο πρόσωπο (ἄρρεν ἢ θῆλυ) παρέχει αὐτὸ σὲ ἄλλον γιὰ τὴ σεξουαλική του ἱκανοποίηση, λαμβάνοντας ἀπ' αὐτὸν χρήματα ἢ ἄλλα ὠφελήματα.

Πηγές: Αἰσχίνου, *Κατὰ Τιμάρχου*, 14: «Καὶ τίνα ἕτερον νόμον ἔθηκε (ὁ Σόλων) φύλακα τῶν ἡμετέρων παίδων; τὸν τῆς προαγωγείας, τὰ μέγιστα ἐπιτίμια ἐπιγράψας, ἐάν τις ἐλεύθερον παῖδα ἢ γυναῖκα προαγωγεῖ» — Πλουτάρχου, *Σόλων* XXIII:

«...ζημίαν... ἔταξεν κἄν προαγωγέῃ δραχμὰς εἴκοσι...».

2. Δράστης τοῦ ἀδικήματος (ὑποκείμενο) μπορούσε νὰ εἶναι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συγγενικά πρόσωπα (πατέρας, θεῖος κ.λπ.) καὶ κάθε ἄλλο πρόσωπο, εἴτε ἐλεύθερος πολίτης, εἴτε ξένος, μέτοικος, δοῦλος ἢ ἀπελεύθερος. Ἀντιθέτως, γιὰ νὰ στοιχειοθετηθεῖ τὸ ἀδίκημα, ὁ παθὼν (ἀντικείμενο τοῦ ἀδικήματος) ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐλεύθερος Ἀθηναῖος πολίτης. Τὸ ἄρρεν ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνήλικο. Ἄν ἦταν ἐνήλιξ, δὲν ὑπῆρχε ἀδίκημα, γιατί αὐτὸς ἐνεργοῦσε μὲ ἐλεύθερη καὶ ἀνεξάρτητη βούληση δικῆ του.

Πηγές: Αἰσχίνου, *Κατὰ Τιμάρχου*, 13: «*Διαρρηδὸν γοῦν λέγει ὁ νόμος, ἐὰν τινα ἐκμισθώσῃ ἔταιρεῖν πατὴρ ἢ ἀδελφὸς ἢ θεῖος ἢ ἐπίτροπος ἢ ὅλως τῶν κυρίων τις... γραφὴν εἶναι...*» Τοῦ αὐτοῦ, 43: «*Διαπειλησαμένου δὲ τοῦ Μισγόλα καὶ τοῦ Φαίδρου τοῖς ξένοις καὶ κελευόντων ἤδη ἀκολουθεῖν εἰς τὸ δεσμοκτήριον, ὅτι μειράκιον ἐλεύθερον διέφθειραν...*» Δεινάρχου, *Κατὰ Δημοσθένους*, 23: «*Ὑμεῖς Μένωνα μὲν τὸν μυλωθρὸν ἀπεκτείνετε, διότι παῖδ' ἐλεύθερον ἐκ Πελλήνης ἔσχεν ἐν τῷ μυλῶνι... Εὐθύμαχον δέ, διότι τὴν Ὀλυνθίαν παιδίσκην ἔστησεν ἐπ' οἰκήματος...*».

3. Δὲν ὑπῆρχε ἀδίκημα προαγωγείας, ὅταν ἀντικείμενο αὐτῆς ἦταν γυναῖκα, ἡ ὁποία φανερά ἱκανοποιούσε τίς σεξουαλικὲς ἐπιθυμίες ἀνδρῶν μὲ ἀμοιβή, δηλ. ἦταν πόρνη.

Πηγές: Πλουτάρχου, *Σόλων* XXIII: «*... κἄν προαγωγέῃ δραχμὰς εἴκοσι, πλὴν ὅσαι πεφασμένως πωλοῦνται, λέγων τὰς ἑταίρας. Αὗται γὰρ ἐμφανῶς φοιτῶσι πρὸς τοὺς διδόντας...*».

4. Δράστης τοῦ ἀδικήματος (ὑποκείμενο) ἐθεωρεῖτο καὶ αὐτὸς ποὺ ἐξυπηρετεῖτο στὴν ἀκολασία καὶ παρῆχε τὸ οἰκονομικὸ ἢ ἄλλο ἀντάλλαγμα.

Πηγές: Αἰσχίνου, *Κατὰ Τιμάρχου*, 13: «*...ἐὰν τινα ἐκμισθώσῃ ἔταιρεῖν... γραφὴν εἶναι... κατὰ δὲ τοῦ μισθώσαντος καὶ τοῦ μισθωσαμένου, τοῦ μὲν ὅτι ἐξεμίσθωσε, τοῦ δὲ ὅτι, φησὶν, ἐμισθώσατο...*».

5. Ἀπαραίτητο στοιχεῖο τοῦ ἀδικήματος ἦταν ἡ δολία προαίρεση, ποὺ συνίστατο στὴ γνώση τοῦ δράστου ὅτι ὁδηγεῖ στὴ διαφθορὰ ἑνα ἄλλο πρόσωπο (γυναῖκα ἢ ἀνήλικο), ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκτιμήσει τὴ μορφὴ καὶ τὴν ἔκταση τῆς αἰσχροῦς πράξης ἢ νὰ τὴν διαπράξει αὐτοβούλως ἀπὸ ντροπὴ ἢ φόβο, κι ἔτσι μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ δράστη διευκολύνεται ἡ ἀκολασία τοῦ τρίτου μὲ τὴν παροχὴ τοῦ παρανόμου ἀνταλλάγματος.

Πηγές: Αἰσχίνου, *Κατὰ Τιμάρχου*, 184: «*Καὶ τὰς προαγωγὰς καὶ τοὺς προαγωγούς γράφεσθαι κελεύει... ὅτι τῶν ἐξαμαρτάνειν ἐπιθυμοῦντων ὀκνοῦντων καὶ αἰσχυνομένων ἀλλήλοις ἐντυγχάνειν, αὐτοὶ τὴν αὐτῶν ἀναίδειαν παρασχόντες ἐπὶ μισθῷ τὸ πρᾶγμα εἰς διάπειραν καὶ λόγον κατέστησαν...*».

6. Ἡ ποινικὴ δίωξη κατὰ τῶν δραστῶν ἐκινεῖτο κατόπιν μηνύσεως (γραφῆς), τὴν ὁποία μπορούσε νὰ ὑποβάλει κάθε ἐλεύθερος Ἀθηναῖος πολίτης, ποὺ λάβαινε γνώση τοῦ ἀδικήματος καὶ ἤθελε τὴν τιμωρίαν τοῦ δράστη. Ἡ μήνυση αὐτὴ ὑπεβάλλετο στὴν Ἀρχὴ τῶν «θεσμοθετῶν» ἀρχόντων.

Πηγές: Αἰσχίνου, *Κατὰ Τιμάρχου*, 13: «*Διαρρήδην γοῦν λέγει ὁ νόμος, ἐὰν τινα ἐκμισθώσῃ ἔταιρεῖν... γραφὴν εἶναι, κατὰ τοῦ μισθώσαντος καὶ τοῦ μισθωσαμένου...*». καὶ 184: «*Καὶ τὰς προαγωγούς καὶ τοὺς προαγωγούς γράφεσθαι κελεύει...*».

7. Ἡ ποινὴ ποὺ προβλέπονταν ἀπὸ τὸν νόμο καὶ ἐπιβάλλονταν ἀπὸ τὸ δικαστήριον στὸν κηρυχθέντα ἔνοχο μαστροπείας ἦταν θάνατος. Προβλέπονταν ὅμως διαζευκτικὰ καὶ ἐλαφρότερες ποινές, ἥτοι χρηματικὲς ἢ στέρηση πο-
λιτικῶν δικαιωμάτων (ἀτιμία) μερική ἢ ὀλική.

Πηγές: Αἰσχίνου, *Κατὰ Τιμάρχου*, 184: «*Καὶ τὰς προαγωγούς... γράφεσθαι κελεύει, κἄν ἀλῶσι, θανάτῳ ζημιῶν...*». Δεινάρχου, *Κατὰ Δημοσθένους*, 23 (ὅπως ἀνωτέρω παρετέθη γιὰ τὴ θανάτωση τοῦ Μένωνα καὶ Εὐθυμάχου). Πλουτάρχου, *Σόλων*, XXIII: «*κἄν προαγωγέῃ δραχμὰς εἴκοσι...*».

8. Μὲ τὴν ἴδια ποινὴ, ποὺ προβλέπονταν γιὰ τὸν δράστη, ἐτιμωρεῖτο καὶ αὐ-
τὸς ποὺ ἐξυπηρετεῖτο στὴν ἀκολασία καὶ πλήρωνε τὸ ἀντάλλαγμα (συναυ-
τουργός). Στὸ ἀνήλικο παιδί (παθόντα) δὲν ἐπιβάλλονταν καμμία ποινὴ, γι-
ατὶ αὐτὸ δὲν εἶχε ἐλεύθερη δικὴ του θέληση, ἀφοῦ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξου-
σία ἄλλου (ὑπεξούσιο).

Πηγές: Αἰσχίνου, *Κατὰ Τιμάρχου*, 13: «*... λέγει ὁ νόμος... κατ' αὐτοῦ μὲν τοῦ παιδὸς οὐκ ἔῃ γραφὴν εἶναι, κατὰ δὲ τοῦ μισθώσαντος καὶ τοῦ μισθωσαμένου... καὶ ἴσα τὰ ἐπιτίμια ἑκατέρῳ πεποίηκε...*».

9. Ἄν ὁ πατέρας ἐξωθοῦσε στὴ διαφθορὰ μισθώνοντας τὸ παιδί του γιὰ ἐξυ-
πηρέτηση τῆς ἀκολασίας ἄλλου, τότε τὸ παιδί, ὅταν γινόταν ἐνήλιξ, μπο-
ροῦσε ἀτιμωρητὶ νὰ παραλείψει τὴ νόμιμη ὑποχρέωσή του νὰ γηροκομή-
σει τὸν πατέρα του, παρέχοντας σὲ αὐτὸν τὴν ἐπιβαλλόμενη διατροφή καὶ
οἶκηση.

Πηγές: Αἰσχίνου, *Κατὰ Τιμάρχου*, 13: «*... καὶ μὴ ἐπάναγκες εἶναι τῷ παιδί ἡβήσαντι τρέφειν τὸν πατέρα μηδὲ οἶκῃσιν παρέχειν, ὅς ἂν ἐκμισθωθῇ ἔταιρεῖν...*».

Συμπέρασμα: Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνωτέρω προκύπτει ἀβίαστα, ὅτι ἡ νομοθεσία τῆς ἀρχαίας Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας ἀντιμετώπιζε μὲ θαυμαστὸ τρόπο κάθε ἐπι-
λήψιμη συμπεριφορά, ποὺ ἔθιγε τὰ ἥθη τῆς κοινωνίας στὴν γενετήσια ἐκδήλωση.
Δὲν ἐπιθυμοῦμε νὰ κάνουμε κατάχρηση τοῦ φιλόξενου χώρου τοῦ περιοδικοῦ παρα-
θέτοντας καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἄλλων ἀδικημάτων (αἰσχροουργίας, βιασμοῦ,
μοιχείας). Πάντως εἶναι βέβαιο, ὅτι ἡ ἀρχαία αὕτη κοινωνία δὲν ἔχει νὰ ζηλέψει
καμμία σύγχρονη γιὰ τὴν συντηρητικότητά τῶν ἀρχῶν της καὶ τὴν παραδειγμα-
τική ἀντιμετώπιση τῶν παρεκτροπῶν ὀλίγων σχετικὰ μελῶν της. Ὡστε νὰ παρί-
σταται ἀδίκη κάθε ἀντίθετη σκέψη ἢ ἀντίληψη.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛ

“Έλληνες - Γραικοὶ - Ρωμιοί*"

Καθιέρωση τῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων: Ἑλλάς, Ἑλληνες

Τρακόσια τόσα — γύρω στὰ τετρακόσια — χρόνια ἡ Ἑλλάδα στενάζει κάτω ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ. Μὰ τὰ μηνύματα γιὰ ξεσηκωμὸ τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια ὅλο καὶ πληθαίνουν. Εἶναι τὰ προεπαναστατικὰ αὐτὰ χρόνια, ποὺ σὰν κι ἀπὸ σύνθημα κάπου νὰ δόθηκε, εἶχε ἀρχίσει ν' ἀνάβει κάποια φλόγα ἐλληνικῆς παιδείας, κάποιο ξαναδέσιμο τοῦ ραγιά ρωμοῦ μὲ τὸ φῶς τοῦ ἐλεύθερου ἀρχαίου Ἑλλήνα. Μεταφράσεις λογίων στὴν τότε λαλούμενη γλώσσα ἀπὸ ἀρχαῖα κείμενα εἶχαν ἀρχίσει νὰ μιᾶνε γιὰ τὴν παλιὰ δόξα — Ἑλλάδα, Ἑλληνες, κι ὅπως ἔλεγε ἀργότερα — τὸ 1838 — ὁ Κολοκοτρώνης*, «*ὄθεν μᾶς ἦλθε εἰς τὸ νοῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦμε...*».

Μαζὶ μ' αὐτὰ φούντωνε καὶ ἡ θύμηση τοῦ παλιοῦ ὀνόματος — τοῦ Ἑλλήνα — καὶ ὁ Ρωμιὸς ραγιάς, ὁ Ρωμιὸς τῆς πατημένης πόλης, ὁ Ρωμιὸς ὑπόδουλος θέλησε ν' ἀποτινάξει ὅλα τὰ ὅσα καταναγκαστικὰ τοῦ ἐπιβληθῆκανε ἐπίθετα καὶ νὰ γίνεи πάλι ὁ Ρωμιός, ὁ Ἑλληνας σὲ πρώτη φάση καὶ ν' ἀπεκδυθεῖ κι ἀπὸ τὸ δανεικὸ χιτῶνα τοῦ ὀνόματος Ρωμιὸς σὲ δεύτερη καὶ νὰ μείνει μόνο Ἑλληνας.

Τὰ ἱστορήματα στὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ ἀπὸ κάποιον κάπως γραμματιζούμενο, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς κι ὁ Μεγαλέξανδρος, ὁ Μαραθῶνας καὶ ἡ Σαλαμίνα, ἡ φωνὴ τοῦ φτωχοδάσκαλου ἀπ' τὸ κρυφὸ σχολειό, κι οἱ θρύλοι τῆς θάλασσας καὶ τὰ μπαῖρακια τῶν βουνῶν, οἱ κλέφτες κι οἱ ἄρματωλοι μὲ τ' ἀγωνίσματά τους, θύμησης ἀρχαίων ἀγώνων, καὶ τοῦ βολιοῦ τὸ πέρασμα μέσα ἀπὸ δαχτυλίδι, — ὁ *Θούριος* τοῦ Ρήγα, ποὺ μιλάει γιὰ ρωμιούς σὲ κάποιο στίχο, ὅμως καὶ γιὰ Ἑλληνες σὲ ἄλλο,

«*Καὶ Ἑλληνας τολμῶσι σκληρὰ νὰ τυραννοῦν*»,

τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἡ λαϊκὴ λεβεντιά κι οἱ καημοὶ καὶ οἱ χαρὲς ποὺ μιλοῦν γιὰ ρωμιούς, ὅμως καὶ γιὰ Γραικοὺς καὶ Ἑλληνες

«*Ἀνδρεῖα ὡσὰν Ἑλληνες, ὡσὰν Γραικοὶ σταθεῖτε*»

ἢ

«*Μετὰ χαρᾶς σας Ἑλληνες καὶ σεῖς καπεταναῖοι...*

νὰ ἰδῆτε Ἑλληνικὰ σπαθιά καὶ κλέφτικα ντουφέκια

πῶς πολεμοῦν οἱ Ἑλληνες, πῶς πολεμοῦν τοὺς Τούρκους...

Ἐβαλαν οἱ Γραικοὶ βουλὴν τὸ Κάστρον νὰ πατήσουν!...».

Σημειῶν ἀκόμα πῶς στὸ Ὁρῆνο γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολι τοῦ Ματθαίου Μυρέων ἀναφέρονται καὶ οἱ τρεῖς τύποι τοῦ ὀνόματος:

«... ἀλλοίμονον' *ς τὸ γένος τῶν Ρωμαίων*

Ὡ πῶς ἐκαταστάθηκε τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων.

Σ' ἐμᾶς, εἰς ὅλους τοὺς Γραικοὺς νὰ ἔλθῃ τοῦτ' ἡ ὥρα".

Ἀνώνυμος δὲ Πόντιος λαϊκὸς ποιητὴς ἔψαλλε:

«*"... τὴν Πόλιν ὄντας ὠρίζεν ὁ Ἑλλεν Κωνσταντῖνον.*" (σελ. 263-64)

Ἐπίσης, ὅτι σὲ δημοτικὸ τραγούδι ἀναφερόμενο στὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμπραῖμ γιὰ τὴν

* Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἀποτελεῖ συνέχεια δύο ἄλλων ἄρθρων τοῦ κ. Κ.Π.Μ., ποὺ μὲ τὸν ἴδιο τίτλο δημοσιεύθηκαν στὸ «Δ», τ. 48, σ. 2507 καὶ τ. 50, σελ. 2641.

* Τερτσέτη: ἸΑπαντα, σελ. 279, Ἀθήνα 1958, ἔκδ. Ἰαρθενῶν. Ἡ «Τριπολιτσά»: Α. Passow, CCXXXIII, σελ. 172, ἢ σὲ ἄλλο: «Μάρκος Μπότσαρης», (C ' , σελ. 187) στὸ στίχο: Ὅτι μὲ κλαίει ὅλη ἡ Ἑλλάς, κλαίει ὅλο τὸ γένος.

υποδούλωση της Μάνης, στίχους που μιλάνε για Τρωϊκό πόλεμο και για Ἀμαζόνες:

*Μὰ οἱ ἄνδρες ὅλοι ἐλλείπασι,
ἦταν στή Βέργα τ' Ἀρμυροῦ
ὅπου Τρωάδα ὁ πόλεμος
.....*

(στίχ. 14—16)

καὶ παρακάτω στίχ. 33-36:

*Εὕγε σας, μεταεὔγε σας
γυναῖκες ἄντρες γίνετε
σὰν ἀνδρειωμένες μάχεσθε
σὰν Ἀμαζόνες κρούετε
.....*

(σελ. 22)

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀναφερθοῦν στὸν περιορισμένο χώρο τοῦ παρόντος, ἢ γλῶσσα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν φιλικῶν κ.λ.π., κάνουν τὸ ραγιά Ρωμιό, νὰ θέλει "Ελληνας νὰ φανεῖ κι "Ελληνας νὰ ὀνομάζεται.

Σὲ ὅλα αὐτὰ ἂς προστεθοῦν μὲ καθοριστικὴ καὶ βασικὴ σημασία ὁ μῦθος καὶ ὁ θρύλος γιὰ τὴν ἀντρειωσύνη, τὶς σωματικὲς καὶ πνευματικὲς ὑπερφυσικὲς ιδιότητες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τῶν «Ἑλληνάδων» καὶ γιὰ τὶς Ἑλληνίδες, τὶς τραγουδισμένες «Ἑλληνισσες». Θρύλος ἐξ ἄλλου στημένος ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἤδη ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, πού μυθικοὺς κι ὑπεράνθρωπους φτιάχνει τοὺς ἥρωές του, λέει γιὰ τὸ Διομήδη.

*«... ὁ δὲ χερμάδιον λάβε χειρὶ
Τυδείδης, μέγα ἔργον, ὃ οὐ δύο γ' ἄνδρε φέροιεν
οἶοι νῦν βροτοὶ εἰς'....»
[...πέτρα ἀσήκωτη πῆρε στὰ χέρια του, πού δύο
ἄνθρωποι ἀπ' ὅσους ζοῦνε τώρα ἐδῶ στή γῆ, δὲ θὰ μπορούσαν
νὰ τὸ κάνουν...]
καὶ τὰ ἴδια λέει γιὰ τὸν Ἑκτορα καὶ γιὰ τὸν Αἰνεΐα.*

Ἀνάλογο λόγο ἔχει καὶ γιὰ τὸν Αἴαντα, τὸν πελώριο, τὸν φαίδιμο (: λαμπρό), τὸ ἔρκος (: κάστρο) τῶν Ἀχαιῶν, ὁ ὁποῖος στὴν μονομαχία του μὲ τὸν «κορυθαίολο» Ἑκτορα ('Ιλιάς, Η, 206-306) σήκωσε στὰ χέρια του γιὰ νὰ τὸν χτυπήσει μιὰ πολὺ μεγάλη πέτρα (... μείζονα λᾶαν ἀείρας: 268), τόσο μεγάλη σὰν μυλόπετρα (... μυλοειδέϊ πέτρῳ, 270).

Κάπως δίκαια λοιπὸν οἱ Ρωμιοὶ τραγοῦδαγαν γιὰ τοὺς Ἀχαιοὺς. "...στὸ δίσκο, στὸ λιθάρι μυλόπετρες πετάγανε νὰ παραβγοῦν...", ὅπως — σὲ ἴδια ποιητικὴ ἀπόδοση — γράφω ἀμέσως παρακάτω.

Κι ἔλεγαν καὶ τραγοῦδαγαν οἱ Ρωμιοὶ γιὰ τοὺς Ἀρχαίους:

*Κι ἦταν ἐτοῦτοι - εἶχαν νὰ λέν
θεριὰ μονάχα στὴν ἀντρεϊὰ ἀξεπέραστα -
στὴ ρώμη πρῶτα παλικάρια.
Κορμιὰ ἀψ.: ἂ θεόρατα σὰν λεῦκες καὶ σὰν δρυς
κεφάλια σὰν κοτρῶνες
κάστρα μὲ βράχια χτίζανε θεόρατα.
Δεντρὰ ξερίζωναν μὲ τὸν ἀνασασμό,
στὸ δίσκο, στὸ λιθάρι μυλόπετρες πετάγανε νὰ παραβγοῦν
καὶ τὰ βουνὰ ἐσειόντουσαν
φωνὴ σὰ μὴναγε ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον·
καὶ τὰ ποτάμια πέρναγαν μὲ μισοδρασκειλιά*

καὶ τὶς βουνοκορφὲς ἴδια τὰ χαμηλὰ σκαλιὰ τὶς πάταγαν
καὶ τὰ θεριὰ τὰ τρισκατάρата
τοὺς δράκοντες, τοὺς λιόντες, τὶς χαλκοπτέρουγες τὶς ὄρνιθες
κι ὅσα ἄλλα, λάμιες τρισώματες, παράξενα ὥς τὶς λέγανε
στὸ δόρυ καὶ στὸ βέλος τὰ καρφώνανε
στ' ἀτσάλινα τὰ μπράτσα τοὺς τὰ σφίχνανε
ὥς μὲ πού σὰν κερὶ νὰ λιώσουν,
καὶ μὲ τὰ φτερουγάτα τ' ἄλογα τὰ φτάναν καὶ τ' ἀφάνιζαν.
Κι οἱ θηλυκὲς οἱ Ἑλληνες - οἱ Ἑλληνίσσες
ἴδια σὰν κυπαρίσσια λυγερὲς
καὶ νὰ λυγáει ἡ κορφάδα
κι ἴδια ροδόσταμο ἡ ἀνάσα τοὺς
καὶ ὁ κόρφος μοσκοκάρυδου εὐωδιὰ ν' ἀπλώνει
ὁμῶς ἀντρεῖα κι αὐτὲς
τὶς σιδερόβεργες ἴδια σὰν πούπουλα νὰ τὶς λυγᾶν
μ' ἀδράχτια τὶς κολόνες
καὶ γιὰ σφοντύλια, σπόνδυλους ἀπὸ δαῦτες.
Κι ἄλλοι ἀθάνατοι - κι ἄλλοι μὲ τοὺς θεοὺς παρέα
καὶ πρῶτοι μὲς τὰ γράμματα, στὸ Λόγο καὶ στὴν Τέχνη.
συνταίριασμα ἀνθρώπου - θεοῦ
ἡ ἀρχαία ἡ Ἑλληνικὴ ἡ γενιά.

Χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ θαυμασμοῦ γιὰ τοὺς Ἑλληνες βρίσκουμε καὶ στὰ δημο-
τικὰ τραγούδια.

« Ἡ Ἀγγελικὴ τῆς Κούμαινας ἔχ' ἀντρα παλληκάρι.
Σὰν Ἑλληνας ἔχει τσαμπὰ καὶ στήθια σὰν λιοντάρι... ».

Καὶ τὸ ταίριασμα τοῦ παλικαριοῦ, τοῦ ἀντρειωμένου, τοῦ σκληροῦ δουλευτῆ δένει ἀ-
κόμα σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας μὲ τὸ ὄνομα Ἑλληνες (Ἑλλένκα παλικάρια, σώκος (:
δυνατὸς) σὰν Ἑλληνας κλπ.).

Παραμύθια βέβαια καὶ θρύλοι ἀπότοκα τῆς μυθοπλαστικῆς ἱκανότητος τοῦ λαοῦ ποὺ
φουντώνει ἀκόμα περισσότερο μὲ τὴ δυστυχία, μὲ τὴν ἀνάμνηση τοῦ τρισωραίου χαμένου
καὶ μὲ τὴν προσδοκία τῆς ἀνακτήσεώς του, ποὺ τὴν θεριεύει τὸ ὑπερβολικὸ, ὅσο κι ἂν κα-
τὰ βάθος εἶναι γνωστὸ πὼς εἶναι ψεύτικο. Πόσες ὁμῶς φορὲς ὁ μῦθος καὶ ὁ θρύλος δὲ θέρ-
μανε τὶς καρδιὲς καὶ δὲν ὀδήγησε στὸ ἀληθινὸ φῶς καὶ στὴν ἀνάσταση. Μήπως τὰ ψάρια
ποὺ ζωντάνεψαν δὲν περιμένει ἡ κυρὰ νὰ τηγανίσει κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά, σὰν θὰ ξα-
ναφανεῖ καὶ πάλι φῶς γιὰ τὴν Πόλη; Καὶ ἡ Γοργόνα ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μεγαλέξανδρου αὐτὸν
δὲν περιμένει νὰ ξανάδει ζωντανὸ νὰ τῆς τραγουδάει;

Κι ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ θερμαίνει, νὰ τὰ ζωογονεῖ, νὰ τὰ θεριεύει, νὰ τὰ στήνει ζωντανὰ τὸ
καθημέριο ἀγνάντεμα τῶν ἀρχαίων Ναῶν καὶ τῶν χαλασμάτων — καὶ νὰ τὰ φέρνει στὸ
φῶς κάθε μέρα τὸ ξινάρι τοῦ φτωχοῦ ξωμάχου, ποὺ ἐνῶ τὸ χωράφι ἔσκαβε γιὰ τὸν φτωχι-
κὸ ἐπιούσιο, πάγκαλο ἐβλεπε νὰ ξεπετιέται μέσα ἀπ' τὸ χῶμα τὸ κεφάλι τοῦ Κούρου, τὸ
χαμόγελο τοῦ Ἀπόλλωνα, τὸ γεμᾶτο χυμοὺς στήθος τῆς κόρης, τῆς Ναϊάδας, τῆς θεᾶς.

Τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δείχναμε γιὰ τὰ γεννήματα — τὰ πέτρινα τοῦτα γεννήματα τῆς
γῆς — οἱ γραμματιζόμενοι Φράγκοι, ποὺ ὁ λαὸς τοὺς φώναζε μυλόρδους, εἶχαν κινήσει
τὴν περιέργειά τους. Κι εἶχαν νὰ λένε πολλὰ γιὰ ὅσα ἄμορφα ἢ μορφοποιημένα μάρμαρα
ξεθάβονταν, κι εἶχαν νὰ διηγοῦνται γιὰ τὸ κλάμα — τὸ μοιρολόϊ, ποὺ ἔστηναν οἱ μαρμα-
ρένιες κόρες, ὅσες ἀπόμεναν θαμμένες, ὅταν οἱ τυμβωρύχοι ἀρχαιοκάπηλοι σκυλεύανε
τοὺς τάφους, ξέθαβαν κι ἔκλεβαν τὶς ἀδελφές τους.

Ὅλα τοῦτα εἶχαν ἀρχίσει νὰ δημιουργοῦν κάποια διαφορετικὴ ματιὰ γι' αὐτὲς τὶς μέ-

χρητὲς ἄψυχες κρύες πέτρες καὶ γιὰ τὰ χαλάσματα καὶ κάποια δειλὴ αἴσθηση ἄρχισε νὰ υποβόσκει γιὰ τὴν ἄξια τους καὶ γιὰ τὴν ὁμορφάδα τὴν χυμένη στὰ δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου τεχνίτη. Ἔτσι στὰ μέτρα, τὰ κατὰ βάσιν φανταστικά καὶ ὠραιοποιημένα, γιὰ τὴ γενναιότητα καὶ τὴς ὑπερφυστικῆς ἰκανότητος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶχε δεθεῖ καὶ κάποια αἴσθηση γιὰ τὰ καλλιτεχνικά τους ἐπιτεύγματα, γιὰ τὸ κάλλος τῶν ἀρχαίων μνημείων, ὅση βέβαια ἐπέτρεπε ὁ σκοταδισμός, τὸν ὁποῖο εἶχε σπείρει ἡ ὑποδούλωση καὶ ὁ σκληρὸς ἀγῶνας γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπ' τὸ ζυγὸ. Ὑποτυπώδης, μὰ καὶ βαθιὰ ριζωμένη, ὅπως δείχνεται κι ἀπ' τὸ γνωστὸ περιστατικόν: Ὅταν οἱ πολιορκηταὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἔμαθαν πὺς οἱ πολιορκημένοι Τούρκοι ἀφαιροῦσαν τὸ μολύβι ἀπ' τὰ δεσμάτα τῶν μαρμάρων τῶν Ναῶν γιὰ νὰ κάνουν βόλια, γιὰτὶ εἶχε τελειώσει τὸ μολύβι τους, ἔστειλαν αὐτοὶ δικὸς τους μολύβι, βόλια νὰ φτιάξουν οἱ Τούρκοι, γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ὅμως τὰ μνημεῖα νὰ σωθοῦν. Πὺς νὰ μὴν πεῖ κανεὶς αὐτὴ τὴν αἴσθηση πέρα γιὰ πέρα Ἑλληνικὴ λεβεντιά, κι ἐνστικτώδη γνώση τοῦ ὠραίου, δεμένη μετὰ τὴ φύτρα τους.

Ὑστερα ὅμως ἀπ' ὅλα αὐτὰ πὺς νὰ μὴ ζητήσει νὰ πάψει νὰ εἶναι ὁ ραγιάς ρωμιὸς καὶ πὺς νὰ μὴ θέλει νὰ ἀποτινάξει τὸ ποῦ τὸν βάπτισαν ὄνομα: Ρωμιὸς καὶ νὰ γίνεи ξανὰ τὸ θεριὸ κι ὁ παλίκaros — ὁ Ἕλληνας. Νὰ γιὰτὶ ἡ ὀνομασία Ἕλληνας ἐπιβλήθηκε μετὰ ἀπόλυτα φυσικὸ καὶ ἀναπότρεπτο τρόπο καὶ δὲν ἦταν ὅπως — κακῶς — γράφει ὁ Παλαμᾶς «κατόρθωμα τῆς πολιτείας καὶ τοῦ σχολείου». Ἦταν ἀνάγκη νέας βίωσης τοῦ ρωμιοῦ σὲ ἀνώτερα ἐλεύθερα ἐπίπεδα — καὶ μέτρα. Στὰ μέτρα τοῦ Ἕλληνα. Στὰ μέτρα ποὺ εἶχαν στήσει τὴ σκέψη του οἱ Γέλληνες, Ἑλλήνδες, Ἀηνάδες, Ἕλληνοι, Γέλληνοι, Ἐλλενοι, Λέλεοι, Ἑλληνάδες κ.λ.π. ἢ ἡ Ἕλληνη, Ἐλενη, Ἑλλήνισσα, Ἀήνισσα, Ἑλλένισσα, ὅπως λέγανε ὀνοματίζοντάς τους στὶς διαφορὲς ντοπιολαλιὲς τῶν καιρῶν ἐκείνων.

Πόσο οἱ Ἕλληνες τῆς Ἐπαναστάσεως δέθηκαν μετὰ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα, πόσο νόμιζαν πὺς μετὰ τοῦτο πετάγανε τὰ ράκη ντύματα τοῦ ραγιά καὶ λήφτερο φοροῦσαν χιτῶνα, καὶ πόσο τοῦτε ἐγίνεи περφάνεια καὶ συνείδηση φαίνεται ἀπὸ τὸ παρακάτω περιστατικόν. Στὸ Νιούκαστρο οἱ Τούρκοι παραδόθηκαν μετὰ τὴ συμφωνία νὰ μὴ πειραχτεῖ κανεὶς τους. Κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς βγαίνοντας εἶπαν στοὺς πολιορκητὲς περιπαικτικά τὴ λέξη: «βρὲ Ρωμαῖοι!» Κι ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ πολλοὶ βρίσκονται σφαγμένοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ποὺ θεώρησαν ὕβρι τὴν προσωνυμία Ρωμαῖοι - Ρωμιοί. Τόσο εἶχε δεθεῖ πιά ὁ ἀπλὸς ταπεινὸς προτυτερὸνς Ρωμιὸς ραγιάς μετὰ τὸν ὀνειρεμένο ποῦ πᾶσχιζε νὰ φτάσει Ἕλληνα.

Ἡ συνείδησή του νὰ γίνεи ὁ Ρωμιὸς Ἕλληνας εἶχε ἀρχίσει ἤδη ἀπὸ τοὺς πνευματικὸς ταγοὺς — κι εἶχε περάσει πιά καὶ στοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821. Ὁ Ἀδ. Κοραῆς προτείνει ἀντὶ τοῦ Ρωμιὸς τὰ ὀνόματα Γραικὸς ἢ Ἕλλην καὶ προκρίνει μὲν τὸ ὄνομα Γραικός, γιὰτὶ, καθὼς λέει, εἶναι ὄνομα ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ τοὺς Ἕλληνες οἱ ξένοι, ὅμως στὸ πολεμιστήριό ἄσμα του λίγο πρὶν ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση χρησιμοποιεῖ καὶ τὰ δύο ὀνόματα... «τῶν Ἑλλήνων θαῦμα μέγα! / οἱ Γραικοὶ τ' ἀνιστοροῦνται», ὅπως ὅμως φαίνεται ἀπὸ τὸ παραπάνω, θυμίζει στοὺς Γραικοὺς τὴν παλιὰ ἐνδοξή ἱστορία, γιὰτὶ τὸ θαῦμα γιὰ τὸ ποῦ μιλάει εἶναι ὁ Μαραθῶνας καὶ ἡ Σαλαμίνα.

Γιὰ τοὺς πολεμιστὲς ὀπλαρχηγούς τὰ πράγματα εἶναι πιὸ σαφῆ καὶ ξεκάθαρα. Δὲν ὑπάρχει Ρωμιός. Δὲν ὑπάρχει καλὰ καλὰ οὔτε Γραικός, ποὺ μέχρις ὀρίου ταυτιζότανε μετὰ τὸ Ρωμιός. Ὑπάρχει μόνον μαχόμενος γιὰ τὴ λευτεριά του περήφανος Ἕλληνας. Ἔτσι ὁ Κολοκοτρώνης στὸν κάθε λόγο του πάντα μιὰ προσφώνηση ἔχει: «Ἕλληνες», «οἱ ἀθάνατοι Ἕλληνες», «οἱ γενναῖοι», «τὰ λιοντάρια», «οἱ Ἕλληνες», «Ἀιτέστε βρὲ Ἕλληνες» κλπ. Καὶ στὸ γιῶδάρη ποὺ στὰ Δερβενάκια τοῦ ζήτησε ὀπλα γιὰ νὰ πολεμήσει, Ἕλληνα τὸν παρότρυνε νὰ πάρει ὀπλα σκοτώνοντας Τούρκους καὶ «Εὖγε Ἕλληνα» τὸν καλωσόρισε σὰ γύριε ὀπλισμένος μετὰ τούρκικα λάφυρα. Κι οὔτε εἶναι τυχαῖο πὺς φόραγε τὴν περικεφαλαία μετὰ τὸ λῳφίο — κορυθαῖολος —, ὅχι βέβαια γιὰτὶ εἶχε ξιπαστεῖ καὶ παρίστανε κανένα ἀρχαῖο ἥρωα, μὰ γιὰ νὰ θυμίζει στοὺς πολεμιστὲς του τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ δόξα. Οὐμία καὶ συνταίριασμα ποὺ εἶχαν γίνεи ἤδη ἀποδεκτὰ ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μούσα ποὺ σὲ δη-

μοτικό τραγούδι - τραγουδάγε: «*Τῆς Λεωνίδας τὸ σπαθί / Κολοκοτρώνης τὸ φορεῖ /...*».
(Α. Passow (CLXIX α. σελ. 201 «*Ὁ Κολοκοτρώνης*». Ὁ Μακρυγιάννης μιλάει γιὰ ρωμιούς (ρωμαίους καὶ ρωμαίικο, ὅπως γράφει), γιὰ τοὺς πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, μὰ γιὰ Ἑλληνες μετὰ (ἀθάνατοι Ἕλληνες, ντουφέκι Ἑλληνικὸ κλπ.) καὶ συγκρίνει τὸ Διάκο τῆς Ἀλαμάνας μὲ τὸ Λεωνίδα τῶν Θερμοπυλῶν.

Κι ἀκόμα γράφει: “*Ἐσὺ Κύριε, θ’ ἀναστήσεις τοὺς πεθαμένους Ἕλληνες, τοὺς ἀπογόνους αὐτεινῶν τῶν περιφνημῶν ἀνθρώπων, ὅπου στόλισαν τὴν ἀνθρωπότη μ’ ἀρετή. Καὶ μὲ τὴ δύναμή Σου καὶ τὴν δικαιοσύνη Σου θέλεις νὰ ξαναζωντανέψεις τοὺς πεθαμένους. Καὶ ἡ ἀπόφασή Σου ἡ δίκια εἶναι νὰ ματαιηπῶθεῖ ΕΛΛΑΣ...*”.

Ἀνάλογη σύγκριση κάνει καὶ ὁ Κολοκοτρώνης γιὰ τριακόσιους Σπαρτιάτες, ποὺ πολέμησαν γενναῖα στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνα. Τὸ ἴδιο, γιὰ Ἕλληνες μιᾶνε κι ἄλλοι, ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ Φωτάκος, ὁ Κίτσος Τζαβέλλας, ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Κασομούλης, ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουτσός, οἱ πρόκριτοι τοῦ Γαλαξειδίου, οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας κλπ. Ἀφῆσα τελευταῖο τὸν Καραϊσκάκη, γιὰ νὰ ἀναγράψω κατὰ λέξη ὅσα αὐτὸς πίστευε γιὰ τοὺς Ἕλληνες, γιατί εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς λεβεντιάς του, ὅμως καὶ τῆς ἀθύροστομίας του: «*Κερατᾶδες! Αὐτονοὺς ποὺ αἰχμαλωτίσατε ἦταν ἐδικοί σας, ἦταν Τοῦρκοι, ἦταν Ἑβραῖοι, γιατί ραγιαὺς αὐτὸ θὰ εἶπεῖ. Ἴδου οἱ Ἕλληνες! Αὐτοὶ σᾶς χέ.... καὶ τώρα καὶ πάντα*». [Βλέπε ἀκόμα εἰς Δαυλόν, Αὔγ. Σεπτ. 84 (41): Μιχαὴλ Περάνθη: «*Τὸ ζῦγνημα τῆς Ἑλληνικότητος ἐπὶ Τουρκοκρατίας*».]

“Ὅσα σὲ κάποια ἔκταση εἰπωθήκανε, ἦταν γιὰ νὰ δείξουνε πὼς ὕστερα ἀπ’ ὅλα αὐτὰ, ἀβίαστα καὶ φυσικά, ἦρθε ἀπὸ τὴν πρώτη Ἑθνικὴ Συνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου (1.1.1822) ἡ ἐπίσημη καθιέρωση τῆς ὀνομασίας πολιτεῦμα τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἑλλάς καὶ Ἕλληνας, κι ὅτι ὄχι μόνο δὲν ἐπιβλήθηκε ἄνωθεν, μὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πὼς ἐγινε καὶ ἐπίσημα ἀποδεκτὸ κατὰ πού ἀπὸ τὸ λαὸ εἶχε ἤδη καθιερωθεῖ. Μὰ καὶ γιὰ ν’ ἀποδειχθεῖ σὲ πόσο ὀδυνηρὰ βρίσκονται ὅσοι θέλουν νὰ ἀντιπαρθέσουν ἢ καὶ ν’ ἀντικαταστήσουν τὰ Ἕλληνας καὶ Ἑλλάδα μὲ τὰ Ρωμιὸς καὶ Ρωμιοσύνη. Ὅμως γιὰ τὸ θέμα τοῦτο ἡ ἀνάπτυξη, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἀναφορά σὲ πολὺ ἐνδιαφέρουσα φιλολογικὴ διένεξη πάνω στὰ ὀνόματα Ρωμιός, Γραικός, Ἕλληνας, σημειώνων τῆς Ἑλληνικῆς γραμματείας.

Τὸ 1901 ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης δημοσιεύει τὴν «*Ἱστορία τῆς Ρωμιοσύνης*». Ὁ Γ. Σωτηριάδης ἐπιτίθεται βίαια μὲ κριτικὴ του στὸν Ἑφταλιώτη γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν λέξεων Ρωμιός καὶ Ρωμιοσύνη, ποὺ τὶς θεωρεῖ ὑποδεέστερες ἀπὸ τὶς Ἕλληνας καὶ Ἑλλάς καὶ μάλιστα μὲ ἀνεπίτρεπτα ἐπίθετα γιὰ τὸ ρωμιό, λέξη ποὺ τὴν χαρακτηρίζει σὰν καταφρονεμένη καὶ ποὺ συνταιριάζει μὲ ἀνθρωποεὐτελὴ καὶ χυδαῖο (βρωμορρωμιός κ.λ.π.). Τὴν ὑπεράσπιση τοῦ Ἑφταλιώτη ἀνέλαβε ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος («*Παναθήναια*», Γ’ 1901, σελ. 26-28, ἀναφ. εἰς 45 σελ. 18) καὶ κυρίως ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς μὲ τὸ ἄρθρο του «*Ρωμιὸς καὶ Ρωμιοσύνη*», στὸ ὁποῖο μεταξὺ ἄλλων γράφει «... τὸ ὄνομα (Ρωμιός) κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ γιὰ ντροπὴ. Ἄν δὲν τὸ περιζῶνει ἀγριελιάς στεφάνι ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία, τὸ ἀνυψῶναι στέμμα ἀκάνθινο μαρτυρικὸ καὶ θυμάρη μοσκοβολᾷ καὶ μπαρούτι...» καὶ ἀκόμα χαρακτηρίζει τὶς λέξεις Ρωμιός - Ρωμιοσύνη, σωστές, καλὸν ἡμέρας καὶ ὠραίες. Ἀπὸ ἀρκετὰ ἀποσπάσματα ποιημάτων, δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἄλλων, ποὺ παραθέτει ὁ Παλαμᾶς γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὶς ἀπόψεις του, φαίνεται καθαρὰ πὼς μακριὰ ἀπὸ τὸ νὰ ἀπορρίπτει τὸ ὄνομα Ἕλληνας, Ἑλληνισμός («... Ἑλληνισμός, μ’ ὅλη τὴ βαρεῖα του ἀσάλευτη μεγαλοπρέπεια»), μιλάει γιὰ τὸ ὄνομα ρωμιός περισσότερο σὰν ποιητὴς καὶ σὰν ποὺ συνταιριάζει μὲ τὸ θέμα, ὅπως τὸ ἀνέπτυξε ὁ Ἑφταλιώτης «... σὰν ἀνθρώπος ποὺ θέλει δημοτικὰ νὰ γράφει, κι ἀπὸ τὴν πιὸ καθάρια δημοτικὴ πηγὴ νὰ πάρει κάθε τι ποὺ τοῦ χρειάζεται». Ἔτσι πέρα ἀπὸ τὰ παραπάνω ὁ Παλαμᾶς δένει τὸ θέμα καὶ μὲ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Στὸ ἄρθρο τοῦ Παλαμᾶ ἀπάντησε μὲ καινούργιο τοῦ ὁ Γ. Σωτηριάδης ἐμμένοντος στὶς ἀπόψεις του, προστέθηκε δὲ καὶ ἄλλο τοῦ Ν. Πολίτη σὲ ἐπικουρίαν τῶν ἀπόψεων τοῦ Γ. Σωτη-

ριάδη, για να ανταπαντήσει ο Παλαμᾶς, πού διαμαρτύρεται, γιατί, όπως γράφει, ποτέ δεν ἀρνήθηκε τὸ ὄνομα τοῦ "Ελληνας στοὺς "Ελληνας. Τελικὰ τὴ λύση ἔδωσε μὲ συγκεκρισμὸ καὶ τῶν δύο ἀπόψεων, ὅπως ἦτανε καὶ τὸ ὀρθό, ὁ Ἰ. Ψυχάρης πού γράφει: «'Ο Ν. Πολίτης ἔδειξε πῶς τὸ ὄνομα "Ελλην ἔχει καὶ στὸ Μεσαίωνα, ἔχει καὶ στὸ Βυζάντιο τὰ περγαμηνά του. 'Ο Παλαμᾶς ἔδειξε πῶς ὁ ρωμιὸς ἦτανε καὶ στῆς 'Επανάστασης τὰ χρόνια ὄνομα ἅγιο καὶ τιμημένο. Τόσο τὸ καλύτερο λοιπὸν νὰ ἔχουμε δύο δόξες ἀντὶ γιὰ μία. Δὲν εἶπε κανένας νὰ "εβαφτίσουμε τὴν 'Ελλάδα καὶ νὰ τὴν κάνουμε βασιλεῖο Ρωμαϊκό». Συμφωνοῦμε, ὅπως κα παρακάτω θὰ ἀναπτύξουμε, μὲ τὴ γνώμη αὐτὴ τοῦ Ψυχάρη καὶ μὲ ὅσα ὁ Παλαμᾶς σὲ ἀπάντησή του γράφει [«ἀρκετὰ πλατεῖα ἡ γῆ μας, γιὰ νὰ χωρέσει καὶ τοὺς δύο» καὶ πῶς «ὁ καθένας ("Ελληνας - ρωμιός) ἔχει δικαίωμα ζωῆς μέσα στὸν κύκλο του»]. Κι ἐγὼ θὰ προσθέσω, πολὺ μεγάλη ἡ ἱστορία μας, γιὰ νὰ χωρέσει καὶ τὰ τρία ὀνόματα, καὶ σταματᾶμε ἐδῶ αὐτὴ τὴ συζήτηση πάνω στὴ διαμάχη τῶν διαλεχτῶν τῶν 'Ελληνικῶν γραμμάτων. Κι ἂν τὴν ἀναφέρουμε, εἶναι γιὰ νὰ δείξουμε πόσο ἐνδιαφέρον παρουσίασε καὶ παρουσιάζει τὸ θέμα: "Ελληνες, Γραικοί, Ρωμιοί.

[Συνεχίζεται].

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛ

Τὸ παράπονο τοῦ ξερριζωμοῦ

'Ορθό - κι ἀπὸ ψηλά, κατάψηλα
- δὲν εἶχα ἀνάγκη ἀπὸ φτερά -
ἀγνάντευα, χαϊρόμουνα τὸν κάμπο
μὲς στὸ γαλάζιο τὸ ἡλιολάμπο·
κι ἤμουν μιὰ ζεστασιά στὴν ἄγρια παγωνιά
κι ἦτανε χάδια τοῦ οὐρανοῦ τὰ χιόνια στὰ κλαδιά
κι ἤμουν στοῦ δάσους τὴ ζωὴ, χαρά.

Τώρα στὴν παγωμένη τοῦ σπιτιοῦ τὴ ζεστασιά
κακοκαρδιά καὶ κακορριζιμιά μιὰ μοῖρα
μ' ἔστησε ἐδῶ νεκρὸ σὲ κάποια ἀκρία,
στὰ ψεύτικα μασκαρεμένο τὰ στολίδια
- μάτια χρωματιστὰ γλομπάκια,
κεράκια, μπάλες καὶ καραγκιοζάκια,
ντυμένο μ' ἀσημιὲς κορδέλες - φίδια
- στάλες βροχῆς τὶς λέν, μὰ εἶναι δάκρυα.

Στοῦ δάσου τὴ ζεστὴ τὴν παγωνιά
- χτυπᾶ καημὸ στὴ θύμηση ἡ πεθαμένη μου καρδιά -
ζανά τραγούδια λευτεριά
στ' ἀγέρα τὰ φιλιὰ τὴ λύρα
στῆς μάνας γῆς τὴ ζωντανὴ τὴν ἀναπνιά
στῶν ἀδελφῶν μου τὴν ἀγκάλη,
δς ἦταν νὰ βρεθεῖ μιὰ μοῖρα καλορριζιμιά,
ὀρθὸ γιὰ νὰ μὲ στήσει πάλι.

ΚΩΝ. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Τὸ ἔννομον ἔγκλημα τῆς ἀμβλώσεως*

Ἀρνησιν τῆς φύσεως ἀποτελεῖ ἡ ἀμβλωσις, ἥτις συνιστᾷ τεχνητὴν καὶ βιαίαν διακοπὴν τῆς κυήσεως, φυσικῆς τουτέστιν ἐξεργασίας τοῦ ὁργανισμοῦ τῆς γυναικός. Ἡ ἔννοια τῆς ἀμβλώσεως εἶναι ταυτόσημος πρὸς καταστροφὴν ὁργανισμοῦ ἔχοντος ζωὴν ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἡμερῶν τῆς διαπλάσεως αὐτοῦ καὶ μέλλοντος νὰ προσλάβῃ ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν, ἡ ἀρχικὴ μορφή τῆς ὁποίας εἶναι τὸ ἔμβρυον.

Σχετικῶς ἀναφέρομεν, ὅτι ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἔνωσην τοῦ ὠαρίου καὶ τοῦ σπερματοζωαρίου σχηματίζεται τὸ λεγόμενον βλαστίδιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἐμβρύου καὶ τοῦ «δυνάμει» ἀνθρώπου, ὅστις μέλλει νὰ γεννηθῇ καὶ ὅστις ἐνδέχεται νὰ εἶναι Σωκράτης τις ἢ Πλάτων. Τὸ ἔμβρυον διαπλάσσεται ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη μηνῶν εἰς ἀνθρώπινον εἶδος, διαφοροποιουμένων τῶν ὁργάνων τοῦ σώματος (κεφαλῆς, ἄνω καὶ κάτω ἄκρων, τοῦ ἐγκεφάλου, τῆς καρδίας, τῶν πνευμόνων κ.ο.κ.). Ὁ ἐγκέφαλος ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς τῆς διαπλάσεως τοῦ λειτουργεῖ ὑποτυπωδῶς. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἐκδηλοῦνται σαφῶς ψυχικαὶ λειτουργίαι (αἰσθήματα ἀκοῆς τῶν ἔξω κρότων καὶ θορύβων, συναισθήματα — εὐαρεστίσεως, δυσφορίας, φόβου —, κινήσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἐναλλαγὴ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως κ.ο.κ.). Τὸ ἔμβρυον εἶναι ἤδη ζῶν ὁργανισμὸς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν, ἀποκτῶν βιολογικῶς, νομικῶς καὶ ἠθικῶς τὸ δικαίωμα νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ ζωῇ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τὴν τελικὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τελικῶς νὰ γεννηθῇ ὡς ἀνθρώπινον ὄν ἔχον ἀρχὴν τὴν γένεσιν (γίνεσθαι) καὶ τέλος τὴν γέννησιν.

Ἡ ἀμβλωσις, πανάρχαιον ἀνθρώπινον πρόβλημα, ἔχει καταστῆ ἐπικαίρον καὶ ἐνεργὸν κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τῶν παντοειδῶν ἀνακαινίσεων καὶ νεωτερισμῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. «*Εθος καθέστηκεν*» ἡ συνήθεια τῆς διακοπῆς τῆς ἐγκυμοσύνης, ἀθεμίτου κατὰ τὸ πλεῖστον, ὁπότε εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἐπιτελεῖται διόρθωσις ἐνὸς κακοῦ δι' ἐτέρου κακοῦ. Ὅμως «*πάντα τῶν ἀνθρώπων νοσεῖ, κακῶς δὲ θαν θέλωσιν ἰᾶσθαι κακὰ*» (Σοφοκλῆς, ἀπόσπασμα παρὰ Στοβαίῳ, *Ἀνθολογία* 4, 37 τ. γ. F. Nauck 146).

Προκαταβολικῶς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ ἀμβλωσις, ὡς κατωτέρω θὰ ἀναπτύξωμεν, εἶναι θέμα οὐ μόνον ἀτομικὸν τῆς γυναικός, ὡς διὰ τοῦ φεμινισμοῦ τοποθετεῖται, ἀλλὰ καὶ ἱατρικόν, νομικόν, ψυχολογικόν (καὶ ψυχοπαθολογικόν), κοινωνικόν, ἠθικόν, θρησκευτικόν, ἠθικολογικόν, δημογραφικόν, εὐγονικόν.

Κατὰ γενικὸν χαρακτηρισμὸν ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως ἡ ἀμβλωσις ἀποτελεῖ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν εἰς ὁργανισμὸν ὑγιοῦς ἀτόμου μὴ πάσχοντος ἐκ νόσου, πρὸς θεραπείαν τῆς ὁποίας διενεργήθη αὕτη καὶ ὡς ἐκ τούτου διαφέρει οἰασδῆποτε ἄλλης χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ βιασμὸν τοῦ ὁργανισμοῦ καὶ κακοποίησιν αὐτοῦ. Ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως δεόν νὰ ἀναφέρωμεν τὰς σημαντικὰς βλάβας, αἵτινες προκύπτουν ἐκ τῆς ἀμβλώσεως (διάτρησις τῆς μήτρας, καὶ κίνδυνος ζωῆς, ἐνδομητρίτις, σαλπινγίτις, μέλλουσαι αὐτόματοι ἀποβολαί, στειρώσεις, ἐν γένει παθήσεις τοῦ γεννητικοῦ συστήματος).

Πλὴν τῶν σωματικῶν βλαβῶν ἡ ἀμβλωσις συνεπάγεται καὶ ψυχοπαθολογικὰς ἀντιδράσεις (φόβον, ἀγωνίαν διὰ τὸν ἐκ ταύτης κίνδυνον τῆς ζωῆς καὶ τὰς μελλοντικὰς βλάβας τῆς υγείας, ἐπίσης μεταμέλειαν καὶ τύψεις συνειδήσεως διὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἐμβρύου κ.ο.κ.). Συνιστᾷ δὲ ψυχικὸν τραῦμα διατηρούμενον ἐπὶ μακρὸν ἢ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν ὑπὸ τὴν μορ-

* Τὸ κείμενο αὐτὸ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὑπὸ ἔκδοσιν συγγραφῆς τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ψυχιατρικῆς καὶ Νευρολογίας κ. Κωνστ. Κωνσταντινίδου μετὰ τίτλο «*Ὁ φεμινισμὸς ὡς ἀρνήσις τῆς φύσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ*».

φήν τῆς αὐτοκαταδίκης καὶ τῆς ἐνοχῆς, ὥς ἡ ἐμπειρία περὶ τούτου διδάσκει καὶ δὴ καὶ εἰς περιπτώσεις εἰσέτι καθ' ὅς ὑπῆρξε ἰατρικὴ καὶ νομικὴ κατοχύρωσις.

Τὰς ἀμβλώσεις δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας. Πρῶτον εἰς ἀμβλώσεις ἰατρικῶς ἐνδεικνυομένας, δι' ἰατρικὸν τουτέστιν σκοπὸν. Δεύτερον εἰς ἀμβλώσεις δι' αἰτίας δικαιολογούσας πλήρως τὴν ἀμβλωσιν, ὥς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν. Καὶ τρίτον εἰς ἀμβλώσεις μὴ ὑπαγομένας εἰς τὰς ὡς ἄνω δύο κατηγορίας.

Ἰατρικῶς ἡτιολογημένην ἐνδείξιν ἀμβλώσεως ἔχομεν εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν αὕτη συνεπάγεται ἐπιδείνωσιν ὑπαρχούσης νόσου τῆς ἐγκύου, σωματικῆς ἢ ψυχικῆς, καὶ ἐνδεχόμενον κίνδυνον ζωῆς· π.χ. κατὰ τὴν ἐπιληψίαν ἢ ἄλλας νόσους ἐπιδεινούμενας κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην. Ἐπίσης εἰς περιπτώσεις παθήσεων κληρονομουμένων εἰς τὰ τέκνα, ὥστε νὰ γεννηθοῦν πάσχοντες ἢ μειονεκτικοὶ ἀπόγονοι — π.χ. κατὰ τὴν μετάδοσιν τῆς μεσογειακῆς ἀναιμίας. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν συνυπάρχει καὶ ἡ εὐγονικὴ σημασία τῆς ἀμβλώσεως. Δικαιολογημένην ἀμβλωσιν ἔχομεν εἰς περιπτώσεις ἐγκυμοσύνης κατόπιν βιασμοῦ ἢ αἰμομιξίας. Διὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας ὑπάρχει νομικὴ, ἠθικὴ καὶ λογικὴ κατοχύρωσις.

Ἡ μὴ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω προϋποθέσεων αἰτιολόγησις τῆς ἀμβλώσεως ἀποτελεῖ ἐγκληματικὴν πράξιν νομικῶς ἅμα καὶ ἠθικῶς προκύπτουσαν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐνεργεῖται ἀνευ ἀποχρῶντος λόγου θανάτωσις ζῶντος ὀργανισμοῦ ἀνθρωπίνου εἶδους καὶ οὕτω ἐμποδίζεται ἡ ὁλοκλήρωσις αὐτοῦ εἰς ἄνθρωπον. Ἐπὶ τούτοις, διότι ἀποτελεῖ παραβίασιν τοῦ φυσικοῦ δικαίου τοῦ ἐμβρύου ὥς γενομένου ἀνθρώπου.

Διὰ τὴν ἀμβλωσιν ὡς ἐγκληματικὴν πράξιν ἡ εὐθύνη δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται μόνοις εἰς τὴν γυναῖκα ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τὸν συμμετέχοντα εἰς τὴν ἐγκυμοσύνην καὶ συναινούντα εἰς τὴν ἀμβλωσιν. Ὡσαύτως εἰς τὸν ἐκτελέσαντα ἰατρόν. Ὁ Ἱπποκράτης εἰς τὸν ὅρκον τοῦ ἱατροῦ περιέλαβε καὶ τὴν ὑπόσχεσιν «*νὰ μὴ χορηγήσῃ φάρμακον πρὸς καταστροφὴν τῆς κυοφορουμένης ζωῆς*». Ἐὰν δὲ γενικῶς νομιμοποιηθῇ, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς εἰσηγηθέντας καὶ ψηφίσαντας ταύτην, θεωρητικῶς δὲ τουλάχιστον, θὰ ἡδύνατο ἡ εὐθύνη νὰ ἐπεκταθῇ καὶ νὰ περιλάβῃ καὶ τοὺς ἐκτέλεσαντας τοὺς ψηφίσαντας ὑπὲρ τῆς νομιμοποιήσεως.

Ἡ νομιμοποίησις τῶν ἀμβλώσεων, ὡς νῦν παρὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ φεμινισμοῦ καθιερώθη, μοιραίως θὰ αὐξήσῃ ἔτι μάλλον τὴν συχνότητα τῶν ἀμβλώσεων, τοῦ μαζικοῦ ἤδη τοῦ ἐγκλήματος θανατώσεως ἀνθρωπίνων ὀργανισμῶν προκύψαντος λόγῳ τῶν ἐκ τῆς γενετήσιου ἐλευθεριότητος πολλῶν ἀθεμίτων ἐγκυμοσυνῶν, ἐπίσης τῆς χαλαρώσεως τῶν χρηστικῶν ἠθῶν τοῦ γυναικείου φύλου ὡς πρὸς τὴν γενετήσιον συμπεριφορὰν οὐχὶ ἄσχετον πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ φεμινισμοῦ. Γενικῶς εἰπεῖν ἡ συλλήβδην νομιμοποίησις τῶν ἀμβλώσεων ἀδιακρίτως ἐνδείξεως δι' ὀρισμένην περίπτωσιν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς *ἐννομον ἐγκλημα* προκύψαν ἐκ τῆς ἀπουσίας τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου καθόλου.

Ἡ νομιμοποίησις θεμάτων εὐρείας κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς σημασίας χρήζει ὅλως ἰδιαιτέρας προσοχῆς, διότι ἡ ἄστοχος νομοθεσία βλάπτει καὶ διασαλεύει τὴν κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν. Τοιοῦτον παράδειγμα παρέχει ἡ ψήφισις νόμου καταργήσεως τῆς καθαρευούσης. Γνωστὸν τυγχάνει ὁποῖαν ὀλεθρίαν φθορὰν ἐπέφερεν εἰς τὴν γλῶσσαν ἡ νομοθέτησις αὕτη καὶ ὁποῖαν διασάλευσιν ἐσχάτου βαθμοῦ ἐδημιούργησε εἰς τὴν παιδείαν. Ἡ ἀμβλωσις θέμα τόσον πολὺπλευρον καὶ λίαν βασικῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς σημασίας ἀναφερόμενον εἰς τὸ σύνολον τῆς χώρας χρήζει ἐπισταμένης καὶ προσεκτικῆς ἐξετάσεως μετὰ πλήρους εὐθύνης καὶ συνέσεως πρὸς ἀποφυγὴν μονοπλεύρου νομοθετικῆς τοποθετήσεως. Ἡ μεθοδευθεῖσα νομοθέτησις ἀποποινικοποιήσεως τῶν ἀμβλώσεων ὑπὸ τὸ πρόσημα καὶ οὕτως ἢ ἄλλως τελοῦνται αὐταὶ ἀποτελεῖ τρόπον συλλογισμοῦ ἐνέχοντα παραλογισμόν. Οὕτω θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποποινικοποιηθοῦν οἱ κλοπαί, διότι παρὰ τὸν ποινικὸν νόμον καὶ τὴν ἐντολὴν «*οὐ κλέψεις*» ἐξακολουθοῦν νὰ διαπράττωνται, ὅπερ παράλογον, ὡς καὶ τόσα ἄλλα. Ἐπίσης τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν γενομένην πρὸ

καιροῦ πρότασιν καταργήσεως τοῦ ὅρκου. Οἱ νόμοι τοῦ κράτους καὶ οἱ θεσμοὶ ἐπιτελοῦν διαπαιδαγώγησιν τῶν πολιτῶν διὰ τῆς νομοθεσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἐπικειμένης τιμωρίας μετὰ τὴν παράβασιν αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐπιτεύξεως ὁρθῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς αὐτῶν.

Λόγῳ τῆς ὑξημένης συχνότητος τῶν ἀμβλώσεων, μάλιστα δὲ ὅπου ἔχει πλήρως νομιμοποιηθῇ καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀποφυγῆς τεκνογονίας ἢ περιορισμοῦ εἰς ἓν μόνον τέκνον, ἔχει δημιουργηθῇ εἰς πολλὰς χώρας δημογραφικὸν πρόβλημα ὑπογεννητικότητος, ἥτις διαπιστοῦται καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν. Ἡ ὑπογεννητικότης συνεπαγομένη μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ συνεπιφέρει μείωσιν τοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας καὶ τῆς πολιτιστικῆς ἀξίας αὐτῆς, περαιτέρω δὲ τὸ ἐνδεχόμενον ἐκμηδενίσεως αὐτῆς, διότι συνυπάρχει καὶ συνοδεύεται ἐκ παραλλήλου ὑπὸ ἀτονίας τῶν χρηστῶν ἡθῶν καὶ ἐκλύτου τρόπου ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀμβλωσις ἴσως ἐξυπηρετεῖ τὴν γυναῖκα ὡς ἄτομον, βλάπτει ὅμως οὐσιωδῶς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν χώραν.

Ὁ Ἀριστοτέλης γράφει σχετικῶς πρὸς τὴν σημασίαν τῶν νόμων διὰ τὴν χώραν: «Δεῖ τὸν νομοθέτην πρὸς δύο βλέποντα τιθέναι τοὺς νόμους, πρὸς τε τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους» (Ἀριστοτέλους, *Πολιτικά* 11, 3 § 4).

Ἡ θρησκευτικὴ ἀποψις τοῦ ζητήματος, οὐσιώδης ἐπίσης, ἀφίεται εἰς τοὺς εἰδήμονας νὰ ἐκφράσουν τὴν περὶ ταύτης γνώμην.

Ἡ ἀμβλωσις δι' ὀρισμένας περιπτώσεις συζυγικῶν ζευγῶν δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζεται μόνον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς γυναικός, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνδρός, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει θέμα ἱατρικὸν μεταβιβάσεως κληρονομουμένης παθήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ἢ εἰς περίπτωσιν παθήσεως τῆς συζύγου, ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται ἡ ἐγκυμοσύνη (λόγῳ π.χ. ἐπιληψίας) ἢ περιορισμὸν τῶν γεννήσεων λόγῳ πολυτεκνίας ἢ οἰκονομικῆς ἐνδείας, γενικῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ κατὰ τὴν ἀποψιν τοῦ Malthus. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας θὰ ἡδύνατο νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα διὰ τῆς στειρώσεως τοῦ ἀνδρός (δι' ἀπολινώσεως τοῦ σπερματικοῦ πόρου) καὶ οὐχὶ δι' ὑποβολῆς τῆς γυναικός εἰς συχνὰς ἀμβλώσεις.

Ἡ δυνατότης καταφυγῆς εἰς τὴν ἀμβλωσιν δημιουργεῖ εἰς ἄλλας περιπτώσεις τὴν προσπάθειαν ἐκμεταλλεύσεως τῆς γυναικός ὑπὸ τοῦ ἀνδρός χάριν γενετησίου ἱκανοποιήσεως, εἴτε οὗτος εἶναι ἀσυνειδήτος σύζυγος εἴτε ἐραστής εἴτε παροδικὸς φίλος.

Τελικῶς δύναται νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ἡ γυναῖκα ὡς μέλος τῆς κοινωνίας ἐν τῇ ὁποίᾳ ζῇ, δρᾷ καὶ ἀπολαύει τὰ παρ' αὐτῆς ὠφελήματα, ἔχῃ τὸ δικαίωμα ἀνευ ἀποχρῶντος λόγου νὰ προβαίνει εἰς ἀμβλώσιν, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν υποχρεώσεων, τὰς ὁποίας ἔχει αὕτη ἔναντι τῆς κοινωνίας, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ μέλος καὶ τοῦ κράτους, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου διατελεῖ.

Τὰ ἐν συνόψει ἐκτεθέντα περιλαμβάνουν τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ὑπὸ κρίσιν εὐρυτάτης σημασίας θέματος τῆς ἀμβλώσεως καὶ καταδεικνύουν τὴν ἀντιθετικὴν τοποθέτησιν τῆς τῆν ἀμβλωσιν ἐπιζητούσης καὶ ἀποδεχομένης γυναικός πρὸς τοὺς φυσικοὺς, κοινωνικοὺς καὶ ἠθικοὺς νόμους.

KARL JASPERS

Ἡ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας

(Δέκατη ἑνὰτη συνέχεια)

Ἡ ἀνθρωπολογία συλλαμβάνεται ἔτσι σὰν ἓνα σύνολο συνεχόμενο ἀπὸ τὴν θεμελιώδη ἔννοια τῆς φυλῆς. Ἡ φυσικὴ ἀνθρωπολογία σπουδάζει τὸ σῶμα, τὴ δομὴ του καὶ τὶς λειτουργίες του στὰ διάφορα εἶδη τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τώρα στὴν πραγματικότητα ἔχει διασπαρθεῖ σ' ὅλην τὴν ἐπιφάνεια τοῦ πλανήτη. Ὁ ἀνθρωπολόγος προβαίνει σὲ ἀληθινὰς μετρήσεις πολλαπλῶν ἀνθρωπίνων ὄντων καὶ πραγματοποιεῖ ἄλλες παρατηρήσεις τῶν ὄψεών τους. Ὁ κόσμος σχετίζεται μὲ τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, τὰ σωματικά του χαρακτηριστικά εἶναι μόνο σχετικά, ὅταν θεωροῦνται ὡς ἡ φυσιολογικὴ ἔκφραση τῆς οὐσίας του.

Ἡ κατανόηση τῆς ἔκφρασης εἶναι ἡ ἀληθὴς πηγὴ τῆς ἀνθρωπολογίας, στὸ μέτρο ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξή. Στὴ φυσιολογία, στὴ μελέτῃ τῆς χειρονομίας, στὴν γραφολογία καὶ στὴν μορφολογία τοῦ πολιτισμοῦ μιὰ μεθοδικὴ ἀνάλογη διάθεση μπορεῖ ν' ἀνιχνευθεῖ: εἶναι ἡ διάθεση τοῦ διαισθητικὰ κατανοητοῦ δράματος τῶν ὄντων, ποὺ ἐναρθρώνεται στὴν ἀντικειμενικότητα τῆς μορφῆς τοῦ σώματος, στὶς κινήσεις ποὺ ἔχουν πετρωθεῖ στὸ χειρόγραφο, στὸ ἔργο καὶ στοὺς τρόπους τῆς πράξης τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐθνῶν.

Στὰ ἔργα (πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀξιόλογα ἔργα) ὅπου τὸ ἀνθρωπολογικὸ δράμα ἔχει γίνεи συγκεκριμένο, ἀπαντοῦμε τὸ σύμφυρμα αὐτοῦ τῆς πειστικὰ ἀντικειμενικῆς γνώσης καὶ τῆς ἐνορατικὰ ἔκφραστικῆς κατανόησης, ὥστε τὸ κύρος τῆς πρώτης νὰ ὑποδεικνύει τὸ κύρος τῆς τελευταίας στὸν ἀναγνώστη, δίνοντας μετρήσεις ὕστερα ἀπὸ μετρήσεις· ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ πράγματι βλέπει κανεὶς, διαφεύγει ἀπὸ κάθε μέτρηση καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἀριθμητικῆς διατύπωσης. Ἡ πληροφόρηση μεταδίδεται, ἀλλὰ στερεῖται σημασίας, οὐσιαστικὰ ταυτόσημης μὲ τὰ ὑποτιθέμενα γεγονότα. Ἐπειδὴ τὸ ἐξπρεσιονιστικὸ δράμα δὲν γίνεи πειστικὴ γνώση, ἀλλὰ παραμένει ἀπλῶς μιὰ δυνατότητα, ἀποτελεῖ καὶ πάλι καθ'αυτὸ ἔκφραση γιὰ τὴν οὐσία ἐκείνου ποὺ θεωρεῖ τὰ πράγματα ἔτσι. Σ' αὐτὸ ἐκφράζεται ὄχι μόνο τὸ φυσικὸ δεδομένο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄν τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἀνθρωπολογικὴ διάθεση ἐνσωματώνει τὶς δυνατότητες πνευματικῆς δράσης, ἀλλὰ ἀμέσως μετὰ ἐκεῖνο ποὺ συνελήφθη ἀπὸ τὸ πνευματικὸ αὐτὸ δράμα, ὑποβαθμίζεται σὲ νατουραλιστικὸ ὄν. Ἡ ἀνθρωπολογικὴ σκέψη κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ κριτήριο τῆς ζωτικῆς διάρκειας μὲ τὶς κατηγορίες ἀνάπτυξης καὶ ἀθανασίας· ἡ ἐβελούσια προϋπόθεσί της εἶναι ὅτι εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ περιθάλψουμε, νὰ ἀναθρέψουμε, ὄχι μόνο νὰ παραγάγουμε ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς συλλάβουμε στὸ σύνολό τους. Στὸν ἀνθρωπολόγο ἡ πολλαπλότητα τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν δὲν ἀποτελεῖ ὑπαρξιακὸ φαινόμενο, στὴν ἱστορικότητά του καὶ στὴν μοῖρα του. Ἡ ἀρχὴ στὴν ἀνθρωπολογία αὐτὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ μιὰν ἐπιθυμία δικαίωσης τῆς μέσης τακτικότητας. Ἀντίθετα ὁ ἀνθρωπολόγος παρακινεῖται στὶς ἑρευνές του ἀπὸ ἓνα ἔρωτα γιὰ τὸ εὐγενὲς καὶ ἓνα μῖσος γιὰ τὴν ἀθλιότητα — εἰκόνα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἔτσι ἐμφανίζονται πλευρὲς τῶν ἀνθρώπων σὰν ὑπόδειγμα καὶ τὰ ἀντίστοιχά τους. Ἀναφύονται στὸ πνεῦμα τύποι, ποὺ πρὸς αὐτοὺς εἴμεθα πρόθυμοι νὰ προσχωρήσουμε ἢ ποὺ εὐτυχῶς θ' ἀποφύγουμε νὰ γίνουμε σὰν κι αὐτοὺς. Ἐθνικοὶ τύποι, ἐπαγγελματικοὶ τύποι, σωματικοὶ τύποι διακρίνονται ἀντικειμενικά, ἀλλὰ κατὰ τέτοιον τρόπο, ποὺ ἡ διάκριση κάθε στιγμῇ ἐμψυχώνεται ἀπὸ ἓνα μυστικὸν ἔρωτα ἢ μιὰν ἀποστροφή.

Ἐνα ἄλλο κίνητρο εἶναι ἐκεῖνο πρὸς τὴν αὐτογνωσία στὴ σφαῖρα τοῦ δυνατοῦ. Θεωρεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του μὲ μιὰ νέα ἄποψη καὶ γίνεи ἀκόρεστος στὴ θεώρηση τῶν συνανθρώπων του. Τὸ ἐπάγγελμα, τὰ κόμματα, τὰ ἔθνη παραγνωρίζουν ὅτι ὁ ἀνθρώπος, σὲ μιὰ τεράστια ἀπόσταση ἱστάμενος ἀπὸ τὸν συνάνθρωπό του, μπορεῖ νὰ ἔλθει σὲ στενότερη ἐπαφή.

Ἀναγνωρίζεται μιὰ συγγένεια, πὺ ἀντικειμενικοποιεῖται τότε σὲ εἰκόνας ὑψηλόφρονες. Ἡ διεργασία ὅμως αὐτὴ πὺ φάνηκε στὴν ἐξέλιξή της νὰ γίνεται φιλοσοφία τῆς ὑπαρξης, διαχωρίζεται ἀπὸ αὐτὴν ἀπὸ ἓνα τεράστιο χάσμα, ἀν καταστεῖ ἀπόλυτη γνώση τοῦ ὄντος. Ἐπειδὴ ἐμπεριέχεται σ' αὐτὴν μιὰ παρόρμηση ἀποδοκιμασίας τοῦ ἴδιου τοῦ εἶναι· τὸ εἶναι τῆς ἐλευθερίας ὑποβαθμίζεται σ' ἓνα ἀπλὸ δεδομένο ὃν ἰσοδύναμο μ' ἐκεῖνο τῆς φυλῆς. Μιὰ τάση νὰ θεωρεῖ κανεῖς τὸν ἑαυτὸ του εὐγενέστερο ὃν σὰν ὃν, ἢ, ἐπειδὴ εἶναι κανεῖς λιγότερο εὐγενῆς, ὥστε νὰ ἀποκρύψει τὶς ἀξιώσεις του, παραλύνει τὴν ἐλευθερία του σχετίζοντάς τὴν μὲ μιὰ νατουραλιστικὴ ἀναγκαιότητα.

Στὴ σπουδὴ μας γιὰ τὴν κοινωνιολογία, τὴν ψυχολογία καὶ τὴν ἀνθρωπολογία ἀρκεσθήκαμε νὰ ἐπιστήσουμε τὴν προσοχή σ' ἓνα ἰδιαίτερο παράδειγμα τῆς κάθε μιᾶς. Γιὰ τὸν μαρξισμό ἢ ψυχανάλυση καὶ ἡ ἐθνικολογικὴ θεωρία ἀποτελοῦν σήμερα τὰ πιὸ διακεχυμένα πέπλα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ ἄμεση βιαιότητα τοῦ μίσους καὶ τῆς εὐλογίας, πὺ ἐφθασαν νὰ ἐπικρατοῦν μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς μαζικῆς ζωῆς, βρίσκει σ' αὐτὸν τὴν ἐκφρασὴ της: στὸν μαρξισμό, στὸν τρόπο πὺ οἱ μάζες ἀναζητοῦν μιὰ κοινοτικὴ ζωὴ· στὴν ψυχανάλυση, στὸν τρόπο πὺ οἱ μάζες ἀναζητοῦν μιὰν ἀπλὴ αὐτοϊκανοποίηση· στὴν ἐθνολογικὴ θεωρία, στὸν τρόπο πὺ οἱ μάζες θὰ ἤθελαν νὰ εἶναι καλύτερες ἀπὸ ἄλλες. Ὑπάρχουν ἀλήθειες σ' ὅλα αὐτὰ τὰ δόγματα, ἀλλὰ μέχρι τώρα δὲν ἐρμηνεύθηκαν σ' ὅλη τους τὴ δυνατὴ καθαρότητα. Ποιὸς διέφυγε, κάποτε, ἀφοῦ τὸν εἶχε συναρπάσει τὸ κομμουνιστικὸ μανιφέστο δίνοντας μιὰ νέα ματιὰ στὶς δυνατὲς διασυσχετίσεις μεταξὺ οἰκονομίας καὶ κοινωνίας; Κάθε ψυχοπαθολόγος γνωρίζει, ὅτι τοῦ δόθηκαν νέες ματιές γιὰ τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν ψυχανάλυση. Αὐτό, πὺ δὲν ἀπαντᾷ σὰ μιὰ ἀποτελεσματικὴ ἔννοια στὴν ἐθνολογικὴ θεωρία, θὰ γίνεῖ πιθανὸν κάτῃ πὺ θὰ παίξει ἀποφασιστικὸ ρόλο στὸ μέλλον τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ τί εἶναι αὐτό καὶ πῶς θὰ ἔλθῃ στὴν ἐπιφάνεια, ποιὲς εἶναι οἱ σχετικὲς δυνατότητες, δὲν εἶναι ἀκόμη σαφές. Οἱ πιὸ σχετικὲς εἶναι οἱ ἰδιαίτερες ματιές πὺ ἐξελίχθηκαν ἀπὸ τὸν μαρξισμό.

Χωρὶς τὴν κοινωνιολογία εἶναι ἀδύνατη ἡ ὑγιὲς πολιτικὴ προσπάθεια. Χωρὶς τὴν ψυχολογία κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει νὰ κυριαρχήσει στὴ σύγκρουση, πὺ ἐπικρατεῖ στὴ συναλλαγὴ του μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ἄλλους. Χωρὶς τὴν ἀνθρωπολογία στεροῦμεθα τῆς γνώσης τῶν σκοτεινῶν θεμελίων μας. Ὅπως δὲν ἦ ἀκτίνα τῆς γνώσης εἶναι περιορισμένη. Καμμία κοινωνιολογία δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ πεῖ αὐτὸ πὺ θέλω σὰν μοῖρα, καμμία ψυχολογία δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ καταστήσει σαφές αὐτὸ πὺ πράγματι εἶμαι. Τὸ ἀληθινὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, δὲν μπορεῖ νὰ γεννοβολήθῃκε στὴ φυλὴ. Σὲ κάθε κατεύθυνση ἀγγίζομε τὸ ὄριο ἐκείνου, πὺ μπορεῖ νὰ σχεδιασθεῖ καὶ νὰ γίνεῖ.

Ἡ ἐπίγνωση εἶναι πράγματι ὑλική, πὺ μαζί της μποροῦμε νὰ δουλέψουμε, γιὰ νὰ ἐντοπίσουμε τὴν ἐπιθυμητὴ πορεία τῆς ζωῆς. Ὁ ἀνθρώπος ὅμως εἶναι τότε μόνο εἰλικρινής, ὅταν μπορεῖ νὰ διακρίνει τὶς γνήσιες ἐπιγνώσεις ἀπὸ τὶς ἀπλὲς δυνατότητες. Ἡ θεωρία τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, οἱ ψυχοθεραπευτικὲς προγραφές τοῦ ψυχαναλυτῆ, οἱ ἔννοιες τοῦ μελετητῆ τῆς εὐγονικῆς γιὰ τὴν δυνατότητα γέννησης ὑπανθρώπων, ἐν ὄψει τῆς ἀπεραντωσύνης τῶν ἀντιστοίχων περιεχομένων τους, δὲν ἀποτελοῦν τίποτε ἄλλο ἀπὸ βίαια αἰτήματα, πὺ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴν σύλληψή τους, θὰ εἶχαν ἀποτελέσματα ἀπόλυτα διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πὺ ἐπιθυμοῦσαν οἱ ἀπολογητές τους.

Γιὰ τὸν μαρξισμό ἢ ψυχανάλυση καὶ ἡ ἐθνολογικὴ θεωρία (εὐγονικὴ) ἔχουν ἰδιότυπες ὁλέθριες ποιότητες. Ἀκριβῶς ὅπως ὁ μαρξισμὸς παραδέχεται ὅτι κάθε πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἓνα ἐποικοδόμημα ἐγειρόμενο πάνω στὰ ὑλικά θεμέλια τῆς ζωῆς, ἔτσι καὶ ἡ ψυχανάλυση θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ της ἱκανὸ ν' ἀποκαλύψει τὴν ἴδια πνευματικὴ ζωὴ σὰν τὴν ἐξύψωση καταπιεσμένων παρορμήσεων, ἐνῶ ἐκεῖνο πὺ μὲ τὰ φῶτα αὐτὰ ἐξακολουθεῖ νὰ λέγεται γιὰ τὸν τεχνικὸ ἢ τὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ, θεωρεῖται σὰν μιὰ μεγαλομανὴς νεύρωση. Ἡ ἐθνολογικὴ θεωρία (εὐγονικὴ) ἐμπεριέχει μιὰν ἀντίληψη τῆς

ιστορίας, πού είναι απόλυτα ανέλπιδη. Ἡ ἀρνητική ἐπιλογή τοῦ καλύτερου θὰ ὀδηγήσει γρήγορα στὸν ὀλεθρο τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, ἢ διαφορετικά, χάριν τῶν οὐσιαστικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἔστω κι ἂν μὲ τὴν διεργασία αὐτὴ τῆς φυλετικῆς ἀνάμιξης μποροῦν ν' ἀναπτυχθοῦν μεγάλες δυνατότητες, στὸ τέλος τῆς ἀνάμιξης αὐτῆς καὶ μέσα σὲ λίγους αἰῶνες μιὰ λευκασμένη μέση ζωὴ θὰ ἔλθει στὴν ὑπαρξη, γιὰ νὰ διαιωνισθεῖ σὲ μιὰ ἀκαθόριστη περίοδο.

Καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς τάσεις τείνουν νὰ ἐξολοθρευθοῦν αὐτὸ πού ἔχει ἀξία γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Πάνω ἀπ' ὅλα, εἶναι ὀλέθριες σὲ ὁ,τιδήποτε ὑπάρχει χωρὶς ὄρους, ἐπειδὴ σὰν γνῶση παρελαίνει κάθε τι πού δὲν ἐπηρεάζεται καὶ πού γνωρίζει κάθε τι ἄλλο σὰν ἐπηρεαζόμενο. Ὅχι μόνο ἡ θεότητα πρέπει νὰ ἐκθρονισθεῖ, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἴδιο λόγο κάθε εἶδος θρησκευτικῆς πίστεως. Τὰ ὕψιστα καὶ τὰ εὐτελέστερα ἐπενδύοντας μὲ τὴν ἴδια ὀρολογία πού ἐπιδίδκεται καὶ εἶναι ἐπιθυμητὴ καὶ μποροῦν νὰ ὀδηγηθοῦν στὸ τίποτε. Οἱ τρεῖς αὐτὲς τάσεις συμμορφώνονται μὲ τὴν γενικὴ διάθεση τοῦ καιροῦ μας. Αὐτὸ πού ὑπάρχει, πρέπει νὰ καταστραφεῖ, γιὰ νὰ δοθεῖ ἔδαφος στὴν ἀνάπτυξη ἐνὸς ἀγνώστου νεωτερισμοῦ ὃ γιὰ νὰ μὴ μείνει πίσω κανένα ναυάγιο. Γι' αὐτοὺς τὸ νέο εἶναι ὁ κανόνας τοῦ πνεύματος. Ὁ κομμουνισμὸς κατὰ ἓνα τρόπο, ὁ φροῦδισμὸς κατὰ ἓναν ἄλλο καὶ ἡ εὐγονικὴ κατὰ ἓναν τρίτο, πορεύονται ἀναντίρρητα πρὸς ἓνα ἰδανικὸ — ἀλλὰ εἶναι γιὰ τὸ μέλλον, ὅπου ἡ κατανόηση καὶ ἡ πραγματικότητα θὰ κρατηθοῦν ἔγκυρες στὴ θέση τῆς φαντασίωσης καὶ τῆς θεότητας. Θὰ στραφοῦν ἐναντίον ἐκείνου πού ἔχει πίστη, ὁποιοῦδήποτε εἶδους, καὶ θὰ τοῦ ἀποκαλυφθοῦν στὴν οὐσία τοῦ ὄρου. Δὲν προσφέρουν ἀποδείξεις, ἀλλὰ ἀπλῶς ἐπαναλαμβάνουν συγκριτικὰ ἀπλὲς μεθόδους ἐρμηνείας. Εἶναι ἀδιάψευστες, στὸ μέτρο πού ἀποτελοῦν τὴν ἔκφραση μιᾶς πίστεως. Ἐχουν πίστη στὸ τίποτε καὶ στὴν πίστη τους, ἔχουν φανατικὴ ἐμπιστοσύνη στὸν δογματισμὸ, πού μ' αὐτὸν προσκολλῶνται σὲ μορφές, πού γι' αὐτοὺς συγκαλύπτουν τὸ τίποτε. «*Ὑπάρχουν μόνο δύο τάξεις, οἱ ἄστοι καὶ οἱ προλετάριοι*». «*Οἱ παρορμήσεις ἢ τὰ ἐνστικτα καὶ οἱ μετατροπὲς τους*». «*Οἱ φυλὲς αὐτές*». Τὸ ἄτομο πού ὑποστηρίζει τὶς θεωρίες αὐτές, ἐνδέχεται στὴν πραγματικότητα νὰ ὑποστηρίζει μιὰ ἀπόλυτα διαφορετικὴ πίστη καὶ νὰ μὴν κατανοεῖ ἀπλῶς τὸν ἑαυτὸ του.

2. Ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξης

Ἡ κοινωνιολογία, ἡ ψυχολογία καὶ ἡ ἀνθρωπολογία διδάσκουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ θεωρεῖται σὰν ἀντικείμενο, πού σὲ σχέση μ' αὐτὸ κάτι μποροῦμε νὰ μάθουμε, πού θὰ καταστήσει δυνατὴ τὴ μεταβολὴ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ μὲ ἔλλογη ὀργάνωση. Κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ γνωρίζει κάτι γιὰ τὸν ἄνθρωπο, χωρὶς νὰ φτάνει σὲ μιὰ πραγματικὴ γνῶση τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος, σὰν δυνατότητα μιᾶς δημιουργίας προικισμένης μὲ αὐθορμησία, ἐξεγείρεται ἐνάντια τῆς θεώρησής του σὰν ἀπλῆς πραγματικότητας. Τὸ ἄτομο δὲν ἀποδέχεται σὰν πειστικὸ νὰ μεταμορφωθεῖ κοινωνιολογικά, ψυχολογικά ἢ ἀνθρωπολογικά, χωρὶς τροποποίηση. Κατανοώντας τὴν πραγματικότητα πού μπορεῖ νὰ γνωσθεῖ σὰν κάτι τὸ ἰδιαίτερο καὶ τὸ σχετικὸ, χειραφετεῖται ἀπὸ ἐκεῖνο πού οἱ ἐπιστῆμες θὰ ἤθελαν ὀριστικὰ νὰ τὸν κάμουν. Ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ παράβαση τῶν ὁρίων τοῦ δυναμένου νὰ γνωσθεῖ μέσω μιᾶς δογματικῆς αὐτοβεβαιώσεως τοῦ γνωστοῦ ὄντος, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἀπατηλὴ ὑποκατάσταση τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας καὶ ὅτι ἐκεῖνοι πού ἐπιθυμοῦν νὰ διαφύγουν ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, ἀναζητοῦν δικαίωση γιὰ τὶς πράξεις τους σὲ μιὰ κίβδηλη γνῶση τοῦ ὄντος.

Γιὰ τὶς δραστηριότητές τους σὲ κάθε κατάσταση καὶ σ' ὅλες τὶς ἀπασχολήσεις ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται μιὰ εἰδική, ἐμπειρὴ γνῶση γιὰ τὰ πράγματα καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, σὰν ζωὴ. Ἀπλὰ μόνη ἡ ἐμπειρὴ γνῶση δὲν εἶναι ποτὲ γι' αὐτὸ ἀρκετὴ, ἀλλὰ γίνεται σημαντικὴ ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὴν κατέχει. Ἡ χρῆση πού κάνω σ' αὐτὴν καθορίζεται προεχόντως ἀπὸ τὴν θέλησή μου. Οἱ καλύτεροι νόμοι, τὰ πιὸ ἀξιοπιστα ἀποκτῆματα τῆς γνώσης, ἢ ἀποτελε-

σματικότερη τεχνικὴ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν μὲ ἀντίπαλους τρόπους. Δὲν ἔχουν κανένα ὄφελος, ἐκτὸς ἐὰν τὰ ἄτομα τοὺς πληρώνουν μὲ μιὰν ἀποτελεσματικὴ καὶ πολύτιμη πραγματικότητα. Αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὴν πραγματικότητα, κατὰ συνέπεια, δὲν μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ μόνο μὲ τὴν βελτίωση τῆς ἔγκυρης γνώσης, ἐνῶ μόνο μὲ τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ ἀποφασιστικά. Ἀποφασιστικὴ εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ τοποθέτηση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ τρόπος ποὺ θεωρεῖ τὸν κόσμον καὶ ἀναπτύσσεται συνειδητοποιώντας τον, ἡ οὐσιαστικὴ ἀξία τῶν ἱκανοποιήσεών του — ὅλα τοῦτα ἀποτελοῦν τὴ ρίζα ἐκείνου ποὺ πράττει.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς εἶναι ὁ τρόπος τῆς σκέψης, ποὺ μ' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκει νὰ γίνῃ ὁ ἑαυτός του, χρησιμοποιώντας τὴν δόκιμη γνώση, ἐνῶ ταυτόχρονα τὴν ὑπερβαίνει. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς σκέψης δὲν γνωρίζει ἀντικείμενα, ἀλλὰ διαφωτίζει καὶ κάνει πραγματικὸ τὸ «εἶναι» τοῦ στοχαστῆ. Καθὼς ἔχει ὀδηγηθεῖ σὲ κατάσταση ἑκκρεμότητος, ἔχοντας ὑπερβῆ τὶς γνώσεις τοῦ κόσμου (σὰν ἡ υἱοθέτηση μιᾶς φιλοσοφικῆς τοποθέτησης πρὸς τὸν κόσμον), ποὺ σταθεροποιεῖ τὸ ὄν, ἐκκαλεῖται στὴν ἐλευθερία του (σὰν τὸ καταύγασμα τῆς ὑπαρξῆς) καὶ κερδίζει χωρὶς γιὰ τὴν χωρὶς ὁρους δραστηριότητά του, ἐξορκίζοντας τὴν ὑπέρβαση (σὰν μεταφυσικὴ). Ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς δὲν μπορεῖ νὰ συνοψισθεῖ σὲ ἓνα ἰδιαίτερο ἔργο, οὔτε μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὀριστικὴ τελειοποίησι σὰν ἡ ζωὴ ἐνὸς ἰδιαίτερου στοχαστῆ. Γεννήθηκε στοὺς σύγχρονους καιροὺς ἀπὸ τὸν Κίρκεγκωρ καὶ ἀπ' αὐτὸν ἀπέκτησε ἐκτεταμένη διασπορά. Κατὰ τὴν διάρκειά τῆς ζωῆς του δημιούργησε μιὰ αἴσθησι στὴν Κοπεγχάγη, ἀλλὰ μετὰ λησμονήθηκε. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν μεγάλο πόλεμον (Ἀ' Παγκόσμιον Πόλεμον), οἱ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ ὁμιλοῦν γι' αὐτὸν καὶ πάλι, ἀλλὰ ἡ περίοδος τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐπιρροῆς του μόλις εἶχεν ἀρχίσει. Ὁ Σέλλινγκ, στὴν τελευταία ἐξέλιξι τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης του, ἐπεχείρησε τὰ βήματα ποὺ μ' αὐτά, ὑπαρξιακά, ἐπέφερε ἓνα ρήγμα στὸν γερμανικὸν ἰδεαλισμό. Ἐνῶ ὅμως ὁ Κίρκεγκωρ ἀναζητήσῃ μάταια μιὰ μέθοδον ἐπικοινωνίας καὶ χρησιμοποίησε γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ τὴν τεχνικὴν τοῦ ψευδωνύμου καὶ τῆς μεθόδου του, τοῦ ψυχο-λογικοῦ πειράματος, ὁ Σέλλινγκ, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, ἐνταφίασε τὶς εὐχες παρορμήσεις του καὶ τὶς ἀπόψεις του σὲ μιὰν ἰδεαλιστικὴν συστηματοποίηση, ποὺ ὅπως ἀναπτύχθηκε στὴν ἐνότητά του, δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ τὴν ἀποβάλλῃ. Ἐνῶ ὁ Κίρκεγκωρ ἐνδιαφέρθηκε εὐλογα μὲ τὸ πιὸ θεμελιώδες πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας, αὐτὸ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ ἐνῶ ἀποσκοποῦσε στὴν ἐπίτευξιν ἐνὸς μέσου εὐθείας ἐπικοινωνίας, ἔφθασε στὴν πραγματικότητα σὲ ἓνα περίεργον πλημμελὲς ἀποτέλεσμα (ποὺ παρ' ὅλα τοῦτα δὲν μπορούσε παρὰ νὰ κεντρίσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη). Ὁ Σέλλινγκ δύσκολα συνειδητοποίησε αὐτὸ στὸ ὅποῖο ἀπέβλεπε, ἐνῶ τὸ νόημα μπορεῖ μόνο ν' ἀποκαλυφθεῖ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀπέκτησαν τὸ φῶς τοῦ Κίρκεγκωρ. Ὁ δρόμος τοῦ Νίτσε πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ὑπαρξῆς ἀναπτύχθηκε ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς προηγούμενους στοχαστές.

Ὁ ἀγγλοσαξωνικὸς πραγματισμὸς στάθηκε ἓνα προκαταρκτικὸν στάδιον. Στὴν ἐπίθεσιν του κατὰ τοῦ παραδοσιακοῦ ἰδεαλισμοῦ ὁ πραγματισμὸς φάνηκε νὰ θέτῃ νέες βάσεις. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ οἰκοδόμησε πάνω σ' αὐτές, δὲν ἦταν τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἓνα ἄθροισμα ὠμῶν ἀναλύσεων τῆς ζωῆς καὶ ἐνὸς φθινοῦ ὀπτιμισμού, ἦταν μιὰ ἀπλὴ ἐκφρασις τυφλῆς ἐμπιστοσύνης στὴν ὑπάρχουσα σύγχυσις. Ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψῃ καμμία λύσιν, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο πραγματικὴ στὴν πολλαπλότητά τῆς σκέψης, ὅπως πορεύεται ἀπὸ τὶς ὑπάρχουσες καταβολὰς στὴν ἀμοιβαίαν ἐπικοινωνίαν. Εἶναι ἀχρὸν, ἀλλὰ εἶναι ἤδη προφανέστερη στίς ἀποτυχίες της ἀπὸ ὅ,τι στὰ ἐπιτεύγματά της καὶ ἔχει ἤδη ὑποκύβῃ στὴν ἀνώριμην ὀχλοβοή, ποὺ μὲ αὐτὴν καλωσορίζεται κάθε τι τὸ σημαντικό, ποὺ εἰσέρχεται στὸν ἐφήμερον κόσμον.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς θὰ ἔσβηνε ἀμέσως, ἂν ἐπρόκειτο ἀκόμη μιὰ φορὰ νὰ ὑπαινιχθεῖ τὴν πίστιν ὅτι γνωρίζομε τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Θὰ προσέφερε καὶ πάλι διαγράμματα γιὰ τὴν σπουδὴ τῶν τύπων τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς τῶν ζώων, θὰ μετεβάλλετο

καὶ πάλι σὲ ἀνθρωπολογία, ψυχολογία, κοινωνιολογία. Ἐνδέχεται νὰ ἔχει μόνο μιὰ δυνατὴ σπουδαιότητα, στὸ μέτρο πού τὰ ἀντικείμενα πού πρέπει νὰ κατευθύνει τὴν προσοχὴ τῆς δὲν εἶχαν ἐκτεθεῖ καὶ περιορισθεῖ ἀποκλειστικά.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς μπορεῖ νὰ καταρρεῦσει σὲ καθαρὴ ὑποκειμενικότητα. Τότε ἡ ἐαυτότητα παρανοεῖται σὰν τὸ εἶναι τοῦ ἐγώ, πού μονομερῶς περιγράφεται σὰν ζωὴ, χωρὶς νὰ ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι τίποτε περισσότερο. Ἡ γνήσια ὁμῶς φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς εἶναι ἡ ἐλκυστικὴ ἐκείνη ἐρωτηματοθέτηση, πού σ' αὐτὴν σήμερα ὁ ἄνθρωπος ζητᾷ καὶ πάλι νὰ ἐπιστρέψει στὸν ἀληθινὸ ἐαυτό του. Εἶναι κατὰ συνέπεια πασιδῆλο ὅτι βρίσκεται μόνο ἐκεῖ, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀγωνίζονται πρὸς χάριν τῆς.

Ἀπὸ μιὰ τυχαία ἀνάμιξη μὲ τὴν κοινωνιολογικὴ, τὴν ψυχολογικὴ καὶ τὴν ἀνθρωπολογικὴ σκέψη, μπορεῖ νὰ ἐκφυλισθεῖ σὲ μιὰ ἐπίλεπτη μεταμφίεσις. Ἄλλοτε ἐπικρίνεται σ' ἓνα άτομικισμό, ἄλλοτε χρησιμοποιεῖται σὰν μιὰ δικαίωση γιὰ προσωπικὴ ἑλλειψὴ αἰσχύνης, καθίσταται τὸ ἐπικίνδυνον θεμέλιο μιᾶς ὑστερικῆς φιλοσοφίας. Ὅπου ὁμῶς παραμένει γνήσια, ὅπου παραμένει εἰλικρινὴς μὲ τὸν ἐαυτό τῆς, εἶναι μοναδικὰ ἀποτελεσματικὴ στὴν προαγωγὴ οἰουδῆποτε πού κάνει τὸν ἄνθρωπο γνήσια ἄνθρωπο. Ἡ διαφώτισις τῆς ὑπαρξῆς, ὅπως δὲν ἀπευθύνεται σὲ κάποιον, δὲν ἐλαύνει σὲ ἀποτέλεσμα. Μιὰ διευκρίνισις τῆς συνείδησις ἀξιώνει, ἀλλὰ δὲν ἐνέχει πληρότητα. Σὰν γνωστικὰ ὄντα, πρέπει νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ αὐτό. Διότι δὲν εἶμαι μόνο αὐτὸ πού γνωρίζω, οὔτε γνωρίζω αὐτὸ πού εἶμαι. Ἀντὶ νὰ γνωρίζω τὴν ὑπαρξή μου, μπορῶ μόνο νὰ ἐγκαιρῶ τὴν διεργασία τῆς διευκρίνισις.

Ἡ γνώσις γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἐφθασε κατ' ἀρχὴν στὸ τέλος τῆς, ὅταν κατανοήθηκαν τὰ ὅρια τῆς στὸν ὁρατισμὸ τῆς ὑπαρξῆς. Ἡ διευκρίνισις τῆς ὑπαρξῆς πού ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς γνώσις αὐτῆς πρέπει νὰ μὴν παραμένει ἱκανοποιητικὴ. Στὴ βάση τῆς διευκρίνισις τῆς ὑπαρξῆς κινούμεθα σὲ μιὰ νέα διάστασις, ὅταν ἐπιχειροῦμε τὴν μεταφυσικὴ. Ἡ δημιουργία τοῦ μεταφυσικὰ ἀντικειμενικοῦ κόσμου ἢ ὁ ἐκδηλὸς χαρακτήρας τῆς καταγωγῆς τοῦ ὄντος εἶναι μηδενικός, ἂν διαζευχθεῖ ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν. Θεωρούμενη ἀπὸ μιὰ ψυχολογικὴ ἀποψη, προκαλεῖται μόνο, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς μορφὰς τῆς φαντασίας καὶ τῶν ἰδιότυπα κινητήριων σκέψεων, ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τῆς διήγησις καὶ τῆς συγκρότησις τοῦ εἶναι, πού ἀφανίζονται στὸν λεπτόν ἀέρα ἐν ᾧ κἀθε προσπάθειας γιὰ περιεκτικὴ γνώσις. Σ' αὐτὴν ἐπαφίενται τὰ ἐπαθλα τῶν ἀνθρώπων ἢ ἡ διαλεύκανσις τῆς ἀνησυχίας καὶ τοῦ κινδύνου, ὅταν τὸ γνήσια πραγματικὸ φαίνεται νὰ τοῦ ἀποκαλύπτεται.

Σήμερα τὰ προλεγόμενα τῆς μεταφυσικῆς εἶναι ἀπὸ ὑπαρξιακὴ ἀποψη τὸ ἴδιο συγκεχυμένα, ὅσο σὲ ὅλῃ τῇ φιλοσοφίᾳ. Οἱ δυνατότητές τους ὁμῶς ἔχουν γίνεῖ ἴσως καθαρότερες καὶ ἐνδεχομένως πιὸ στενές. Ἐπειδὴ ἡ πειστικὴ γνώσις τῆς ἐμπειρίας ἦταν ἀλάνθαστη, ἡ μεταφυσικὴ δὲν εἶναι πᾶς δυνατὴ ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης, ἀλλὰ πρέπει νὰ συλληφθεῖ σὲ μιὰν ἀπόλυτα διαφορετικὴ τάσις. Ἐχει γίνεῖ κατὰ συνέπεια περισσότερο ἐπικίνδυνον ἀπὸ τὶς προηγούμενες, καθὼς ἐλαύνει πρόθυμα εἴτε στὴ δεισιδαιμονίᾳ, συνοδευομένη ἀπὸ τὴν ἀποκήρυξιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς εἰλικρινείας, εἴτε, διαφορετικά, στὴν ἀμηχανία ἐκείνων πού δὲν μποροῦν νὰ προχωρήσουν, ἔστω κι ἂν θέλουν νὰ γνωρίζουν, ἐπειδὴ εἶναι ἀνίκανοι νὰ γνωρίσουν. Μόνο ὅταν συνειδητοποιηθοῦν οἱ κίνδυνοι αὐτοὶ καὶ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ ὑπομονὴ ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ὑπαρξῆς, γίνεται δυνατὴ ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας στὴν σύλληψιν μιᾶς μεταφυσικῆς ἀξίας.

Αὐτὸ πού *κληροδότησαν* οἱ χιλιετίες στὸν ἄνθρωπο τῆς ὑπέρβασις θὰ μπορούσε καὶ πάλι νὰ διαρθρωθεῖ, ἀφοῦ ἀφομοιώθηκε σὲ μιὰ μεταβαλλόμενη μορφή.

(Συνεχίζεται)

[Μεταφράζει ὁ ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ]

‘Ο Κασσιανός

(Εϋθυμο διήγημα)

“Όλα ήσαν μιὰ χαρά, μέσα εκεί στὸν κήπο τῆς ‘Εδέμ. “Ὡς τὴν ἡμέρα πού οἱ πρωτόπλαστοι κάμανε τὴν ‘Επανάσταση γιὰ ἓνα μῆλο.

Φαίνεται πῶς τοῦτος ὁ καρπὸς τὸ εἶχε στὴ φύτρα του, νὰ φέρνει ὅλο συμφορὲς καὶ γκρίνιες. Σὲ θεοὺς καὶ σὲ ἀνθρώπους. Γιὰ ἓνα μῆλο φτάσανε σὲ σκοτωμὸ ἡ ‘Αθηνᾶ, ἡ ‘Ηρα καὶ ἡ ‘Αφροδίτη, ποιά νὰ τὸ πρωτοαπαξίει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαιτητῆ, τοῦ Πάρη, τάζοντάς του λαγοὺς μὲ πετραχεῖλια, νὰ τὸν ξεγελάσουν.

Καὶ ἐκεῖνα τ’ ἄλλα μῆλα, τὰ χρυσᾶ, πού ἦταν τὰ προικιά τῆς ‘Ηρας, κάμανε τὸν ‘Ηρακλῆ νὰ γίνῃ κλέφτης καὶ λίγο ἔλειψε νὰ τὸν φάει ζωντανὸ ὁ Λάδωνας ὁ ἑκατοκέφαλος, ὅπως λέει ὁ ‘ΗΣΙΟΔΟΣ. Καὶ ἦταν ἐτοιμὴ ἡ ‘Ηρα νὰ κάμει σεισμὸ στὸν ‘Όλυμπο, ἂν δὲν τῆς τὰ ξανάδινε ἡ ‘Αθηνᾶ.

“Ὁμως, τοῦτο τὸ μῆλο τῆς ‘Εδέμ στάθηκε πολὺ μοιραῖο. ‘Η ἐπανάσταση, γιὰ χάρη του, εἶχε ἀποτέλεσμα νὰ χάσουν τὸν Παράδεισο οἱ πρωτόπλαστοι καὶ νὰ τιμωρηθοῦν γιὰ χρόνια, μακριά, στὴν ... ἐξορία τοῦ ‘Αδάμ! Στὸ τέλος τοὺς λυπήθηκε ὁ Πανάγαθος. ‘Επαναπατρίσθηκαν καὶ ξαναβρῆκαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ τους.

Τώρα πιά ἡ ζωὴ ἐκεῖ μέσα πῆρε ἄλλη τάξη πραγμάτων. Καθὼς ἀνοιξαν οἱ Πύλες, γέμισε ὁ Παράδεισος ἀνθρώπους. «Τοὺς χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσαγάγετε, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου», εἶχε ‘πεῖ μιὰ ἡμέρα, ἀπάνω στὴν ὀργή του ὁ Κύριος, ὅταν περιμενε τοὺς καλεσμένους στὸ τραπέζι του, κι ἐκεῖνοι, ἀγρόν ἠγόρασαν.

‘Αλλὰ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν μέτρα θεσμικά γιὰ νὰ μὴν γίνωνται πλέον ἀνταρσίες, ἐκτροπὰ καὶ ἐπαναστάσεις. ‘Εποίησε Κράτος, ἐν βραχίονι αὐτοῦ ὁ Κύριος. ‘Ο Πέτρος διορίστηκε στὴν Πύλη, κλειδοκράτορας.

‘Ο ‘Αρχιστράτηγος Μιχαήλ, φρουρός, μὲ τὴν πύρινη ρομφαία του. ‘Εβαλαν τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀριστερά. Τὰ ἐρίφια. Νὰ μὴν βλέπουν τὸν Θεό. Δεξιά, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ Δούλοι τοῦ Θεοῦ. “Ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

Τοὺς χώρισαν σὲ τάγματα. ‘Ιεραρχικῶς καὶ κατὰ τὴν ἀξία του ὁ καθένας. “Εξι ταξιαρχίες: ‘Απόστολοι, Μάρτυρες καὶ Προφῆται. ‘Ιεράρχαι, “Όσοι καὶ Δίκαιοι. “Όλοι μὲ τὴν κατοικία τους. ‘Ιδιόκτητη, μὲ ὅλες τὶς ἀνέσεις. Εὐφραινομένων ἡ κατοικία, Παράδεισος. Μόνον ἡ ἕκτη τάξη, οἱ Δίκαιοι, δὲν εἶχαν κατοικίες. Τόσοι πολλοὶ Δίκαιοι. Πῶς νὰ τοὺς βολέψουν; ‘Εμειναν ὅλοι ἐν σκηναῖς δικαίων.

‘Εκεῖ, ἀνάμεσα στοὺς Δίκαιους, βρέθηκε κάποτε λαθραῖα, παρεισάχτος, καὶ ἓνας... δικηγόρος! “Ετυχε νὰ λείπει ὁ Μιχαήλ ἀπὸ τὴν Πύλη. Ξεγέλασε τὸν Πέτρο καὶ τοῦ ἀνοιξε καὶ ἔτσι βρέθηκε μέσα στοὺς Δίκαιους. “Ὁμως δὲν βρῆκε ἀδειανὴ σκηνή. Σὲ καμμία δὲν ἦταν γραμμένο τὸ ὄνομά του. ‘Εκεῖ πού τριγύριζε, ἄστεγος καὶ χασομέρης, βλέπει ἀπὸ μακριὰ μιὰ μεγάλη οἰκοδομή, σὰν μέγαρο. Πλησιάζει. ‘Ηταν ἓνας μεγαλοπρεπὴς Ναός. Μὲ δύο καμπαναριὰ πανύψηλα. “Επесе τὸ καπέλο του ἀπὸ τὸ κεφάλι του, καθὼς τὰ κοίταζε ὡς τὴν κορφή. Ρωτάει κάποιον, «τίνος εἶναι αὐτὸ τὸ κτίριο;» «Τοῦ ‘Αη-Νικόλαου», τοῦ λένε. Μάρμαρα. Πολυέλαιοι, ὅλο χρυσὸ καὶ ‘Ασῆμι. ‘Εθάμπωσαν τὰ μάτια του ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολυτέλεια. Πιο πέρα, ἄλλα μέγαρα: Τοῦ ‘Αη-Σπυρίδωνα, ‘Αθανασίου, Βασιλείου, ὅλων τῶν ‘Ιεραρχῶν, τῆς τέταρτης σειρᾶς. Χαμηλότερα, σ’ ἓνα λειβάδι καταπράσινο, ἐν τόπῳ χλοερῷ, δύο νεαροὶ πανέμορφοι, μὲ χρυσοστολισμένες φορεσιές, κάνανε ἵππασία, μὲ δύο ὥραϊα ἄλογα. Κατακόκκινο τὸ ἓνα.

‘Ολόασπρο τὸ ἄλλο. Ἦσαν οἱ δύο Μεγάλοι Στρατηλάτες, τῆς δεύτερης Ταξιαρχίας, τῶν Μαρτύρων. Ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Γεώργιος.

Ὁ δικηγόρος σαστισμένος ἀπ’ αὐτὴ τὴν ἀνισότητα, στεναχωρήθηκε.

«Τέτοιες διακρίσεις κι ἐδῶ μέσα, καὶ ἄλλοι νὰ μὴν ἔχουν οὔτε μιὰ σκηνή»; σκέφθηκε.

Γύρισε ἀγανακτισμένος ἀπὸ τὸν περίπατό του. Μάζεψε γύρω του κάμποσους δικαίους καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς κάνει διαφώτιση. Τοὺς ρώτησε, ἂν εἶναι εὐχαριστημένοι καὶ πῶς εἶναι ἡ ζωὴ τους ἐδῶ πέρα.

— Ὅπως θέλει ὁ Μεγαλοδύναμος, τοῦ ἀποκρίθηκαν. Εἴμαστε στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Δὲν βλέπεις; Ζωὴ χαρισάμενη.

— Ἀγαπητοὶ μου, τοὺς λέει, ἡ Βασιλεία εἶναι πιά ξεπερασμένη. Εἶναι γιὰ τοὺς κουντούς. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Πρέπει νὰ συγχρονισθῇτε. Νὰ ζητήσετε τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματά σας. Τί μισθὸ σᾶς δίνει ἡ Βασιλεία;

— Τί τὸν θέλουμε τὸν μισθό, ἀφοῦ ἔχουμε ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ἀβραάμ; τοῦ λένε ἐκεῖνοι.

— Πῶς δὲν παίρνετε μισθό; Δὲν ξέρετε ὅτι ὑπάρχει Νόμος; Ἔχετε Διαθήκη ἐπίσημη, ποὺ λέει: *Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν*. Καὶ μάλιστα αὐξημένος, κατὰ τὴ Νέα Διαθήκη, ποὺ λέει ρητῶς: *ὁ μισθὸς ὧν πολλὸς ἐν τοῖς Οὐρανοῖς*. Δὲν εἶναι δίκαιο, ἄλλοι νὰ νέμονται ὅλα τὰ πλούτη καὶ σεῖς νὰ ζῆτε σὲ Σκηνές. «Ὁχι»! στὴ μονομερῇ λιτότητα! Πρέπει νὰ ἐξεγερθεῖτε, νὰ ζητήσετε δίκαιη κατανομή!

Τοὺς τὰ ἔλεγε μὲ τόση ρητορεία ὁ λαθρεπιβάτης. Ἄσσος τοῦ μπαλκονιοῦ, ἀγαθοὶ ἐκεῖνοι. Φαίνεται πῶς ἤθελε ἡ ψυχὴ τους κάποια Ἀλλαγὴ. «*Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα*» τοὺς εἶχε πεῖ καὶ ὁ Παῦλος. Στὸ τέλος τοὺς ξεσήκωσε. Τοὺς ἔκαμε ἓνα γραπτὸ ὑπόμνημα. Τοὺς ἐβγαλε στὸ δρόμο. Μπροστὰ ἓνας Δίκαιος, ὁ Κασσιανός. Κρατοῦσε τὸ πανῶ μὲ τὰ συνθήματα: «Κάτω τὰ τσιφλίκια!» (ὅπως τότε, τὸ Κιλελέρ). «Πόθεν ἔσχεις Νικόλαε»; φώναξε κάποιος. «Οὐ, οὐ, οὐ», φώναξαν ὅλοι. Οἱ φωνές τους ἔφθα-

σαν στὸν οὐρανό. Στὸ Θρόνο τῆς Μεγαλοσύνης τοῦ Κυρίου. Φωνὴ λαοῦ, ὀργὴ Θεοῦ. Τ’ ἄκουσε ὅλα ὁ Παντοκράτορας.

— Νὰ ἔρθει ἐνώπιόν μου μιὰ ἐπιτροπὴ, λέγει ὁ Κύριος.

Ὅλοι ἔτρεξαν φοβισμένοι καὶ κρύφτηκαν στὶς Σκηνές τους.

Ἀπόμεινε μόνον ὁ μπροστάρης μὲ τὸ πανῶ καὶ τὴν ἀναφορά. Ὁ Κασσιανός.

— Τί ζητεῖς, τέκνον μου;

— Τὰ δίκαια τῶν Δικαίων, Κύριε! Δίκαιη κατανομὴ ζητᾶμε. Τί δηλαδὴ. Ὅλα τὰ πλούτη γιὰ τὸ Νικόλαο; Νά! τὸ γράφει καὶ τὸ ὑπόμνημα. Καὶ τοῦ ἔδειξε τὴν ἀναφορά.

— Νὰ προσκληθεῖ ὁ Νικόλαος! Προστάζει ὁ Παντοδύναμος.

Τὸν φωνάζουν: Νικόλαος... Μύρων!... Ἀπὼν...

«Διατάσσεται ἡ βιαία προσαγωγή».

Ξαπολυθῆκαν στὴ στιγμή ὅλα τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων. Τὰ πολυόματα Χερουβεὶμ καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφεῖμ. Ἰπτάμενα, μετάρσια, πτερωτά. Ὑστερα ἀπὸ ὧρα ἀρκετὴ τὸν φέρανε - στὰ χάλια του. Καταϊδρωμένος καὶ σουρώνοντας τὰ ράσα του ἀπὸ θαλασσόνερα.

— Ποῦ ἦσουν, Νικόλαε; Ρωτάει ὁ Ὑψιστος (ἂν καὶ ἤξερε).

Λαχανιάζοντας ἀκόμα καὶ μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα ἀπὸ τὴν κούραση:

— Ἐκεῖ κάτω... μὲ φωνάξανε... στὸν Ὠκεανό! Κοντὰ σ’ ἐκεῖνο τὸ καταραμένο τρίγωνο θανάτου. Στὶς Βερμούδες... Ἐκινδύνευε ἓνα πλοῖο... Μόλις πρόλαβα. Γύρισα τὸ τιμόνι λίγο δεξιὰ καὶ σώθηκαν χίλιες ψυχές. Γι’ αὐτὸ ἀπουσίαξα. Καὶ ἔσιαζε τὴ γενειάδα του, καθὼς ἀκόμα ἔσταζαν νερά.

— Τ’ ἀκούς, Κασσιανέ; Γυρίζει ὁ Κύριος καὶ λέει τοῦ ἐπαναστάτη, ποὺ κρατοῦσε ἀκόμα τὸ πανῶ. Βλέπεις μὲ πόσους κόπους ἀποχτάει ὁ Νικόλαος τ’ ἀγαθὰ του; Ἐσὺ τί ἔκανες, πρὶν γράψεις τὸ ὑπόμνημα;

— Δὲν τὸ ἔγραψα ἐγώ, Κύριε. Λέει, τρέμοντας ἀπὸ τὸ φόβο του ὁ Κασσιανός. Ἕνας... δικηγόρος μοῦ τὸ ἔγραψε.

— Δικηγόρος; ἐδῶ μέσα, δικηγόρος; Καὶ πῶς βρέθηκε;

— ...

Καλοῦν τὸν Πέτρο, τὸν ρωτᾷ: «Πῶς μπῆκε»;

— Κύριε, τοῦ λέει, ἐγὼ εἶμαι ἀγράμματος. Ἕνας ψαρᾶς εἶμαι ἐγώ. Μοῦ ἔδειξε ἕνα χαρτί, διαβατήριό, πού ἔγραφε: Δικ... (δικηγόρος), νόμισα πὼς γράφει, δίκαιος. Μὲ ἐξαπάτησε. Πλαστογραφία.

— Καλά! καλά! Πήγαινε καὶ νὰ προσέχεις. Συνέχισε, Κασσιανέ, τί ἔκανες;

— Ἐκανα ἀνάπαυση Κύριε... Ἀνάπαυσον μετὰ δικαίων τὸν δοῦλον σου.

— Δηλαδή τεμπέλιαζες, καὶ τώρα θέλεις τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Νικόλαου. Γιὰ πές μου; Κάθε πότε σὲ γιορτάζουν ἐκεῖ κάτω οἱ θνητοί;

— Κύριε, φτωχὸς Ἅγιος εἰμ' ἐγώ. Ποιὸς μὲ θυμᾶται; Φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δὲν ἔχει. Μόνο μιὰ φορὰ τὸ χρόνο μὲ θυμοῦνται δύο, τρεῖς Κασσιανές, καλόγριες.

— Πολὺ σοῦ πάει, πονηρὲ δοῦλε καὶ δκνηρὲ, τοῦ ἀποκρίνεται ὁ Κύριος αὐστηρά.

Πήγαινε τώρα στὴ σκηνή σου καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θ' ἀκούγεται μιὰ φορὰ στὰ τέσσερα χρόνια. Σᾶς τὸ ἔχω πει τόσες φορές. Οὐκ ἐπιθυμῆσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν. Ὅποιος ζητάει ξένο βιός, χάνει καὶ τὸ δικό του. Τῷ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ἄς ἔχεις χάρη πού εἶμαι Οἰκτίρμων ἐδῶ καὶ Πολυέλειος.

Ἀπὸ τότε εἶναι, πού ὁ Ἅγιος Κασσιανὸς γιορτάζεται κάθε τέσσερα χρόνια στίς εἴκοσι ἑννέα τοῦ Φλεβάρη. Ὅταν εἶναι δίσεκτο...

— Κι' αὐτὸν τί νὰ τὸν κάνουμε; Λέει ὁ Πέτρος. Καὶ κοίταζε λοξὰ τὸ δικηγόρο.

Ὁ Κύριος εἶχε ξεθυμώσει πιά. Ἐγινε ἴλεως καὶ τὸν λυπήθηκε. Δῶστε του, λέει, μιὰ ψάθα γιὰ στρωσίδι καὶ βάλτε τον ἐκεῖ, μακριά, στὴν Αὐλὴν τῶν προβάτων. Ἐν αὐλαῖς οἴκου Μου. Τὸν ἐρχόμενον πρὸς μεοὺ μὴ ἐκβάλω ἔξω. Καὶ ἀπόμεινε ἐκεῖ στὴν ψάθα, ξεχασμένος...

ΤΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Αὐτὴ τὴν ἀνοιξη

*Αὐτὴ τὴν ἀνοιξη οἱ ρύακες τῶν βοστρούχων σου
ψιθύρισαν τὴν ἱερὴ μου θυσία
στὴ δική σου πηγὴ,
καθὼς μέσα ἀπὸ κατακλυσμοὺς ἀναμνήσεων,
τόσα χρόνια,
αὐτὴ τὴν ἀνοιξη
ἐγκαθίδρυσες τὴ στέρεη γοητεία σου
στὰ στερνὰ ἐνδὸς πάθους, πού σφαδάζει
τόσα χρόνια,
τὴν τρομερὴ του μὴ ἔχοντος σημαία
ποιὸς ξέρει
σὲ τί ὄδυρμούς,
σὲ τί μοιραῖες περιπλανήσεις.*

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ARTHUR L. STINCHOMBE, *Constructing Social Theories*
(‘Η κατασκευή επιστημονικῶν θεωριῶν)

Σκοπὸς τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ ἔργου εἶναι ἡ περιγραφή διαζευκτικῶν στρατηγικῶν, χρήσιμων γιὰ τὴν κατασκευὴ ἐπιστημονικῶν θεωριῶν τῶν κοινωνιολογικῶν φαινομένων, ἐνῶ, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ συγγραφέας διατείνεται ὅτι ἡ ὕπαρξις εὐρείας ποικιλίας διαζευκτικῶν προσεγγίσεων διαφωτίζει τὴν λογικὴ τῆς κατασκευῆς ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, σημαντικότερη καθὼς εἶναι ἀπὸ τὴν ἀλήθεια κάθε ἰδιαίτερης ἐρμηνείας.

Στὸ Β΄ κεφάλαιο τοῦ ἔργου «‘Η λογικὴ τῶν ἐπιστημονικῶν συμπερασμάτων» ὁ καθηγητὴς κ. Στίνχομπ ὑποστηρίζει τὴν ἄποψη ὅτι ὁ ἔλεγχος τῶν θεωριῶν μὲ τὰ γεγονότα στηρίζεται στὶς λογικὲς μορφὲς τῆς ἐπαγωγῆς σὰν ἀναλυτικῆς βάσης τῆς, ἐνῶ ἡ θεωρητικὴ πρόταση δηλώνει ὅτι μιὰ τάξις φαινομένων συνδέεται κατὰ τρόπο ὁρισμένο μὲ μιὰν ἄλλην, ρίχνοντας τὸ βάρος τῆς ἀπόδειξης στὴν πολλαπλότητα τῶν ἐλέγχων τῆς μὲ τὰ ἐμπειρικὰ δεδομένα. ‘Η βασικὴ λογικὴ διεργασία στὴν ἐπιστῆμην εἶναι ἐκείνη ποὺ ἀποκλείει ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες τῶν διαζευκτικῶν θεωριῶν, παρέχοντας κριτήρια γιὰ τὸ κρίσιμο πείραμα, ποὺ ἂν βρεῖ ὑποστήριξη, ἡ βασικὴ θεωρία γίνεται περισσότερο πειστικὴ (χωρὶς καὶ πάλι νὰ μπορεῖ ν’ ἀποδειχθεῖ).

Στὸ Γ΄ κεφάλαιο τοῦ ἔργου «‘Η δομὴ τῶν θεωριῶν αἰτιότητας» ὁ συγγραφέας διατείνεται, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι γιὰ τὴν ὑποστήριξη θεωριῶν αἰτιότητος 1) πρέπει νὰ παρατηρήσουμε διάφορες τιμὲς στὶς αἰτιώδεις μεταβλητές, 2) πρέπει νὰ παρατηρήσουμε συν-διακύμανση τῆς ἐξηρημένης καὶ τῆς αἰτιώδους μεταβλητῆς, 3) νὰ ἐντοπίσουμε τὴν κατεύθυνση τῆς σχέσης καὶ 4) νὰ διαπιστώσουμε ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἄλλες μεταβλητές, ποὺ ἐνδέχεται νὰ προκαλέσουν μεταβολές, τόσο στὴν ἐξηρημένη ὅσο καὶ στὴν ἀνεξάρτητη μεταβλητή.

Στὸ ἴδιο κεφάλαιο ὑποστηρίζει τὴν ἄποψη ὅτι οἱ ἐπιστημονικὲς τυπολογίαι (σ.σ. 45-47) ἔχουν δύο ριζικὰ διαφορετικὲς λειτουργίες, γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ θεωρία: στὴν πρώτη περίπτωσι, ἡ τυπολογία ἀποτελεῖ πρόταση ὅτι ἕνας εὐρὺς ἀριθμὸς μεταβλητῶν διαθέτει μικρὸν μόνον ἀριθμὸ συνδυασμῶν τιμῶν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι συνδυασμοὶ εἴτε δὲν ὑπάρχουν εἴτε δὲν συμβαίνουν, εὔρημα ποὺ ὁδηγεῖ στὴν βελτίωση τῆς θεωρίας. Στὴν δευτέρη περίπτωσι, ἡ τυπολογία ἀποτελεῖ ἕναν τρόπο περιγραφῆς τῆς λειτουργίας δύο ἢ περισσοτέρων μεταβλητῶν, ὥστε οἱ συνέπειες τῆς συναλλαγῆς τους νὰ διατυπώνονται ἀπλούστερα.

Στὸ Δ΄ κεφάλαιο τοῦ ἔργου ὁ συγγραφέας ἐξετάζει δημογραφικὲς, λειτουργικὲς καὶ ἱστορικὲς ἐρμηνείες τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Οἱ λειτουργικὲς εἰδικό-

τερα ἐρμηνείες ὑπαινίσσονται, ὅτι μιὰ δομὴ ἢ μιὰ δραστηριότητα προκαλεῖται ἔμμεσα ἀπὸ τὶς συνέπειές της, ἐνῶ οἱ ἐρμηνείες λειτουργικότητας συνίστανται ἀπὸ αἰτιώδεις συνδέσμους μεταξὺ τριῶν μεταβλητῶν: 1) τῆς δομῆς ποὺ ἔχει σὰν συνέπεια τὴν διατήρηση, 2) τῆς ὁμοιοστατικῆς μεταβλητῆς, ποὺ δὲν θὰ μπορούσε νὰ διατηρηθεῖ χωρὶς τὴν δομὴ καὶ 3) τῶν ἐντάσεων ποὺ τείνουν νὰ τὴν διαταράξουν (σ. 136).

Στὸ Ε΄ κεφάλαιο «Ἐννοιολογήσεις τῶν φαινομένων ἰσχύος», στὸ ΣΤ΄ κεφάλαιο «Ἐννοιολογήσεις περιβαλλοντολογικῶν συνεπειῶν» καὶ στὸ τελευταῖο κεφάλαιο «Ἐννοιες γιὰ τὴν δομὴ τῶν δραστηριοτήτων» ὁ συγγραφέας ἐπεξεργάζεται ἐννοιολογικὰ πλευρὲς τῆς διαδικασίας διατύπωσης ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, προσφέροντας χρήσιμες προτάσεις γιὰ τὴν λογικὴ μορφή τῆς ἐρμηνείας περιπλόκων, θεωρητικῶν δομῶν, ὡς καὶ τὸ γνωσιοθεωρητικὸ κύρος τους (σ.σ. 290-292). Πρόκειται γιὰ ἔργο ὑψηλῆς ἐπιστημολογικῆς σπουδαιότητας.

Μανώλης Μαρκάκης

ΟΘΩΝ Μ. ΔΕΦΝΕΡ, *Βασίλισσα τῆς Λυδίας*

Λίγοι, στοὺς καιροὺς μας, ἐκφράζονται ταυτόχρονα στὴν ποίηση καὶ στὸν πεζὸ λόγο. Ἀκόμα ὅμως λιγότεροι μέσα σ' ἓνα τους βιβλίο δημοσιεύουν μαζί ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα τόσο ἀπὸ τὸ πεζογραφικὸ, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ποιητικὸ τους ἔργο. Αὐτὸ τὸ ἐπιχείρησε, μὲ ἐπιτυχία, ἅς τὸ ποῦμε ἀμέσως, ὁ κ. Ο. Δ. Στὸ πῶς πάνω του βιβλίο. Ἀντὶ νὰ μᾶς βάλει μπροστὰ στὸ δῖλημμα ποὺ θὰ περιμέναμε (δηλαδὴ ἂν εἶναι πρῶτα ποιητὴς καὶ μετὰ πεζογράφος ἢ τὸ ἀντίστροφο), μᾶς παρουσίασε τὶς δύο ἰσότητες, ἅς τὸ τονίσω αὐτό, ὅψεις τῆς προσφορᾶς του. Ἐτσι ἐδῶ συνέβη κάτι τὸ σπάνιο: Τὰ δύο εἶδη ἐναρμονίζονται καὶ ἀλληλοσυμπληρώνονται. Δὲν θὰ ἐπαναλάβω τὶς ἐντυπώσεις μου ἀπὸ τὴν ποίηση του (τὶς ὅπως δὴ ποτε θετικές), ποὺ ἀλλοῦ διετύπωσα. Θὰ σταθῶ στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου, τὸ πεζογραφικόν, ποὺ τὸ καλύπτει τὸ μακρὺ ἱστορικὸ ἀφήγημά του «*Βασίλισσα τῆς Λυδίας*», αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔδωσε καὶ τὸν τίτλο. Εἶναι μιὰ ποιητικὰ δοσμένη ἐρωτικὴ ἱστορία, καλογραμμένη, μετέωρη μέσα στὸ ἱστορικὸ καὶ χρονικὸ τῆς πλαίσιου, μισομυθική, μισοπραγματική, ποὺ ὡστόσο μᾶς γοητεύει. Χωρὶς πολλὰς λεπτομέρειες, ἀπλά, ὁ κ. Ο. Δ. δημιουργεῖ τὸν διάκοσμο μέσα στὸν ὁποῖον κινουῦνται οἱ ἥρωές του, ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἡ Ὁμφάλη, ἡ βασίλισσα τῆς Λυδίας. Μὲ ἀχνὰς πινελιές, ποὺ ἀφήνουν τεράστια περιθώρια στὴ φαντασία μας, διαγράφει, σὲ πρῶτο πρόσωπο μάλιστα, μιὰ σύγκρουση, ἐνῶ παράλληλα μᾶς μεταφέρει στὶς Σάρδεις, ποὺ μὲ τόση μαεστρία περιγράφει. Ἡ ἱστορία αὐτὴ τοῦ ξακουστοῦ ἥρωα, ποὺ ναυαγὸς βρέθηκε στ' ἀκρογιάλια τῆς Φώκαιας, ἀσφαλῶς θυμίζει κάποιον ἀρχαῖο μῦθο. Σημασία, ὅμως, ἐδῶ ἔχει ἡ ποιητικὴ του μετάπλαση, ποὺ σὲ πεζὸ λόγο ἐπιχειρεῖ ὁ συγγραφέας. Περισσότερη ὅμως σημασία ἔχει, πῶς μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀποδόθηκε καταξιώθηκε αἰσθητικά. Νιώσαμε συγκίνηση καὶ μέθεξη. Ἡ ἀτμόσφαιρα, ὁ χρόνος, ἡ μαγεία τοῦ λόγου μᾶς ἄγγιξε καὶ μᾶς κέρδισε. Κι αὐτὸ κάθε ἄλλο παρὰ εἶναι λίγο σὲ μιὰ τέχνη ποὺ περισσότερο μετράει ὁ τρόπος ποὺ ἀφηγεῖσαι· ποὺ φτιάχνεις μιὰ ἱστορία — καὶ λιγότερο ὁ ἴδιος ὁ μῦθος.

Εὐάγγελος Γ. Ρόζος

ΣΠΥΡΟΣ ΝΟΝΙΚΑΣ, *Ἑλληνικότητα*, (Δοκιμακὲς προσεγγίσεις)

Μιὰ παροιμία λέει, πὼς «ἂν δὲν παινέσεις τὸ σπίτι σου, θὰ πέσει νὰ σὲ πλακώσει». Ὁ Σ. Νόνικας ὅμως εἶναι τόσο γνωστὸς στοὺς ἀναγνώστες τοῦ «*Δαυλῶ*», ὥστε θὰ μπορούσε νὰ παρεξηγηθεῖ ὡς περιττολογία, ἂν ἐπαναλάβω καὶ ἐγώ, ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ, παινέματα· καὶ τὸ χειρότερο, ὅταν αὐτὰ τὰ παινέματα προέρχονται ἀπὸ ἕναν ἐπίσης συνεργάτη τοῦ «*Δαυλῶ*». Θὰ προσπαθῶ ὅμως νὰ ξεχάσω πρὸς στιγμὴν τὸν φίλο καὶ συνεργάτη καὶ νὰ μιλήσω, ὅπως προσπαθῶ νὰ κάνω πάντα (δὲν ξέρω ἂν αὐτὸ τὸ ἐπιτυχῶς πάντα), μόνο γιὰ τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι βιβλίον «Ἑλληνικότητα» τοῦ Σ. Ν. Κατ' ἀρχὴν, θὰ ἔλεγα ὅτι εἶναι πρέπον κατὰ διαστήματα ἕνα συγγραφεὺς νὰ συγκεντρώνει τὰ ἄρθρα του, ποὺ γράφτηκαν σκόρπια (ἐν προκειμένῳ στὴ διετία 1984-85, στὸν «*Δαυλῶ*» κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἄλλου, π.χ. στὴν «*Καθημερινή*» στὴ «*Σύγχρονη Σκέψη*» στὴν «Ἑποπτεία» κ.λ.π.) καὶ νὰ τὰ ἐκδίδει. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ ἀναγνώστης εἶναι δυνατόν νὰ κατανοήσῃ πληρέστερα τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης τοῦ συγγραφέως καὶ τοὺς τρόπους ποὺ τὸ προσεγγίζει. Τὸ πλέον ὅμως ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ εἰσέλθῃ καὶ ὁ ἀναγνώστης στὸ χῶρο τοῦ προβληματισμοῦ τοῦ συγγραφέως.

Ὁ Σ. Νόνικας ἔχει τὰ χαρίσματα αὐτὰ· ξεκινάει καὶ ὑφαίνει τὸ θέμα του [*ΥΦ, ὑφαίνω: ὕφασμα αἶνου*] καὶ εἶναι καὶ ποιητὴς μὲ ἕναν τρόπο ποὺ ἀποσπᾷ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἐνδιαφέρον ὄχι μόνον τοῦ «στοχαστῆ» καὶ συχνὰ ἀπόκοσμου ἀναγνώστη ἀλλὰ καὶ τοῦ μαχητῆ, αὐτοῦ δηλαδὴ ποὺ ζεῖ καὶ κινεῖται μὲς στὰ καθημερινὰ ἀτομικὰ, κοινωνικὰ καὶ οἰκουμενικὰ προβλήματα, ὡς πρόσωπο ποὺ πάσχει καὶ ἀναζητᾷ τὴν ὁδὸ. Δὲν εἶναι εὐκόλο, καὶ ὁ φίλος Σ. Νόνικας τὸ γνωρίζει, τόσα ξεχωριστὰ θέματα ποὺ θίγονται στὶς 138 πυκνὲς σελίδες τοῦ βιβλίου του νὰ γίνουν ἀντικείμενο συζητήσεως (ἡ λέξη κριτικὴ δὲν μοῦ ἄρεσε ποτὲ) ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ «*Δαυλῶ*». Ἄλλωστε πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν δημοσιευθεῖ στὸν «*Δαυλῶ*».

Θὰ δώσω μόνο ἕνα μικρὸ δείγμα τοῦ νευρώδους τρόπου ποὺ τοῦ ἀρέσει νὰ χρησιμοποιεῖ, ὅταν ἀναλύει καὶ ἐκθέτει τὰς ἀπόψεις του: «*Ἔτσι λοιπὸν φθάσαμε*» — λέγει — σὲ κάποιο ἐκ τῶν εἴκοσι ἄρθρων τοῦ βιβλίου — «*στὴν τρισπόστατη ἰσότητα τῶν ἡμερῶν μας: «φυσική», «νομική», «οικονομική», κατὰ τὴν ὁποία ἀρτιμελεῖς καὶ ἀνάπηροι, βλάκες καὶ ἔξυπνοι (φυσικὴ ἰσότης), ἔχοντες τὰ μέσα καὶ μὴ ἔχοντες τὰ μέσα (νομικὴ ἰσότης) ἐργατικοὶ καὶ τεμπέληδες (οικονομικὴ ἰσότης) εἶναι ὅλοι ἴδιοι. Ἴσοι. Καὶ ἐπειδὴ οἱ βλάκες, οἱ τεμπέληδες καὶ οἱ μὴ διαθέτοντες μέσα εἶναι περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γεννήθηκαν, ἐμπεδώθηκαν καὶ λειτουργοῦν τὰ ἀφιόνα ποὺ λέγονται γραπτὰ συντάγματα.*».

Η. Α. Τσατσόμοιρος

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Γ. ΡΟΖΟΣ, *Λυσίμαχος*, (ἱστορικὴ βιογραφία)

Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Εὐάγγελου Ρόζου δικαιώνει, νομίζω, τοὺς κόπους του. Ἡ ἱστορία μιᾶς περιόδου, ὅπως αὐτῆς τῶν ἐπιγόνων τοῦ Μακεδόνα Ἀλεξάνδρου, εἶναι κάτι, ποὺ θέλει σοβαρότητα καὶ δουλειά. Δουλεῖα ἐπὶ χρόνια μὲ σκυμμένη τὴν κεφαλὴ πάνω σὲ ἀρχαῖα κείμενα καὶ μελέτη τῶν μέχρι στιγμῆς ἱστορικῶν ἐργασιῶν, γιὰ νὰ βρεῖς μιὰ ἀπάντηση, ἕναν κρικο τῆς ἱστορικῆς ἀλυσίδας, ποὺ θὰ σοῦ ἐπιτρέψει νὰ συνεχίσῃς τὸ δικό σου δρόμο.

Ὁμολογῶ ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Εὐάγγελου Ρόζου εἶναι τὸ κάτι ἄλλο τῶν μέχρι στιγμῆς ἐργασιῶν του. Ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ «*Λυσίμαχος*» ἀναδεικνύεται ἕνας βαθὺς γνώστης μιᾶς ἱστορικῆς ἐποχῆς.

Τὸ θέμα του εἶναι σημαντικόν. Διαλέγοντας τὸν σωματοφύλακα τοῦ Ἀλεξάνδρου, γιὰ νὰ μᾶς δώσει τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του, μᾶς ἐξιστορεῖ ταυτοχρόνως καὶ τὴν ἐποχὴ του, τὴν γνωστὴ ὡς «Ἑλληνιστικοὶ χρόνοι». Αὐτοὶ οἱ χρόνοι τῶν ἐπιγόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ποὺ

διαδέχονται τὸν Ἀλέξανδρο καὶ τοὺς κλασσικούς, εἶναι χρόνοι ποὺ ὀριστικῶς μᾶς εἰσάγουν στὴν πολιτικὴ παρακμὴ καὶ στὸν πνευματικὸ τῆς ἀμοραλισμοῦ, μὲ τραγικὸ ἐπακόλουθο τὴν Ρώμη, τὴν τελικὴ ὑποδούλωση τοῦ μητροπολιτικοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καὶ τὴν ὀριστικὴ ἐκτροπὴ τῆς σκέψεως πρὸς τὴν κατεύθυνση τῶν δογμάτων καὶ τοῦ ἐξουσιασμοῦ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον ἐρμηνεύεται ἡ Ρώμη καὶ τὸ Βυζάντιο ἀλλὰ καὶ ὁ μέχρι σήμερα Εὐρωπαϊκὸς «πολιτισμός».

Νὰ γιατί τόνισα ἰδιαίτερος ὅτι τὸ θέμα τοῦ *Εὐάγγελου Ρόζου* εἶναι σημαντικό. Ὁ Λυσίμαχος καὶ οἱ ἐπίγονοι προλογίζουν τὴν ἐμφάνιση τῆς Ρώμης. Ὁ συγγραφεὺς ὄχι μόνον μᾶς δίνει τὴν ἐποχὴ — κατὰ ἴσως ποὺ δὲν εἶναι ὁ μόνος ποὺ τὸ ἔχει κάνει — ἀλλὰ ἴσως εἶναι ὁ μόνος, ποὺ κατόρθωσε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν σωστὸ τρόπο στὴν ἀνάπτυξη τῆς πολιτικῆς σκέψεως ποὺ κινεῖ καὶ συμπλέκει τὰ ἱστορικὰ δεδομένα. Καὶ αὐτὰ μὲ τόση φροντίδα καὶ ἐπιμέλεια, ποὺ μόνον ἓνας γνήσιος ἐρευνητὴς κατορθώνει.

Ὁ «Λυσίμαχος» πρέπει νὰ διαβαστεῖ ἀπὸ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ κατατοπισθοῦν σ' αὐτοὺς τοὺς τόσο ἀμφιλεγόμενους, μετὰ τὸν Ἀλέξανδρο, χρόνους. Ὁ γλαφυρὸς τρόπος ποὺ παρουσιάζονται, οἱ ἀναλύσεις καὶ ἀφηγήσεις, μετατρέπουν ἓνα ἱστορικὸ δύσκολο ἔργο σὲ μιὰ εὐχάριστη ἀνάγνωση, ποὺ θυμίζει «ντοκυμανταῖρ» μεγάλης κινηματογραφικῆς παραγωγῆς.

Συγχαρητήρια, φίλε.

Ἡλίας Τσατσόμοιρος

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

ΑΛΕΚΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ, *Τὸ λαϊκὸ θέατρο (χρονικὸ, ἱστορικὸ, ἀναμνήσεις)*. Ἀθήνα 1986.

Ἐχει ὑπηρετήσει τὴν τέχνη ἐπ' αἰῶνα καὶ πολὺ μορφή ὁ Α.Χ. Ἡθοποιὸς καὶ λογοτέχνης (ποιητὴς, εὐθυμογράφος, διηγηματογράφος καὶ συγγραφεὺς θεατρικῶν ἔργων). Στὸ νέο του βιβλίον, ποὺ προλογίζει ὁ Βασ. Μεσολογγίτης, μᾶς δίνει τίς ἀναμνήσεις τοῦ ἡθοποιοῦ ἀπὸ τῆς θεατρικῆς τοῦ ζωῆ καὶ ἓνα πλῆθος ἀνέκδοτα τοῦ λαϊκοῦ θεάτρου καὶ τῶν ἀνθρώπων του, γράφοντας μὲ τὸ λυρισμὸ τοῦ ποιητῆ, τὸ σπριτόζικο ὕφος καὶ τὸ σαρκασμὸ τοῦ εὐθυμογράφου καὶ τὴν ἀφηγηματικὴ τοῦ διηγηματογράφου. Ἀναμνήσεις καὶ πληροφορίες, ποὺ ἀποτελοῦν στοιχεῖα γιὰ τὸ μελετητὴ τῆς ἱστορίας τοῦ θεάτρου μᾶς καὶ ποὺ διαβάζονται εὐχάριστα ἀπὸ τοὺς μὴ εἰδικούς ἀναγνώστες συγκινώντας καὶ φέρνοντας ἀναμνήσεις στοὺς παλιότερους.

Ε.Ε.Μ.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΟΚΑΛΗΣ, *Ὅριζοντες (ποιήματα)*. Ἀθήνα 1986, σελ. 62.

Ὅριζοντες ἀνοιχτοὶ καὶ λαγάριοι, μιὰν ἀγκαλιὰ ἀπλωτὴ κι ἓνα χαμόγελο· καλωσύνης γιὰ ὅλο τὸν κόσμον, καὶ μιὰ καρδιά ποὺ χτυπάει γιὰ τοὺς ταπεινούς. Μιὰ ποίηση γιὰ τ' ἀγαθὰ, καὶ τὰ λυγρὰ τῆς Γῆς μᾶς... «τὸ δρᾶμα βρίσκεται στ' ὅτι

τὸ νοιώθουν λίγοι...», θὰ πεῖ..., καὶ γιὰ τοὺς ἐπώνυμους, ὅμως ἀφιερωμένη «στοὺς ἀνώνυμους τοῦ κόσμου» (σελ. 7). Κι ἀνθρώπινος, γῆινος, ζεῦγμα βάρκας καὶ νοῦ στὸν Ἀπόλλωνα τῆς σπουδῆς του, μὰ καὶ στὸν Διόνυσον τὰ τραγούδια του «... Ἰώ, Εὐδοί, Εὐδὸν Μεγάλε· Ἐνδεδρε, Ἐνὸρχη: Θάλλει...» καὶ τὸ ἔξοχό του (σελ. 49) «... Ὁρθομένη μιὰ κόμπερα, ποὺ μπροστὰ του ἐσειόταν. Ἀὐξ καὶ ἦταν ἐταῖρα σ' ἐραστές ποὺ δινόταν...» φιδολύγισμα τῆς κόμπρας μὲ τρεμούλισμα γυναικείας σάρκας ἔτοιμης στοῦ Διόνυσου τῆς σπουδῆς-θύσης νὰ παραδοθεῖ. Μὰ καὶ γιὰ τὴν ἀπὸ αἰώνων καταπίεση τῆς γυναίκας τοῦ ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ τῆς Βαβυλώνας ἐδῶ ἱερατείου, ἡ ἐξέχωρη «Μύλιτα» (σελ. 39), ἡ ἐκπόρνευση τῆς κάθε-πάσας ἀνήμπορης κι ἀδύναμης γυναίκας, ἡ καθοριζομένη ἀπὸ τοὺς «ἱερεῖς» (!) ὡς ἀπόδοση τιμῆς στοὺς θεοὺς, μὲ χρηματικὴ ἀμοιβὴ εἰσπραττόμενη ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς τῶν «ναῶν» (!). Κι ἀκόμα γιὰ τὴν Εἰρήνην ὁ λόγος του: «... Ἡλιομθύσι δταν πίνεις/τῆς λευτερίδας καὶ τῆς Εἰρήνης!» Τελικά: Δέσιμο συνταίριασμα γνώσης καὶ λυρισμοῦ ἡ γραφὴ τοῦ Α.Σ., κι ἀκουμπάει χάδι καὶ ἡχεῖ εὐφρόσυνα καὶ θωπευτικὰ στὰ τύμπανά μας, ὅμως καὶ ἦχος σάλπιγγος σκληρὸς ποὺ ἀφυπνίζει καὶ προβληματίζει. Ἀξίος ὁ κόπος του, κι ὁ λόγος του μάλισμα στοὺς σημερινούς κακοχεϊμαστούς καιρούς.

Κ.Π.Μ.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΜΑΥΡΙΔΟΥ, "Αφετε τοὺς Οὐρανοὺς (ποιήματα), Θεσσαλονίκη 1986.

«Τὰ ὅρια τῆς ἀντοχῆς σου/καθόρισε/μὴ τὴ ζωὴ σου στὴν ἀναζήτηση/συνθλίψεις». Εἶναι ἡ πέμπτη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς ποιήτριας, ποικίλα τὰ θέματα, γραμμένα πάντοτε μὲ φιλοσοφικὴ διάθεση. Ξεχωρίζουν τὰ ἄψογα δεκαπεντασύλλαβα τῶν σελίδων 46-48 καὶ τὰ ἐπιγραμματικὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς.

Ε.Ε.Μ.

ΖΑΦΕΙΡΗΣ ΣΤΑΛΙΟΣ, 'Ο Βυθὸς (μυθιστόρημα), «Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίο», Ἀθήνα 1978, σελ. 290.

Ἰδιαίτερος ἀξιόλογος μὲ ποικίλους κοινωνικοὺς καὶ πολιτικοὺς προβληματισμοὺς τὸ πολυσέλιδο αὐτὸ μυθιστόρημα τοῦ γνωστοῦ συγγραφέα κ. Ζαφείρη Στάλιου, ποὺ καὶ ἄλλοτε μᾶς ἔχει προβληματίσει. Παρ' ὅλο ὅμως τὸ γλαφυρὸ του γράψιμο, τὴν ἐνδιαφέρουσα πλοκὴ, δὲν ξέρω γιὰτὶ δὲν μὲ προσέλκυσε ὅσο ἄλλα του βιβλία. Κάποια ἔλλειψη ἀμεσότητος (ἡ ὑπόθεση διαδραματίζεται στὴν Ἰταλία μὲ ἥρωες Ἰταλοὺς), ἡ ἀναφορὰ σὲ πρόσωπα καὶ ζητήματα ὅχι εὐθέως ἐλληνικά, πιθανότατα, νὰ ἦταν ἡ αἰτία. «Ὅπωςδὴποτε ὁ συγγραφέας μᾶς ἐντυπωσιάζει μὲ τὴν ἀνεση ποὺ κινεῖται σὲ ἐξελληνικοὺς χώρους, τὸ σασπένς, ποὺ πετυχαίνεται σὲ πολλὰς περιπτώσεις, τοὺς γρήγορους, κοφτοὺς διαλόγους του καὶ τὶς σωστὲς του περιγραφὰς χώρων καὶ τοπίων. Ἄν οἱ «ἥρωές» του ἦταν περισσότερο ἀνθρώπινοι (μὲ κάποια περισσότερη ἐπιμονὴ στὴν διαγραφὴ τῶν χαρακτήρων) καὶ λιγότερο φορεῖς ἰδεῶν καὶ πολιτικῶν πεποιθήσεων, ἡ ποθητὴ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὶς «ιδέες» καὶ τὴν πράξιν θὰ ἦταν πιὸ ἐφικτὴ, μὲ ἀμεση συνείδησι νὰ κερδίσαι τὸ ἔργο σὲ ζωντάνια καὶ ρεαλιστικότητα.

Ε.Γ.Ρ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΑΝΝΗΣ-ΠΡΟΣΗΛΙΟΣ, Πορεία στὸ χρόνο (1955-1985), Ἑλεύθερη ποίηση, «Παγκόσμια Ἑστία Λογοτεχνῶν», Πειραιᾶς 1985, σ. 220.

«Ταξιδιώτης/ἐπῆρε στὸ ταγάρι του λήγῃ γῆ/κι ἀκόμα/ἀπ' τῆς Κασταλίας τὴν πηγὴ/δάφνη καὶ πιόμα...». Κι ἔτσι μ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια καὶ μὲ τὸν ὠραῖο του λόγο πορεύεται ὁ Γ.Μ.Π. σ' ἓνα μακρὺ δρόμω 220 σελίδων μὲ πάθος καὶ συνέπεια στὰ πιστεύω του, «παράξενος ἐρημίτης...» καὶ «Ἀδούλωτος Σκλάβος...». Καὶ σὲ μιὰ τόσο μακριὰ πορεία δὲν εἶναι δυνατόν παρά, καθὼς γράφει, «ἡ καρδιά του νὰ γεμίσει φιλία κι ἀηδονία» καὶ νὰ στάζει

«ἀστείρευτο φαρμάκι», ἀλλὰ «κι ἀβάσταχτο μελίρρημα». Μεστός λόγος, ποὺ ὅλο κι ἔχει νὰ πεῖ καλὰ μὰ καὶ λυγρὰ σ' ἄλλοτε ἐλάσσονες καὶ ἄλλοτε σὲ μείζονες τόνους.

Κ.Π.Μ.

ΜΑΡΙ ΜΑΝΟΥΣΟΥ, Λεπτομέρειες, Μήνυμα, Ἀθήνα 1985.

Μὲ τὸ πρῶτο κι ὅλας βιβλίο ἡ συγγραφέας μᾶς «μίλησε» ἀπερίφραστα, τόσο ποὺ νὰ πεισθοῦμε γιὰ τὶς ἀλήθειες τῆς καὶ τὶς διαπιστώσεις τῆς. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια πρόκειται γιὰ μιὰ σειρά ἀπὸ σύντομα, αὐτόνομα, θὰ ἴλεγα, κείμενα, ποὺ τὰ διακρίνει ἡ ψυχολογικὴ διεισδυτικότητα, ἡ λεπτότητα κι ἡ εὐαισθησία. Μιὰ ἐσωτερικὴ χαρτογράφηση, θὰ χαρακτήριζα ἀκόμα «τὶς λεπτομέρειες», ὅπου μιὰ γυναίκα αὐτοενδοσκοπεῖται μὲ εὐλικρίνεια προσπαθώντας νὰ βάλει σὲ τάξιν τὶς μνήμες τῆς, τὰ βιώματά τῆς νὰ καθορίσει τὶς σχέσεις τῆς μὲ τοὺς ἄλλους, τὸν ἑαυτὸ τῆς, τὸ περιβάλλον τῆς... Προβλήματα ἐπικοινωνίας, μοναξιάς, ὑπαρξιακῆς βίωσης, ὅλα μαζί σὲ συνδυασμὸ μὲ εἰκόνες, ξεφτίδια ἀπὸ μνήμες, χρώματα νοσταλγίες συνθέτουν αὐτὰ τὰ ἰδιόζουσας γοητείας μικρὰ τῆς κείμενα.

Ε.Γ.Ρ.

ΕΙΡΗΝΗ ΓΑΛΑΝΟΥ, Τὸ Πουκάμισο τοῦ Φιδιοῦ (ποιήματα), Ἀθήνα 1983.

«Μ' ἓνα πλοκάμι Μέδουσας/προκάλεσα τὸ ρήγμα στὸ χῶμα/κι εἶδα τὸν ἀφαιρὸ τῆς γῆς». Ἐπιμελημένη ἡ χειρόγραφη ἔκδοση τῶν ποιημάτων καὶ πεζοτράγουδων, τὰ ὁποῖα ἡ ποιήτρια στολίζει μὲ σχέδια (δικὰ τῆς κι αὐτά). Ὁ στίχος ἐξαιρετικὰ καλοδεμένος, ἄλλοτε λυρικός, ἄλλοτε ρεαλιστικός ἢ σκωπτικός καὶ πάντοτε ἄρτιος. Ἐξοχή ἡ ἀπόδοση ἐρωτικῶν μοτίβων, τὰ ὁποῖα προεκτείνονται μ' ἓνα ἀνεπαίσθητο φιλοσοφικὸ συμβολισμό, ποὺ προσλαμβάνει μιὰ συμπαντικὴ διάσταση.

Ε.Ε.Μ.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΒΟΓΑΖΙΑΝΟΣ, Ἀναφανδὸν (ποίησις), σελ. 43, Ἀθήνα 1983.

«... Ἐὰν ἀποτείνεσαι στὸν κορμορᾶνο εἰς πρῶτο πρόσωπο/καὶ νοιώθεις νὰ μεταωρίζεσαι στὸ μέγα θόλο...» καὶ ὅταν «τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν δὲν φτάνει ὡς τοὺς βλεννογόνους/στοῦ Σαῖν Ζερμαίν ντὲ Πρὲ τὰ καφενεῖα.../» καὶ ὅταν «... οἱ σκορπιοὶ ἐρωτεύονται τὶς Νηρηίδες ...», ὅταν ὅτε καὶ διότι, πολλὰ παρόμοια στιχηρά, ἰδιόμοια καὶ τὰ αὐτοῖς συμπαρομαρτύνοντα συνονθυλεύονται κατὰ νοῦν,

τότε καλείς τούς εύνουοντας και όμοφρονούντας
νά τά άπολαύσουν. Κ.Π.Μ.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Γ. ΜΑΚΡΗΣ, *Ουράνια Δόξα*,
(Τό "Έπος του 40-41), ποιήματα, 'Αθήνα 1985.

Πολεμιστής του 40-41 ό ποιητής, ύμνει σέ
όκτώ ποιητικές εικόνες τό έπος του στρατού μας
στά Βορειοηπειρωτικά βουνά. Ε.Ε.Μ.

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ, 'Αρχαιότητες 'Αν-

δρούσης - Ι. Βυζαντινός ναός 'Αγίου Γεωργίου, Κα-
λαμάτα 1981

'Εμπεριστατωμένη μελέτη πού άφορά τό Βυ-
ζαντινό ναό 'Αγ. Γεωργίου 'Ανδρούσης και σύν-
τομη Ιστορία τής ιδιαίτερης πατρίδας του συγ-
γραφέα. Προσπάθεια αξιόλογη βασισμένη στην
πλούσια βιβλιογραφία — πού αναφέρεται στην
άρχη του έργου — και στο μεράκι του συγγρα-
φέα, πού γράφει στο είσαγωγικό του σημείωμα:
«...κι έννοιωθα μέσα μου πώς δέν ήμουν τίποτε άλλο
παρά ή συνέχεια του μακρινού παρελθόντος, τό ίδιο
κύτταρο πού άλλάξει μόνο συνεχώς μορφή». Ε.Ε.Μ.

ΑΛΛΑ ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE REVIEW, διεθνής επιθεώρηση κοινωνικών έπιστημών των
ΗΠΑ (άρχεικδότης καθηγ. Panos D. Bardis), vol. 61 No. 3, Summer 1986. ΕΥΘΥΝΗ, μηνιαίο περιοδικό (υπεύ-
θυνος Κώστας Ε. Τσιρόπουλος), τ. 179, Νοέμβριος 1986. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ, τριμηνιαίο περιοδικό (Ιδρυ-
τής — διευθυντής Λάμπρος Μάλαμας), τ. 61, 'Ιούλ. — Αύγ. — Σεπτ. 1986. ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, τριμηνιαίο περιο-
δικό (Ιδιοκτήτης — εκδότης — διευθυντής Δημήτρης Βαλασκantzής), τ. 84 άφιερωμένο στον Πάνο Βαλασ-
μάκη, Σεπτ. — Δεκ. 1986. ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, τριμηνιαία επιθεώρηση (εκδότης — διευθυντής Κώ-
στας Μιχ. Σταμάτης), τ. 12, 'Ιούλ. — Αύγ. — Σεπτ. 1986. ΦΙΛΥΡΕΣ, διμηνιαίο φύλλο (εκδίδει και διευθύνει
'Αγγελική Πανωφοροπούλου), φ. 6-7, Αύγ. — Σεπτ. 1986. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ, διμηνιαίο φύλλο (εκ-
δότης — διευθυντής 'Αλέκος Βασιλείου), φ. 15, Σεπτ. — 'Οκτ. 1986. ΙΛΙΣΟΣ, διμηνιαίο περιοδικό (διευθυ-
ντής Κωστής Μελισσαρόπουλος), τ. 174, Σεπτ. - 'Οκτ. 1986. ΠΟΡΦΥΡΑΣ, διμηνιαίο περιοδικό τής Κέρκυρας
(διεύθυνση Δημήτρης Κονιδάρης — Περικλής Παγκράτης), τ. 37, 'Οκτ. - Νοέμ. 1986. ΑΙΟΛΙΚΑ ΓΡΑΜ-
ΜΑΤΑ, τετραμηνιαίο περιοδικό (διευθυντής Γ. Βαλέτας), τ. 93-94, Μάιος-Αύγουστος 1986. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΕΣΠΕΡΟ ΦΩΣ, μηνιαίο περιοδικό (διευθυντής Νικόλας 'Αρ. Παπαδόπουλος), τ. 36-37, Σεπτ. — 'Οκτ.
1986. Ο ΣΗΜΕΙΩΤΗΣ, δεκαπενθήμερο περιοδικό (εκδότης-διευθυντής Γιάννης Ράγκος), τ. 11-12, 1 'Οκτ.
1986. ΤΑ ΨΑΡΑ, μηνιαίο περιοδικό (διευθυντής Νίκος Χατζηγεωργίου), τ. 73-74-75, 'Ιούλ. - Αύγ. - Σεπτ.
1986. ΟΛΥΜΠΟΣ, μηνιαία εφημερίδα (διευθυντής συντάξεως Γ. Λιάππης), φ. 12, 'Οκτ. 1986. ΧΡΟΝΙΚΑ, μη-
νιαίο όργανο του Κεντρικού 'Ισραηλτικού Συμβουλίου τής 'Ελλάδος (υπεύθυνος 'Ιωσήφ Λόβιγγερ), τ. 90,
'Οκτ. 1986. ΕΥΒΟΙ-ΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ, διμηνιαίο φύλλο (διευθυντής Κώστας Δημόπουλος), φ.
44, Νοέμ. - Δεκ. 1986. ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ, τριμηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό (εκδοση - διεύθυνση Δανάη Παπα-
στράτου), τ. 9-10, 'Ιούλ. - Σεπτ. 1986. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, μηνιαίο περιοδικό (εκδότης Νίκος Ι.
Νικολαΐδης), τ. 9-10, Σεπτ. - 'Οκτ. 1986. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ, μηνιαία εφημερίδα (Ιδιοκτήτης - εκδότης -
διευθυντής Γ. Ν. Παπαγεωργίου), φ. 120, 'Οκτ. 1986.

Διόρθωσις άμαρτημένων

Στό κείμενο του Σ. Γ. Γ. Παναγιωτάτου «"Δημοτική": πόττειον κακόν», συνέχεια δεύτερη, του προηγούμενου τεύ-
χους (59ου) έπισημάναμε τά κάτωθι άμαρτημένα:

Σελ. 3234 10η άράδα από πάνω: *ογδόντα δύο!* αντί *ογδόντα έξι!*

Σελ. 3234 6η άράδα από κάτω: *Γράφων* -- αντί *Γράφω*

Σελ. 3235, Πίναξ Β': 'Ο άριθμός των παρθένων λέξεων του κ. Φατούρου με άρχικό τόν φθόγγον Ξψιλον νά διορθωθεί
σε 23 — αντί 25.

Σελ. 3239 10η άράδα από πάνω: Πίναξ Δ' στήλη 6η) - αντί 4η).

● Στό άρθρο του καθηγητού κ. Α. Ντόκα «*Μαθηματική λογική και διαλεκτική*», πού δημοσιεύθηκε
στο προηγούμενο τεύχος 59 (Νοεμβρίου) του «Δ», στή σελίδα 3223 στίχος 4ος από τό τέλος, μετά τή
λέξη «έδωσε» νά προστεθεί τό παραλειφθέν από τυπογραφική άβλεψία «τό πρόσχημα».

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ Ε' ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ «ΔΑΥΛΟΥ»
(τεύχη 49-60 'Ιανουάριος — Δεκέμβριος 1986)

ΑΡΓΥΡΙΟΥ, ΙΩΣΗΦ: <i>Μοναξιά στη Μεγαλόπολη</i> (ποίημα)	2972
ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, ΝΙΤΣΑ: <i>Τίποτε δὲν ταραΐζει τὸν ὕπνο τῆς ἀνθρώπινης</i>	2987
ΑΡΝΟΚΟΥΡΟΥ-ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗ, ΥΒΟΝΝΗ: <i>Ξοδεύτηκα</i> (ποίημα)	2654
ΒΑΜΒΑΚΑΣ-ΠΕΡΑΜΙΩΤΗΣ, Χ.: <i>Ἀν φτάσεις</i> (ποίημα)	3190
BAUDELAIRE, CHARLES: <i>Ἀλμπατρος</i> (ποίημα-ἀπόδοση Σ. Παναγιωτῆτος) ..	2663
ΒΛΑΧΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ.: <i>«Δημοκρατία τῶν μαζῶν»</i> : <i>Ἡ πιὸ ἀπατηλὴ μορφή κατάρ-</i> <i>γησης τῆς Δημοκρατίας</i>	2675
ΒΟΓΑΖΙΑΝΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ: <i>Ἕνας ἀνεπαίσθητος θάνατος</i> (ποίημα)	3030
ΓΑΖΗΣ, ΗΛΙΑΣ Π.: <i>Ἐπιστολή</i>	2577
ΓΑΛΑΝΑΚΗ, ΑΝΤΙΓΟΝΗ: <i>Τὰ πουλιὰ κι οἱ σκίουροι τῆς Οὐάσιγκτων</i> (διήγημα) ..	2720
ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ, ΕΥΓΕΝΙΑ: <i>Ἔως τοῦ ἀδῶνος</i> (ποίημα)	2559
ΓΛΕΖΟΣ, ΠΕΤΡΟΣ: <i>«Μὴ μὲ λὲς Ἀλέκο...»</i> (διήγημα)	2655
ΓΡΑΤΣΙΑ-ΘΕΩΝΑ, ΜΑΡΙΑ: <i>Ἥχοχρώματα μνήμης</i> (ποίημα)	2935
ΔΕΛΗΣΑΒΒΑΣ, ΜΙΧΑΛΗΣ: <i>Ἡ προῖσταμένη</i> (διήγημα)	2789
ΔΕΛΦΗΣ, ΦΟΙΒΟΣ: <i>Τὰ ρόδα</i> (ποίημα)	2654
ΔΕΠΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ: <i>Ἀπάντηση πρὸς ραββῖνον Η. Σαμπεταί</i>	2571
— <i>Ἀπάντηση πρὸς Γιάννη Ζωγράφο</i>	2574
— <i>Δεύτερη ἀπάντηση πρὸς Γιάννη Ζωγράφο</i>	2708
— <i>Ἀπάντηση πρὸς Ἡλία Τεμπέλη</i>	2780
— <i>Ἀπάντηση πρὸς Αἰμίλιο Μπουρατίνο</i>	3058
— <i>Δεύτερη ἀπάντηση πρὸς Αἰμίλιο Μπουρατίνο</i>	3107
ΔΕΦΝΕΡ, ΟΘΩΝ ΜΙΧ.: <i>Ἀγάπη τῆς καταστροφῆς</i>	2666
— <i>Ὁ Ἴνκα</i> (διήγημα)	2910
— <i>Ἡ Ἀτλαντίδα σήμερα</i> (διήγημα)	3245
ΔΗΜΟΥΛΗΣ, ΣΤΕΡΓΙΟΣ: <i>Λαχτάρα</i> (ποίημα)	3042
ΔΙΚΑΙΟΣ, ΔΕΙΝΙΑΣ: <i>Ἀνάξια γλῶσσα ἴσον ἀνάξιος λόγος</i>	2579
— <i>Ἔτος 41 μ.Χ. (μετὰ Χιροσίμα)</i> (ποίημα)	2956
— <i>Καὶ πάλιν ἡ γλῶσσα</i>	3109
— <i>Καὶ ἡ ἰλαρὴ πλευρὰ τῆς ὑποθέσεως</i> (ἀπάντηση στὸ Ν. Δήμου)	3163
— <i>Ξανὰ ἡ γλῶσσα</i>	3273
ΔΙΚΑΙΟΣ, ΛΕΥΤΕΡΗΣ: <i>Ἡ παράνοια, ὁ μεγαθάνατος καὶ τὸ ψυχομαχητὸ τοῦ «μεγά-</i> <i>κερου»</i>	2949
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ, ΜΙΜΗΣ: <i>Ἐλευθερία</i> (ποίημα)	2727
ΕΡΙΝΥΣ: <i>Ἀκροβολισμοί: Μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἐξαλήθευση;</i>	2563
— <i>Ἀκροβολισμοί: Ἐχθρὸς τῆς παρὰ φύσιν ἐξουσίας ὁ ἀνθρώπος-πρόσωπο</i> ..	2629
— <i>Ἀκροβολισμοί: Ὀλίγα τινα περὶ φορολογίας</i>	2701
— <i>Ἀκροβολισμοί: Παχυδερμία</i>	2773
— <i>Ἀκροβολισμοί: Μὴ φοβᾶσαι, πάλαιψε!</i>	2917
— <i>Ἀκροβολισμοί: Ἀντιδραστήρες (ἀνατολικὸ καὶ δυτικὸ τύπου)</i>	2979
— <i>Ἀκροβολισμοί: Παχυδερμία(2)</i>	3049
— <i>Ἀκροβολισμοί: Οἱ νέοι οἰωνοσκόποι-οἰκολόγοι — Τὰ χημικὰ δπλα — Του-</i> <i>ριστικά</i>	3103

— 'Ακροβολισμοί: 'Η σφαγή τῶν Ταράνδων	3179
— 'Ακροβολισμοί: 'Ολίγα τινα πρὸς ὕβριστές	3243
— 'Ακροβολισμοί: Δολοφονία τῆς γλώσσας ἴσον δολοφονία τῆς 'Ελλάδος	3277
ΖΕΥΓΩΛΗ — ΓΛΕΖΟΥ, ΔΙΑΛΕΧΤΗ: 'Ημέρες εἰρήνης (ποίημα)	2553
ΖΟΥΜΠΟΣ, Α.Ν.: Προβλήματα τοῦ παρόντος: Γλῶσσα καὶ Πραγματικότης	3267
ΖΩΓΡΑΦΟΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ: 'Επιστολή	2572
— 'Επιστολή	2707
ΖΩΓΡΑΦΟΥ, ΕΥΓΕΝΙΑ: 'Ακουαρέλες (ποίημα)	2594
HUGO, VICTOR: <i>Océano nox</i> (ποίημα, σὲ μετάφρ. Ε.ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ)	3184
ΘΕΟΦΙΛΟΥ, ΦΑΙΔΩΝΑΣ: Μιά φορά ἦταν δυὸ (ποίημα)	2662
— Ω-μέγα (ποίημα)	2997
— Τὸ σπῆτι πὺξ ἔμοιαζε μὲ καρέκλα θεάτρου (διήγημα)	3062
— Ψευδαίσθηση συνομιλίας μετὰ πολλῶν (ποίημα)	3241
JASPERS, KARL: 'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας (δέκατη συνέχεια)	2598
— ('Ενδέκατη συνέχεια)	2657
— (Δέκατη τρίτη [διάβαζε: Δωδέκατη] συνέχεια)	2722
— (Δέκατη τέταρτη [διάβαζε: Δέκατη τρίτη] συνέχεια)	2783
— (Δέκατη πέμπτη [διάβαζε: Δέκατη τέταρτη] συνέχεια)	2933
— (Δέκατη ἕκτη [διάβαζε: Δέκατη πέμπτη] συνέχεια)	2993
— (Δέκατη ἑβδομη [διάβαζε: Δέκατη ἕκτη] συνέχεια)	3115
— (Δέκατη ὄγδοη [διάβαζε: Δέκατη ἑβδομη] συνέχεια)	3185
— (Δέκατη ἔνατη [διάβαζε: Δέκατη ὄγδοη] συνέχεια)	3251
— (Δέκατη ἔνατη συνέχεια)	33 24
«Κ 1-1-4»: Στὴ Βουλὴ τῶν 'Ελλήνων (ποίημα)	3256
ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ: Προάγγελος Προβολή	2959
ΚΑΤΡΑΚΗΣ, ΠΟΤΗΣ: Στὸ νεκρὸ μαχητὴ τοῦ Σαράντα (ποίημα)	3178
ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ, ΑΝΝΑ: 'Ενοχή (ποίημα)	2597
— 'Ετος τῆς γυναίκας (ποίημα)	2788
ΚΕΧΑΓΙΑΣ-ΝΑΙΘΩΝΑΣ, Ν.: Μνημοσύνες (ποίημα)	2922
— Πανδώρα (ποίημα)	2977
— Παιδαρίων Παιδείη (ποίημα)	3204
ΚΟΛΛΙΑΣ, ΣΗΦΗΣ Κ.: 'Η πίκρα τῆς φυγῆς (ποίημα)	2678
— 'Ο δρόμος τῆς φυγῆς	2932
ΚΟΝΤΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: 'Η ἀτομικὴ εὐθύνη στὴ δημοκρατία	2625
(καὶ διόρθωση)	3008
ΚΟΝΤΟΥ, ΝΑΝΑ: Κρυφὸ γέλιο (ποίημα)	3048
'Ηρώ (ποίημα)	3230
ΚΟΥΒΑΡΑΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ Δ.: Συμπληρωματικὰ τινα στὴν ἔρευνα γιὰ τὴν ἀρχαία νομο- θεσία κατὰ τῆς ὁμοφυλοφιλίας	2557
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΚΩΝ. Δ.: 'Η μαζοποίηση ὡς παθολογικὸν ψυχοκοινωνικὸν φαινόμενον	2775
— Τὸ ἔννομον ἔγκλημα τῆς ἀμβλώσεως	3321
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, ΛΟΥΛΑ: Τὸ κρᾶσπεδο (ποίημα)	2622
— 'Εδῶ σ' αὐτὴ τὴ θάλασσα (ποίημα)	3282
ΚΩΣΤΑΡΑΣ, ΓΡΗΓ. ΦΙΛ.: Τὸ πρόσωπο ὡς στόχος τῆς βίας καὶ ἡ βία ὡς δεῖγμα ἀδύ- ναμίας	2560
— 'Ανθρώπος καὶ 'Ιστορία	2613
— Πυρφόρος δξιδῶν τὸ Εἰκοσιένα	2685

— Τὸ ἄχθος τῆς ὑπάρξεως καὶ τὸ πάθος τῆς ζωῆς	2767
— Ἡ ἰδέα τῆς Διαλεκτικῆς καὶ ἡ διαλεκτικὴ τῆς Ἰδέας	2911
— Ἡ καταιγίδα τῆς Ἱστορίας ἢ ἡ ἱστορία τῆς Καταιγίδας	2973
ΛΑΔΑΣ, ΝΙΚΟΣ Β.: Ἡ ποίηση (ποίημα)	2628
ΛΑΜΠΡΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι.: Τὰ εἰς ἑαυτὸν	2545
— Μπροστὰ στὸ Νέο Μεσαίωνα τοῦ Μαζισμοῦ	2609
— Ἡ καλπάζουσα «ἐξαλλαγή» τῆς Ἐξουσίας	2673
— Ὁ ἀναισθητός ἐλέφαντας τῆς κρατικῆς Παιδείας καὶ ὁ ψῦλλος τῆς ἰδιωτικῆς ἱστορικῆς ἔρευνας (σχόλιο)	2695
— Ἐξουσία καὶ Ἱστορία	2737
— Συζήτηση στὴ Βουλὴ γιὰ ἄρθρο τοῦ «Δαυλοῦ» (σχόλιο)	2741
— Ὅταν τὸ τέρας τῆς Ἰσότητος κατασπαράσσει τὴν ἀξιοκρατία	2883
— Τὸ Τσερνόμπιλ δὲν εἶναι δυστύχημα	2945
— Ἀριστοκρατικὴ ἀπομόνωση καὶ παρεκκλίσεις	3009
— Ἐπιστολὴ πρὸς «Καθημερινή»	3055
— Περὶ «ἐθνικισμοῦ», ἱστορικῆς ἔρευνας καὶ ἐλληνικότητας	3073
— Τὸ παράδοξο φαινόμενο: Φοινικισμός	3137
— Ἡ ἐλληνικότητά μας	3202
— Ἡ ἀριστοκρατικὴ τοῦ Πολιτισμοῦ	3266
ΛΑΜΠΡΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ: Γνώσεις χωρὶς χαρακτῆρα (ἐπιστολὴ)	3113
ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ: Τὰ κατὰ τῶν ἡθῶν ἐγκλήματα στὴν ἀρχαιοελληνικὴ νομοθεσία	2919
— Τὰ κατὰ τῶν ἡθῶν ἐγκλήματα (δεύτερη συνέχεια)	3312
ΜΑΡΚΑΚΗΣ, ΜΑΝΩΛΗΣ: Ἐλεγεία στὸ σκῆνωμα τοῦ Π. Κανελλόπουλου	3181
ΜΑΡΜΑΤΣΟΥΡΗΣ, ΛΕΥΤΕΡΗΣ: Ἀνεξήγητὴ ὁμοιότητα (ποίημα)	2909
— Ὁ Ἐπισκέπτης (διήγημα)	2990
— Παράνοια (ποίημα)	2997
ΜΑΡΤΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ: Ἡ πλαστογράφηση τῆς Ἱστορίας τῆς Μακεδονίας	3031
ΜΕΤΕΩΡΟΣ: Μετεωρισμοί: Ὁ δῆσιμος «καλὸ-κακὸ»	2555
— Μετεωρισμοί: Μαζικότητα καὶ ἀντιδημοκρατικὴ ἀντιδικτικότητα	2623
— Μετεωρισμοί: Φόβος, ὁ πατέρας τῆς Ἐξουσίας	2677
— Μετεωρισμοί: Περὶ «κοινωνικῶν ἐπαναστάσεων» γενικὰ	2743
— Μετεωρισμοί: Ἡ σύγκρουση διεθνoῦς Ἐξουσίας — διεθνoῦς Τρομοκρα- τίας	2901
— Μετεωρισμοί: Ἰλαροτραγικὰ «δείγματα» ἀπὸ τὴν ἐξουσιαστικὴν βιτρίνα	2957
— Μετεωρισμοί: Ὁ δοῦλος γίνεται ἢ γεννιέται;	3021
— Μετεωρισμοί: Λόγος βαρβαρικός καὶ ἀνθρώπινος	3085
— Μετεωρισμοί: Ἡ ἰδεολογία ἀγυρτεία τῆς Διανοήσεως	3171
— Μετεωρισμοί: Τὸ αἶτημα τῆς πρωτοπορίας τῶν ἀρίστων	3231
— Μετεωρισμοί: Ὁ ἐγκληματίας τοῦ Πνεύματος καὶ τὸ συνένοχο θῦμα τοῦ	3271
ΜΙΧΑΗΛ, ΚΩΣΤΑΣ Π.: Ἑλλήνες - Γραικοί - Ρωμιοί (δεύτερη συνέχεια)	2641
— Μάνα (ποίημα)	3039
— Ἐπιμύθιο (ἐπιστολὴ)	3113
— Ἐλεγείο (ποίημα)	3120
— Ἑλλήνες - Γραικοί - Ρωμιοί (τρίτη συνέχεια)	3315
— Τὸ παράπονο τοῦ ξεριζωμοῦ (ποίημα)	3320
ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ.: Ἐπιστολὴ πρὸς «Καθημερινή» (ἀναδημοσίευση)	3054
ΜΠΑΡΔΗΣ, ΠΑΝΟΣ: Ἐπιστολὴ	3076

ΜΠΟΓΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΗΜ.: 'Ο Κασσιανός (διήγημα)	3329
ΜΠΟΥΡΑΤΙΝΟΣ, ΑΙΜΙΛΙΟΣ: Πρὸς μιὰ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου ...	2565
— 'Επιστολή	3058
— Δεύτερη ἐπιστολή	3105
ΜΥΡΙΑΛΗΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Βαλαί, ἡ χθόνια ἱερεία τῶν 'Αφάρ (ποίημα)	3226
ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ, ΑΡΙΣΤ.: 'Επιστολή πρὸς «Καθημερινή» (ἀναδημοσίευση)	3052
ΝΙΚΟΡΕΝΤΖΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Τὸ ξύλινο πουλί (ποίημα)	2788
ΝΟΝΙΚΑΣ, ΣΠΥΡΟΣ: 'Η ἀνείπωτη ἀλήθεια γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κρίση	2637
— Κοινοβουλευτισμός: 'Ολιγαρχία χωρὶς εὐθύνες	2703
— Οἱ νέες ταυτότητες καὶ ὁ "Οργουελ (σχόλιο)	2792
— Τὸ νέφος τῆς 'Εξουσίας (σχόλιο)	3060
— Μαζικός ἀθλητισμός (σχόλιο)	3065
— 'Επικίνδυνος ἐναγκαλισμός (σχόλιο)	3128
— Περὶ «'Αριστεροῦ» καὶ «Δεξιῶν»	3227
ΝΤΟΚΑΣ, ΛΑΜΠΡΟΣ: 'Ο δογματισμός στὴν ἐπιστήμη, τὴ θρησκεία, τὴν πολιτική	2547
— 'Η μάζα καὶ τὸ ἄτομο	2617
— 'Υπάρχει ἀντιστοιχία τῆς φυσικῆς «ἐντροπίας» στὴν κοινωνία; — 'Η γνώση τῆς Φύσης καὶ ἡ γνώση τῆς 'Ιστορίας	2679
— 'Υπάρχει διαχωρισμός μεταξὺ πνευματικοῦ καὶ ὕλικου;	2903
— Κατάργηση τῆς τεχνολογίας ἢ κατάργηση τῆς τυραννίας	2971
— (καὶ ΑΣΗΜ.ΦΩΤΗΛΑΣ): Θάνατος καὶ ἀναγέννηση τῆς κοινωνικῆς ἐλπίδας	3011
— 'Ο ἄνθρωπος καὶ ἡ ἐφηρμοσμένη ἐπιστήμη	3097
— 'Η ἐπάνοδος τοῦ πρωτογονισμοῦ	3173
— Μαθηματικὴ λογικὴ καὶ διαλεκτικὴ	3216
— 'Η ἐλληνικότητα τῆς φυσικομαθηματικῆς ἐπιστήμης	3307
ΝΤΟΥΦΕΞΗΣ, ΣΑΡΑΝΤΟΣ: Ψῆγματα χρόνου (ποίημα)	2972
— 'Ισορροπία (ποίημα)	3170
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ, ΣΠ. ΓΕΡ. Γ.: Τὸ δικό του «Μεγάλο Μπᾶμ» (διήγημα)	2591
— ΙΘΑΚΕΣ: 'Η καθαφική (3)	2713
— «Δημοτική»: Πόττειον κακόν	2925
— Μοιρολόϊ (ποίημα)	2929
— Τσαλίμια (ποίημα)	2986
— Χαριτωμένο (ποίημα)	3008
— 'Ο τέλειος ἄνθρωπος (διήγημα)	3121
— Στὸ 'Αγερανοῦς (ποίημα)	3127
— «Δημοτική»: Πόττειον κακόν (δεύτερη συνέχεια)	3233
— Βίβα λὰ μυνέρτε. 'Ολέ	3267
ΠΑΝΑΓΟΣ Σ.: Μῦθος καὶ ἄνθρωπος	2648
— Τ' αὐτιά τοῦ Μίδα	2988
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ: Ξανὰ ἐδῶ (ποίημα)	3170
ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ: 'Ελλάδα μου (ποίημα)	3148
ΠΑΠΠΑΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ: Γράμμα (ποίημα)	2960
ΠΑΣΣΙΑΣ, ΒΑΓΓΕΛΗΣ: Πασχάλιο τοῦ 1986 μ.Χ. (ποίημα)	2978
ΡΕΜΒΡΟΚΕ, S. G.: 'Η περιπέτεια τῆς 'Ελληνικῆς Προϊστορίας (μετ. Ν. ΑΡΓΥΡΟ-ΠΟΥΛΟΥ)	3157
ΠΛΕΥΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: 'Επιστολή	2698
— 'Επιστολή πρὸς «Καθημερινή» (ἀναδημοσίευση)	3055
— 'Επιστολή	3057

— 'Επιστολή πρὸς «Καθημερινή» (ἀναδημοσίευση)	3080
— 'Η ἀλήθεια γιὰ τὴν καταγωγή τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Αλφαβήτου καὶ οἱ διαστρεβλωτές της (ἐπιστολή)	3139
ΠΡΕΑΡΗΣ, ΝΙΚΟΣ: <i>Μετὰ τὸ Τσερνόμπιλ</i> (ποίημα)	2956
ΡΟΖΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Γ.: <i>Τὸ φαινόμενο «κουλτουριάρας»</i>	2588
— <i>Τὸ ψωμί καὶ τὰ τριαντάφυλλα</i> (διήγημα)	3191
ROSENTHAL-KAMARINEA, ΙΣΙΔΩΡΑ: <i>Ἐλευθερία καὶ θάνατος στὴν ἑλληνικὴ ποίησι</i>	2651
ΣΑΜΠΕΤΑ-Ι', ΗΛΙΑ (ραββίνος): 'Επιστολή	2571
ΣΚΙΑΔΑΣ, ΑΡΙΣΤΟΞΕΝΟΣ: 'Ο ὅρος «ἱστοριογραφία» καὶ ἡ ἐνημέρωσις γιὰ τοὺς βα- σικούς ὁρους τῆς ἐπιστήμης	3167
ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ. Β.: 'Ο Καπετὰν Κόρακας	3040
ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΜΙΧΑΗΛ: Δήλωση	3204
ΣΥΡΟΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: <i>Τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνόμπιλ καὶ οἱ ἐπιπτώσεις τῆς ραδιε- νέργειας</i>	2961
ΤΕΜΠΕΛΗΣ, ΗΛΙΑΣ: 'Επιστολή	2779
ΤΖΗΜΑΚΑΣ, ΧΡΥΣ.: 'Επιστολή	3214
ΤΟΜΠΑ-ΙΔΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ: 'Επιστολή	2696
— 'Επιστολή πρὸς «Καθημερινή» (ἀναδημοσίευση)	3053
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΡΑΣ: « <i>Εἰρήνη II</i> » (ποίημα)	2992
ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ, ΗΛΙΑΣ Λ.: <i>Γλωσσολογικὲς ἀποδείξεις τῆς συγγένειας τῆς σημε- ρινῆς μὲ τὴν 'Ελληνικὴ γλῶσσα</i>	2583
— 'Ο «Δίας πατήρ» στὴν 'Ινδική μυθολογία	2631
— <i>Μεγάλης σημασίας ἀποδείξεις γιὰ τὴν καταγωγή τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀπὸ τὸν ἑλλη- νικὸ πολιτισμὸ</i>	2689
— (Σχόλιο πάνω στὸν Χάιζεμπεργκ)	2947
— <i>Διχασμός, τὸ σατανικὸ ὄπλο τῶν ἐξουσιαστῶν</i>	3023
— <i>Ζεὺς - Δίων Γένος</i>	3087
— «Θεογονία», 'Όμηρος, Πλούταρχος, κ.ἄ. ἀναφέρουν ὑπάρξει προηγμένης πανάρ- χαιας γραφῆς	3149
— 'Ατλαντίς.— 'Ιστορικὴ ἔρευνα στὰ κείμενα τῶν 'Ελικωνιάδων Μουσῶν	3283
ΤΣΑΤΣΟΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: Συνέντευξις	2611
— Δήλωση	3203
ΤΣΕΧΟΣ, ΗΛΙΑΣ: <i>Ἐλένη</i> (ποίημα)	2783
ΦΗΜΗΣ, ΠΑΥΛΟΣ: <i>Λόγχες</i> (ποίημα)	3119
ΦΩΤΕΑΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ: <i>Μὲ ἀφορμὴ τοὺς Μανιάτες Μακεδονομάχους</i>	3043
ΦΩΤΗΛΑΣ, ΑΣΗΜΑΚΗΣ: 'Επιστολή	2982
— (καὶ ΛΑΜΠΡΟΣΝΤΟΚΑΣ): <i>Θάνατος καὶ ἀναγέννησις τῆς κοινωνικῆς ἐλπίδας</i>	3307 3011
ΧΑΤΖΗΠΑΤΕΡΑΣ, Κ. — ΦΑΦΑΛΙΟΥ ΜΑΡΙΑ: <i>Ἀνέκδοτες μαρτυρίες γιὰ τὴ γερ- μανικὴ ἐισβολὴ στὴν Ἑλλάδα τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941</i>	2745
— <i>Ἡ μάχη τῆς Κρήτης, ὅπως τὴ βλέπουν αὐτοὶ ποὺ τὴν ἔκαναν καὶ τὴν ἔξησαν</i>	2885
ΧΡΟΝΗΣ, ΧΑΡΗΣ: <i>In memoriam Κρίστα Μακόλιφ</i> (ποίημα)	2663
ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ: <i>Ἄν τὸ μπορούσα</i> (ποίημα)	2559
— <i>Χαμένη μου πατρίδα</i> (ποίημα)	3029
— <i>Ἡ καταγωγή τοῦ 'Ελληνικοῦ Ἀλφάβητου</i> (ἀναδημοσίευση)	3077
VALLERY, PAULE: <i>Τὰ βήματα</i> (ποίημα σὲ μετάφραση ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΑ) ...	3120

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ (βιβλιοκριτική):

- Richard Bach, Buondelmonti, Δημ. Σταμέλος, Δημήτρης Νικορέτζος, Ντίνα Βλάχου, Εὐαγγελία Παπαχρήστου - Πάνου, Ἰσμήνη Λιόση, Μανώλης Μα-
ραθάκης, Πότης Κατράκης, Ἐλευθερία Ντάνου, Κατίνα Γιαννακάκη - Πα-
παστυλιανού 2603
- Κωνσταντίνος Τσάτσος, Richard Pipes, Διαλεχτή Ζευγώλη-Γλέζου, Κ. Βου-
δούρης, Πέτρος Στεριώτης, Κώστας Π. Μιχαήλ, Κίμων Χλαπανίδης, Εὐφη -
Ἀνανίδου, Δέσποινα Τσάτσου, Κατίνα Τσατσαρωνάκη-Χριστοδούλου, Θα-
νάσης Βενέτης, Παναγιώτης Τσουτάκος, Φώτης Σ. Βίττης, «Στιγμές» ... 2664
- Χρήστος Μαλεβίτσης, Brynjulf Fosse - Knut Kleve - Frederik C. Stoermer, Πότης
Κατράκης, Ἰσιδώρα Rosenthal - Καμαρινέα, Thofanis G. Stavrou, Μελέτιος Θεο-
φίλου, Ἄνθος Κ. Χρυσάνθης, Κύπρος Χρυσάνθης, Γιώργος Περδίκης, Εὐγενία
Γερολυμάτου, Χριστίνα Καρυδογιάννη, Κώστας Γαρίδης, Γ. Βρέλλης, Σήφης Γ.
Κόλλιας, Θεόφι Παπαδοπούλου, Φώτης Μπουζάνης 2728
- Γρηγ. Φιλ. Κωσταράς, Γιώργος Σεφέρης, Γ. Καββαδίας, Ἰφιγένεια Χρυσο-
χόου, Μιχάλης Π. Δελησάββας, Στέργιος Δημούλης, Μπιάνκα Ρωμαίου,
Κώστας Γ. Μίσσιος, Βασίλης Γεωργιάδης, Ὅθων Δέφνερ, Κώστας Ἀν-
δρουλιδάκης, Βαγγέλης Παραμερίτης, Τιτίκα Μαυρομάτη-Καρλή 2792
- Κωνσταντίνος Τσάτσος, Κ. Δ. Καραβίδας, Παναγιώτης Φωτέας, Βικτωρία
Παπαδάτου, Δ. Μποσινάκης, Ντίνα Δημοπούλου-Χατζηπέτρου, Παναγής Λευ-
καδίτης, Θεόπη Παπαδοπούλου, Γιώργος Ἀθβαλιώτης, Παναγιώτης Ε.
Σταύρακας, Δημήτρης Ε. Νικολιτσέας, Κατερίνα Μιχαλοπούλου, Εὐάγγε-
λος Ν. Ἀσπιώτης, Γιάννης Γαλανός 2936
- «Φιλοσοφία» (τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), Παναγιώτης Δ. Στάμος, Τ. Βαρ-
βιτσιώτης, Μανώλης Μαρκάκης, Γ.Κ. Παππᾶς, Πηνελόπη Μαζίμου, Εὐαγ-
γελία Παπαχρήστου-Πάνου, «Μαρία Χόγκαν», Κώστας Στεφανόπουλος, Πό-
πη Ἀντωνίου-Σφαλαγκάκου, Γιώτα Σπανοῦ-Στρατῆ, Κώστας Μαϊστράλης,
Μαρία Λάζου, Ρένα Καλλιγιάννη, Ράνια Γέροντα, Ρόζα Σταμούλη ... 2998
- Κύπρος Χρυσάνθης, Ξενοφών Ε. Ζολώτας, Νόρα Κωνσταντινίδου, Κ. G.
Denbich, Τηλέμαχος Ἀλαβέρας, Νίκος Α. Ζαγκλαβήρας, Ἄγγελος Παρ-
θένης, Μανώλης Σιγανός, Κ. Π. Μιχαηλίδης, Ζαφείρης Στάλιος, Μάχη
Μουζάκη, Νίκη Πελαγίδου-Ἀναστασιάδου, Σόνια Πυλорώφ-Σωτηρούδη,
Δημήτρης Τσικνόπουλος, Χρήστος Ντάλιας 3064
- Ernest Nagel and James R. Newmann, Ἀριστοτέλης Νικολαΐδης, Παντε-
λῆς Βυσσούλης, Πᾶνος Βίγλαρης, Ἄθως Δημουλᾶς, Στέλλα—Ροζίτα Κων-
σταντίνου, Μάρω Στασινοπούλου, Νίκος Βόκοβιτς, Τέττα Πυζόλ-Σκαλι-
νοῦ, Παῦλος Λάμπρος, Μαριάννα Αἰνίου-Κουτούζη, Δημήτρης Μποσινά-
κης, Χρῖστος Λάσκαρης, Σταῦρος Μελισσινός, Κική Σκουρλή-Στωϊκίδου,
Παῦλος Πεζάρης, Γιώργος Πετρόπουλος, Βύρων Ἀντωνιάδης 3218
- Γεώργιος Βλάχος, Hans-Georg Gadamer, Σήφης Γ. Κόλλιας, Δ. Β. Πανα-
γόπουλος, Βικτωρία Παπαδάτου, Κωστής Κοκόροβιτς, Στάσα Στρούζα -
Μαργαρίτη, Πετρούλα Ἀλεξ. Παναγιωτίδης, Νίκος Β. Λαδᾶς, Πέτρος
Χρονᾶς, Χρήστος Ι. Τραγέλλης, Βασίλης Θωμαδάκης, Ἀντιόπη Μανιάτη,
Μιχάλης Μόσχος, Τάσος Μουζάκης, Μαρία Σ. Ἀτακτίδου, Εἰρήνη Μίσ-
σιου-Γιανακοπούλου, Νίκος Μαυροκέφαλος, Γιάννης Κ. Παπαντωνόπου-
λος, Γιώργος Σταυρίδης, Γιώργος Παπασωτηρίου 3194

- Ε. J. Bond, Παναγιώτης Βρεττάκος, «Κείμενα για τη Διαλεχτή Ζευγώλη-Γλέζου», Δ. Ν. Κούτρας, Δημήτρης Σιατόπουλος, Τιμόθεος Κιλίφης, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Πέτρος Ρηγάτος, Χάρης Χρόνης, Βασίλης Κρασίτης, Κώστας Γ. Μίσσιος, Γιάννης Κ. Σαλβαρλής, Νίκος 'Ανώγης, Σοφία Μπακανάκη 3257
- Arthur L. Stinchombe, Σπύρος Νόνικας, Εὐάγγελος Ρόζος, "Οθων Δέφνερ, 'Αλέκος Χρυσοστομίδης, 'Ανδρέας Σόκαλης, Ζαφείρης Στάλιος, Μαρί Μανούσου, 'Ελευθερία Μαυρίδου, Ειρήνη Γαλανού, 'Αθανάσιος Γ. Μακρής, Εὐάγγελος Βογαζιανός, Γιάννης Μπαρμπαγιάννης-Προσήλιος .. 3338

Τὸ εὐγενέστερο δῶρο στὸν ἐκλεκτό σας φίλο
ΜΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1987 ΤΟΥ «ΔΑΥΛΟΥ»
 Δώστε μας τὸ ὄνομά του καὶ τὴν διεύθυνσή του
 στὰ τηλέφωνα 323.3957 ἢ 982.3655